

Grey Owl
(Szürke Bagoly)

A vadon fiai

FORDÍTOTTA
Dr. BAKTAY ERVIN

TARTALOM

PROLÓGUS

I. AZ ELŐŐRS

II. AZ ÁRNYAK ORSZÁGA

III. AZ ÖSVÉNY

IV. A „CSÖNDES VADÁSZAT”

V. AKIK ELTÉVEDNEK

VI. LEVÉLHULLÁS

VII. A HÓDNÉP REGÉJE

VIII. MAMMON OLTÁRA

IX. A HÓDOK HÁZA

X. A KÉT ALKONY ÖSVÉNYE

IX. EPILOGUS

PROLÓGUS

Lassan hömpölygő, mély folyó; csöndes s olyan sima, mintha olvasztott ólom volna; mindkét parton sötét, árnybaborult, titokzatos erdő.

A Természet arca itt nem változott a kezdet kezdete óta, a Teremtés műve rendíthetetlen nyugalomban, határtalan fenségben, kimondhatatlan csendben dobogtatja itt a szívét.

Megszámolhatatlan korszakokon át pihent így, álmodozva, elmondatlan regék régen elfeledett emlékein tűnődve, a várakozás végtelen évszázadainak bölcsességével gazdagon.

A magasban sas lebeg a Nap előtt, s az árnyékos parton vidra szunnyad.

Messze a folyó közepén apró pont tűnik fel, mind nagyobbra és nagyobbra növekszik közeledve, s egyszerre csak fakéregből készült kenu siklik el előttünk könnyű suhanással; olyan sárga, mint az őszi falevél. A napsugár szabályos időközökben, éles fénnel villan meg a lapátokon, amelyet hat barnatestű, büszke tekintetű indián gyors, fáradhatatlan mozdulatokkal emel s merít a vízbe. A sastollak egyenletesen bólogatnak a fejükön, a rézszerű hátaik ütemesen hajladoznak, s a törékeny jármű, melynek eleje és vége magasra ível, sebesen siklik előre, hullámos lejtéssel éreztetve a mozgás költészetét.

A jármű közepén fehér ember áll, európai divatú fodrok és csipkék maradványai cifrázzák öltözetét. Arca beesett, alakja ösztövé. Bőrén millió szúnyog csípéseinek nyomán serked a vér, de ő nem törődik vele, izzó tekintete előre mered: Nyugat felé, mindig Nyugat felé, ahonnan a folyó ered.

Néhány perc és a lapátok surranó csapásainak nesze elhal. A kenu ismét apró ponttá zsugorodik és eltűnik az ismeretlen messzeségben. A nyomán felkavart kis hullámok gyűrűzve érik el a partot s elülnek ott. A vadon két lakója tunya kíváncsisággal néz a jármű után, majd mindegyikük folytatja azt, amit előbb tett: a sas zavartalanul írja köreit a levegőben, a vidra háborítatlanul alszik tovább. S egyikük sem sejti, hogy egy pillanatra a Történelem jelent meg szemük előtt.

S így, minden feltűnés, pompa és szertartás nélkül, a keleti félteke nyüzsgő millióinak tudtán kívül, a Nyugat világának oly soká zárt kapui lassan feltáruznak.

I. AZ ELŐŐRS

A legutóbbi húszegynéhány év alatt kivándorlók ezrei árasztották el Kanadát, hogy új otthonot keressenek. A világ megszokta, hogy ezt a domíniumot sűrűn lakott országnak tartsa, ahol a kiirtott erdők helyén csaknem mindenütt mezőgazdaság, bányászat, gyár- és egyéb iparok vertek gyökeret.

Kétségtelen, hogy a mai Kanada határtalan lehetőségekkel biztatja azokat, akik hajlandóak dolgozni; városaiban és helységeiben pedig ugyanazt a prózai és józanul számító civilizációt láthatjuk, amelyet az öregebb és régóta benépesített országok legtöbbször ismerünk. Zajlik az üzleti élet, a bányaiipar rohamosan fejlődik, a mérnöki tervek olyan tempóban valósulnak meg, hogy e tekintetben Kanada egyetlen más ország mögött sem marad el. Pompásan épített és kitűnően felszerelt vasutak szelik át tengerparttól tengerpartig. Az ember hegységeket hódított meg, hatalmas folyókat vert bilincsbe gátjaival, óriási rétségeket és erdőket vetett az eke uralma alá. A modern időknek csak igen kevés olyan vívmánya van, amelyet fel ne használtak volna még a ritkábban lakott vidékeken is.

Világszerte mindezt tudják, és Kanada neve egyértelművé vált a haladás és jólét fogalmával. Ezek a javak, a természetnek szinte példátlanul gazdag segélyforrásaival együtt, amelyek még mindig rendelkezésre állnak, Kanadát első helyre állították a Brit birodalmat alkotó domíniumok és gyarmatok sorában.

Azok, akik e páratlanul gazdag ország fejlődésének dús gyümölcseit élvezik és hasonlíthatatlan lehetőségeinek előnyeit látják, vagy egyáltalán nincsenek tudatában, vagy csak igen ritkán gondolnak arra az óriási hadjáratra, amelyet a Nagy Előretörés előőrsei vívtak itt három évszázadon keresztül szünet nélkül. Pedig e harc nélkül a Ma diadalmas előrenyomulása még sokáig késett volna, vagy legalább is sokkal kisebb területre szorítkozott volna. Ezt a keserves küzdelmet még manapság is szakadatlanul folytatja, minden kockázatával együtt, egy maroknyi lelkes nép, azon a messze kiterjedő határsávon, a civilizáció szegélyén túl, ahol a Vadon fiai még ma is újabb - bár sajnos, már a végső - sorokat írják hozzá a Nagy Északnyugat lelkesítő hőregéjéhez.

A vadon határvidékének fiai sohasem részesülnek a dicsőség és kitüntetés dús jutalmában, a nemzeti közbecsülés és anyagi haszon előnyeiben; ezek inkább olyanoknak, akik az előőrsök nyomában járva az építésnek - vagy igen gyakran a rombolásnak - mutatósabb teljesítményeire hivatkozhatnak. A vadon fia nem is a jutalomért teljesíti veszélyes feladatát. Ő megelégszik azzal, ha megélhetését biztosíthatja; a hírnév vágya sem ösztökéli, az ismeretlenség homályában éli le életét és rendszerint magányos, rejtelmes halállal pusztul el. A sajtó nem zengi dicséretét és holtteste többnyire temetetlenül marad.

Aki a határvidék végein túl, a Senkiföldjén éli az előőrs, a csatár vagy a felderítő kockázatos életét, annyira átítatódik környezetének szellemével, hogy midőn az új korszak emberáradata és modern életberendezése előzőli egykori magányának birodalmát, nem tud alkalmazkodni a megváltozott világhoz. Összeszedi kevés motyóját, s mint a pusztalakó arab, sátrat bont és csöndesen továbbáll. Így vándorol lépésről-lépésre, életének bundás és tollas osztályosaival együtt, mindig új, ismeretlen láthatárok felé; felderíti az új területet, ösvényeket jár ki rajta, szívének kedves, titkos tanyákat fedez föl, s így tör utat a civilizáció számára, hogy ismét elmeneküljön előle, amikor az megérkezik.

Ez az igazi Úttörő. Ez az úttörő szellem hajszolta, ösztökelte Champlaint, Raleigh-t, Livingstone-t és Cookot a Föld négy világtájának távoli zugai felé: olthatatlan vágy ez, új területeket megismerni és meghódítani, olyan talajra lépni, amelyet még előttük nem érintett idegen láb.

A végek, a határon túl elterülő világ lakói közt kétségkívül a leghasznosabb úttörő: a vadász. Ő mindenki más előtt jár. Ma is élnek még olyan elszánt emberek, mint amilyen Boone, Crockett, Bridger és Cody voltak. Ugyanolyan nélkülözésekkel és akadályokkal küszködnek, ugyanolyan táplálékon tengődnek, ugyanolyan eszközökkel róják útjukat, mint elődeik, s azt a nyelvet beszélik, azokat a módszereket alkalmazzák ma is, amelyeket a régmúltak örökségképpen kaptak azoktól az emberektől, akik Észak-Amerika első és romantikusabb foglalkozásának, a vadászéletnek felülmúlhatatlan mesterei voltak. A mai vadfogónak nem kell már megküzdenie az ellenséges indiánokkal, de sok tekintetben még nagyobb nehézségeket kell legyőznie, mint a régebbi idők erdőjáróinak.

Kanada meghódításának idején, sőt később is, még úgy ötven évvel ezelőtt, a ma már földművelésnek alávetett területeket mind erdős rengetegek, mégpedig nemes keményfa-erdők és fenyvesek borították, amelyekben egyáltalán nem, vagy csak kevés aljnövényzet volt, s így kevés akadály késleltette bennük a tovajutást. Az akkori erdőjárónak a legkitűnőbb faanyag állt rendelkezésére, hogy felszerelését elkészíthesse. Ezzel szemben magam láttam a messze Északon indiánokat, akik tamariszból készült baltanyelekkkel és nyárfából való toboggán szánkókkal voltak felszerelve; ez körülbelül annyit jelent, mintha a mozdonyra fakerekeket szerelnének, vagy kéregpapírral talpalnák meg a lábbelinket. A régi időkben az erdők telve voltak kisebb szarvasfajtákkal. Ezek sokkal szaporábbak és hasznosabbak voltak, mint a jávorszarvas, könnyebben lehetett kezelni a zsákmányt, a leölt vadat, s a bőrük is sokkal hasznosabb volt. A régi idők vadfogójának nem kellett messzire mennie, hogy megtalálja zsákmányát, ha már egyszer megtelepedett egy-egy területen. Idegen vadászok sem zavarták, mert nem voltak szomszédai.

A mai vadásznak nagyobb utakat kell megjárnia, s többnyire magának kell ösvényeket is törnie nehéz munkával az aljnövényzet szövedékén keresztül, és általában nem tud három-négy eredményes csapdánál többet elhelyezni egy tizenöt kilométeres¹ vonalon. A távolabbi Északon a talaj nagyon egyenetlen és szaggyal, a folyók vadabbak, az éghajlat sokkal zordabb, s az erdő, amely sokhelyütt alig több holmi össze-visszanőtt bozótnál, olyan akadályokat vet a vadfogó útjába, aminőket a régi idők vadászhai nem ismertek. Igaz, hogy acélcsapdák foglalták el a régi fakelepcék és kezdetleges vadfogó hurkok helyét, s a jobb lőfegyverek megkönnyítették a cserkelő vadászatot, de a vad megritkult és nehezebb megközelíteni.

A viszonyok megváltoztak és a vadfogó munkájának színhelye eltolódott, de a vadászatot hivatásnévű ember ugyanaz maradt; ma is ugyanúgy él benne a vándorló kedv s a vágy, hogy távoli, rejtett helyekre hatoljon el, mint kétszáz évvel ezelőtt élt elődjében. Az igazi vadfogó, az igazi trapper - a rengeteg mélyén él. Az időszakos vadász, vagy a „vasutas” trapper azonban csak a gyors pénzszerzés céljával kontárkodik bele ebbe az ősi mesterségbe. - A vadász éppoly szerves része a vadonnak, mint maguk az állatok. Tökéletesen összehangolódva környezetével, az indiánok hagyományos természetismeretének birtokában olvassa és megérti az erdő nyitott könyvének titokzatos jeleit, s a természet arcát fürkészi, hogy változó kifejezéseiből meglássa a bekövetkezendőket s a maga előnyére fordítsa azt, amit megismert. Találékonynak és talpraesettnek kell lennie, hiszen önmagára van utalva, s mindig készen kell

¹ Az eredetiben angol mértékegységek szerepelnek, könnyebbség kedvéért ezeket átszámítottam a tizedes rendszer egységeire. *Fordító.*

állnia arra, hogy egyetlen szempillantás alatt megváltoztassa tervét. A vadfogó életével járó megpróbáltatások, erőfeszítések és nélkülözések olyan elszántságot, konok kitartást és rendíthetetlen célratörést fejlesztettek ki benne, amilyenhez hasonlóra más életpályán csak igen ritkán lehet szükség. A kezdet kezdetén, még mielőtt hozzáláthatna a vadászathoz, a vadfogónak esetleg egy-két hónapot is azzal kell töltenie, hogy élelmiszer- és egyéb készleteit, egész felszerelését elszállítsa vadászterületére, miután előbb a nyár legnagyobb részét a megfelelő terület keresésével töltötte. A munka, amelyet a terület kikutatására fordított, nagy értéket jelent az utánajövőnek, de az úttörő szempontjából merőben elvesztegetett idő. Nem vár semmit és nem is kap semmit fáradozásaiért, egyszerűen mindennapi munkájának tekinti mindezt, s reménykedik, hogy a terület visszafizeti majd a ráfordított munkát. A vadfogók ezeken a felderítő utakon olykor szinte lehetetlennek látszó teljesítményeket kénytelenek véghezvinni. Ezt semmi sem világíthatja meg jobban, mint az az utazás, amelyet három téllal ezelőtt egy fehér ember és egy indián tett meg együtt északi Quebeckben.

Ez a két ember messze délről indult el, és nem gondolt az éghajlati eltérésre. Amikor felértek Északra, a fagy már beállott. Ebben az időszakban még a legkitartóbb utazók is csaknem lehetetlennek, ha ugyan nem egészen képtelennek tartják az utazást.

De ők ketten nem riadtak vissza, és keskeny csónakjukkal nekivágtak az útnak. Mindegyiküknek volt vagy 300 kiló súlyú rakománya a kenuban. Az első tavon már jeget találtak, de ez nem volt még elég erős ahhoz, hogy elbírja az embert, viszont megakadályozta a kenukat a továbbjutásban. A jeget előbb meg kellett törni. A két férfi karókkal felfegyverkezve, üres kenuval tört keskeny csatornát a jégben, a következő szabad vízterületig. Ezzel természetesen velejárt az, hogy a nehéz rakományt ismételten ki kellett tenni a partra, a hóba, nem éppen alkalmas helyen, majd a kötegeket újra vissza kellett rakni a kenuba. Ez már magában is éppen elég nehéz munka, ha ismételten el kell végezni, így tettek meg átlag öt kilométert naponta, s közben hét alkalommal jó darabon szárazföldön kellett cipelniük a kenukat és a málhacsomagokat. Éjjel-nappal szüntelenül havazott, ami még csak fokozta a szárazföldi út nehézségeit, gyötrelmessé tette a szabadban való táborozást, s egyidejűleg nem engedte a jeget eléggé megszilárdulni ahhoz, hogy járni lehessen rajta.

Öt napon át folytatták ezt a küzdelmet, minden este, a sötétség beálltakor tábort ütve, csuromvizesen és végletekig kimerülten. Most hidegebbre fordult az idő, de ez nem segített a jégen, melyet vastag hólepel takart, viszont a jégtáblákat és az úszó hó csomókat úgy összefagyasztotta a nagy kinnal vágott csatornában, hogy visszatérő útjukon erősebb jégtorlaszt találtak, mint amikor előre igyekezve utat törtek a jégben. Egy tizenkét kilométer széles tavat emiatt kénytelenek voltak teljesen megkerülni az egyik oldalon, hótalpakon járva, mivel a jég még mindig túl gyöngye volt. Közben szinte minden lépésnél bele-beleütötték baltáikat a tőszegély jegébe. Ez az út az egész napot igénybe vette, majd a felhővel fátyolozott Hold világánál tértek vissza, tetőtől talpig havasan, rájuk fagyott ruhában. De fáradozásukat siker jutalmazta, mert a jégbe ütött lyukakon kinyomult és szétáradt víz felolvasztotta a kásás havat. Az egész tömeg keresztülfagyott és hídfélét alkotott, amelyen biztonságosan átkelhettek, a kenukat és a málhakötegeket pedig többször visszatérve rögtönzött szántalpakon szállították át.

Így haladtak előre, gyakran szárazföldön is hét napon át. Az egyik férfi alatt egyszer beszakadt a jég és mély vízbe esett, de a másik nagy nehezen kihúzta. Éhhalál nem fenyegette őket, de az ötvenkilós élelmiszerzsákok cipelése az adott körülmények közt, s a jégkéreggel bevont kenuk átszállítása a száraz részeken, hótalppal a lábukon túlságosan kemény feladatnak látszott ahhoz, hogy sokáig folytathassák. Már messzebb voltak a civilizáltabb tájtól, semhogy visszafordulhattak volna, de még nem voltak elég mélyen a vadonban, hogy megállapodhassanak,

azzal a kilátással, hogy a tél jórészét a közlekedő útvonalon kell tölteniük, ahol nem akad vad. A kemény megpróbáltatásokban bajtársra edződött két férfi tehát keserű elszántsággal, lassan, de feltartóztathatatlan kitartással küzdötte előre magát.

Legközelebbi céljuk egy gyorsvizű folyó volt, ötven-egynéhány kilométernyire a vasúttól. Ezért nem hagyták el útközben a kenuikat: abban reménykedtek ugyanis, hogy a folyó nem fagyott be. Reményük valónak is bizonyult, és a folyó gyors habjain kényelmesen folytathatták útjukat. Két nap alatt annyit haladtak, mint amennyit eddigi útjukon két hét alatt tettek meg. Amikor aztán a folyó útjuk végcélja irányából elkanyarodott, partra szálltak, s pár napig táborozva pihenték ki fáradalmaikat. Közben beállt az igazi tél. Most már végleg használhatatlanná vált kenuikat elrejtették, és szánokat készítettek, melyekkel rövidesen el is érték vadászterületüket.

*

*Muskeg*nek (ejtsd: maszkeg) nevezik Kanadában a nagykiterjedésű ingoványokat, helyesebben mocsarakat, amelyek felszínét vékony moharéteg takarja. Mérőfoldeken nincs ezekben egyetlen szilárd pont, amelyen az ember megvethetné a lábát. Az a bizonyos muskeg, amelyről most szó lesz, harmadfél kilométer hosszú, ugyanolyan széles és ismeretlen mélységű volt. Ketten keltünk át rajta, és valóságos bűvészműtávjának árán sikerült csak közel négyszázötven kiló súlyú felszerelést, és egy nagy teherhordó kenut átcipelnünk az ingoványon. Három napig küszködtünk a feladattal. Egész idő alatt esett, úgyhogy tetőtől talpig csuromvizesek lettünk. Két éjszakán tábor kellett ütnünk a süppedő, remegő dágvány felszínén, olyan helyeken, ahol egy kis szurkosfenyőcsoport némi oltalmat és száraz fát kínált. Közben a körülöttünk minden oldalról elterülő mocsárból a szúnyogok megszámlálhatatlan milliói rohamoztak meg bennünket.

Ebben a mocsárvilágban sehol sem hordozhattunk egyszerre többet, mint ötven kilónyi súlyt, olyan veszélyes és csalfa volt a talaj, így ugyanazt az utat ismételten is meg kellett tennünk, vissza-visszatérve a hátrahagyott holmiért. Egy alkalommal térdig süppedtem az ingoványba és nem bírtam kiemelni lábamat. Nem akartam ledobni terhemet az iszapba, azért ebben a kényelmetlen helyzetben várakoztam, míg a társam odaért visszatérő útján. Az egész átkelés szörnyű lidérces álmoknak tűnt fel. Négyszáz méteres szakaszon fejenként négy utat tettünk oda-vissza. Minden lépésnyi út iszonyatos erőfeszítéssel járt, mi azonban magától értetődően, jókedvűen végeztük a feladatot.

A vadfogó ösvényeken járó emberek annyira hozzáedződnek a szigorú viszonyokhoz, s annyira megszokják a folytonos vándorlással járó erőfeszítéseket, hogy olyan fáradalmakat és nélkülözéseket bírnak elviselni, amelyek más embernek halálát jelentenék. De ez az egészséges, szinte ősemberi életmód maga termeli ki az erőt, amelyre szükség van, hogy feladataival megbirkózhasson az ember. Ilyen körülmények közt a tunyaság egyszerűen lehetetlenné válik, hiszen a puszta létfenntartás is sokszor olyan napi erőfelfejtést követel, amely többnyire messze meghaladja a nehéz testi munkások átlagteljesítményét.

Nyáridőben hosszú utakat kell megtenni kenuval, vízen és hordutakon a vadon mélyébe, megfelelő vadászterületet keresve, miközben a szúnyogok és fekete legyek rajai gyötrik az embert. Késő nyáron, vagy kora ősszel a kenukat féltonnányi súlyú élelmiszerekkel és egyéb készletekkel rakják meg, aztán örvénylő zúgókon kell aláereszkedni velük, vagy karókkal tolni fölfelé, ár ellenében a járműveket, aszerint, hogy melyik irányba igyekeznek. Néha nagy tavakon lapáttal kell áthajtani a kenut. Minden hordútnál ki kell rakni az egész rakományt, aztán részletekben átcipelni a hordút másik végéig. Az ösvény biztonsága szerint egy-egy szállítmány súlya ötven és százötven kiló közt váltakozik. A köteget két, egyenként három

méter hosszú, széles nyersbőrszík segítségével hordozza az ember a hátán, a két szíjról rövidebb bőrpánt nyúlik ki, ezt a cipelő ember a homlokára erősíti, s így a fejével, a nyakizmaival hordozza a súly tekintélyes részét. A hordút másik végén, amikor mindent átcipeltek, a kenut ismét megrakják és újra kezdődik az evezés. Ezeken a hordutakon nem tartanak pihenőt; az elv az - s ez igen egészséges elv -, hogy a változatosság magában véve is pihentet, s ezért pihenésnek számít az, amikor az ember teher nélkül tér vissza a hordúton újabb málhakötegekért.

Manapság messzeföldre kell menni a vad után, s olykor három-négyszáz kilométert is meg kell tenni, harminc, negyven, ötven közbeeső hordúton keresztül, hogy aztán a vadász esetleg csak annyit állapíthasson meg a havazás beálltakor, hogy a terület, amely a felderítő út alkalmával olyan sokatígérőnek tetszett, most teljesen néptelen, a vad közben másfelé vonult. A vadásznak ilyenkor minden kiadása és egész esztendeje kárbaveszett.

Amikor elértük a vadászterületet, gerendakunyhót építettünk, ösvényeket törtünk, élelmiszerkészleteket rejtettünk el távoli pontokon, ugyanott sátrakat vagy egyéb oltalmazó tanyát helyeztünk készenlétbe, hogy adott alkalommal egy-egy éjszakára oltalmul szolgáljanak. Kihelyezzük a csapdákat, vadat ejtünk el és húsát behordjuk a táborhelyre. Mihelyt megindul a havazás, szabadon kell tartanunk az ösvényeket; a csapdákat minden vihar után meg kell vizsgálni és kinyitni, pedig körülbelül kétszáz csapdánk van, s ezek negyven-ötven kilométeres körzetben vannak elhelyezve. És mindezen felül ott van még a favágás, a főzés, a bőrök kicserzése s a többi mindennapos, állandó munka.

Kirándulásokat kell tennünk távoli tájakra tobogánnal, amelyre sátrat, kályhát, pokrócokat és némi élelmiszerkészletet raktunk. A tobogánt kutyák vontatják. Minden este tanyát ütünk a pusztá havon, legfőljebb keményre tapossuk a hó felszínét a hótalppal, aztán a balzsambokor ágaival vastagon betakarjuk. Minden reggel lebontjuk és szánra rakjuk a tanyát, aztán egy újabb napon át nyomdokot kell törnünk a kutyák előtt haladva, s így megy ez egy álló hétig minden alkalommal.

Ha a vadász egyedül utazik és messzire megy, kenujában minden kis helyet az élelmiszerkészletnek kell fenntartania, s ezért gyakran kénytelen lemondani a kutyákról, mert nem jut már férőhely számukra. Ilyenkor a kitérő kirándulásokon magának kell vontatnia a tobogánt. Minthogy nyomdokot is kell törnie a járműnek, könnyű teherrel utazik, éppen csak egy sátorlapot visz magával szélfogóul, meg egy pokrócot, hogy a szabad ég alatt töltsen az éjszakákat, nem egyszer harmincfokos hidegben is.

A táborút két-három órai kemény munkát jelent, s ezt az egész napi nehéz utazás után kell elvégeznie. A havat fel kell ásni három méter széles s ugyanolyan hosszú területen, mert különben a táborút besüllyedne a hóba. A szükséges mennyiségű tüzelőfa megszerzése is meglehetősen munkát ad. S ezt a munkát a vadfogó nem meri utoljára hagyni, hogy előbb főzzön, egyék és pihenjen, mert különben a beálló sötétség elegendő tüzelőkészlet nélkül éri és felkészületlenül kellene szembenéznie a halálos, hólyagokat húzó hideggel.

Mert Valaki folyton szemmel tartja, mint ahogyan szemmel tartotta szüntelenül, amióta csak lábát betette a rengetegbe. S ez a valaki csak egy parányi mulasztásra vár... A Csöndes Észak Szelleme az. Fáradhatatlanul és kérlelhetetlenül lépdel minden utas nyomában, s az ő akarata törvény a Fehér Csönd világában. Aki bemerészel hatolni az Ő birodalmába, jól teszi, ha óvatosan és nagy körültekintéssel járja útját!

Mikor aztán a vadász felkészült az éjszakára, lecsillapította éhségét és rágyújtott a pipájára, elnyúlhat és átadhatja magát a pihenésnek. Most már nincs egyedül, hiszen tűznek táncoló lángja egyben jóbarát és oltalmazó őr is. S amint a vadász ott pihen a tűz mellett, s a

gomolygó füstfelhők rajzolta képeket figyeli a levegőben, nem gondol többé az elmúlt nap fáradoimaira, hanem lelkesen szövöi terveit a következő napra, így aztán szíve tökéletesen elégedett; megőrzi lelkének békéjét és úgy érzi, hogy fáradoimaiért bőséges ellenértéket kapott.

Tél derekán, e halottasan csendes napokon, amikor nincs vadjárás, az idő lassú múlása ránehezedik a vadászra, és a magány érzése annyira súlyosbodik, hogy csak a fokozott tevékenység térítheti el az elmét attól, hogy a befelé néző merengés fekete szakadékaiba ne zuhanjon. Minthogy az ember sokkal erősebben érzi az egyedüllétet a táborhely zártabb keretében, inkább egész napokat, sokszor még éjszakákat is künn tölt, távol a tábortól, akármilyen is az időjárás; bejárja az erdő pusztá útjait, amelyeken az állatok nyomai baráti üzenetként köszöntik, s még a fák is mint élőlények vesznek körül.

Az ilyen ember, aki sokat van egyedül, jóindulattal és barátságosan tekint a sok kis madárra és más állatra, amelyek tanyái és táborhelyei körül összeverődnek. A mókások értő szemmel pislognak reá a kunyhótető széléről, folyvást fecsegve és valami izgalmas felindulástól reszketve; a vadász megtűri közelében őket mindaddig, míg tolakodásuk nem válik elviselhetetlenné. Nem bánja, ha a hölgymenyét besurran tanyájának valamely észre nem vett hasadékan, és fehéren fel-felvillanva bolyong erre-arra. Tücskök egész kis nyájai ciripelik körülötte örökös nótájukat, amelynek biztató szövege mintha így hangzanék: „Fenét se bánj! Fenét se bánj!” És az ösvények elválhatatlan kísérője, a kis madár, amelyet a vadászok „Pálinkás Jancsinak” neveznek, büntetlenül viszi véghez számtalan latorkodását. Ez a „Pálinkás Jancsi” (Whiskey Jack) kicsiny madár, akkora körülbelül, mint a feketeterítő, de apró fejében több csalafintaság lakozik, mint akár egy zsák macskában. Gazfickó, de szeretetreméltó csirkefogó, meg kell adni neki! Csúfondárosan utánozza más madarak szavát, ellopkodja a csalétket a csapdákból, vagy akármiféle más holmit, ami szabadon hever a tábor körül. Szereti az ember társaságát, és alighogy felszáll a tábortűz első füstje, valahonnan a semmiből egyszerre csak titokzatosan megjelenik, mint valami apró szürke árnyék, és letelepszik az ágra, rendesen éppen a falatozó vadász feje fölött, havat szórva a nyakába vagy a téásbőgréjébe. Bolondos kis nótákat fütyörészik, ezt bizonyára ellenállhatatlannak tartja, s ennek fejében megköveteli, hogy a vadász adja neki vacsorájának egy részét. Többnyire meg is kapja, de nem eszi meg, hanem elviszi valahová és elrejt; így aztán sohasem telik meg a bendője.

A magányos ember nem tud ellent állni a kis madár kunyerálásának, és a csöpp jószág annyira felbátorodik, hogy ha a vadász elmozdul a helyéről, hogy például felszítsa a tüzet, még az elemőzsiás tarisznyáját is megdézsmálja. S ha elhessegeti, akkor Pálinkás János úr rikácsolva felszáll egy ágra, és még több havat szór a vadfogó nyakába, vagy ujjatlan kesztyűjébe, amelyet az éppen nagy gonddal szárítgat.

A vadfogó eltölt így egy kellemes órát, aztán abban a hiszemben, hogy megszabadult pimasz kis társától, folytatja útját, csalétket helyez el csapdáiban. De a kis cimbora nesztelenül és láthatatlanul követi, fáról-fára röppenve. Amikor a vadfogó megáll és elhelyezi a csalétket a csapdában, a kis gonosz vár, amíg a trapper tovább megy, aztán roppant gondosan kiszedi a csalétket a csapdából, apránként tépdessze ki a húst, amelyet persze mind elrejteget. És így megy ez végig a vonal mentén, mérföldeken át. És amikor a vadfogó visszatér a táborhelyre, apró cimborája már megint ott ül nagy ártatlanul egy ágon, bolondos nótáját fütyörészik és újabb falatokat koldul. Egyik táborhelyemen öt vagy hat ilyen kis madár csatlakozott hozzám, és a fentebb leírt módon követtek, amidőn künn jártam a csapdák ösvényén. Ha jávorszarvaspecsenyéből válogathatták ki a darabkákat, nyugodtak lehetnek afelől, hogy a legízesebb részből csentek. De az ember, aki hónapokon át egyes-egyedül van, örül a társaságuknak és

megbocsátja a sok bajt, amit okoznak; bizony sok magányos tábortüzet vidították már fel vidám csiripelésükkel.

A Gondviselés kegyes intézkedése, hogy az ember mihamar elfelejti a kellemetlen eseményeket, a fagyások vagy a tűz okozta sebeket, az éhesen megtett hosszú utakat, s a szörnyű fájdalmakat; egyedül a sikerek és eredmények maradnak meg emlékezetében. Ha nem így volna, tíz közül kilencen sohasem térnének vissza többé a vadonba az első útjuk után. Lehet, hogy az ember csuromvizes, félíg megfagy, éhes és holtfáradt, és amikor a vadon valamelyik barátságatlan zugában megtelepszik, átkozódva szidja önmagát, hogy bolond, amiért ennyi gyötrelmet vett a nyakába. De gyűjtsen csak tüzet, feszítsen csak ki egyetlen vászondarabot az elemek ostora ellen, igyék meg egy bögre jó meleg teát, előbbi nyomorúsága egyszeribe szétfoszlik. És így szól társához, kutyáihoz, vagy akár a teásbögréjéhez: „Otthon sohasem volt ilyen jó!” - vagy: „Ez aztán az élet!”

Inkább ügyességgel, találékonysággal győzi le a nehézségeket, mint nyers erővel. Az indiánok természetismeretének könyvéből tanult el egy-egy fogást, s így takarékoskodik erőivel, míg aztán elérkezik a legnagyobb megpróbáltatások ideje, amelyek bizony elég gyakran merednek útjába. A megfeszített küzdelem idején az egészséges humorérzék kiirt belőle minden hajlandóságot, hogy önmagán sajnálkozzék, s egyedül az a felemelő érzés tölti el, amelyet jól ismer a magányos ember, aki az elébe tornyosuló akadályokon győzedelmeskedni tud.

Ennek a derűsen látó lelkiállapotnak olyan erősnek kell lennie, hogy még akkor se hagyja cserben a vadászt, ha például egy kenurakományra való készletet veszítene el egyetlen hibás lapátcsapás miatt, vagy a legszükségesebb dolgokkal megrakott tobogánja menthetetlenül beszakadna a jégbe, miután száz kilométeren át cipelte odáig. Igen, még ilyen esetekben is inkább annak tudjon örülni, hogy nem ütött ki a dolog rosszabbul, hiszen ő maga is belefulladhatott volna a vízbe! Sőt még annak is tudjon örülni, hogy milyen szerencsés fickó ő, amiért néhány szál gyufát megmenthetett, amit vízhatlan vászondarabban őrzött, vagy hogy legalább a kalapját sikerült szárazon megóvnia!

Aki a vadászatból él, annak türelmesnek kell lennie, s a nyugalmát semminek sem szabad megrendítenie. Az apró, bosszantó esetek, amelyek napról-napra, szakadatlanul kísérik az utazást, jöllehet magukban véve jelentéktelenek, a folytonos ismétlődés révén annyira kétségbeesztővé válhatnak, hogy az ingerlékeny embert a szó szoros értelmében az örület széléig sodorják. De a modern spártai, a mi vadfogónk, aki olyan sokat van egyedül, a katonától megkövetelhető legszigorúbb fegyelemnél is keményebb önfegyelemnek veti alá magát, hiszen nem engedheti meg, hogy indulatai és érzelmei fölébe kerekedjenek, mert ez a téboly felé vezető utat jelenti. Szakadatlan ébersége, nyílt szemű óvatossága az állandó gyakorlás folytán szinte automatikussá válik. Még álmában is folytatódik a körülötte történő dolgok ösztönös, tudat alatti figyelemmel tartása, úgyhogy a legcsekélyebb nesz, egy elsurranó állat halk lépte, vagy valami megszokott zaj hirtelen megszűnte szempillantás alatt felébreszti.

Ha valaki álmában szeretné meglepni az erdőjáró embert, akkor legjobban teszi, ha mivel sem törődve, minél zajosabban közeledik hozzá. A lopakodó, csöndes közeledés úgy látszik valami tudatalatti telepátikus kapcsolódást hoz létre a természetben élő emberben. Ez a képesség, amelyet az állatoktól kölcsönzött, az indiánok közt egészen általános. Alvó állatot megközelíteni teljesen lehetetlen, kivéve kenuval, a vízen. Még a megszelídített vadállatok is, amelyek esetleg mindenféle zaj közepette nyugodtan alusznak, azonnal nyugtalankodni kezdenek, és fölriadnak, ha az ember merően rájuk szegezi pillantását.

Az ember közeledtét úgy megelőzi híre a vadonban, mint a közeledő járványt a népes városban, s aki fel akarja venni a versenyt az állatok hasonlíthatatlanul finomabb, s fejlettebb érzékeivel, kénytelen bizonyos mértékig magában is kifejleszteni azt az ösztönös éberséget, amely a vadállatokban él.

S ezenfelül ki kell fejlesztenie magában azt a makacs, szívós életerőt is, amellyel az állatok rendelkeznek. A szarvas keresztüllőtt szívvel vakon tovább rohan még vagy száz métert, holott már minden más tevékenység szempontjából kimúlott. Nem egyszer követtem átlőtt tüdejű, vagy más súlyos sebbel menekülő jávorszarvast, amely konok kitartással futott még mérföldeken át, mielőtt összeesett volna. Ugyanígy emberekkel is megesett, hogy egy-egy magányos erdőjáró, aki valami baleset folytán minden felszerelését és készletét elvesztette - elég gyakori eset ez a rengeteg megíratlan történetében -, félholtan, a szó szoros értelmében valóban haldokolva kitámolygott a rengetegből, miután napokon keresztül szörnyű gyötrelmek közt vonszolta magát a legközelebbi emberlakta hely felé, s egyedül az élet akarása tartotta lábán, amíg aztán összeeshetett olyan tájon, amely már biztonságosnak látszott.

Itt közismert annak a skót félvérnek az esete, akinek lába beleszorult egy nagy, súlyos medvecsapdába. A csapda jókora cövekhez volt láncolva, de a félvér keresztülvágta vadászkesével a nehéz, vastag nyírfatuskót, ami még egy épkézláb embernek is elegendő feladat lett volna; azután felkötötte a lábát, hogy sem ez, sem a csapda ne érje a földet, s noha az éles vasfogak minden mozdulatra belevágtak a húsába, hevenyészett mankókra támaszkodva visszaküzdötte magát az emberlakta tájakra - hogy végül utolsó éjjel, a segítség közvetlen közelében, egy kis város határában elpusztuljon.

Kinn távol, azon a területen, amely kívül esik a rendőrség hatáskörén, az élet néhány alapvető elvre egyszerűsödik le. A törvények többé-kevésbé fölöslegessékké válnak, kivéve néhány megíratlan törvényt. Ezeket hallgatólag mindenki betartja; s a törvények megszegését a teljes kiközösítéssel, vagy még ennél is rosszabbal büntetik. A társadalomnak ilyen kezdetleges állapotában teljesen idegen emberek, ha találkoznak, nem alkothatnak maguknak ítéletet egymásról, csak néhány egyszerű, közvetlen cselekedet alapján. Éppen ezért nagyon ajánlatos a rosszindulatnak még halvány látszatától is tartózkodni. Példa erre az az egyszerű aranykereső, aki az ösvényen kinn pár emberből álló csoporttal találkozáva, hirtelen az oldalához nyúlt - s abban a szempillantásban lövést kapott. Utóbb kiderült, hogy csak a pálinkás butykosát akarta elővenni zsebéből, hogy megkínálja az idegeneket, de a gyanús mozdulat, ahogyan a tanúk ismertették utóbb, tökéletesen igazolta a tettes magatartását.

Általánosságban szólva, az erdőjáró sohasem lop.

Először is, aki a vadonba megy, az rendszerint rendelkezik minden szükséges dologgal, különben egyáltalán nem lehetne ott; amellet teljességgel megbízik embertársában s abban az íratlan törvényben, amelynek ő maga is engedelmeskedik. Ha valaki elvesz egy bizonyos mennyiségű élelmiszert, amely elősegítheti a legközelebbi beszerzési forrásig, ezt mindenki megbocsáthatónak tekinti. Mi több, az elhagyott kunyhókban rendszeren lehet néhány nélkülözhetetlen dolgot találni, amelyet a tanya tulajdonosa szándékosan hagyott vissza az esetleg odatévedő nélkülözőre gondolva.

Raktárhelyeket, amelyeken több száz dollár értékű készlet van felhalmozva, akárhányszor szembeszökő módon állítanak fel, noha az időjárás viszontagságai ellen gondosan megvédik; s az arra menők, szükség esetén, még hozzá is tesznek a készletekhez. Másoktól is azt remélik, hogy hasonló szellemben fognak cselekedni, aminek aztán adott esetben ők láthatják majd hasznát.

De ha egy-két műkedvelő trapper, meggondolatlan vagy tudatlan vandál lopkodni kezd, akkor az erdőben kifosztott raktár vagy megdézsmált készlet-rejtőhely szigorú megtorlásért kiált, és ha a törvény nem bírja kigyomlálni a bűnözőket, komor tragédiák következhetnek be ott kinn a vörös- vagy lucfenyők alatt. A fák jól megőrzik titkaikat: néma tanúk ők, s hallgatásukkal mintegy helyeslik azt az igazságszolgáltatást, amely éppoly biztos és éppoly kérlelhetetlen, mint a Természet megtorló bosszúja.

Két évvel ezelőtt egy fehér vadfogó, jó háromszázötven kilométernyire északra a vasútvonaltól, fenn az Abitibi-kerületben, egy este visszatért a tanyahelyére és ezt lakhatatlanná rongálva, kifosztottan találta. Készletei az utolsó grammig eltűntek, tartalék kenujával, egy sátorral és egy kis kályhával együtt, amelyek segítségével még valahogy kihúzhatta volna a telet, pusztán vadhúson élve. A tanyahelyen felállított tűzhelyet helyrehozhatatlanul szétzúzták.

A vadfogó igen nehéz helyzetbe került. Volt még nála kevés élelem, ami legutóbbi kirándulásáról maradt, de legfőljebb pár napra futhatta volna belőle. Olyan évszakban történt a dolog, amikor a jégviszonyok csaknem lehetetlenné teszik a kenuval való utazást. A kemény hideg rövidesen beáll, és oltalmazó tanya nélkül akkor is el kell pusztulnia, ha élelmiszerkészletei megmaradtak volna. A fosztogatás időpontját nyilván jól megválasztották a tettesek, mindenre gondoltak. De a vadfogó valahogyan mégis visszavergődött a „határszélre”. Hogyan, nem tudja senki, csak annyit tudnak felőle, hogy rongyokban, félig éhen halva érkezett meg. Később magam is beszéltem ezzel az emberrel, de nem volt hajlandó részletesen szólni útjáról, csak éppen ennyit mondott: „Hát nem volt valami népünnepély...”

A rajtaütés oka egy gazdag vadászterület vitatott birtokjoga volt, és a rajtaütőknek nyilván az volt a szándékuk, hogy az illető sohase hagyassa el élve azt a tájat. Következő télen ugyanazon a vidéken összetalálkoztak a vetélytársak, összesen hatan; előbb fenyegetések hangzottak el a töltött puskák csövei fölött, majd kevés híján valóságos ütközet tört ki. De az ügy híre eljutott a kanadai lovascsendőrség fülébe, és ezúttal féken kellett tartani a viszkető ujjakat, amelyek már a puskák ravaszát keresték. Letartóztatások történtek, és tárgyalásra került a dolog. Az igazságszolgáltatás azonban nem tudott döntení a két fél jogigényei fölött és elejtette az ügyet. De a hasonló dolgokat sohasem felejtik el vagy bocsátják meg a vadonban.

Az említett eset csak változata volt a régi „Longue Traverse”-ügynek, amikor egy akkori nagy prémkereskedő társulat önkényeskedő alkalmazottjai elcsípték az összes nemkívánatos vadfogókat, szabad prémkereskedőket és vadászokat, elkobozták felszereléseiket, őket magukat pedig egyetlen puska és néhány töltény birtokában szélnek bocsátották, hogy gyalogszerrel próbáljanak valahogyan elvergődni a legközelebbi - száz és száz kilométernyi távolságban lévő - lakott helyig. És nem egyszer megtörtént, hogy indián bérgyilkosok, akik netán ilyen módon „ledolgozhatták” adósságaik egy részét, lopakodva nyomon követték az éhségtől roskadozó embert, megfelelő alkalomra várva, hogy végül is lelőjék.

Az olyan ember, aki sikeresen legyőzte a nehézségeket, s néhány éven át el bírta viselni a csapda-vonalak nélkülözéseit, éppoly kevéssé tud már megválni ettől az életmódtól, mint ahogyan a megrögzött kártyás sem tud lemondani többé a játékról. Végére a vadfogás is csak szerencsejáték, mégpedig nagy tétekkel; a trapper a maga életét és egész felszerelését teszi fel tét gyanánt a vadon erőivel és titokzatos szellemeivel szemben, hogy megélhetését elnyerje tőlük; s a kockázatban rendkívüli élvezetet talál.

S életéből nem hiányoznak az örömök, amelyek fáradalmiért kárpótolják. Megmászhat egy hegyet és tetejéről végignézheth ameddig a szem ellát, az erdőborította lejtők és messzeségbe nyúló völgyek határtalan mérföldjein, azzal az érzéssel, hogy mindez az övé, s nem léphet elébe senki, hogy jogát elvitassa. És valóban az óriási terület a szó szoros értelmében az övé

is, hogy a maga kénye-kedvére cselekedhessen vele; s a birtok bizonyára elég nagy ahhoz, hogy még a legföldéhebb embert is kielégíthesse, s amellet nem terheli sem adó, sem fenntartási költség. Birtoklásának egyedüli jogcíme az a nehezen megszerzett egyeduralom, amelyet szakadatlan küzdelemmel, kíméletlen fáradozással vívott ki magának, s ez az ő szemében nagyobb súllyal esik latba, mint az adományozó okiratok egész halmaza. A korlátlan szabadságnak és vad függetlenségnek érzése, amelyet a határtalan messzeségeken vándorolva szívott magába, eltölti a lelkét és minden más életformára alkalmatlanná teszi. Kedvtelése királyi kedvtelés, és olyan szabadnak érzi magát, amilyen szabad még soha semmiféle király nem volt.

A Vadon arculatát vizsgálja, s ez megismerést sugalmaz neki. A Hold sápadt korongja, amint fénye átdereng egy kopár fa összefonódott ágain; a távoli magasba meredő fenyők sötét árnyképe a fagyos égbolt háttérén; a hosszú árnyékok, amelyeket a téli napnyugta vet a hóval belepett tó széles lapjára - mindez húrokat pendít meg, amelyekre készséges érzések felelnek az erdőjáró keblében. Lehet, hogy nem tudná, vagy nem is akarná kifejezni érzéseit a világ számára, de azok kétségtelenül áthatják ki nem mondott gondolatait. Környezetének csodája, mérhetetlensége és csöndes fensége átalakítják jellemét. A vadfogó többnyire szótlan, mélyen gondolkozó ember, aki nem nagyon hajlamos a szófecsérlésre.

Sok história szól a vadfogó hallgatagságáról; mindenesetre túlzott mesék is vannak köztük, de jellemzőek. Például az, amelyik egy öreg trapperről szól, aki a vadonban töltött hosszú magányos évek vándorlásai közben különösen tetszetős, kitűnő táborozó helyre akadt és hozzákészült, hogy ott töltsen az éjszakát. De egyszerre csak kenut látott közeledni és nem-sokára odaért egy idegen, akit nyilván az öreg táborüzének füstje, s az a gondolat csalt oda, hogy a határtalan pusztaságban ismét embertárs közelében lehet. Az idegen partra szállott.

- Szép este van - szól, s valószínűleg ez volt az első szava hónapok óta.

- Ühüm - felelt az öreg vadfogó.

- Fene jó táborhelye van itt magának - tette hozzá az újonnan érkezett,

- Ehem - volt a válasz. A hosszú évek begyökerezett megszokásának védőfalán nem lehet olyan könnyen áttörni.

A másik ember hozzálátott, hogy kirakja kenuját és munka közben azon igyekezett, hogy a fagyos levegőt jókedvű beszélgetéssel tegye enyhébbé.

- Valami háború folyik Kínában, nem hallott felőle? - jegyezte meg.

Nem kapott választ. Ellenben azt látta, hogy imént talált társa határozott mozdulatokkal összehajtogatja pokrócait és bontogatni kezdi sátrát, amelyet pedig szemmel láthatóan csak nemrég állított fel.

- Mi az ördög ütött magába? - kérdezte az idegen meglepődve. - Csak nem akar elmenni innen?

- El én! - feleli az öreg. - Nem állja a természetem ezt az átkozott vitatkozást!

Ismertem egy embert, akit egyszer valaki a vadonban udvariasan azzal szólított meg hogy „Szép időnk van”. Emberünk árva szóval sem felelt rá. A másik erre megismételte megjegyzését, de az illető ráripakodott:

- Hát talán tagadtam? Egyáltalán nem óhajtok vitába keveredni magával!

Azok, akik hozzászórtak ehhez az élethez, nem hajlandók többé más életmódot folytatni, s a külvilág eseményei, a politika fordulatai, a nagy és nagynak vélt emberek cselekedetei egyáltalán nem érdeklik őket.

Emlékszem, egyszer részt vettem egy vadásztársaság kirándulásán, s valamelyik sportember megkérdezte az egyik vezetőt, hogy miképpen tud meglenni olyan hosszú ideig minden újság és hír nélkül, távol a „határszéltől” - ahogyan a vasútvonalat nevezik -, hiszen egyetlen érdekes hír sem jut el ide, s példaképpen megemlítette egy híres filmcsillag nemrég bekövetkezett halálát.

- Fabatkát sem adnék az ilyen hírekért - felelt a vezető. - Fene törődik vele, késsel vagy lapáttal eszi-e a borsót Douglas Fairbanks! Ami pedig, azt a mozihős fickót illeti, gondolom, túl sok jóban volt része, attól fordult föl. Én jól érzem magam itt kinn és nem szándékozom beadni a kulcsot, amíg annak rendje-módja szerint el nem jön az ideje!

Aki megszokta a fejlettebb társadalmi életben otthonos udvariaskodó formákat és diplomatiszta kerülgetéseket, az alkalmasint megdöbbenően nyílnak és durván szókimondónak találja az átlagos „határszéli” ember beszédmódját. De mégis, a vadon lakóiban annyi tapintat és éleslátó meggondoltság van, hogy a régi időkben sikeresen tudtak tárgyalni s egyezkedni az indiánfőnökökkel, pedig ezek a ravaszságnak igazi mesterei voltak és nem egyszer túljártak még a gyakorlott európai diplomataék eszén is.

Büszke hadvezérek kérték, az erdőjáró tanácsát a döntő csaták előtt, s ötven évvel ezelőtt az ösvénykutató vezetése nélkül a honfoglalók nagy szekérkaravánjainak teljességgel lehetetlen lett volna átkelni a nyugati síkságokon. Ma már nincsenek tábornokok és indiánok, hogy a föld birtokát elvitassák egymástól, de a vadon fia ma is még mindig éppoly nagy felelősséget vállal magára. Őreá bízzák például a kenurajok gondját, amelyek értékes rakománnyal telve igyekeznek valami fontos országépítő munkát színhelyére, s tanult mérnökök öhozzá fordulnak tanácsért, amikor a térkép és az iránytű haszontalannak bizonyul.

Az erdőismeret tudománya még manapság is ugyanaz, mint amit eredetileg az indiánoktól tanult el a fehér erdőjáró, többé-kevésbé elsajátítva az indián páratlan képességeit. Olyan nép közelében él, amely dobszóval ünnepli a Vabinut és varázsszereket hord, hogy a gonosz szellemek fondorlatai ellen védekezzék. Egészen természetes, hogy a fehér vadfogó is magáévá tette az indiánok egyik-másik babonáját. Ha balszerencse üldözi, hajlandó feltételezni, hogy valamelyik ellenségnek rosszindulatú varázslata okozta a bajt. Úgy véli, hogy semmi esetre sem árthat kívágni és elégetni az elejtett hódok hátsó lábának térdkalácsát, vagy némi dohányt rakni a medve koponyaüregébe és a koponyát egy fára függeszteni.

Megesik, hogy egy-egy öreg vadfogó, ha egymásután több rossz évad csalódásai elkeserítették, kijelenti, hogy abbahagyja a vadászatot és végleg hátat fordít a vadon ösvényeinek. De eljön az ősz s az erdei fa füstjének szaga, vagy valamelyik régi, sokat használt szerszámának megpillantása felidézi hosszas, fáradságos és küzdelmes vándorlásainak emlékét, aztán emlék kapcsolódik emlékhöz - és emberünk rövidesen újra vadászúton jár.

A legsikeresebb vadfogók egyikét, akit valaha ismertem, egyetlen évad folyamán körülbelül minden elképzelhető balszerencse utolérte. A területén tanyázó hódok olyan óvatosaknak bizonyultak, hogy az még ezeknek az egyébként is okos állatoknak szokott éberségét is felülmúlta. Következtesen elkerülték csapdáit, sőt hovatovább egyhangú szabályossággal kattantották el a csapdákat, kilopva belőlük a csalétket. Üregi nyulak serege árasztotta el a környéket és szinte minden egyes alkalommal, amikor értékes állat vetődött a csapdák közelébe, a nyulak előbb odaérkeztek, belekerültek a csapdába és remek potyaebédekkel szolgáltak a prémes vadaknak, amelyek így természetesen ügyet sem vetettek a kitett csalétkekre. Egy

napon elfelejtette puskája csövéből kiszedni a védődugaszt, és sikerült szétrepesztenie „a világ legjobb löfegyverét”, ahogyan puskáját nevezte. Kora ősszel egy felhőszakadás vad áradattá dagasztott egy kiszáradt patakágyat és magával ragadta egyik sátrát, az alkalmi táborhelyen előkészített teljes felszereléssel együtt. Ő is az indiánoktól tanulta a tudományát, és hajlamos volt a babonára, mint a hasonló emberek általában, így aztán, amikor baltájával véletlenül felhasította lábát, s ugyanakkor azt látta, hogy egyik kutyája éppen a nemrégien elejtett hód csontjain rágódik,² kezdte sejteni, hogy valami nincs egészen Isten hírével. Fogta hát magát, otthagya az erdőt és felszerelésének nagy részén túl is adott.

A következő évben elhatározta, hogy ismét szerencsét próbál. Újra felszerelte magát és nekivágott az ösvénynek, hegyen-völgyön keresztül. Egy reggel azonban azt a kellemetlen felfedezést tette, hogy kenujáról, amelyet egy hordút túlsó végén hagyott, egy medve teljesen letépte a vászonborítást. Félve a még bekövetkezhető súlyosabb szerencsétlenségektől, nagy nehezen megfoltozta kenuját, visszatért a városba és utolsó darabig eladta felszerelését. Volt némi félrerakott pénze, péküzletet nyitott és egészen jól megélt abból.

A rákövetkező ősszel megpróbáltam rábeszélni, hogy tartson velem; felajánlottam azt is, hogy kölcsönzöm neki a felszerelést, de ő megingathatatlanul ragaszkodott elhatározásához. Amikor aztán végleg el készültem hagyni a várost, útközben megállottam a kis péküzlet előtt. Az indián nyár³ egyik hűvös napja volt, az augusztus csípős lehelete szállt a levegőben, a tavon túl elnyúló erdős hegyek körvonalait kékes ködpára fátyolozta, a tónak üveglaphoz foghatóan csöndes színe pedig visszatükrözte a partig lenyúló erdők vörös, sárga és rozsdabarna színfoltjait. A nap ragyogóan sütött, de nem melegített, amint sugarai keresztültörték a kis város kéményeiből szétterpeszkedő füst felhőin.

Az öreg fickó az ajtaja előtt állt, és a füstön át az ősz vidám színeibe öltözött távoli hegyek felé nézett. Búcsúzóul feléje nyújtottam kezemet. Ekkor egyszerre fagyos szellő suhant arra, s néhány sárgult falevelet sodort a lábunk elé. A száraz levelek egy pillanatra alattunk örvénylettek, aztán suhogva, zizegve sodródtak tovább az üres utcán végig. Az öreg pillantása követte a leveleket. Aztán hirtelen felém fordult, félreütötte kinyújtott kezem és rám mordult:

- Ördög és pokol! Búcsúzik a fene! Adj egy pár csapdát, meg egy puskát - veled megyek!

Akadnak ugyan kivételek, de a hivatásos vadász és erdőjáró, akivel a beváltó állomásokon lehet találkozni, ritkán hasonlít ahhoz a torzonborz, szakállas, tele szájjal hangoskodó alakhoz, amilyennek a filmek és bizonyos könyvek mutatják. Rendszerint csöndes, határozott tekintetű férfi, aki hosszas vadászút után azért jön a városba, hogy ott a maga módján egy kicsit szórakozzék.

A vadfogó ritkán hagyja el a vadont a téli hónapokban, hacsak nem Újévkor, s magam is tanúja voltam néhány ilyen vidám vadfogó-összejövetelnek. A szokássá vált szótlanság és folytonos résenlét meglehetősen hallgató ember formát a vadfogóból, de ha magához illő, kedélyes társaságba kerül, s nyelvét valamennyire megoldják az újévi itókák, az árnyba borult erdők komor hangulata egy időre lefoszlik róla, s a szótlanság hangos jókedvnek adja át helyét.

² Az indiánok és vadfogók jó része azt tartja, hogy a rendkívül értelmes hódra nézve lealázó, ha kutyák falják fel a tetemét, különösen a csontjait. A hódok lenyúzott tetemét ezért vissza szokták dobni a vízbe, vagy ha a vadfogó elfogyasztja a hód húsát, legalább a csontokat adja vissza az állat megszokott elemének.

³ Így nevezik Észak-Amerikában a koraősz, mint ahogyan nálunk „Vénasszonyok nyarát” mondanak.

Némely vadfogó félrerakja keresetét, mások viszont szívvel-lélekkel átadják magukat a jól kiérdemelt szórakozásnak, mint ahogy ez időtlen idők óta szokása a határszél fiainak. Ilyenkor aztán úgy folyik a pénz ujjaik közül, akár a víz, s a jókedvű fickók olyan bőkezűen költenek, hogy a garasoskodó városlakónak szeme-szája eláll láttára. Úgy látszik, az erdőjáró kevés értéket tulajdonít a pénznek, amelyet pedig olyan kemény munkával szerzett meg.

Amikor aztán rövid ünnepnapja véget ért, a vadfogó egy szép napon kora hajnalban megrakja tobogánját, befogja a szánba csaholó, vonyító kutyáit és útra kél. Már nem is gondol az elköltött pénzre, vagy arra, jól mulatott-e vagy sem, hanem ahogy igazi erdőjáróhoz illik, csak az előtte álló útra irányítja minden gondolatát. És amidőn eléri az erdő szegélyét - ez soha sincsen nagyon messze a civilizációnak eme határállomásaitól -, ismét belép az ő elvárásolt világába, amelynek éppen olyan alkotó része, mint a vén fák, az örök hó és a táncoló északi fény. A téli vadon ígérete ráterül, mint valami palást, s a Természet arcát borító fátyol némán fölébe hajlik és redőibe zárja.

Élő anakronizmusként, mint egy rég elmúlt világ itt maradt tanúja, visszafelé halad az Idő országútján, és minden lépése száz esztendővel viszi mélyebbre a múltba. Félszemmel a Napot figyeli, hogy irányt ne tévesszen, félszemmel a havat kémleli, hogy rátaláljon a kutyáknak legkönnyebben járható terepre, lábával a hóval betemetett, láthatatlan ösvény ismertetőjeleit kutatja, és sebesen suhan előre nagy hótalpain, keresztül a Határ választóvonalán, túl a hátrahagyott civilizáció szűkös, kisszerű világán, amíg a tavaszi napsugár le nem olvasztja a havat a hegyoldalakról, és nem szabadítja fel a tavak tükrét a jég alól.

*

Akár keserves ösvényeken törtetnek előre, akár meleg gerendakunyhó biztonságos oltalmában pihennek; akár kimeredő szemmel csetlenek-botlanak élettelen pusztaságokon át, éhségtől beesett arccal járva útjukat, vagy csuklóig vörös kézzel a frissen ejtett állat dús vérétől; akár elszánt csapásokkal feszítik a lapátot, kétségbeesetten küzdve életükért a fehéren tajtékzó vizeken, vagy békésen siklanak tova lassan hömpölygő, kanyargós folyó hátán; a Végso Határnak ezek a fiaai, küszködve, türelmesen rakják le annak az útnak köveit, amelyen egy eljövendő kor emberei fognak majd járni.

A Birodalom szélső határain túl a férfiaknak ez a pompás kis csapata még mindig folytatja a nagyszerű játékot, amely már-már elérkezett végső felvonásához. A szereplők változnak, amint évek múlnak el évek után, de a szellem változatlanul ugyanaz marad. Az egymást követő nemzedékek sorra átveszik a munkát, amelyet az előtte járók abbahagytak. S e nemzedékek tradíciókat hagynak örökölni maguk után, olyan tradíciókat és a teljesítmények olyan mértékét, amelyekhez méltóknak kell bizonyulniuk mindazoknak, akik az Ösvények Fenntartóinak testvériségébe akarnak lépni, hogy ők is hátrahagyjanak valamit a maguk bátorságából, lelkes önátadásából és önfeláldozó készségéből azoknak, akik majd utánuk jönnek.

Ők a Határok Földjének katonái. Akár az úttörők fájából születtek, akár a megélhetés parancsava vezette őket oda, legyenek bár előkelő családok sarjai, vagy olyanok, akik valami meggondolatlan tett miatt száműzték magukat a polgári világból, vagy akár olyanok, akiket kalandok keresésére űz a természetük; mindegyikük a maga kiutalt szerepét játssza abban a hősies küzdelemben, amely a jövő nagyobb és tartósabb céljainak megvalósulását teszi lehetővé.

Mi, akik még élünk ebből a nemzedékből, talán az utolsó szabad vadfogókat látjuk a rengetegben; az utolsókat abból az emberfajtából, amely, ha eltűnik, pontot tesz e világrész kalandos hősregjének utolsó lapjára, és mindörökké lezárja a regényesség korának könyvét Kanada

történelmében. Az erdő nem állhat meg sokáig a modern világ hódító rohama előtt, és nem-sokára tanúi lehetünk, hogyan enyészik el egy hatalmas vadon.

S a Határok utolsó fiának, a vadon szülöttének, amint mind messzebbre és messzebbre szorul Észak felé, ama tájakra, ahol csak kietlen, meddő pusztaság honol, végtére is meg kell hajtania fejét az elkerülhetetlen előtt, akárcsak az erdőnek, amelyből ered, s ezzel együtt kell eltűnnie. És nem marad utána egyéb, csak az elhagyatott, üres ösvények és kialudt tábortüzek hamvai, hogy útjelzésekül szolgáljanak az előreáradó millióknak. És vele együtt távozik el barátja, az indián is, hogy mindketten olyan idők és olyan életmód emlékeivé váljanak, amelyek visszahozhatatlanul elmúltak.

II. AZ ÁRNYAK ORSZÁGA

Közvetlenül a modern Kanada mellett terül el az a csatatér, amelyen az ősállapot vívja hosszadalmas, elkeseredett, de utolsó csatáját a civilizációval. Nem azokról a festői vidékekről beszélek, amelyek a közlekedő eszközökkel könnyen elérhető útvonalakhoz közel fekszenek. Ilyen tájakra behatolhat a sportember is, egy-egy hallgatag indián, vagy viharvert, ugyancsak szűkszavú fehér ember vezetésével, hogy elejtse a maga őzét vagy néhány halat fogjon. E vidékek kevésbé elérhető pontjain magányos fehérfenyők álldogálnak; egykor az erdő királyai voltak, de most már csak mélabúsan merengve néznek arra a területre, amely egykor az övék volt. Az ilyen vidékeket pontosan térképezett vízi utak és gondosan kijelölt hordutak szelik keresztül-kasul; ezeken pedig minden szükséges holmit, sőt még a civilizáció akárhány fényűző járulékát is könnyűszerrel, vagy csekély nehézség árán magukkal vihetik.

Hanem azok szemében, akik rabul estek a távoli láthatárok varázserejű ígézetének, a hasonló tájak nélkülözik a térképezetlen vidékek vonzerejét. A vasútvonalakat szegélyező leégett, vagy kivágott erdők puszta sávján túl egy egészen más, egészen új Kanada terül el. Kevesen ismerik, és nem keresi föl senki, kivéve azt a néhány embert, aki készségesen vállalja a nélkülözéseket, a megpróbáltatásokat, a magányt, s a hosszú utak fáradalmait olyan tájakon át, ahol a civilizáció nem nyitott még utakat, nem állította fel jelzőtábláit, és ahol a létfenntartást nem biztosíthatja más, mint azok a lehetőségek, amelyeket maga a Természet nyújt.

A vándorlás vágya ragadja el és űzi a Határok Fiát a még megmaradt rengetegek világában, amelyekben a pusztító fejsze nem kezdte még el halálos munkáját, ott, a „Magasföldön” vagy a „Nagy Vízvásztón” túl.

Ez a „Magasföld” - másképpen „Kanada Gerince”, vagy ma is gyakran használt régi francia néven „Haute Terre” - az egész szélességében keresztül nyúlik Kanadán, kelettől nyugatig, elválasztva a dél felé futó vizeket azoktól, amelyek északnak, a Sarki-tenger felé veszik útjukat. S ugyanígy határvonalat rajzol a civilizált világ földje és a kalandorok varázslatos országa közé. S ez az ország csaknem teljesen lakatlan, néhány indián törzs szétszórt csoportjai és a vándorló trapperek képviselik benne az embert.

Ez a fél világrészre kiterjedő rengeteg mai napig megmaradt szűz vadonnak; végeláthatatlan erdőség sötét, tiltó, komor panorámája tárul a vándor elé mindenestül, s az egymásra tornyosuló hegyek közt itt-ott ezüstösen csillogó tó tükre szakítja meg az erdőt. Ha e nagy magány vándora véletlenül elérkezik a vadonban oly gyakori gránitszirtek egyikének pereméhez és körültekint, akkor nem a délen megszokott lombos erdők barátságos látképén nyugszik meg a pillantása, hanem azt látja, hogy köröskörül minden oldalról szorosan bezárja az északi rengeteg, mintegy a végtelenségbe nyúlva a fekete lucfenyő tömkelege zárja körül, a hatalmas fák csúcsai mint megannyi torony emelkednek az erdő katedrálisa fölé, míg a fenyők sudár törzsei odalenn a homályban templomoszlopokhoz foghatóan sorakoznak egymás mellé. Erdőt lát mindenfelé, ameddig a tekintet elszállhat, erdő borít hegyet, völgyet és hegygerincet.

Helyenként a sűrű erdő szétnyílik és hosszban elnyúlt, hullámos sávokban ereszkedik le a nagy tavak partjáig. Némelyik tó valóságos tenger, túlsó partjuk vékony, sötét sávként táncol és remeg a nyári hőségben. A vízvásztótól északra elterülő nagy tavak vize többnyire sekély, s ezért veszedelmes kenuval átkelni rajtuk. De a sekélyest helyel-közzel mély víz váltja fel, a magas szirtfalak szinte merőlegesen buknak alá a víz színe alatt. Kisebb-nagyobb, gyakran óriási sziklák, amelyeket az égbenyúló szirtekről a téli fagy tört le, hevernek a víz alatt rejtőző

zátonyokon, mint valami leomlott vár szétzúzott kövei, s tömegük csak halványan dereng át a tiszta vízen. És a mélyben tátongó sötét odúk, vagy borongós repedések közt nagy, szürke szörnyek suhannak erre-arra; mert itt tanyázik a nagy belvizekben otthonos tavi pisztráng, amelynek már húszkilós példányai is nem egyszer kerültek horogra ezen a tájon.

Helyenként lapos sziklahátak hosszú csíkjai emelkednek ki a vízből, szelíd lejtővel futnak fel a partszéli erdő zöld falába. Sima felületükről szurkosfényő elszórt csoportjai merednek föl, a szél kísérteties formákat csavart ágaikból, amelyek - minthogy itt egymástól távolabb állnak - szélesen szétterülnek és enyhítő árnyékot kínálnak a lapát feszítésétől felhevült csónakosnak, a tó hatalmas, vakítóan verőfényes vizén megtett hosszú út után. Az ilyen árnyas ligetek alatt ütik fel nyári táborukat a vízi utakat járó kenu-karavánok, s a sziklás parton a vadon fia egy étkezésre elegendő halat foghat annyi idő alatt, míg a társa megrakja a tüzet, amelyen majd megsütik a zsákmányt.

Tavaszi idején a védettebb öblökben szokatlan nagyságú, éhesen pislogó, sovány, ragadozó-kedvű csukák sütkéreznek a napfényben, mint megannyi partra mosott tengeralattjáró. Igen izgalmas sport puskával löni ezekre a csukákra, mert csak a legnagyobbak szoktak így kifeküdni a víz szélére, s nem ritkák közöttük az ötnegyed méteres példányok.

Hellyel-közzel az erdő örökzöld szőnyegét hosszan kanyargó ezüst szalagok szakítják meg: hatalmas folyók vágatnak hánykolódva zúzva, bőgve a Hudson-öböl felé, mindkét oldalon a lucfenyő magas gátfalai közé zárva, amelyeknek felszökkenő koronái visszaverik a sellők csobogását, vagy a zuhatagok mennydörgését.

A tornyokhoz fogható fák csúcsai, s a boltozatos tetőt alkotó tűlevelű ágak szövevénye alatt, amelyen a napsugár sohasem tör keresztül, az árnyak birodalma terül el. A fák sötét oszlopcsarnokai és homályos síkatorai erre-arra ágaznak, de nem vezetnek sehová. A sima, szürke oszlopok borongós labirintusa utakat látszik nyitni a homályosan derengő homályban, de távolabb a fák sűrű fala ismét bezárul és tiltakozva mered a behatoló elé. A zárt fal gátja feltárul az útját folytató vándor előtt, ám ismét lezárul mögötte, mintha azt akarná értésére adni, hogy sohasem térhet vissza többé. Az erdő mindig körülveszi, minden oldalról magába zárja a vándort, s a fák néma, de elmaradhatatlan kíséretként folyton lépést tartanak vele. A Csöndnek eme határtalan szövedékbe bonyolódott csarnokaiban megszűnik az idő, nincs többé sem távlat, sem irány.

Valószerűtlen kísértetvilág honol itt, amelyben az akadályok az érintésre semmivé foszlanak, alaktalan, meghatározhatatlan fantomok emelkednek föl az erdő utasa előtt, hogy közeledtére nyomtalanul eltűnjenek. Megfoghatatlan élőlények, amelyeknek minden mozdulata lopakodó és gyors, könnyű lábbal, rugalmas lépéssel, röppenő irammal járvák nesztelen útjukat; szürke szellemekhez foghatóan hirtelen testet öltének, és nyomban rá levegővé foszlanak, beolvadnak az árnyékok homályába az ember megpillantásakor, hogy élesen figyeljék aztán valamely ravaszul megválasztott búvóhely mögül.

Fönn, lenn, mindenfelől moha lep be mindent, a mohaszőnyegen elhal az utas lépésének nesze, s ez a szőnyeg lágyan süpped lábai alatt, éppen azzal nehezítve meg előrejutását, hogy nem tanúsít ellenállást. A moha sok helyen derékig érő kupacokat alkot, s ezeket kénytelen megkerülni a vándor. Noha egész láncokban és füzérekben lóg a fák legalsó, holt ágairól, mintha valami ősrégi, elhagyatott templom mennyezetének kárpitfoszlányai volnának. És templom is az erdő, templom, amelyet a Csönd istenének emeltek, s olyan mélységes némaság tölti be, hogy a vándor óvatosan lépdel a néptelen csarnokban, nehogy megtörje a csöndet, amely az idők kezdete óta uralkodik itt.

Helyenként a lucfenyő homokos térségnek nyit teret; itt törpefenyő ligetek veszik körül az utast a maguk ritkásabb, de még mindig elég sűrű szövevényével. Az alaktalan félvér-fák bütykös, összevissza görbült, groteszkül kicsavarodott ágbogai a telehold fényében fantasztikus árnyékokat vetnek ennek az ördögökhöz illő táncteremnek a padlatára.

S az árnyékok fekete foltjaiból előpattannak a pukvadzsik,⁴ hogy néma hejehujával vigadozva, furcsa manótáncukat járák a hangtalan dobok ütemére, miközben egyre újabb körmönfont csalafintaságokat eszelnek ki az indiánok bosszantására.

De a vadon nem merül mindig komor árnyékba. A hegyoldalak lejtőjén felmeredő óriási fák törzsei közül hihetetlenül szép látképekre pillanthat ki a vándor. Verőfényben úszó völgyek, bogyótermő bozót kék foltjaival borított, messze szétterülő síkok tárulnak elébe. Alkalmilag pázsitos tisztások - igazi oázisok a környező erdő zölden sötétlő grottái közt - felüdítik a szemet s a lelket, meghitt és barátságos mosollyal köszöntve a vándort a méltóságteljes erdőnek komor hangulata után.

A tájképen némelyütt régi, ismeretlen eredetű erdőségek sávjai nyúlnak keresztül, mintha óriási sebhelyek volnának a rengeteg arcán. Az ilyen helyeken az odáig féltékenyen elrejtőzött talaj minden jellegzetessége meztelenül feltárul a szemlélő előtt. Sima felületű, kerek, teljességgel kopár hegyhátak emelkednek a pusztaság fölé. Kivédinből,⁵ a legrégebb ismert kőzetből ágaskodnak fel ezek a háta, emlékei annak a hatalmas kitérésnek, amely a föld gyomrából egykor kiokádta őket. Magasba nyúló, szaggatott szirtek és a vörös gránit repedezett szakadécai szegélyezik a szikladarabokkal telehintett vízmosások és kiszáradt patakágyak medrét. Mérhetetlen sziklatömegek, amelyeket valami régen elfelejtett óriási erdőtűz iszonyú heve repesztett szét, irdatlan halmazokban töltik be a völgyeket. Egyetlen élőlény moccanása, egyetlen madár szava sem enyhíti a pusztaság ridegségét. Ilyen volt ez a világ már a jégkorszak után, s a jég sűrűlődségének bevájt vagy odakarcolt nyomai ma is láthatók még a tömör sziklákon. Aki ért az ércek tudományához, itt megtalálhatja a maga eldorádóját.

Egy emberélet küzdelmeinek dús jutalmát jelentené egyike-másika azoknak a fehér kvarcszikoknak, amelyek üveges fénnel csillannak fel a hegy oldalában. És meglehet, hogy elképzelhetetlenül gazdag kincsesbánya rejlik néhány arasznyi kötörmelék vagy kavicsréteg alatt, amelyet egy láb véletlen érintése, vagy az éppen ott rakott tábortűz fénye váratlanul feltárhat.

Egész hegygerinceket takar helyenként a nyír- és a nyárfák. A nyíres világos fatörzsei, s a napfény foltjaival vidáman tarkázott fűszőnyeg a fák alatt, a Magasföldtől délre fekvő tájak megszokott tájképe. Itt éneklő madarak és foglyok tanyáznak, s erre vezetnek a jávorszarvas meg a medve rendes nyári csapásai is; nyomdokaik, amelyek éppoly jól ki vannak taposva, mint akármelyik közismert hordút ösvénye, tévedhetetlen útmutatóul szolgálnak a legközelebbi tó, vagy folyó felé. Ezt a tájat az indiánok „A Susogó Levelek Hegyei”-nek nevezik, mert a nyárfák lombjai szüntelenül susognak, remegnek és reszketnek a legszelídebb szellő érintésére is, ellentétben az északon uralkodó tobozos fák mozdulatlan túleveleivel.

Ilyen tájakon, egy-egy napfényben úszó tó, vagy vidáman csörgedező patak partján töltik el az indiánok a rövid északi nyár enyhe napjait, pihenve a hosszú tél elcsigázó fáradalmi után. Igazában most sem henyélnek, hiszen a következő tél vadászataihoz szükséges felszerelésen

⁴ Az indiánok képzeletében élő erdei manók.

⁵ Kivédin: indián szó, jelentése: „Az Északnyugati Szél”, átvitt értelemben „Az Északnyugati Szél Hazája”. Általában így nevezik a Magasföldtől északra fekvő területet, s ez a neve az ott uralkodó kőzetfajtának is az ásványtanban.

dolgoznak; bőrt cserzenek ki ruhának, ügyes szerkezetű tobogánjaikat és hótalpaikat készítik elő arra az időre, amikor a Vadászok Szele ismét elkezd fújni. És a hosszantartó alkonyati pírban, amely a sötétség beálltát ezen a vidéken megelőzi, füstölgő tüzeik mellett üldögélnek, és valamelyik őszhajú öreg szavait hallgatják, aki a régi időkről regél nekik, amikor még az ember egyszerre egész kenurakománya-ra való hódot ejthetett el csapatával, vagy egyetlen éjszaka annyi tokot szűrhatott fel szigonyával, hogy egész télre futotta belőle.

Helyenként az erdő összezsugorodik, kis fák váltják fel a vadont, majd ezek a kis fák is helyt adnak a mohának és zsályabozótnak, megritkulnak és végül teljesen el is tűnnek, a táj pedig azoknak a mocsaraknak vagy maszkegeknek egyikébe tágul szét, amelyek nyáridőben lehetlenné teszik az utazást. Az ilyen ingovány területét a mély, híg iszap széles és hosszú sávjai borítják, s e sávokat süppedős, szortyogó moha, és itt-ott néhány szerteszóródott, csökevényes, összevissza csavarodott ágú fa takarja. Olykor ragyogó, hívogató zöld rétek képében villannak elő, biztos talajt ígérve és vesztükbe csalogatva a tapasztalatlan utasokat. A feneketlen dágvány komoly veszélyt jelent embernek, állatnak egyaránt, kivéve a fejedelmi jávorszarvast, mert ez valami ismeretlen módon, baj nélkül átmegy, vagy keresztülúszik ezeken a mocsarakon. A füves padok közt zöldes állóvízzel telt mély lyukak vannak, az ember lába nem ér feneket bennük. Az egész voltaképpen nem egyéb zsombékos posványnál, de mégis, az egyedüli élvezhető vizet éppen ilyen helyeken lehet találni, egy bizonyos, sűrűn tenyésző növényfajta kelyhében, amely körülbelül annyi vizet tud felfogni, mint egy tojástartó.

Az északi vidék legnagyobb része a fenyvesek sötétzöld palástját viseli. Ezek a fenyőerdők veszik szorosan körül a tavakat, zárják magas falak közé a folyók partjait, mély árnyékot vetve a víz színére, s örök időktől fogva állnak őrt Észak földjén.

Ennek az utolsó, gyorsan eltűnedező Határvidéknek az erősségeiben az Észak Szellemé uralodik. A távoli hegyek mögött trónol, s utolsó nagy hadseregének zöld légioi sűrű rendekben veszik körül székhelyét. Onnan tör időnként elő, végigszágul a tájon szélteben-hosszában, körülnéz, kit és mit pusztítson el, s egyre újabb módokat eszel ki, hogy a betolakodókat távol tartsa elzárt birodalmától. Nem vérontó, szembeszökő módszerekkel öl, nem vív nyílt, becsületes csatákat szemtől-szembe, hanem tekervényes utakon, és ravasz cselek segítségével éri el célját. A rengeteg erdő fakoronákat meresztő sáncfala mögött lakozik, a természet féktelen ősi erői mind a rendelkezésére állnak, s ő ebben a biztonságos várban készíti elő halálos fegyvereit, bogyozza törbeejtő hálót, veti fel akadályait és csapdait.

A betolakodónak olyan óvatosan, olyan gondosan kell ügyelnie itt minden lépésére, mintha mezítláb járna éles késpengék közt. Az Észak szellemének egyik-másik fegyvere csupán bosszantó, kellemetlen, de elviselhető; más fegyverei végig gyötrik a vándort és szinte esztét vesznek, kimerítik testét-lelkét, aláássák ellenálló erejét; de vannak az Északnak olyan fegyverei is, amelyek rögtön ölnek, vagy lassú halálkínokkal sújtják az áldozatot, aki már szívesen meghalna, de mégsem halhat meg könnyen.

Hatalmas területeken a zsályabozót merev drótakadályokhoz hasonló, sűrű szövevénye lepi el a talajt. Szúnyogok, fekete legyek, a szarvas- vagy homoki légy fáradhatatlan és kíméletlen rajai a nyár négy hónapjából hármát csaknem kibírhatatlanná tesznek az erdőben. A nagy, sekélyvizű és az időjárás hatásainak védtelenül kitett, beltengernek nevezhető tavakat váratlanul, minden előjel nélkül iszonyú fergetegek kavarrák viharzóvá; ezek a szélvészek a Magasföldön nagy erőre kapnak, és hihetetlen dühvel korbácsolják végig az északi vidéket. Ellenállhatatlan, mindent felfaló erdőtüzek söpörnek olykor véges-végig a gyantás, sűrűn nőtt fák rengetegén, gyorsvonal sebességével száguldanak előre, pusztá hegyoldalakat és üszkös, fekete csonkokat hagyva maguk mögött; kétségbeesett helyzetbe jut ilyenkor a vándor, ha víztől ejti kelepcébe az erdőégés. Télen az erdőben gyakran hat láb magasan födi hó a talajt, és a vasútvonal

mellett, jó százhatvan kilométerrel odébb délnek, a negyvenfokos hideg nem tartozik a ritkaságok közé. Ha a hőmérséklet emelkedik, ez többnyire hóvihart idéz föl, s az ilyen fergetegek olyan hevesek, hogy a hó pusztá súlya nagy területeken ledönti a fákat; a magányos vadfogó, akit az ilyen hóvihár az ösvényen váratlanul ér, igen nagy veszélyben forog, különösen ha éppen nagy tó jegén van átkelőben. Kutyáit elvakítja és kifulladásztja a szélverte hótömeg, nem bírnak szembeszállni a viharral. Ő maga képtelen ösvényt törni a felhalmozódó buckákon át, vagy megtartani az irányt a hófűvás kavargó fehér falai közt, amelyek néhány lépésnyi szűk körbe zárják. Ha messze van a parttól, valószínűleg nyomorultul kell elpusztulnia.

Ha szerencséje van és bölcsen rábízta kutyáira, hogy elvigyék a legközelebbi partig, akkor esetleg elegendő tüzelőfát s oltalmazó zugot talál és megmenekülhet. Partot érve, tobogánjának ponyváját kifeszítve szélfogóul, faágakból hevenyészett fekhelyén, kimondhatatlan fáradsággal gyűjtött tüzelővel, hogy az éjszakán át fenntarthassa tüzét, talán valahogyan helyt tud állani és túléli a vihart.

Az üvöltő szél maró, vakító füsttel veri tele a védő tanyáját, s a tűz arra való, hogy elolvassza a havat, amely beborítja és átnedvesíti pokrócait, élelmiszerkészletét és ruházatát; főzni képtelenség ilyenkor, a vándor boldog, ha egy bögre teát készíthet magának, s megelégszik a tűz mellett úgy-ahogy felpuhított fagyos hallal, amely eredetileg a kutyáknak volt szánva. A vadfogó és didergő kutyái egész éjjel a tűz mellett kuporognak. És bizony gyakran megesik, hogy a hajnal fagyos fénye hóval félig betemetett tanyahelyre hull, amely mellett egy csapat vonyító farkaskutya várja hiába, hogy felszerszámozzák őket, míg aztán magukra maradva a farkasokhoz csatlakoznak s elvadulva velük járják vadont.

Az óriási területeket behálózó vízi utak nemcsak az embereknek szolgálnak járható útvonalak gyanánt, hanem a menyétnek, a vidrának és sok más állatnak is, amelyek éppoly szabályosan teszik meg körútjaikat, akár az erdőjáró ember. Messzebb a hegyek közt nyest, halászmenyét és farkas barangol, szakadatlanul vadászva, hogy sohasem szűnő éhségüket csillapítsák. A sűrűbb erdőrészek védelmező fedezékében az óriási jávorszarvas,⁶ vagy muszva, kis csapatokban tanyázik. Noha ezek a hatalmas állatok vállban két méter magasak, a hó némelykor olyan vastag rétegben hull köréjük, hogy nem bírnak szabadon mozogni és naponta csak néhány métert tesznek meg. Amint tovatörtetnek, méter széles és másfél méter mély ösvényt szántanak a hóban, s ezekbe a vermekbe könnyen belezuhanhat az éjszaka vándorló trapper. A jávorszarvas ott marad a behavazott erdőben, amíg a tavaszi olvadás ki nem szabadítja, hogy visszatérhessen kedvenc tanyájára, a vízililiommal benőtt tavak és mocsarak közé.

Ez az állat június és szeptember közt terjedelmes agancsot növeszt, amelynek szélessége háromnegyed és másfél méter közt váltakozik. Januárban aztán ismét elveszti agancsát. Ősszel a bikák rettentő párviadalokat vívnak egymással, s ilyenkor gyakori látvány az erdőben a kimúlt jávorszarvas. Rendszerint medve is található mellette, legalább egy, amint az ingyen kapott lakomán a hosszú téli alvásra felhizlalja magát. A fő útvonalaktól távoleső magányos kis tavak, vagy elrejtett szurdokban felgátolt patakok mellett egész hódtörzsek dolgoznak nyáron át, táplálékot gyűjtve a közelgő télre, hogy aztán az év hónapjait jóllakva, kényelmes és meleg tanyán töltve élvezzék fáradhatatlan nyári munkálkodásuk jutalmát. A tavak és mocsarak partjai s a fagyott tőzegföldek szegélye a hiúz és a róka vadászterületei, mert ilyen helyeken nagy számmal él prédájuk, az üregi nyúl.

⁶ Az amerikai jávorszarvas (*Alces americanus* Yard.) indián nevén muszva, amerikai angol szóval moose, sokkal nagyobb és erősebb állat, mint a nálunk otthonos szarvasfajta, amelynek amerikai rokona az úgynevezett vapi (American elk, *Cervus Canadensis* Erxl.).

A látszólag élettelen vadonban nyüzsgő népség él, s az erdő lakói szakadatlanul jönnek-mennek. És mégis, az ember napokon át vándorolhat egyfolytában az erdőn, s nem lát egyebet maga körül, mint a fákat, és nem hall más neszt, mint amit maga okoz. Mert itt ebben a világban egyedül az ember idegen, ő a legfőbb ellenség, aki elől a vadon minden lakója menekül, mintha rettegne megszenteltetlenségétől. Észreveszik közeledését, mert éles és finom érzékeik tudomásul veszik a legkisebb jelt is, amely megzavarja környezetük megszokott összhangját, s eltűnnek jóval előbb, mielőtt a betolakodó közelükbe érhetne, így megy ez végig a csapás mentén, amerre jár, és csak igen ritkán adódik alkalom arra, hogy meglássa, vagy meghallja valamelyikét a sok-sok élőlénynek, amelyek minden oldalról körülveszik.

Az állatok nyilván szempillantás alatt meg tudják különböztetni az ember okozta legcsekélyebb neszt is minden más zajtól, amely a többi erdőlakótól ered. A kacagó bagoly hallathatja rekedt, röhögésre emlékeztető huhogását; a hód megtörheti a csendet, amint farkával lecsap a víz színére, messzire visszhangzó zajt keltve; korhadó fa nagy roppanással dőlhet ki; a jávorszarvas gondtalanul csörtethet át a zörgő haraszton, vagy recsegetve-ropogva tördelheti szét a lába alá kerülő száraz gallyakat; mindez nem okoz nagyobb riadalmat a vadonban, mint amikor valamelyik állat meglebbenti a fülét, vagy egyet legyint a farkával. Ám ha az ember csak egy száraz ágra lép, vagy lépteivel megzörrenti a hódmezők szikkadt fűvét, köröskörül, ameddig csak a nesz elhatolhat, azon nyomban minden állat eltűnik, mindegyik a maga módján; a víz színe alá bukik, anélkül, hogy gyűrűt verne azon; hangtalanul beleolvad az árnyas homályba; vagy hatalmas ugrásokkal szökell fedezék mögé; vagy mozdulatlanul merevedik, ha testének színe eléggé egyezik környezetének színével.

Hanem azért van e szabály alól kivétel is, még pedig kettő: a görény és a sün. Az utóbbi a hód közeli rokona, nagyon hasonlít ehhez, csak nincs olyan széles, pikkelyes farka, nincs úszóhártya a hátsó lábán, és ellentétben a hóddal, tüskék merednek a hátán. De úgy látszik, amikor az észet osztogatták, ő elkésett, a hód elszedte a neki szánt észet is, s a sünnnek nem jutott semmi. Ügyet sem vet személyes biztonságára, ha furcsa hangokat hall, vagy főtt étel szagát orrontja. Sőt ellenkezőleg, ez neki valóságos zene, vagy valóságos ambrózia, s ahol a sün nagyobb számban tanyázik, alighogy felütöttük táborunkat, mihamar megjelenik Tüskés úr és szemlét tart. Eltekintve attól, hogy kielégíthetetlen étvággyal érdeklődik a kenu pereme, a lapátok, a bőrszíjak, a különféle készletek, röviden minden iránt, ami fából, vászonból, bőrből vagy papírosból készült, - vagy még rövidebben: ami nincs vasból vagy acélból, - s eltekintve attól a rossz szokásától, hogy amerre jár, szűrős, hegyes tüskéket hagyogat el hanyagul mindenfelé, a sün meglehetősen ártalmatlan állat. A görény is barátságos, s ha nem bántják, éppoly kedélyes, mint a macska. A görény szintúgy szereti az ember társaságát, de ezt némelykor túlzásba viszi, mint például amikor egy reggel arra ébredtem, hogy egy különösen megtermett példány gomolyagba csavarodva, békésen pihen a takarómon. Több ízben is kísérletet tettem, hogy fölkeljek, de a görény minden alkalommal nyugtalankodni kezdett, úgyhogy kénytelen-kelletlen fekve maradtam, amíg eszébe nem jutott továbbállni.

A civilizált világban élő emberek nagy többsége azt tartja, hogy a szabad erdőben vagy a pusztaságban tanyázó állatok egyszerűen csak vad teremtmények, cél és értelem nélkül kóborolnak és egyéb gondjuk sincs, mint hogy egy-két kezdetleges ösztönüket kielégítsék. De a közelebbi megfigyelés azt tárja fel, hogy a vadon élő állatok legtöbbször sokkal több veleszületett értelem lakozik, mint azokban az állatokban, amelyek nemzedékek óta az embertől való függésben élnek, s a magasabb rendű vadakban olyan „személyes” képességek nyilvánulnak meg, hogy egyáltalán nem helyénvaló megvetően „esztelen állatoknak” nevezni őket. Kétségtelen, hogy sok állat kegyetlen és igazán vad, amikor prédáját üldözi, de mindegyiküknek vannak derűsebb pillanatai, s életüket csaknem olyan rend szabályozza, mint az övékhez hasonló feltételek közt élő emberét.

Az állatok közt igen erős kapcsolatok alakulnak ki. A hódok munka közben csoportonként váltják fel egymást, tisztán tartják otthonukat, sebesen pergő nyelvvel rövid megbeszéléseket tartanak maguk közt; a mosómedvék táplálékukat leöblítik vízzel, mielőtt elfogyasztanák. A legtöbb állatfajta, különösen a hód, a rőt vad és a medve állandó csapásokat, ösvényeket tart fenn, a medve például meg is jelöli területének határait azzal, hogy egyes fák kérgét lehasogatja; s közismert dolog a rengetegben, hogy a medvék nem sértik meg egymás területi jogát. Fel-felmásznak a fákra, kizárólag csak azért, hogy lecsússzanak a törzsön, s ezt ismételten is megteszik, csupán a mulatság kedvéért. A vidrák is eljátszadoznak egymással; felkapaszkodnak a meredek partra és lecsússzanak a vízbe, jókedvükben éles, vakkantó hangokat adva, aztán megint felmásznak, újra lesiklanak, s nagyon hasonlóan viselkednek a szánkózó gyerekekhez. A vidrák is pontosan meghatározott területeken mozognak és bizonyos pontokat nyolc vagy kilenc naponként óramű pontossággal felkeresnek. A varjú, a sirály vagy a sas szemberepül a széllel, amikor az erősebben fúj, aztán megfordulva átengedik magukat a szél erejének, hogy szédítő sebességgel ragadja magával őket, majd megint szembefordulva belerepülnek a szélbe, s addig ismétlik ezt a szórakozást, amíg kedvüket lelik benne. A farkasok vadászat közben olyan fegyelmezett együttműködést fejtenek ki, akár valami labdarúgó csapat; felderítőket küldenek ki, engedelmeskednek a vezetőjüknek, máskor meg olyan vidáman játszadoznak és hempergőznek a jégen, mint a szelíd kutyák a kert pázsitján.

A vadonban nem az ember az egyedüli vadfogó. Vannak rovarok, amelyek lyukakat ásnak a földbe, prédájuk aztán beleesik a lyukba és a rovar elcsípi, mielőtt az kiszabadulhatna a kelepceből. A vizipók olyan alakú hálót sző, mint a szaxofon, a háló öblösebbik vége a víz sodrával szemközt fordul, mindent elkap, amit a víz beléje sodor, míg a pók a kürtő hajlásán túl, a háló keskenyebbik végén ül és lesi zsákmányát. A farkasok megosztják a szerepeket, amikor szarvast üznek, s magam láttam, amint az egyik már a túlsó parton leste a prédát a bokrok közt megbújva. Láttam egy másik esetet is; akkor három farkas szorított sarokba egy karibut⁷ egy jókora tavon. Az erdön túl lágy volt a hó, ott sem az iramszarvas, sem a farkasok nem bírtak kellő sebességgel mozogni. Áprilisban járt az idő, s a tó jegét nem borította hó, olyan sima és síkos volt, mint valami üveglap. A karibu patájának közepén üreg van, így megtapad a jégen s az állat könnyen mozog, de a farkasoknak nehéz küzdelembe kerülni az előrejutás. A karibu körbe-körbe futott a tavon, több mérföldes íveket írva le, nyilván azzal a szándékkal, hogy kifárasssa üldözőit. Csakhogy a farkasok kifogtak rajta; mindig csak az egyik kergette, közben a másik pihent és sorra felváltották egymást, míg végül a karibu kimerülten összerogyott.

A vadonban élő állatok közt a ragadozók feltűnő kisebbségben vannak. A nagy többséget a különféle szarvasfajták, a rágcásalók és a kisebb madarak teszik. A Természet könyörtelen, s a húsevő állatok vagy madarak vérszomjas módon ejtik el prédájukat, nagy darabokat tépnek ki és esznek meg húsából, még mielőtt a szerencsétlen áldozat kimúlt volna. Ha ezt figyelembe vesszük, akkor mindjárt kevésbé bánt bennünket az önvád, hogy csapdával ejtjük el a ragadozókat; hiszen csak azt kapják, amiben ők részesítették a többi állatot, sőt tizedrészét sem kell elszenvedniük a gyötrelmeknek, amellyel áldozataikat kínozzák, s azonfelül még siettetik is a maguk pusztulását eszeveszett dühkitöréseikkel.

Ezen a vidéken, ahol annyi akadály gördül a szárazföldi utakon járók elé az errefelé oly rövid nyár idején, mihelyt beáll a tél itt fönn északon, minden közlekedési nehézség megszűnik. Ha már a tél bilincsbe veri az erdőt, az ember felkötheti a hótalpat - rendszerint úgy november

⁷ A karibu vagy *amerikai iramszarvas*, közeli rokona az Európa és Ázsia legészakibb övezetében élő iramszarvasnak.

eleje táján - és mehet, amerre tetszik, anélkül, hogy bármi útját állná. A moha, a zsályabozót vagy a maszkeg nem késlelteti többé az előrehaladást.

A nemrég még borongós, komor erdő vidám tanyává válik fehéren villogó hó köpenyében. A hó súlya lenyomja a fenyők örökzöld ágait, így aztán behatolhat a napfény, és az egykor sötét, zord sikátorok verőfényben úszó utakká változnak át. A fák sorai közt gyors kutyafigatok vágatnak a havas úton végig, olyan tájakon, ahol nyáridőben a vándor fáradtságos küzdelemmel törtetett előre a bizonytalan talajon, s alig tehetett meg többet másfél kilométernél óránként. Ha már leesett a hó, semmiféle élőlény nem járhat a vadonban anélkül, hogy nyomokat ne hagyjon. Az erdő népének minden jövés-menése, minden öröme és minden tragédiája leírja a maga történetét a hóra, s a tapasztalt szem az egészet elolvashatja. A vadász képzeletét semmi sem izgathatja jobban, mint a havon látott friss nyomok. Igen, a hóban egész történetek olvashatók; de ha mégoly világosan láthatóak is az írásjelek, mégis szakavatott hozzáértőnek kell lennie annak, aki ki akarja betűzni a szöveget.

A beavatott könnyen megkülönböztetheti a különféle állatok csapásait, például a vidra sajátos nyomát; három-négy ugrást egy siklás követ, aztán megint néhány ugrás és újabb siklás, olykor több méter hosszan is csúszhat az állat. A hiúz nyomdoka, méretét tekintve, beillene kisebb oroszlánénak⁸ is; és mindenütt láthatjuk azokat az ugráló nyomokat, amelyeket a vapusz (Wapoose), a fehér nyúl hagy hátra a hóban. Ezt az állatot „hótalpú nyúl”-nak is szokták nevezni, mert túlfejlett hátsó lábain az ujjak közt hártya feszül, a láb szélesre terpeszkedik és lehetővé teszi, hogy a nyúl még a leglágyabb hóba se süppedjen bele. A „hótalpú” lábnyoma nagyon hasonlít valami óriási ragadozómadár nyomához. Gyakori a hölgymenyét - hermelin - finom, páros lábnyoma; hasonlít ehhez, de nagyobb és nem olyan gyakori a halászményét és a nyest nyomdoka; gyakoriak még a róka lábának éles, apróléptű, nyomai is, amelyek pontosan egyvonalban haladnak, akárcsak az oroszlánnyomok és rendkívül szabályosak. Könnyen felismerhetjük a helyet, ahol bagoly csapott le egy menekülő nyúlra, s nyomáról azt is észrevehetjük, hogy elhibázta a prédát és a hóba vágott be. A nyúl meg-megperdülve ide-oda futkosott, s bizonyára visítózott halálfélelmében, míg a bagoly halálos csöndben követte áldozatának minden mozdulatát. Itt-ott a csapkodó szárny nyomai látszanak, gonosz karmok nyoma rajzolódott a hóba, s világosan követhetjük a küzdelem lefolyását. Aztán széttépett irhafosztlányok, meg a nyúl nehezebb csontjai és belei jelölik a tusa végét. Mert a bagoly igen finnyás egy állat: előbb megnyúzza még az élő áldozatát, s csak a legjobb húsfalatokat fogyasztja el.

Most már a vadfogó rábizhatja magát a beszédes nyomok vezetésére, és a csapdát a legkedvezőbb pontokon helyezheti el, azokon a jól láthatóvá lett váltókon és csapásokon, amelyeket az állatok, csakúgy mint az emberek, gondosan követnek, hogy szakadatlan vándorlásaikat megkönnyítsék.

Nemsokára elérkezik a Halott Napok ideje. A szél nem suttog, nem sóhajtozik már a fák koronájában, nesze elhal a fenyőkre nehezedő súlyos hórétegben, s a csönd, amely a tél beállta előtt is mélységes volt, teljesen beborítja a tájat. Az erdő hóval párnázott sikátoraiban semmi nesz nem ver visszhangot, s a csönd szinte áthatolhatatlanná mélyül. Mintha vég nélküli, boltíves csarnokban járna az ember, s a csarnok fala, mennyezete és padlója mind merő csendből állana. Önkéntelenül hallgatózni kezdünk, fülünket hegyezve várjuk, hogy meghalljunk valami neszt, amely mintha minden pillanatban fel akarna hangzani, de mégsem szólal meg soha. S az egész Természet mintha lélegzetét visszafojtva éppen valami régóta fenyegető esemény bekövetkeztére várakoznék. A hótalpak surrogása a hóban, és a ruha suhogása halk neszként jut a fülünkig, még a puska dördülése is csak rövid, tompa pukkanássá gyengül.

⁸ A szerző az Amerikában honos hegyi oroszlánt, a pumát érti. (*Catamount, Mountain lion.*)

Vihar vihar után halmozza fel mind magasabbra a havat a fenyők széttárt ágain, míg a hótömeg eléri a következő, magasabb ágra telepedett hósapkát. Újabb viharok lesimítják a felület egyenetlenségeit és sima hóleplet borítanak a fákra, mire ezek óriási, hegyes, fehér oszlopokká alakulnak át. A kisebbnövéssű fenyőket teljesen betemeti a hó, mintha letört pillérek, vagy alacsony tömbök állnának ott, az éles szelek aztán fantasztikus idomokat vésnek ki rajtuk és kísérteties szoboralakokat formálnak belőlük.

Ha mégoly szép is ez az északtáji erdő a nappali verőfényben, a téli vadon igazi varázsa holdvilágnál ejti rabul az embert. Az erdőjáró sokat utazik holdfényben, mert ilyenkor megszabadulhat a napközbeni fűvő szelek csípős leheletétől. A Hold rejtelmes fényében a hó halotti leplébe burkolt mozdulatlan fák úgy állnak az út két oldalán, mint megannyi komor kísértet. Riasztó formáikkal zord csoportokba verődve húzzák fejükre fehér szemfedőiket, és csúfondárosan néznek le a siető utasra. A mindent határozatlanná mosó világításban a szél szeszélyes művészetének alkotásai úgy hatnak, mintha örült szobrász formálta volna ki tébo-lyodott alakzataikat. S az ösvény végtelen folyosóvá változik, két oldalán vigyorgó maszkok, emberi vonásaiktól megfosztott rémábrázatok merednek az utasra, mintha a koboldok világának lakói meredtek volna hirtelen kővé.

Az árnyból kilépve hangtalan alakzatok surrannak át a holdvilág sugárpásztáin, vádló, bús pillantással villan felénk a tekintetük, manók lebbennek föl előttünk egy pillanatra, hogy nyomban ismét szertefoszoljanak. A kanadai hiúz, az Északföldnek ez a nagy szürke kísértete, a hatalmas fehér labradori farkas, a fehér nyúl, a fehér menyét, az ezüstös ptarmigan: ezek fehér csönd sápadt látomásai. Képzeletszülte kép, fehérrel fehérre festve, egy halott világ közepén.

És a holdvilágban is a halál lakozik. Holdtölte idején áll be a legkeményebb hideg. Megesett, hogy egy-egy vándor, akit már úgyis kimerített a nappal megtett nehéz út, félig alva folytatta útját a holdfényes éjszakában; érzékeit eltompította az áruló ragyogás, nem tudott ellenállni egy meleg fedezéssel biztató hódomb hívogatásának, lefeküdt, hogy aludjék egy keveset és nem ébredt fel többé. Mudzsi Manitu, az Észak Gonosz Szelleme, ez a hideg és könyörtelen hatalom, gonoszul kárörvendezve metszett újabb jegyet a borzalmas rovásra, melyen áldozatait tartja nyilván.

Később aztán, amidőn a Hold lenyugodott, a sötétség és a hajnal közti csöndes órában a hó derengve veri vissza az északi fény halottas mécsvilágát; s ebben a túlvilági fényben a Halottak Táncának⁹ résztvevői járkák kísérteties táncukat a fenyők ünnepélyesen hallgató nézőközönsége előtt.

S ekkor a csöndet megszakítja a farkasüvöltés zenéje. A farkasok tévedhetetlen ösztöne tragédiát sejt. Halk nyögés hangzik föl, átsuhan a ritka, éles levegőn, fokozatosan vonítássá erősödik, aztán megint elhalkul és zokogó panaszként hal el az üres és magányos pusztaságban; hegy hegy után egyre halkabban veri vissza a síró panaszt, míg végül az ismétlődő hang belevész a mérhetetlen távolságba.

S midőn az utolsó elhaló visszhang is semmivé foszlik, ismét a csönd ömlik szét a nagy, kiürült nézőtéren. S a farkasok némán vetik magukat szörnyű lakomájukra, a fagyos pusztaság folytatja végtelen várakozását, a Halottak odafönn tovább járkák hátborzongató táncukat, a fehérén csillogó fenyők pedig szótlánul figyelik a színjátékot.

⁹ Így nevezik az indiánok az északi fényt.

Ez hát az a Kanada, mely a civilizált világtól olyan messze esik, ez itt a kétségbeesett küzdelmek és soha nem hallott megpróbáltatások vad és könyörtelen földje, ahol a regényesség ma is ugyanúgy otthonos, mint amikor még egész Kanada egyetlen hatalmas vadászterület volt. Ez itt a Vörös Istenek utolsó erőssége, a született kalandor utolsó menedéke. Ebben a rideg és vad világban sok ember bukik el megtörten, sokat idő előtt elnyű a küszködés, de azoknak, akik szívvel-lélekkel bele tudnak helyezkedni ebbe a környezetbe és hajlandók megtanulni mindazt, amire ez a táj taníthatja őket, az Észak világa a szilaj, a regényes szépség és a kalandosság ígéretföldjét jelentheti.

Túl az Utolsó Határ ingadozó vonalán nemcsak a fák, sziklák és vizek országa kerül el, hanem gazdag kincsesház tárul ki az olyan előtt, aki szembe merészel szállni a behatóra mért próbatétellel, s ezt az országot a végtelen messzeségek varázslata csodálatos tisztások és szellemektől látogatott tavak birodalmává változtatja át, ahol a fölfedezetlen kincsek álma valóra válik az alkonyi rőt fényében.

Ez itt a Természet igazi arca, mely nem változott semmit sem, amióta Alkotójának kezéből kikerült.

III. AZ ÖSVÉNY

Ösvény! A képzelet előtt erre a szóra sima, keskeny gyalogút jelenik meg, mely erre-arra kanyarog a hatalmas fák közt; könnyűléptű indiánok nesztelenül haladnak tova rajta. Összeköttetés két ismeretlen pont közt; út az álmok, a romantika és titokzatosság országa felé.

Ilyen is lehet. De lehet alig észrevehető, olykor teljesen láthatatlan csapás is, amelyet a napégette sziklák szikkadt moharétegén alig-alig jelölnek az elmosódott nyomok, s ezeken a halvány jeleken kívül jóformán semmi más nem mutat arra, hogy az ösvényt a vándorló indiánok nemzedékeinek hosszú sora járta. Lehet, hogy csupán egy-két letört ág, kicsavarodott falevél, vagy meghajlott fűszál jelzi, amelyeket valami kalandkereső magányos léptei értek, s még ezek a jelek is lassanként visszatérnek előbbi helyzetükbe, és talán sohasem érinti többé emberi láb az eltűnt nyomdokokat. De lehet az ösvény jól kitaposott, messziről látható út is, amelyet évszázadok forgalma keményre döngölt. És lehet végül sima és könnyű út a szerencsétlenség felé, vagy nehéz, küzdelmes csapás, amely a szerencsééhez vezet.

Az ösvényen talán egy nemzet gazdag kincsei vándorolnak végig valami mesébe illő dús Eldorádóból jövet, de ugyanúgy szolgálhat nyomdokul a magányos, megvert ember botorkáló lépteinek, akit a balszerencse, vagy a rátermettség hiánya sodort a pusztulásba. Az ösvény: színpad, amelyen a vadon játssza a maga drámáit és boházatait, tragédiáit és komédiáit. A rejtett tájakon keresztül-kasul kanyargó keskeny, titokzatos ösvényeken a bátorság és ön-feláldozás hőskölteménybe illő tettei, vagy az árulás és gyávaság hihetetlen cselekedetei mennek végbe.

Az ösvényen az ember lelkéről lefoszlik minden lepel, mezítelenül tárul ki mindenk szeme láttára, s igazi természete válik itt nyilvánvalóvá, ha megannyira igyekszik is tettetni magát. A kellemes és sokoldalú társaságbeli ember, aki biztosan mozog a fényezett padlón, amikor a vadon próbára teszi, gyöngjellemű és kellemetlen fráternek bizonyulhat: viszont a szerény fickó, aki a szalonokban félénken félrehúzódik és nem találja helyét a finom körben, idekünn a talpraesettség, helytállás és megbízhatóság váratlan tanúbizonyságait adhatja, s pusztá akaratarejével olyan bámulatos hőstetteket vihet végbe, aminőktől a nála edzettebbek is visszatorpannának. Az ösvény éjjel-nappal, szakadatlanul próbára teszi az ember találékonyságát, életrevalóságát és teherbírását. Az ösvény követelte munka szinte egyértelmű egy ellenállhatatlan erőnek s egy tehetetlen tárgynak az összeütközésével. Az eredmény teljességgel bizonytalan egészen addig, amíg az utas el nem érte vándorútjának legvégső pontját. Olyan látszólag jelentéktelen dolgok, mint például a szélirány megváltozása, vagy a felhők eltisztulása a Nap arca elől, az egész utazást megmászhatják, vagy hallatlanul fokozhatják a nehézségeket. Egyetlen elvesztegetett óra az út túlsó végén már egy-két napi késedelmet jelenthet, s ez az élelmiszerkészleteknek idő előtti kimerültével járhat. Az ösvényen minden gondatlanságért, vagy hanyagságért nagyon nagy árat kell fizetni. Az erdőjáró nem tart pihenőket; az út könnyebben járható szakaszai jelentik a pihenőt az előző szakasz megfeszített küzdelmei után, alkalmat adnak arra, hogy a vándor erőt gyűjtsön az előtte álló újabb nehézségek legyőzésére. Ha valaki málhakötegeket hagy el, nem viszi keresztül a maga elé tűzött feladatokat, téved az irány, vagy az útvonal megválasztásában s így késedelmet szenved, - mindez hibapontoknak számít, és a vadon a vándor élő húsának utolsó fontjáig megköveteli a bírságot minden elkövetett hibáért. Bár a nyereség és jutalom nagy lehet, ha valaki betartja a játékszabályokat, ám ezek megszegése gyakran nagyon gyors, bizonyos és irtóztatós büntetést von maga után. És jobb, ha a hányaveti ember nem kezd bizakodó

reményeket táplálni, amikor a vadon fegyelme pillanatnyilag engedni látszik szigorából, az akadályok látszólag elhárulnak, és minden mintha a legjobb rendben lenne! Mindez csak csel és törvetés, a vadon rajta akarja csípni a behatolót, vajon résen van-e, s ha nem, villámcsapáshoz fogható gyorsasággal lecsap reá, vagy zsákutcába csalja. Mert az ösvény olyan, mint a szeszélyes tiszt: egyszer-másszor látszólag elnézi a fegyelemsértést, hogy a legközelebbi alkalommal egyszerre csak egészen aránytalannak tetsző büntetéssel sújtsa a vétkest holmi csekély mulasztásért.

Minden esztendő megköveteli a maga halálos adóját; gyöngé jég, erős hideg vagy balesetek szolgálnak eszközei gyanánt. Nem ritkák a végzetes civódások a vadászterületek miatt, s ilyenkor az Észak Szellemé kísértetiesen vigyorogva lesi, hogyan pusztítják el egymást az ellenségei.

Sokszor csak egy puska vagy a felszerelésnek más elpusztíthatatlan darabja, máskor csupán egy kenu roncsa, melyet a tavaszi áradás kidobott a partra, emlékeztet valami elkövetett tévedésre, vagy meggondolatlanságra, s megmagyarázza egy-egy embernek már szinte feledésbe ment eltűntét. Olykor egy vándorló indián rábukkan néhány csontra és penészes rongyra egy régen kialudt tábortűz mellett, s a fölfedezés megmagyarázza, miért nem tért vissza egy kenu a tavaszi vadászat után.

Maga a csönd is, a táj ellenséges idegenségének ez a legkevésbé kézzelfogható vonása, áldozatokat követel. A túlvilági némaság, a minden nesz hiánya annyira ránehezedik az ilyesmihez nem szokott emberre, hogy nem egy vándor a szó szoros értelmében beleőrült, úgy hozták aztán vissza a vadonból a vasútvonal mellé.

Az ösvény az Észak Ígéretföldjének egyedüli bejárata, s a rálépők nagyon szigorú vizsgálatának kell alávetnie magát. Az újoncot az Észak Földjén uralkodó hatalmak kemény vizsgára szorítják, s minden belépőre olyan istenítéleti próbatétek várnak, amelyekből csak igen kevés kiválasztott szabadulhat ép bőrrel. Azok előtt, akik a maguk pusztá erejéből megállják a próbát, az Észak kincsházának kapui készségesen kitérülnek, s a nagy áron kivívott jutalom kétszeresen becses, mert amit itt egyszer elnyertünk, az bőkezűen árasztja reánk javait.

Az így nyert jutalom nem csak anyagi eredményekben áll. Ne higgye senki, hogy a sikeres erdőjáró lépten-nyomon kincsekbe botlik. Törekvése, hogy gyorsan meggazdagodva minél előbb visszavonulhasson a kényelmesebb életbe, amennyiben ilyen vágyat táplált volna, hamarosan háttérbe szorul a szakadatlan küzdelemmel és folytonos erőfeszítéssel szemben, amelyet vállalnia kell, ha meg akarja állani helyét a Vadon Testvériségének tagjai közt.

Ott túl a Magasföldön senki sem várhatja el, hogy rangja vagy jelentősége fölmenti a próbatétel alól, vagy sértetlenséget biztosít neki; tettekkkel kell bizonyítania, hogy mit ér. Az ember gyakran kevesebb értelmet árul el, mint az erdő állatai, s a rengeteg lakói közt ő áll a legtanácstalanabbul a megfeszített erőt követelő veszedelmekkel szemben. De ha győzedelmeskedik ezeken, akkor igazán maradandó eredményt vívott ki magának.

A veterán erdőjáró, aki éveken át aláveti magát a vadonbeli élet maró választóvívásának s legyőzi a vitéz, de kegyetlen ellenfelet, olyan benső elégtelenségre, szellemi gyönyörűsége és öntudatos erőre tesz szert, s olyan teljességgel tudja élvezni egészséges, tiszta, egyszerű életmódját, amilyent a vagyon ritkán biztosíthat. És amikor visszatekint a múlt küzdelmekre, amelyek eredményeképpen egyenrangúvá emelkedett a vadon többi lakóival, nem cserélné el tapasztalatait semmiféle gazdagságért. A vadonnak ezt az örökségét boldogan veszi birtokába; szelleme, melyet megedzett a sok küzdelem, teljes mértékben értékelni tudja azt, amit kiharcolt és nyugodtan mondhatja magában: Érdemes volt élni!

Az ösvényen minden fölösleges, lényegtelen elem lefoszlik az életről, a lét nyerssé, kezdetlegessé válik, az igen egyszerűen igent, a nem nemet jelent: semmiféle szószaporítás, szóvirág, modorosság, ügyeskedés, vagy dédelgetett önámítás nem szerezhethet az embernek jótányi előnyt vagy jogcímet sem. Ilyen körülmények közt az ember alárendeli lényegének érző és szenvedő részét a győzniakarásnak, s minden figyelmét egyedül az út feladatainak felismerésére és az akadályok leküzdésének lehetőségeire irányítja. Senki sem írja elő neki, hogy mit tegyen és mit ne tegyen, de mégis mindig szemmel tartja a legkeményebb mester, akinek csak dolgozhat valaki: - önmaga.

Mihelyt mögöttünk marad a város, minden melegség, minden könnyű öröm és minden kényelem is elmarad mögöttünk. Félig fölépült pajták, majd leégett erdő, hóval belepett pusztá csonkjai mellett visz az utunk; aztán a bevándorolt idegenek nyomorúságos viskói előtt haladunk el, s a kunyhók lakói értelmetlen tekintettel, állati kíváncsisággal básméskodnak reánk. Végre kijutunk az ember műveinek birodalmából, elérjük az erdőt, a fák egyre sűrűbben veszik körül a csapást. Most már minden tiszta, csöndes és ragyogóan fehér: - ez itt a Téli Ösvény.

A fák vég nélküli rendekben maradoznak el, az erdő kitarul előttünk, elvonul jobb- és balfelől, aztán visszavonhatatlanul bezárul a hátunk mögött. Éjszaka a csillagos ég alatt ütünk tábort. Ébredéskor, még sötétben, a sietősen bekapott reggeli után, tábort bontunk a hajnal csípős fagyában. A didergő, nyöszörgő kutyák türelmetlenül toporzékolnak, mialatt hidegtől dermedt ujjaink a tobogán kötelékeivel és a hám bőrszíjaival babrálnak. Aztán rajta, előre!

A kutyák páros sorai beállnak a vonalba, egy-két hirtelen marakodás zajlik le köztük, a hajtók nagyokat kurjantanak, ostor pattog és végül minden szépen rendbe jön. A lendülő hótálpak lágyan surrognak a laza havon, kereteik zörögve verődnek össze. És most fölkel a Nap. A hegyes lucfenyők tetején gyémántos fénnel szikrázik a zúzmara, mintha karácsonyfák díszei csillognának. A lélegzet kis füstfelhőhöz hasonlóan száll a ropogós hideg levegőbe, gőzölgő pára emelkedik fel a kutyák testéről. Csak tovább, előre, frissen, frissen, mert kezeink még mindig dermedtek, a hideg levegő úgy ver arcunkba, mintha összetört üvegdarabkák csapódának belé; és még hosszú út áll előttünk ma!

Így száguldunk egy óra hosszan, kezdünk lassan felmelegedni. Egyszerre csak puska dörren előttünk, s a lövést ismételten visszhangozzák a környező hegyek. Kiáltások elöl: Valaki karibut ejtett el! Jól van! Friss húst eszünk vacsorára.

Egy-két könnyebben megterhelt szán kiáll a sorból, és kísérőik szakértő kézzel látnak a préda lenyúzásához és feldarabolásához. Amikor kezük elgémberedik a hidegtől, jó mélyen belemártják a gőzölgő, meleg vérbe, aztán folytatják a munkát.

Újabb órák múlnak el. Meredek kapaszkodók következnek, s az emberek hátulról karókat nyomva a szánrakományhoz, segítenek a kutyáknak; amikor aztán lefelé fordul az ösvény, az emberek megragadják a szánok hátuljára erősített köteleket és egész súlyukkal, előrefeszített lábbal igyekeznek visszafogni a járművet. Egyik-másik elvágódik, némelyiket elragadja a szán és sebesen csúszik tova a síkos hótálpakon; a brigád kiabál és ordítózik, az izgatott kutyák vakkantanak és veszett iramban száguldanak előre, hogy a szinte repülő tobogán rájuk ne gázoljon. S közben az ösvény, mintha valami kifogyhatatlan tekercsről gombolyodnék le előttünk, sebesen siklik tova lábunk alatt és elmarad mögöttünk az elsuhanó fák közt.

Most újra megállunk. Mi az? „Ebédidő”, mondják az élen haladók, akik ösvényt törtek a kutyák előtt. Nos, ők igazán tudhatják, mikor kell megállani, hiszen a legnehezebb munkát végzik. Sebtében rakott tüzek kezdenek ropogni, olvasztott hóból tea készül. A kutyák felhasználják az alkalmat és lerágcsálják a lábukra rakódott jégkoloncokat; legtöbbjük

mokaszint visel a lábán, s ez arról tanúskodik, hogy gondos ember a gazdájuk. Mert vörös és fehér ember egyaránt jó szívvel van a kutyáihoz. Az emberek pipára gyűjtanak, mindenki pihenve ernyed el és elégedetten pőfékel - néhány percre.

Közben mondjunk néhány szót a kutyákról. Sovány, inas, pislogó szemű állatok ezek. Olyan szívósak, akár a halcsont. Négyesével fogják be őket a szán elé, aztán száguldanak, előre, maszkegeken és befagyott tavakon keresztül. Lobogó farkkal, lefegő nyelvvel dőlnek bele a hámba, megfeszített lábakkal fêkeznek a kanyarodókon. Értik a dolgukat, az ösvény tudományát. Örökön éhesek, de hûségesen vonszolják terhüket egész napon át, hihetetlen távolságokra. Külsejük nem éppen valami tetszetős; vad ösztöneik vannak és nagyon hajlamosak halálos dühvel összeverekedni egymással, amellet igen tehetséges tolvaj mind valahány. Ezek a farkas-fêlvér kutyák éppoly nélkülözhetetlenek az Északvidék közlekedésében, mint amilyenek a lovak voltak annak idején Nyugaton. Igen sok esetben mentették már meg gazdáik életét azzal, hogy szinte kísérteties biztonsággal ismerik a jég természetét és tévedhetetlen ösztönnel érzik meg a helyes irányt.

A rövid pihenő véget ért, ismét beállunk a vonalba, a fogatok sorra elhúznak elöttünk és megint úton vagyunk. Órák, mérfôldek, fehér egyhangúság, állandóan fúvó éles szél; tó és hordút, szurdok és folyópart követi egymást; hébe-hóba pusztá dombhátra érünk és röpke pillantást vethetünk a környező tájra. Határtalan, végtelen, üres messzeségek elöl, hátul és kétfelôl.

Késôbb más ösvény kanyarodik be a miénkbe balfelôl, keskeny, kígyózó szalagja távolabb vékony fonallá sorvad, majd a semmibe vész egy tó jegén, melynek túlsó partvonala csak halványan dereng a messzeségben. Kivédinbôl, a regés, titokzatos Észak Földjêrôl jön felénk ez az ösvény. Vonalát keményre taposta a mindenféle hótálpak sokasága; férfiak, nôk, gyermekek jártak erre. Indiánok.

Most már kész nyomdokon haladhatunk tovább, könnyebb az út. Az ösvénytôrôk örömmel üdvözlîk a változást, az élrôl a szánkaraván végére maradnak vissza. A keményre taposott havon sikló hótálpak zizegô danára gyűjtanak.

Elöttünk füst száll fel; tipik,¹⁰ szêlfogók: indián tábor. Dühôs, éles ugatás hangzik fel, azután üvöltô, csaholó farkaskutyák egész falkája csap le a karavánra, leírhatatlan lármát és kavarodást okozva rohamukkal. A *szka*-k - indián asszonyok - sivító hangon szidják és égô fadara-bokkal ütîk-verîk az ebeket, míg végre sikerül viszonylagos békét teremteniük. Feketeszemû, kerekkepû gyermekek álldogálnak köröskörûl és halkán suttognak maguk közt. Kendôvel bekötött fejû fiatal leányok kukucsálnak ki a vászon sátorajtók mögûl; jól megtermett asszonyságok hangoskodnak a nyílt tüzek mellett, amelyeken eledelüket fôzik. Magas, szikár férfi lép elénk, arcának vonásai egyiptomi szobor képmására emlékeztetnek, hosszú fekete hajfonat hull a vállára; ôsrégi nyelven néhány komoly, méltóságteljes szót intéz hozzánk. Megértjük: meghívott bennünket, hogy üssünk tanyát az ô táborhelyükön; jól védett hely az, s az indián hozzáteszi, hogy tűzifa és szarvashûs is bőven akad. De mi nem maradhatunk, postát is viszünk, s ennek kitûzött idôre kell célhoz érnîe; estêre az „Üst-zúgónál”, holnap a „Tolvaj Medve” mellett fogunk tábort ütîni.

„Készítsünk teát?” - Hogyne, ki állhatna ellen a teának künn az ösvényen? Nagy, ôblôs szîlkékben erôs tea gôzölôg.

¹⁰ Kúpalakú indián sátrak.

Aztán megint tovább; újabb órák, újabb mérföldek következnek. A vadhússal megrakott fogatok utolérnek bennünket, s a karaván megkettőzi iramát; a hideg erősödik s az emberek ügetni kezdenek. A hótalpak most még rikoltóbb hangon énekelnek a havon, amint a kereteiken kifeszített hálózat nyersbőr-húrbjai szorosabbra húzódnak a fagytól. Gyorsaság és még nagyobb gyorsaság most a jelszó. Újabb tóhoz érünk, hosszan, keskenyen nyúlik el a fehér palástba burkolódzott, csillogó fenyők közt. Az óriásivá növekedett Nap alacsonyan áll a fák között és vérszínűre festi koronáikat.

A Nap lenyugszik, az árnyak nesztelenül előkúsznak az erdőből, s hosszan elnyúlnak a siető lábak alatt. A szél elül s a hideg erősödik. Az egyik ember kiáll a sorból, mokaszinján vérfolt sötétlik. Hibásan kötözte fel hótalpát és a folyton dörzsölődő felkötőszíjak már egy órája véresre törték a lábát. Egy másik ember is kiáll és csatlakozik az elsőhöz, mert az Ösvény Testvériségében törhetetlen szabály, hogy senkit sem szabad magára hagyni a bajban. De a postát vivő ember meg van elégedve az aznap megtett úttal, így hát mindnyájan megállunk éjszakára.

Elő a baltákkal, fiúk, gyerünk tűzifát gyűjteni! Zengve, csengve csapnak le a balták a fára. Nagy fenyőgallyrakások magasodnak fel. Félkör alakú szélfogólapokat feszítenek a felállított karókra a nyolc láb hosszúra rakott központi tűzrakás körül. Gomolygó füst száll fel, aztán hullámozó mennyezetként terül szét a tábor fölött. A kutyákat fagyott hallal vagy szarvashússal etetik meg, ez az egyetlen étkezésük huszonnégy óra alatt.

Már jó ideje besötétedett, de az emberek még mindig gyűjtik a fát; végre aztán elcsöndesedik a tábor és az erdőjárókat elnyomja az álom. De a kutyák nem alszanak el. Úgy látszik, sohasem alszanak. Egyikük valami húscsapatot vagy valami más ehető dolgot talál, erre nagy kavarodás támad és az eb pillanat alatt legalább hat másikkal marakodik a zsákmányért. Farkasok módjára élesek vakkantanak, morognak és üvöltenek; aztán pár káromkodás kíséretében ütlegek és rúgások puffanása hallatszik az éjszakában. A kutyák nesztelenül vizik odább irhájukat; az északföldi eb sohasem vonít vagy nyüszít, ha megverik, viszont nagyszerűen ért ahhoz, hogy ügyesen kitérjen a bántalmazás elől.

Újra csend üli meg a tábort. S ekkor fölkel a Hold. Sápadt, nagy korongja mintha egészen közel, a szomszédos hegygerinc taraján állana, s a halotti lepelbe burkolódzott fák éles, fekete árnyképeket rajzolnak halvány arcára.

A tűz körül, amelyet felváltva táplálnak, alvó emberek szuszogása, vagy horkolása hallatszik. A táncoló lángok furesa árnyékot vetnek a fatörzsekre, és a megvilágított körben fehér „hótalpu nyulak” villannak fel s tűnnek tova megint nesztelenül. A kutyák nem veszik észre őket, mert közel húzódtak a tűzhöz és félszemmel pislogva szundikálnak.

A Hold magasabbra emelkedik és fölveszi megszokott alakját. A hideg fagyos acélfogai beleharapnak a tájba, a fák kérge a fagyban akkora pukkanással reped meg, mintha puskák szólanának. Amikor aztán később a Hold nyugovóra fordul, vékony, panaszos sirám hangzik fel az üres pusztaságból, a bánatos vonításban szólam követ szólamot, egyre erősödve, amint mindig újabb kórus vág bele: a farkasok dala ez. És ugyanakkor, mintha jeladásra vártak volna, az égbolt tágas csarnokában a Halottak rákezdnek kimért, kísérteties táncukra. Eleinte csak tétován táncolnak a derengő fények, de amikor a Hold alámerül, a túlvilági ködsereg sorai benépesednek s a kísérteties fény sugarai betöltik az egész láthatárt. Sebes hullámozással, kitágulva, majd ismét összehúzódva, előrenyomulva és újra hátrálva, alaktalanná olvadva mozdulatlanságukban, sűrű rendekben vonulnak keresztül az Észak egén és remegve, imbo-lyogva járják szellemtáncukat a mindenséget ringató hangtalan zene ütemére. Némelykor mintha a fák csúcsán lebegnének, s az ember azt hiszi, hogy kinyújtott kezével elérhetné a

táncoló sugarakat, s az az érzése, hogy fülében hangok is zendülnek; erőlködve, megfeszült idegekkel próbálja követni a kísértetmuzsikát, amely majdnem hallhatóvá válik, de mégis nesztelen marad.

Nemsokára aztán a postavivő fölkel, szemügyre veszi a csillagokat és kiadja a jelszót: föl! Másfél óra alatt, vagy még hamarabb minden készen áll. Mire földereng a hajnal, az utolsó fogat is eltűnik az ösvény kanyarulata mögött. És nem marad ott egyéb, mint néhány pusztán meredező karó, szétterített rőzsecsomó, elhamvadt tűzrakás, és a fagyos tájon végignyúló néptelen ösvény a fehér csöndben.

Rendes körülmények közt ilyen az ösvény télen. De pár napig tartó enyhe idő, vagy egy esővel járó vihar annyira megváltoztathat mindent, hogy az utazás teljesen lehetetlenné válik. És mégis, az embernek, akit a változás künn ér az ösvényen, meg kell kísérelnie a lehetetlent: folytatnia kell útját. Az a gondolat ösztökéli, hogy minden elvesztegetett nap csökkenti amúgy is gyorsan fogyó készleteit, vagy hogy az idő még sokkal rosszabbra is fordulhat.

Egy télen másodmagammal sokat ígérő nyest- és hiúzterületet fedeztem fel, amely elkerülte mások figyelmét, mert közel feküdt a vasútvonalhoz. Itt vadásztunk aztán egész télen át. Gyakran be-belátogattunk a városba, hiszen ez csak húsz kilométeres utat jelentett, amelyet nem egyszer négy óra vagy még rövidebb idő alatt megtettünk.

Egy arra vetődött indiántól azt hallottuk, hogy rövidesen vadászati tilalmat mondanak ki arra a területre, s így elhatároztuk, hogy beszállítjuk prémkészletünket a városba, amíg még nem ütközik törvénybe a prém eladása, nehogy súlyos veszteség érjen bennünket. Április végefelé járt, s a hó már készült fölengedni, de a bozótban még méter magasan állt.

Egy reggel hajnalhasadás előtt útra keltünk, hogy átkelhessünk a tavakon, még mielőtt a napsugár megpuhítaná az éjszakai hidegben merevvé fagyott jég felszínét. De még így is kisebb-nagyobb nyílt vízfoltokat találtunk minden tó partja körül. Ezeken a nagy lékeken lefektetett karók segítségével kúsztuk át, magunkkal vonszolva a karókat, hogy partot érve megint hasznukat vehessük. A jeget bármely helyen egyetlen koppintással be lehetett törni, kivéve szokott téli ösvényünkön, amelyet a városba és vissza megtett gyakori útjainkon keményre tapostunk. Ez az ösvény amolyan hídfélét alkotott, és kevés veszéllyel járhattunk rajta, mégpedig csaknem mindenütt felegyenesezve, nem kellett másznunk. Egy órával napkelte után déli szél kerekedett, az eget felhők lepték be és esni kezdett. Jéghidunk alól kiolvadt az alap, úgyhogy a még hátralevő tavakat mind a partok mentén kellett megkerülnünk, de a szárazföldön a felázott hó nem bírta már el a súlyunkat.

Amerre a tél idején olyan vígan haladtunk óránként öt kilométeres sebességgel, most nagy kinnal, araszonként vergődhattunk előre, minden lépésnél térdig beszakadva az omlós jégbe és fagyos vízbe, úgyhogy hótalpainkat sokszor kézzel kellett kiszabadítanunk. A jég felszíne minden lépésre betört, s ez olyan megrázkódtatással járt, mintha minden bordánk le akart volna szakadni. Az ösvényről letérve viszont a hó olyan volt, mint a sűrű kása, képtelenség volt járni rajta.

Szívből átkoztuk a korai olvadást, míg bőrig ázva, lábunkon a ráragadt hótömegetől súlyos hótalpakkal, a hideg hólében elgémberedett lábbal vánszorogtunk tova. A víz cuppogva járt ki és be átázott mokaszinunk bőrén keresztül, de hát nem tehattunk mást, mint hogy időnként kifacsartuk mokaszinjainkat, harisnyáinkkal együtt, hogy pár percre valamivel jobban érezzük magunkat. Mentünk megállás nélkül.

Időnként falatoztunk egy keveset és teát főztünk, de olyan lassan jutottunk előre, hogy egyik megállónkról visszanézve még láthattuk legutóbbi tűzünk füstjét, pedig két órával azelőtt hagytuk el azt a helyet. És még nem is beszéltem a teherről. Felváltva vonszoltuk a tobogánt,

amely sehogy sem akart megmaradni az ösvényen, mert ennek két oldala beroskadt, úgyhogy a közepe felpúposodott. Így aztán a tobogán folyvást lecsúszott az egyik vagy másik oldalon, igen gyakran még fel is borult, s a súrlódás jégkéreggel vont a szánt, amely ennek következtében olyan könnyen billent és siklott földre, mint a vízen úszó fakolonc. A hótalpakat is gyakran kellett megigazítanunk elgémberedett kezünkkel, mert a fonatokra rakódott hótömeg súlya miatt a felkötőszíjak ismételten is elpattantak.

Pihenni semmi kedvünk nem volt, hacsak nem tűz mellett, mert pár perc alatt csontig átjárt minket a fagyos hideg; amellet az este is közelgett már, noha több kilométernyi út állt még előttünk. Sietnünk kellett tehát, amennyire csak bírtunk. A zökkenőktől, amikor be-beszakadtunk az ösvény jegébe, felfordult a gyomrunk és rosszul lettünk. Már-már éppen elhatároztuk, hogy letáborozunk az esőben éjszakára, amikor egyszerre csak a homályban valami nagy szürke állat formája bukkant fel előttünk az ösvény kellős közepén. Mindketten egyszerre nyúltunk a puskánk után, de az állat szemmel láthatóan a legnagyobb bizalommal közeledett felénk. Egy nagy indiánkutya volt, amely éjszakai nyúl vadászatra indult.

Mi egy árva szót sem szoltunk, csak elcsíptük a szerencsétlen ebet és nagy gyorsan leszedve magunkról a tobogán istrángját, pár csomóval kutya-hámmá alakítottuk át és befogtuk vele újonnan szerzett barátunkat a szán elé. Ő nem mutatott rosszkedvet a félbeszakított vadászat miatt, hanem férfiasan nekifeküdt a munkának, mialatt mi egyébbel sem segíthettünk megsza- badítónknak, mint hogy karókkal támogatva a szánt, igyekeztünk ezt megtartani az ösvényen, amennyire emberileg lehetséges volt. Közben a szél megváltozott, most már északról fújt, az ég kitisztult és fagyni kezdett. Mindez előnyünkre szolgált, és az út hátralévő részét meglehetősen kényelemben tettük meg, miután tizenhat kilométernyi utat tettünk meg addig a pontig, ahol a kutyával találkoztunk.

A vadonban semmit sem érhetünk el erőfeszítés nélkül, s az erőfeszítés gyakorta annyira kemény, hogy szinte meghaladja az ember teherbírását. Persze, az ember mindig feladhatja a küzdelmet, tüzet rakhat, elfogyaszthatja készleteit, kipihenheti magát, s végül legyőzötten és megszégyenülten visszakulloghat az emberlakta helyre, ahonnan elindult. De az igazi erdőjárónak még álmában sem jut eszébe ilyesmi.

Amint az ember málhakötegre ülve pihen egy kicsit és a láthatárt kutatja, nem mutatkozik-e valami bátorító jel a továbbhaladásra, kénytelen belátni, hogy a világ minden pénzén sem bérelhet segítő kezet magának, s a világ semmi néven nevezendő hatalma nem indíthatja el a környező tájat, hogy szépen elmaradozzék az ösvény mellett, ha saját két lába nem viszi véghez ezt a csodát.

Van úgy, hogy a vadon utasa már-már szeretné feladni a harcot, hajlandó volna elhagyni a nehezen megszerzett kincset, amelynek felét is örömet odaadná egy félmér földnyi jó útért, vagy azért a kiváltságért, hogy egy órára lefekhessék aludni. De hiába, folytatni kell a küzdelmet, még akkor is, ha a vándor úgy érzi kimerültségében, hogy egyetlen lépést sem bír már tenni, vagy ha olyan sérülések érték, amelyek minden mozdulatára irtózatossá kínokkal hasogatják testét. Mindegy, az utat végig kell járni. S még ha pihenőt engedhet meg magának, akkor is fáradtságos munka vár rá: tüzet kell gyújtani és valamiféle táborhelyet kell készítenie magának.

A szép nyestbunda, vagy az ezüstróka, mely az elegáns nagyvárosi hölgy vállát ékesíti, olyan történeteket tudna elmesélni, aminőkről viselője még csak nem is álmodik.

Némelykor az Északföld Szellemé megunja komor szerepét, bohóccá változik, és fanyar humorral délibábos képeket fest, hazug színekkel mázolja át a valójából kiforgatott tájat, hogy megzavarja és félrevezesse a vándort. Egész erdős hegygerincek tűnnek el szem elől, s a

puszta jégmezőn egyszerre csak sűrű rengeteg magasodik fel, hogy aztán semmivé foszolja, vagy talán széles, nyílt víztükör foglalja el a helyét, tiltóan állva a továbbhaladás útjába. Meglehetősen szilárd idegzet kell hozzá, hogy az ember olyan táj kellős közepén folytassa útját, amelyről tudja, hogy nincs is ott, s nem hihet tulajdon érzékei tanúságának.

Közben pedig az ördögös boszorkánymester erdőket varázsol elő a híg levegőből, hegy-ségeket töröl ki a tájképből, vagy szigeteket egyensúlyoz egymás tetejébe állítva az űrben. Ugyancsak gyerekes időtöltés, nem illik a pusztító szándékú gonosz szellemhez, hanem azért ezek a fogások nem egy embert csalogattak már vesztébe a bizonytalan jégmezőkön.

Ha idegen vidéken járunk és a Nagy Csepűrágó túlságosan bő műsorát nyújtja mutatványainak, ajánlatos táborot ütni és ügyet sem vetni a veszedelmes komédiásra, amíg a környék vissza nem nyeri természetes arculatát.

Egyszer egy társammal együtt többé-kevésbé eseménydús látogatást tettünk a civilizáció határszélein, s egy idő múltán elhatároztuk, hogy nem lendítjük fel tovább a környék pénzforgalmát, hanem visszatérünk a vadonba. Előbb azonban még egy kiadós lakomát kívántunk élvezni.

Társamat még nem elégítette ki a párnapos vigadozás, tehát megint igen mélyen nézett a borosüveg fenekére. Amikor aztán útra keltünk, az első nap reggelén társam hőskölteménybe illő heroizmus példáját szolgáltatta azzal, hogy egyáltalán talpon tudott maradni, s jóideig még afelől se volt egészen bizonyos, vajon valóságos tájkép veszi-e körül, vagy pedig képzelet-szülte világban mozog, amely némileg kizökkent agyából pattant elő. Magamnak is elég bajom volt, nem lehettem különösképpen a segítségére. De társam konok kitartással rakosgatta lábait, egyiket a másik elé, míg csak egy meglehetősen nagy tó partjára nem értünk.

Itt a délibáb éppen javában üzte játékát. A sziget, amelyről tudtuk, hogy ott kellene lennie a tó közepén, nem volt látható sehol, ellenben egész hosszú sora a vén fáknak, amelyek elég öregek lehettek volna ahhoz, hogy ne vállalkozzanak ilyen éretlen csínyekre, nyúlt el keresztben a tájon, még pedig fejjel lefelé lebegve a tó fölött.

Társam kimeredő szemmel, leesett állal bámult erre a látványosságra.

- Mi a fene, - szólalt meg aztán. - Te is látod, amit én látok?

- Azt hiszem, igen.

Ő a fejét rázta:

- Az nem lehet. A felét se látod! - fakadt ki. - Nekem ez túl cifra. Visszafordulok!

Némelykor az ismételt viharoktól betemetett, vagy a sötétségben láthatatlan ösvényt mérföldeken végig lépésről-lépésre kell kitapogatni, de közben majdnem olyan sebességgel haladva, mint nappal akár a legjobb úton. Az olyan ösvény, amelyen előbb már jártak egyszer, keményebb a környező hólepelnél, s az ember érzi, ha hótalpa kissé jobban megsüpped valamelyik oldalon; erről tudhatja, hogy lecsúszott az ösvényről és következő lépésével helyrehozza a hibát, anélkül, hogy iramát meglássítaná. Ilyképpen az ember és szánfelszerelése szárazon átjuthat olyan tavakon, amelyek felszíne a hótakaró alatt olyan, mint valami kásátenger. Ha csak pár lépésre beletévedtünk ebbe, a hótalpakat és a tobogánt nyomban belepí a laza hótömeg, az szempillantás alatt rájuk fagy, lehetetlenné teszi a továbbhaladást és egy-két órai veszteglést okoz. Az ilyen tapogatózó tájékozódás elég gyakori dolog, de feszült figyelmet követel és nagyon hasonlít ahhoz, mintha az ember sebesen lépdelne egy kifeszített kötélén, amelyet nem is lát. Ez a hasonlat annyira találó, hogy a trapper, amikor ilyen útról számol be, azt mondja, hogy „ennyi meg ennyi mérföldet kötélén táncoltam végig”. Az efféle

utazás olyan erőfeszítéssel jár, hogy amikor az ember megáll pihenni, határozottan érzi, hogyan ernyed el minden porcikája. Az ember, ilyen hóviszonyoknál, éjszaka éppúgy utazhat, mint nappal; sőt talán még könnyebben is halad, mert figyelmét nem vezetik félre az ösvényen fel-feltűnő képzelte jelek, amelyek bajba sodorhatják.

Az ösvényen majdnem ugyanannyit utaznak éjszaka, mint napközben; nyáron azért, hogy elkerüljék a nagy, nyílt vízfelületeken nappal fúvó erős szeleket, télen pedig azért, mert az éjszakák hosszúak, s így kevesebb tüzelőre van szüksége annak, aki a nappalt fordítja pihenésre és alvásra. Mindezek felül az ember még a csípős szelet is elkerülheti, amely nap-szálltakor rendszeren elül.

Az éjszakai utazásban van valami sajátságos, leírhatatlan, amely örökségképpen szállt reánk, erdőjárókra, az idők hajnala óta. Kevesen értik meg, ha nem tapasztalták, micsoda vad és barbár szabadságérzet ejti meg a lelkét annak, aki egyes-egyedül utazik a sötétségben, odakünn a világ végén, ahol bármi megeshet, ahol mindenféle állat kóborol, ahol röpke, suhanó alakzatok jelennek meg és tűnnek el a csillagok halványan derengő fényében.

A vadonban oly ritkán történik valami, ami az utazás egyhangúságát megszakítaná, hogy a legcsekélyebb esemény, sőt egészen jelentéktelen dolgok is nagy fontosságot nyerhetnek. Például farkas farka vonul át valamely szokatlan helyen, vagy messziről hódót látunk, vagy talán csak a széljárás változik meg. Ezek az események aztán megörökítődnek az ösvény egyes szakaszainak és a tájék kiemelkedőbb jellegzetességeinek elnevezésében. Az ilyen nevek, mint „A pokol kapuja”, „Acélfolyó”, „Ördög örvénye”, „Füstölgő zuhatag”, „Lusta hód”, „Ahol az ördög kacagott”, „Táncoló hordút”, „Éhség csarnoka”, „Elveszett indián”, mind talán arra az egyetlen kiemelkedő eseményre emlékeztetnek, amely az illető tájjal volt kapcsolatban.

De a legnagyobb izgalmat az váltja ki, ha egyszerre idegen lábnyomokat fedezünk fel olyan környéken, ahol félelmetes óta nem láttunk más nyomot a magunkén és az állatokén kívül. Esetleg friss hótalpnymok kanyarodnak be az ösvényre s ugyanabba az irányba haladnak, amerre mi. Ez a feltevések tág terét nyitja meg előttünk. Az ember végigéli mindazt az izgalmat, amelyet Robinson Crusoe élt át ama bizonyos lábnyom felfedezésekor. Ember, egy, a magunk fajtájából járt erre, nem is régen, hiszen egy helyen feltúrta a laza havat az ösvény szélén s a túrás még nem fagyott meg!

Ember, igen. De miféle ember? Francia? Indián? Nyilván nem indián volt, mert ennek a nyomdokai félreismerhetetlenek. Vándor prémkereskedő? A lovascsendőrség tagja? Ugyan, csak nem akarnak nagy dolgot csinálni abból a kis esetből, ott Biscóban! Talán a Walesi herceg? Nem lehetetlen, hiszen éppen Kanadában jár most.

Mindenesetre utána kell járni a dolognak. Az ember meggyorsítja lépteit és két órával később füstszag üti meg; az orrát, aztán egyszerre csak lobogó tűzhöz ér, a teáskanna ott függ már a tűz fölött. Csak a jó öreg Bill, Bill a Vadmacska-hegyekből. De mindegy, Bill egész rendes fickó és éppen most tért vissza „Kanadából”; lehet, hogy friss híreket hozott, vagy netán még levelet is!

Bill azonban nem tud sem levéllel, sem hírekkel szolgálni, de van nála pár szelet csokoládé, megfizethetetlen kincs, s ő hajlandó megosztani veled. Aztán van neki még újféle dohányja, amelynek szagától még egy ló is felfordulna, s Bill ezen is örömet kész osztozkodni. Egy ideig eszünk és beszélgetünk, aztán Bill, aki maga húzza a tobogánját, összeszedi cókmojkját, belebújik az istrángba, gyakorlott mozdulattal dugja lábát a nagy, indián-típusú ösvénytörő hótalpak kantáratába, int és azzal már el is ment. Mert Bill itt letér az ösvényről, hátat fordít

a Vadmacska-hegyeknek és nekivág a messzeségnek, hogy eddig még kifürkészetlen vadászterületet keressen.

S amint ott állok és szemmel követem a távolodó alakot, egy kicsit elhagyatottnak érzem magam, és eszembe ötlük, hogy Bill már öreg, és talán nem tér vissza többé. Ő meg belefekszik a nyikorgó szíjhámba, kis hófelhők röppennek föl nagy hótalpai nyomában és máris messzejár. Csak az ösvény marad mögötte, az ösvény, ez az egyre növekvő, keskeny, kanyargó szalag, amelyre ő most minden figyelmét fordítja; az egyetlen dolog, amely összekapcsolja őt embertársával, s még ezt az egyetlen kapcsolatot is elmossa majd a legközelebbi vihar.

Ösztönösen találja meg útját a hóval belepett fák közt, a fehér alagúthoz fogható sikátorokon, vagy a jeltelen pusztaságokon keresztül, s végig az ösvényen minden szem ellenségesen mered reá az erdő homályos rejtekeiből. Makacs kitartással törtet előre, szélkorbácsolta tavak jegén, kavargó, lélegzetfullasztó hófúvásban és csillogó hegyek alatt, amelyek nagy folyó bejáratát őrzik. Mint valami mozgó kis pont, halad át a föld felületén, ismeretlen célpontja felé igyekezve.

Nap-nap után egyre mélyebben hatol be az Észak Szellemének birodalmába, ahol a területének sérthetlenségére féltékenyen vigyázó Nagyúr honol. A Nagyúr gyilkos kedvvel lesi áldozatának minden lépését, kellő alkalomra várva, s többnyire nem hiába várakozik.

*

Kis vörös épület áll egy szirtes magaslat lapos tetején, mellette nagy kenu-szín emelkedik és árnyékot vet a házra. A víz szélén kikötőhely van, s itt egy sereg kenu rakodik; egyikbe már berakták a terhet, a másikba még csak néhány köteget hordtak be, s így tovább. Emberek sietnek a szín felől a kikötőig, lisztel vagy babbal telt zsákokat, sátrakat, takarókat, ládákat és kötegeket cipelve. A széles koronájú fenyők árnyékában egypár városbeli ember nézegeti a sürgés-forgást, és pillantásuk gyakran fordul a kis vörös épület felé. A teherhordók is sűrűn tekintgetnek arra, mindenkin meglátszik valami feszült várakozás.

Végre befejeződött a kenuk rakodása, a csónakszint bezárják és az embereknek most már nincs más dolguk, várakoznak. A csónakosok egy része vízhatlan anyagból vagy khakiból készült új öltözetet visel, térdigérő csizmával; a többiek, akiknek az egész dolog nyilván már nem jelent újdonságot, a hivatásos vízen járók fakult vászonruháját és mokaszinját, vagy másféle sarkatlan lábbelijét hordják.

Kisvártatva kinyílik a parányi irodaépület ajtaja. Viharvert képű férfi lép ki, alakja szikár, nyúlánk és izmos, mint az agáré, minden mozdulata feszülő erélyt, minden vonása törhetetlen akaratot fejez ki. Úgy zárja be az ajtót, mint aki hosszú ideig nem készül visszatérni. Mert akik most innen elindulnak, öt hónapon belül nem fognak visszajönni, hacsak közben valamelyiküket nem bocsátják el a szolgálatból. A kis ház az Állami Erdőtűz Őrség főszállása, s az a szikár, kemény férfiú az Őrség parancsnoka.

Százhusz kilométernyire ettől a ponttól a vadonban van az a hely, ahol majd szétoszolnak az Őrség tagjai, hogy onnan minden égtáj felé ágazva huszonötezer négyzetkilométer nagyságú erdőterületet óvjanak meg a tűzveszedelemtől. A főnök nehéz tarisznyát vet a vállára és gyors léptekkel lesiet a kikötőbe. Járása könnyed és hintázó, mint az indiánoké. Elismerő pillantással néz végig kis csapatán.

- Készek vagyunk? - kérdi.

Úgy látszik, készen. A főnök beszáll a legutolsó kenuba, mert hosszú és nehéz út vár rájuk, és neki úgy kell ügyelnie csapatára, mint pásztornak a nyájra. Sok ember még újonc, nem ismeri képességeiket, nem tudja mit várhat tőlük. A lapátok megkerülnek, a veteránok járnak az élen,

s a csónakraj útnak indul. A kenuk sűrű csoportja szétbomlik, a járművek hosszú vonalban fejlődnek fel és mind gyorsabban kezdenek haladni. A verőfény megcsillan a nedves lapátokon, a férfiak ütemesen hajladoznak a lapátot emelve és húzva, s a kenuk hullámos mozgással szökellnek előre. A brigád úton van és elindult a nyári ösvény felé.

A csapat első célpontja egy fekete partfok a messzeségben, nyilván a tó vége. Elérik és megkerülik a pontot, s újabb tágas víztükör tárul ki előttük, amelynek túlsó végén megint hasonló pont jelöli a célt. Órák telnek el kemény lapátolásban, és a tájkép nem mutat semmi észrevehető változást. Taposómalom ez a munka, - de nincs megállás.

A lapátok, páronként, olyan pontos összhangban, olyan egyenletesen kattognak a kenu peremét súrolva, mint valami óramű; egyetlen lapátcsapás sem marad ki. Órák múlnak. A gyakorlott kenusok, akik a járművek orrában ülnek, diktálják a tempót, s ez sohasem változik. Mintha megoldották volna az „örökmozgó” erőmű régi problémáját. A Nap, mint valami hatalmas, izzó rézgolyó, leírja tüzes útját az égen, s kegyetlen erővel tűz le a földetlen arcokra és meztelen alsókarokra, tükörképe pedig éles csillogással szúr a szembe, keskeny hasadékká kell azt összeráncolni, hogy a perzselő ragyogás el ne kápráztassa. A főnök a kenusor legvégén halad, járművének farában hajlékony testű, ferdeszemű krí-indián evez. A vezér szemmel tartja csapatát, és felbecsüli mindenkinek a használhatóságát. A terület bizonyos részein igen nehéz feladatok várnak az őrjáratra, helyes ítélettel kell elosztania embereit.

Két, szaggatott formájú hegy közt a tó mély öböllé szűkül s ezúttal valóban véget ér. Innen jól kitaposott, keskeny ösvény kanyarodik fel egy völgybe, a tisztásokat követve. A kenukat kirakják, dombnagyságú kötegek kezdik meg vándorlásukat a vízmosásos völgyben fölfelé, amint az emberek vállukra emelik terhüket és elindulnak az ösvényen. Mert ez itt a hordút; régvárt változatossággal szolgál a végeszakadatlan tetsző evezés után. És bizonyos változást is jelent. Mindent, kenut és máhkötegeket, az egész rakományt embererővel kell átszállítani a hordút másik végére. Erősen reménykedünk, hogy nem lesz hosszú az átkelés. Fejenként körülbelül százkilós teherrel a hátunkon, ennyit tartanak itt közmegegyezéssel „férfihoz illő” súlynak - hozzálátunk a cipeléshez. Eleinte szelíd lejtőn járunk, de aztán a százkilós teher minden lépésnél nagyobb adót követel idegeinktől s izmainktól, amint az ösvény fölfelé kapaszkodik. Arcunk verejtéke belecsorog a szemünkbe, az izzadság lefolyik hátunkon és végigcsöpög karunkon. Komisz kis rovarok csapnak le reánk s éles csípnek testünkön. Egyik kezünkkel a terhet támogatjuk s húzzuk előre, hogy kevesebb súllyal nehezedjék a homlokunkon átvett hordszíjra, így persze nem tudjuk elhessegetni a rovarokat, ezek kényelmesen teleszívhatják magukat, és csorgó verejtékünk vérral keveredik. Fölfelé, még mindig csak fölfelé visz az út. Ejnye, csak nem tarthat ez így még soká! De bizony még jó ideig eltart. Végre felérünk az ösvény tetőpontjára és hűs szellő fogad bennünket. Hála érte Istennek! Feltépjük mellünkön az inget, hadd járja át a szél.

Ezután lefelé lépdelünk már, de az erőfeszítés, hogy a taszító lendület ne fajuljon rohanássá, még fárasztóbb, mint amikor fölfelé kellett kapaszkodnunk; arra pedig még gondolni sem jó, hogy mi lenne, ha hátunkon a súlyos teherrel elcsúsznánk vagy elbotlanánk. Most egyenes terep következik, de a talajt sziklák és kövek borítják, talpunk alatt kimozdulnak a görgő kődarabok. Olyan óvatosan rakjuk lábunkat, akár a macska, mert a botlás lábtörést jelenthet.

Teher nélkül visszatérő emberek jönnek szemközt, vállukon az összetekert kötelekkel, s félreállva átengedik az ösvényt a tehercipelőknek. Szó nem esik a találkozáskor, a beszédet is fárasztónak találjuk, s a délelőtti evezés most, ehhez a küszködéshez viszonyítva, úgy tűnik fel előttünk, mintha csak könnyű és egészséges szórakozás lett volna.

Végre nagy zsák- és ládarakásokhoz érünk, minden szanaszéjjel van felhalmozva a földön, de nem rendszertelenül. Semmi kétség: itt a hordút vége! Lerakjuk terhünket és körülnézünk, de nem látunk tavat sehol, csak az istenverte átkozott ösvény kanyarog tovább előttünk. Hát még nincs vége, csak egy szakaszát tettük meg! Az ilyen hordútszakaszok végén is le szokás rakni a terhet, onnan aztán az újabb szakasz végéig szállítják. Úristen, még hány szakasz következik? De az erdő illemszabálya úgy kívánja, hogy ne tegyük fel ezt a kérdést. Vállalni kell mindent, ahogyan jön; összecsavarjuk szíjainkat és elindulunk visszafelé. Végére is érdemes volt a terhet cipelni, ha másért nem, hát azért a megkönnyült jóérzésért, hogy most teher nélkül tehetjük meg az utat. Helyenként oldalt lépünk, hogy utat engedjünk a teherrel szembejövőeknek. Némelyikük kétszáz kilót is hurcol a hátán. Ez hihetetlennek látszik, de tessék, ott vannak a zsákok, meg lehet számolni: négy darab, mindegyikben ötven kiló liszt. A teherhordók kurta, kapkodó, de egyenletes lépésekkel ügetnek, az ilyen járásmód nem okoz rázkódást. Menetközben a kilélegzett levegő csak úgy sivít tágult orrikaikból, szemük pedig kifejezéstelenül mered az ösvény rögére.

Több ilyen forduló után végre a kenukra kerül a sor. A kenukat egy-egy ember cipeli, s ezek nem állnak meg az első szakasznál, hanem egyenesen továbbmennek a következőig, hogy a visszatérő út becses pihenése mégse menjen veszendőbe. Könnyebb terhet visznek, mint a többiek, mert a kenu átlag csak harminc-harmincöt kilót nyom. Az egész szállítás gyors tempóban megy végbe, nem szabad késlekedni, de nem is próbál késlekedni senki; hiszen minél hamarabb túlesünk a hordúton, annál jobb, a lassúság csak meghosszabbítja a kínlódást. Szakaszt szakasz után hagyunk hátra. Az erdei ösvény olyan, mint valami alagút, nyomasztó, fülledt hőség nehezíti meg benne a lélegzést. Reménykedésünk, hogy rövid lesz a hordút, már rég szertefoszlott. Hol van hát a vége? Talán nincs is vége egyáltalán!

De azért végére az utolsó darab és az utolsó font is eljutott a hordút végére s ott hever a tóparton. A fáradt emberek tüzet raknak, főzéshez látnak és forró teával öblítik le kiszáradt torkukat. Forró tea, amikor amúgy is perzselő a hőség! És mégis, a szervezet megkívánja. A tó nagyon kicsiny; az átkelés nem nyújt kiadós változást, túlsó végén megint ki kell rakodni és újabb hordút vár reánk.

Egy új fickó megkérdezi, hogy hány hordút lesz még, s a válaszból megtudjuk, hogy az utazás első részletében tizenöt hordúttal kell megbirkóznunk, és hogy a legközelebbi - „Pálinkás” a neve - különösen komisz hírnek örvend. Visszagondolunk a legutóbbi hordút fáradalmaira és nagyon kíváncsian nézünk a bekövetkezendők elé; vajon miféle meglepetéseket tartogathat még számunkra a hírhedt hordút?

Hamar megtudjuk. Körülbelül másfél kilométer hosszú, öt kemény útszakasz, amelyek egészen szabálytalan közökben követik egymást; a végén aztán meredek lejtő van, hogy utána félholtan a kimerültségtől megint ugyanolyan magasságra jusson az ember, mint amilyenről elindult. Hát ez az a híres „Pálinkás” hordút. Gyilkos egy ösvény, mondják. És megérdemli nevét, mert a holtfáradt erdőjárók, akik átkelnek rajta, bizony többször is kénytelenek jót húzni a butykosból, mielőtt megbirkózhatnának ezzel a szörnyeteggel.

Az első útszakasz után visszatérőben megpillantjuk az új embert. Egy fatönkön ül, fejét két kezébe támasztva, végképpen kimerülve, leverten. Nem bírja tovább. Az Ösvény résen állt, megmérte és könnyűnek találta. Vissza kell küldeni a boldogtalant, mert az ösvényen senki sem tévóvázhat, senki sem henyélhet, hanem szembe kell néznie minden eshetőséggel. Egyelőre nem kezdhetünk vele semmit, hiszen arról szó sem lehet, hogy egyszerűen magára hagyjuk, de a kiválasztódás folyamata megkezdődött.

A harmadik napon elérjük a fenyőrengeteget. A hegyek hátát fekete fenyvesek borítják le egészen a vizek széléig. Százméteres bércfalak meredeken szakadnak a mély vízbe, tetejüket fenyő koronázza. A fenyő, a vadon királya, büszkén, méltóságteljesen emeli fejét a magasba. A fák ingadozó koronái mint valami fekete tenger hullámai nyúlnak a messzeségbe Észak felé. Millió és millió fekete ág-kar mutat ugyanabba az irányba, északnak, az út vége felé; a fenyők mintha sejtenék végzetüket és északra igyekeznének menekülni előle, fel, a Vörös Istenek utolsó erősségébe. Bejutottunk arra a területre, amelyért a mi csapatunk lesz felelős késő őszig. Itt két kenu legénysége utasításokat kap és elválik a csapattól, hogy mindegyikük a neki kijelölt erdőréssz felé igyekezzen.

Az indiánokra valló nyomok egyre gyakoribbak lesznek; otthagyt tipi-karók a fenyők közt, a tisztásokon, vagy a vizek partján; védett helyeken magasra emelt karóállványok, amelyeken élelmiszerkészleteket szoktak elhelyezni tartalékba; ösvényt s útirányt mutató jelek; jávorsapockacsontok, párosával felfüggesztve a táborhelyeken; vigyorgó fehér medvekoponyák a tó fölé emelkedő fákon vagy sziklákon. Ha az ember kifogyott a dohányból, a medvekoponyák agyüregében mindig találhat egy keveset; de az igazi erdőjáró nem nyúl hozzá, mert tudja, hogy az ilyesmi könnyen megtorlást vonhat maga után és rengeteg bajt okozhat. Egyszer egy fehér vezető fülem hallatára szidott le egy félvért, aki azzal kérkedett, hogy megveti a hasonló babonákat és leszedve a medvekoponyát, hozzálátott, hogy pipáját megtömje az abban talált dohánnyal. A vezető igen erélyesen értésére adta, hogy mit tart az ilyen tapintatlan és megfontolatlan magatartásról.

Ez itt az indiánok földje és esténként távoli dobolást hallunk; a tompa puffogás nagyon halk, de tisztán kivehető, amint hangja hol elapad, hol ismét erősebbre dagad a csöndes levegőben. Képtelenség megállapítani, melyik irányból száll felénk. Különös, izgató nesz, megepezdíti a vért, s az egész környéknek valami rejtelmes hangulatot ad. A fenyők háromszáz évvel ezelőtt, még csemete korukban így hallották ezt a dobszót; az irokézek harci csapatai ezek alatt a fák alatt ugyanilyen dobszóval kísérték véres rajtaütéseiket. Azt hittük, hogy mindez már régen a múlté. A kri-indiánhoz fordulunk felvilágosításért, de ő csak pislog, mint a bagoly, s egyszerre elfelejti minden angol tudományát. Másnap nyoma sincs eleven indiánoknak, de itt-ott sírokat látunk, rajtuk a szokásos nyírfakéreg borítás, s néhány holmija az elhunytaknak. A sírok mindig vörösfenyő ligetekben állnak és Napnyugat felé néznek. Most már mindennap látunk jávorszarvast, s két emberünk, akiket esténként a táborhelyről halászni küldünk, rendszeren félórán belül annyi hallal tér vissza, hogy az egész csapat megvacsorázhathat belőle.

Mérhetetlen víztömegek váltakoznak hordutakkal, amelyek hossza száz métertől öt kilométerig terjed, a vízút is mérőföldre rúg, úgyhogy evezés közben sokszor már hordútért imádkozunk, a hordutakon pedig azért, hogy mielőbb megint vízhez érkezzünk. A fenyvessel borított hegyek szűkebbre zárulnak az ösvény mentén, a víz mélyebbé válik, összeszűkül és egyre sebesebb lesz a sodra.

Most hatalmas folyamhoz érünk, az egész vidék vizeinek gyűjtőcsatornája ez. A hordutak megrövidülnek, de annál meredekebbek s egyik vagy másik oldalukat sellők harsogó vadvizei szegélyezik. Némelyik veszedelmes zúgón kenuval is át lehet jutni, de nem minden emberünk tapasztalt csónakos, s a főnök nem akarja kockára tenni a becses rakományt, vagy esetleg még emberek életét is, csak azért, hogy kiderüljön, ki állja meg a helyét a még kipróbálatlan újoncok közt a kenu s a vadvizek mérkőzésében. Közvetlenül a víz színe alatt sziklák rejtőzködnek, amelyek pusztá érintése letéphetné a kenu fenekét. Csak a tapasztalt szem veszi észre a veszedelmet. Örvények, amelyek egy egész fenyőszálat forgatagukba ránthatnának, éhesen kapkodnak a kenuk után, hogy elnyeljék a törékeny járműveket. Egymást keresztező áramla-

tok áruló sodra gonoszul elkapja a lapátokat; olajosan sima, csendes, megtévesztő vízfelületek után hirtelen esések következnek, s a kenu két métert is zuhan lefelé a felkorbácsolt vízen.

Vannak köztünk néhányan, akik kiérdemelték már azt a jogot, hogy a maguk ítélőképességét kövessék a hasonló helyzetekben. Most kezükbe veszik az irányítást. „Fehérvízi emberek”-nek nevezik ezeket. A sellők mennydörgő bögése, s az arcukba csapódó habok nedves szaga szinte megrészesgíti őket, akár valami erős ital. Az ő szemükben a testi épség vagy az élet elvesztésének gondolata semmivé törpül abban az örült, magasztos izgalomban, amikor a szörnyű víztömeg éhes, halálos karmokat nyújtogató vad hullámain kikerülnek vagy legyőzik. Ám ezzel a szilaj harci kedvvel olyan ügyesség és olyan mesterségbeli önérzet párosul, amely súlyos szégyennek érzi, ha a vízzel vívott tusában egy málhaköteg átázik vagy a szokottnál több víz csap be a kenuba.

Csak aki átélte maga is, az értheti meg ezeknek az embereknek vidám halálmegvetését és vakmerőségét, amint száguldó sebességgel nekivágnak egy keskeny, bizonytalan csatornának, amelyet kétoldalt élesen kiszögellő sziklák fenyegető cápa fogai szegélyeznek. Csak kevesen ismerik azt a diadalmas nagy érzést, amely eltölti az embert, amidőn hosszú évek tapasztalataiban bízva egyetlen röpke pillantást vet a sistergő, fortyogó, örvénylő sellőre, egy másodperc törtrésze alatt elhatározza, mi a teendő, s szemének és kezének tökéletes együttműködésével véghezviszi azt a mozdulatot a lapáttal vagy tolórúddal, amely talán egyes-egyedül dönti el, siker vagy halálos szerencsétlenség lesz-e az eredmény. S amint a kenu bukácsolva, fél oldalra dőlve, nagyokat billenve biztonságos vízre siklik át, utasainak visszafojtott érzelmei kitörnek; a fehér kenusok harsány rikoltásokkal, az indiánok rövid, éles vakkantásokkal felelnek a vadvizek kihívó üvöltésére. És a mennydörgő vizek sértődött morgással hátrálnak, a győztes ember pedig lapátjára hajolva hátranézhet és így szólhat csöndesen: „No, ez nem is volt olyan rossz!”

Ismerek férfiakat, akik szívesen táborot ütnek éjszakára valamely veszedelmes sellő mellett, csak azért, hogy reggel megfelelő irányból kapják a világosságot a vakmerő átkeléshez, mert nem bírnak ellenállni a kihívásnak, felveszik az elébük dobott kesztyűt, hogy szembeszálljanak a kérkedő, ijesztő sellővel, amelyről tudják, hogy már nem egy emberélet adóját követelte magának. Hanem az ilyen kockázatos szórakozás nem való azoknak, akik könnyelműen, a veszély ismerete nélkül vállalkoznak rá, vagy túlbecsülik a maguk képességeit. Mert megeshet, hogy még a hosszú évek tapasztalataiban megérett, gyakori próbálkozásokban rátermetté edződött embernek is meg kell fizetnie a legsúlyosabb árat, a halál adóját; egy eltört lapát, egy előre nem sejtett akadály, vagy akár csak a merő balszerencse fölidézheti azt, amit a folyó puszta ereje nem bírt volna véghezvinni.

A szerencsétlenül jártat a víz messze ragadja felborult kenujától; még él, de már annyi, mintha halott volna; a vadvíz örvénylő sodra ellenállhatatlanul tépi magával; s akkor az áldozat egyszerre, szempillantás alatt rádöbben az irtóztató valóságra, hogy - nincs segítség, elérkezett a vég! És az erdő zöld boltívei, amelyek a sikeres átkelések után diadalmas kurjongatásokat visszhangoztak, most csúfondárosan ismétlik meg a halálfélelem sikoltását. Hiszen ez csak egy, a legutóbbi az áldozatok közül, akiket a könyört és megbánást nem ismerő víz elragadott. Néhány gyors pillanat és a fekete víztömeg félredobja játékszerét, az ernyedtest élettelenül hever a zúgó alatt elcsendesült folyó vizében, míg a fák részvétlenül, néma közönnyel néznek le rá körös-körül. És mintha az esemény réges-régen már eleve megíratott volna, az évezredek csönd ismét ráborul a tájékra; a számon nem tartott idő ingája újra némán leng a mindenségben, és a végtelenség hangtalan szimfóniája zavartalanul folytatódik.

Az emberek különbözőképpen viselkednek a biztos halál közeledtekor. Ismertem egy indiánt, aki féktelenül kacagott életének utolsó fél percében, és az iszonytató, bugyborékoló hang, amikor a víz elérte száját, hogy egy pillanat múlva összeeszen a feje fölött, még sokáig emlékezetemben fog élni.

Egy másik, aki szintén nem tudott úszni - amilyen különös, annyira gyakori ez a vízen élő emberek közt -, amikor a folyó elragadta, még egyszer felbukkant a mélyből s a kalapja a fején volt. Azonnal odakapott és fél kézzel kalapját védve, csak másik kezével folytatta a küzdelmet az életért, míg csak végleg el nem merült.

Egy másik alkalommal két ember kísérelte meg az átjutást egy igen veszedelmes helyen, éppen áradás idején, erősen megterhelt kenuval. A kenu megtelt vízzel, s minthogy színültig volt rakva csapdákkal, fegyverekkel, liszttel és egyéb súlyos dolgokkal, azon nyomban elmerült. Az egyik ember megragadott egy köteget, amely csak másodpercekre bírta őt a felszínen tartani, aztán alámerült s a jég alatt is maradt a következő nyárig. A másik ember kiváló úszó volt, s miután sok időt vesztegetett el azzal, hogy társát megmenteni próbálja, érezte, hogy nem bírja már sokáig s a part felé igyekezett. De annyira ki volt merülve, hogy nem messze a parttól feladta a küzdelmet s hagyta, hogy víz alá merüljön. Nem mélyen a víz színe alatt lába sziklát ért és helyben bírta tartani magát, félig alámerülve, míg annyira összeszedhette erejét, hogy ki tudott úszni a közeli biztonságos partra.

De a zord Kaszás nem jár mindig a balesetek nyomában, s ha az ilyesmi az ő távollétében megy végbe, sokszor még mulatságos szórakozásul is szolgálhat a nézőknek. A kellő pillanatban érvényesülő humorérzék már sok keserű szerencsétlenségnek húzta ki a méregfogát, mert odakünn a végnélküli ösvényen igen vékony hajsza választja el a tragédiát a komédiától. Egyetlen pillantás, egyetlen szó, vagy akármi, ami kacagásra rándíthatja a rémületben megfagyott arcokat, - mindegy, kinek a rovására nevetnek, - gyakran bohózzattá formálja át a máskülönb elviselhetetlen helyzetet.

Például, kívánni sem lehetett volna humorosabb és szívderítőbb jelenetet, mint aminővel egy alkalommal én magam szolgáltam erősen érdeklődő nézőközönségemnek, amely az erdei tűzőrség tizenhat tagjából állott.

Kenunk felborult egy szerencsétlen mozdulat következtében, amelyért én is, társam is egyaránt felelősek voltunk; én kivettem magam a felboruló csónakból, elkaptam a kenu farát és hozzákapaszkodva úgy száguldottam tovább a sellő sustorgó vadvizén, mint valami üstökös farka. Címboráink csípős megjegyzésekkel kísérték ezt a mutatványt, s igen mulatságosnak találták. Csónakos társam mokaszin helyett csizmát viselt, s a kenuban szokásos térdelő helyzetben a lába beszorult az egyik keresztléc alá. Amikor a jármű felborult, a kevésbé hajlékony lábbelit nem bírta kiszabadítani. Jó percig a fenekével felfelé fordult kenu alatt volt, sehogy sem tudott kiszabadulni onnan és kevés hiányzott hozzá, hogy megfulladjon. De ekkor valami kevés segítséget nyújthattam neki, végre sikerült kirántania lábát és felszínre bukkant. Kapkodva, félig eszméletlenül rákapaszkodott a kenu fenekére, mire az ócska és nehéz kenu nyomban elmerült, s én persze vele együtt.

Közepes úszó vagyok, s igen veszélyes, mély örvényben küszködtünk, nem volt mibe kapaszkodni. Ezért, noha a forгатag sodra erre-arra pörgette testemet, rendületlenül ragaszkodtam a kenuhoz, nem bocsátottam el, abban reménykedve, hogy a jármű előbb-utóbb megint a víz színére kerül, s amellet tudtam, hogy ha a kenutól elszakadok, akkor mindenképpen végem van. Csakugyan, nemsokára megint felbukkantam, a habok arcomat verték. A parton figyelő közönség, abban a hiszemben, hogy mi csak holmi erőmutatványt akarunk véghezvinni szórakoztatásukra, kiválóan mulatott az eseten, mindaddig, amíg társam, utolsó erejét összeszedve

partra nem úszott és fel nem tárta előttük a való helyzetet. Másodperc múlva már kenu száguldott felém, s a benne ülők bátorítóan kiáltottak. Hanem ekkor én már ugyancsak gyalázatos állapotban voltam, sok vizet nyeltem és a kenuba kapaszkodó kezem szorítása rohamosan gyöngült; ordítani kezdtem hát, hogy siettessem a mentőket. Ám ekkor, legnagyobb rémületemre, a közelgő kenu egyik evezőse letette lapátját és nevetésbe tört ki.

- Hé, te! - szólt. - Miért nem állsz föl?

És a nézőközönség elismerő röhögésének közepette csakugyan felálltam - a víz alig volt méter mély! Lábamait jól kinyújtva feküdtem a vízben, amint a kenuba kapaszkodva tovasodródtam az árral, s nem vettem észre, hogy az ár sodra egészen a part közelébe vitt, ahol a víz csekély volt.

Vagy más eset: emlékszem egy erdőfelügyelőre, akinek a kenuja zátonyra futott és megmerült. A fickó derékig ült a vízben, de lábait idejében fölkapta és most a magasba nyújtogatta.

- Mi az ördögöt csinál maga? - kérdezte mérgesen a csónaktársa, aki térdig vízben álldogált a sziklazátonyon.

- Szárazon tartom a lábamat! - válaszolt a felügyelő fogvacogva.

A legtöbb aranykutató öreg „pusztai patkány”, szárazföldi ember, lovakhoz van szokva és édeskeveset ért a kenuhoz. Egy ilyen aranyásó, nem is sejtve, milyen veszélyes a kockázat, megpróbált keresztüljutni megterhelt kenujával egy nagyon fenyegető vadvíz szakaszon, míg társa a hordút kerülőjét választotta. A boldogtalan persze nem ismerte föl a keskeny, járható csatornát a sellők közt, sebes zúgóba jutott és amikor ki akart szállni a sekélynek tartott vízben, hogy kenuja rakományán könnyítsen, az ár sodra lerántotta lábáról és csaknem magával ragadta. A kenu félrebillent és színültig megtelt vízzel, jó órai munkába került aztán, hogy a járművet és a rakománynak egy részét megmenthessék. Leltárt csináltak a megmaradt holmírók, amely teljesen átázott. A másik fickó, aki a szárazföldi utat választotta, nem tett szemrehányást társának, noha ez, volt a felelős a balesetért, hanem csak ennyit mondott:

- Kár volt a sok fáradságért; a cókókot ugyanígy átázathattuk volna, sokkal kényelmesebben, ha egyszerűen kötéllel eresztjük le a sellőn.

A Magasföld olyan erős és olyan hirtelen kerekedő viharok szülőhelye, hogy az erdőjárónak alaposan ismernie kell a vihart jósó előjeleket, különösen ha útvonala nagyobb tavakon visz keresztül. Mint tagja egy kenubrigádnak, amelynek súlyosan megterhelt járműveit egy kilencven kilométer hosszú tó kellős közepén érte a hirtelen lecsapó vihar, személyes tapasztalatból beszélhetek az élményről.

A tó legkeskenyebb részén akartunk átkelni, ahol körülbelül huszonnégy kilométer széles volt. Úgy félúton járhattunk, amikor szinte minden intő előjel nélkül erős szél kerekedett s ez rövidesen olyan viharra nőtt, hogy nem tudtunk megbirkózni vele. A hullámok irtózatossággal rohantak meg járműveinket, de talán még így is elvergődhettünk volna egy öböl oltalmába, ha a tó vize nem lett volna nagyon sekély; az alacsony vizet a vihar fenéig felkavarta, s a hullámok sűrűn, magasra csapkodva követték egymást, nem hagytak maguk közt hajózható vízsávot. A kenuk egyre több vizet kaptak, s már-már elmerültek, amikor értékes rakományunk felét gyorsan kidobtuk a vízbe, s a szélről dobálva, nagy nehezen elértünk egy kicsiny, pusztaszigetet. Karók híján képtelenség volt felállítani a sátrakat, egy csomóba hordtuk hát össze a kenukat és a ponyvát ezekre feszítettük ki. Nem volt fánk vagy rőzsénk, az orkán szakadatlanul vert bennünket, s így kellett két napot meg egy éjszakát eltöltenünk ott. Miután megmaradt rakományunk éppen a kenuk fenekén elhelyezett súlyosabb csomagokból állt, amelyekben liszt, bab és sózott disznóhús volt, vagyis csupa olyan élelmiszer, amely megfő-

zetlenül nem élvezhető, a bőség közepette is az éhség kínjait szenvedtük, és ugyancsak örültünk, amikor a második estén sikerült átkelnünk a túlsó partra és vacsorát főzhettünk magunknak.

Tavaszi idején nem egyszer láttam fenyőszál magasságú, tíz méter széles víztömegeket, amelyek iszonyú sebességgel, örvénylő forgással száguldottak keresztül a tavak közepén. Az ilyen víztölcsérekkel szemben a kenu teljesen tehetetlen. Láttam egyszer, amint a forgószerű egy körülbelül harminc holdnyi erős, öreg fenyvest tizenöt másodperc alatt úgy szétroncsolt, hogy csak összevissza tépett gyökerek és facsonkok halmaza maradt utána.

Láttam egyszer, amint az orkán egy nyír- és juharfaerdő méter vastag fái közt gyorsvonal-sebességgel kaszált le egy utcaszélességű sávot, a szó szoros értelmében kicsavarva a fákat. Különös, de néhány szál fehér fenyő, amely az erdőben állt, bántatlanul szabadult a pusztulásból, s a vihar után olyan búsan álldogáltak a romok fölött, mintha a kárt próbálnák felbecsülni. Nem messze ettől a helytől kis telepítvény volt és a gazda utóbb azt állította, hogy a sertésóla, disznóstul, mindenestől, felrepült a levegőbe és a vihar szárnyán ismeretlen helyre távozott. Kérdésünkre, hogy milyen messzire ragadta az orkán az ólat, azt felelte, hogy nem tudja, de mindenesetre igen messzire szállhatott, mert a disznók csak úgy egy hét múlva sompolyogtak haza.

Az ilyen területen igen ajánlatos még az egyetlen éjszakára szánt tábor is olyan helyen felütni, ahol a kidülő fák vagy a váratlan felhőszakadás nem okozhatnak különösen nagy bajt. Ravasz, kíméletlen ellenféllel van dolgunk, sohasem alszik és a legkisebb mulasztásunkat is nyomban kihasználja; ezért helyes, ha minden eshetőségre gondolunk.

A vihar, éjszaka, amikor csak egy vékony sátorponyva választ el bennünket az elemek dühétől, tagadhatatlanul aggasztó dolog. Az eső dühödt csapkodása a sátorlapon, a szél üvöltése, s a kicsavart fák zuhanó robaja lehetetlenné teszi a beszélgetést. Ha egy kidült fa ráesné a sátorra, minden élőlényt felismerhetetlenné roncsolna benne. A fekete sötétséget még csak fokozzák az egymást követő villámlások, amelyeket irtózatos dördülések követnek, mintha az égi ütegek pusztító tüze irtózatos csatában csapna össze a csönd légiójával. A zaj valóságos orgiája ez; mintha a walkűrök szilaj serege vágtatna szárnyas paripákon a levegőn át, pusztulást és romlást hagyva a paták nyomában.

A vihar elülte után a megdagadt folyók halk, de fenyegető moraja veszi át a szólamot, mérges bömböléssé erősödve, amikor a sárgán kavargó víztömeg kicsap medréből és lerohan valami vízfolyás szakadékán, mindent maga előtt söpörve. A víz moraja is veszedelmet rejthet. Az áradat fákat ragadhat el, alámoshatja a partokat, amikor aztán száz meg száz mázsa föld, szikla és fatörmelék csúszik a folyó sodrába, olykor sátrakat, kenukat, egész táborfelszereléseket, sőt szerencsétlen embereket tépve magával, akit azt hitték, hogy gyöngye igyekezeteik ellenállhatnak az elemek dühének.

A Pusztulás Ura így, kevés teketóriával és kíméletlenül háritja el útjából azokat, akik kiszolgáltatják magukat hatalmának; a viharok idején Ő jár-kél odakünn, áldozatokat keresve, hogy miként az arató, begyűjtse kaszára megérett termését.

Azok szemében, akik a Haut Terre-től - a Magasföldtől - északra fekvő régiókban élnek, azon a területen, amely háromezer kilométerre nyúlik ki nyugat felé a kontinensen keresztül, a kanadai dominium betelepült részei mintha egészen más világhoz tartoznának. Ez nem meglepő, ha meggondoljuk, hogy az utazó rövidebb idő alatt juthat el Londonból Montrealba, mint amennyi kell ahhoz, hogy egyik-másik vadfogó a maga vadászterületéről eljusson a civilizáció határára. A vadon legtöbb lakója ezt a hatalmas északi rengeteget, vagy annak bármely részét, rendszeren csak Kivédinnek nevezi; s ez az indián eredetű név találó is, mert az

Északnyugati Szelet jelenti, vagy azt a földet, ahonnan ez a szél ered. A vadon népe csak a benépesült országrészeket érti a Kanada elnevezés alatt.

Legtöbbjüknek Kanada valami igen távoli helyet jelent, ahonnan lisztes zsákok, sózott hússal telt hordók, halvány arcszínű emberek, igazi pénz és új khaki-ruházat érkezik; Kanada az ő szemükben az éhes fűrészmalmok, s a sürgő-forgó embertömegek országa, ahol az ember nem ehet és nem alhat anélkül, hogy ne kelljen fizetni érte; s ahol az emberre, ha megáll a csodálatos dolgokat bámulni, rászólnak, hogy ne ácsorogjon, hanem menjen tovább, s így akarva-nemakarva kénytelen lépést tartani a siető, nyüzsgő tömeggel, amely olyan nagy igyekezettel látszik sehonnan sehová rohanni.

A vadon fiát elfogja az elhagyatottság érzete, amidőn csupa barátságtalan arcot lát maga körül, s ilyenkor lopva utánanéz, vajon visszatérő vasúti jegye ott van-e még a kalapja szalagjába tűzve és szeretné megtudni, mikor indul a legközelebbi vonat észak felé. A szállodabéli boyok fölényes képpel vágják zsebre az ő bőkezű borraivalóit és nyíltan gúnyt űznek belőle; az előzékenykedő pincérek a félreeső, elhanyagolt asztalokhoz dirigálják, aztán elbámulnak, hogy milyen nagy borraivalót kaptak tőle és kiröhögik a háta mögött. Mert a vadonból odavetődött ember mindenkinek a céltáblája. Ruhája többnyire divatját múlt; nincsen meg benne a városban született ember biztos fellépése sem. Szeme nem néz a városiakok gondterhelt, merev pillantásával; tekintete mindezen túlnéz, mintha valami távoli dolgot szemlélne, hiszen sok olyat látott már, amiről a város szülöttei nem is álmodnának. Néhányan fölismerik benne a vadon fiát, de legtöbbször egyszerűen unalmasnak találják, közönyösen mennek el mellette, vagy nyomban kizárják a maguk megszokott életköréből.

Akire az Ösvény egyszer már rányomta bélyegét, az többé nem lehet olyan, mint az átlagember. A szeme sarkában redők emlékeztetnek arra, hogy erős napfénnel és éles széllel szokott szembenézni. Ujjai meggörbültek attól, hogy keze folyvást a lapátot, a tolórudat vagy a hordszíjat szorítja; pillantása gyorsan jár, nem nyugszik sokáig egy tárgyon, hanem egyre fürkész valamit, mint a vadállat vagy a madár szeme; lába is meghajlott egy kissé a nehéz terhek alatt vagy a széles hótalpak emelésében; s a járásában benne van a szabadságnak, függetlenségnek valami leírhatatlan kísérőjele. Ezek azok a jellegzetességek, amelyekről föl lehet ismerni a vadon fiát.

Van ennek egy másik típusa is; mosdatlan, beretvátatlan, rongyos alakok jelennek meg olykor az „acél”, vagyis a vasútvonal mellett, többnyire olyan emberek, akik csak rövid időt töltöttek a vadonban és nem is bírnák huzamosan azt az életet ott a rengetegben. Csak szegényt hoznak az erdőjárókra, akiket utánózni próbálnak, azon igyekezve, hogy tapasztalt, hétpróbás veteránoknak tartsák őket, bár ez csak annyira sikerülhet nekik, mint a katonának, aki véresen, tátongó sebhelyekkel jelenne meg a nyilvánosság előtt, vagy a színésznek, aki tarka jelmezben sétálna az utcán.

Sokan, akik még újoncok az ösvényen, igen figyelemreméltó teljesítményeket visznek véghez, de fölöslegesen kemény viszontagságoknak vetik alá magukat. Nem hajlandók a dolgokat a könnyebb végüknél megfogni, s minden alkalmat megragadnak, hogy látványos, bár teljesen fölösleges hősiességet tanúsítsanak. Hanem ez a farsangos hangulat mihamar lefoszlik róluk, amikor megtanulják, hogy sziklán aludni puha faágak helyett, vagy a jeges vízben talpalni szükség nélkül, mind pompásan hangzik, ha elbeszélhetik, de az ilyesmi egyetlen mérfölddel sem rövidíti meg az utat, s egyetlen lépéssel sem hozza közelebb őket a sikerhez.

Az Ösvény tehát nemcsak két távoli pontot összekötő út, hanem eszmévé magasul, az önfeláldozás és a haláltmegvető eltökéltség jelképévé válik. Ez az eszmény eltölti az embert lényének legkisebb porcikájáig, parancsoló erőként készíti olyan tettek véghezvitelére,

amelyeknek hírét sem fogja hallani senki; könyörtelen munkáltató, nem tűr ellentmondást; az Ösvény mozgékonyra teszi az ember agyát, hogy eredményes, céltudatos és körültekintő legyen minden cselekvésében, s ugyanakkor elmos belőle minden renyhe hajlamot és hitvány vágyat.

A csillagok elhalványulnak a keleti égbolton, a lélegzet úgy süvít orrunkból, mint a gőz. Feszül az istráng, lendül a hótalp. Az ösvényen sziszeg, surrog a hólepel, gyors ütemben zörög a hótalp a sötétségben, a láthatatlan ösvényen. Aztán egy kis ponyvadarab, hosszú tűzrakás, s a tetőként fölébe boruló füstfelleg. Csönd.

Kenuk siklanak tova a sziklák bástyái közt. Füsttől sárgult tipik állnak egy kis lapályoson a vörösfenyők alatt, kifürkészhetetlen tekintetű arcok néznek ki a sátrakból. Két fakereszt egy sellő fölött a parton. Elmosódott nyomdokok. Aztán megint feszül az istráng, mindig újra. Öreg teáskannák, viseltes hótalpak függnek faágakon, kiszolgáltak, megtették a magukét becsülettel, nem illik egyszerűen eldobni őket. Kis tüzek égnek homályba boruló folyók mellett. Csöndes esti szél lebben a fák koronájában s tovasuhan a semmibe. Tarka, pirossal cifrázott felhők vonulnak el ünnepi szemlén a leáldozó Nap előtt. Beesteledik. Az izzó zsarátnokban kis fények táncolnak, különös alakzatok születnek és múlnak el bennük. A rohanó víz felől hangok szólnak, hívnak. Láthatatlan tó mellől magányos bűvármadár kiált. Béke és elégedettség. Ez az Ösvény.

Le a sátrat! Közel a hajnal,
Az ég már sápasztja csillagát,
Messze túl a hegyen Kanada vár,
Itt az idő, fiúk! Gyerünk, rajta hát!

(Erdőjárók dala.)

IV.

A „CSÖNDES VADÁSZAT”

A vadonban az étkezés nem olyan szertartásos dolog, mint az előkelő éttermekben, ahol az emberek finom modorral leplezik étvágyukat és kényesen válogatnak a falatokban. A vadonban, amikor az erdőjárók megállapodnak valahol pihenni, mindenki őszintén, becsületesen lapátolja magába az ennivalót, mint ahogy a masinának is meg kell kapnia a maga tüzelőanyagát, hogy feladatát teljesíthesse. A vadonban a táplálék biztosítása mindennél fontosabb, s az éhezés nem annyit jelent csupán, hogy az ember esetleg pár napig nem jut ételhez, hanem végzetessé válhat. A civilizált világban csaknem lehetetlen éhen halni, de a vadonban nagyon is lehetséges, sőt az erdő boldogan ragadja meg az alkalmat, ha éhhalálra ítélheti a betolakodót.

Lisztből, babból, szalonnából, teából, cukorból és sózott disznóhúsból megfelelő mennyiséget lehet egy kenurakománnyal szállítani, hogy egy télre s egy személynek elég legyen.

De úgy látszik, ellentétben a modern felfogással, a hús az egyedüli táplálék, amely elegendő erőt ad ahhoz, hogy az ember szembeszállhasson az időjárás viszontagságaival és az állandó erőfeszítéssel, mert ez a kettő az élet legjellemzőbb kísérővonása északi Kanada nagy területein, ma ugyanúgy, mint régen. Hús nélkül a Nagy Fehér Csönd erősségei ellen felvonuló csatársor észrevehetően meggyöngülne, s ez a ritkás hadsor húsból, főtt-, süttő-, szárított-, füstölt-, vagy csak egyszerűen fagyasztott húsból kapja erejét.

Ez sem menti azonban a jávor, a többi szavas és más ehető vad meggondolatlan lemészárlását. A vadvédelem előírásait nagyon szigorúan alkalmazzák ezen a vidéken, s ma már szinte gonosztévőnek tekintik a sportembert, aki a rengetegből elhozza a maga trófeáit, s ezek kedvéért száz meg száz kiló vadhúst hagy elromlani, veszendőbe menni. Elítélendő az a szokás is, hogy a vasútépítő munkáscsapatok vagy a favágótelepek embereit vadhússal táplálják, bár ez, hála Istennek, nem általános. A társaság, vagy a szállító, aki szerződés alapján vállalta a dolgozók ellátását, igen sok pénzt takaríthat meg, ha ingyenes vadhússal pótolja az egyébként csak pénzen beszerezhető tápanyagokat; ezzel csak a vállalkozó haszna növekszik, egészen méltánytalanul, az ország rovására, amellet az ilyen eljárás csökkenti a tisztességes kereskedők forgalmát.

Ma már nem úgy van, mint akár még harminc évvel ezelőtt, amikor a vadász azzal szórakozhatott, hogy mennyi vadat bír elejteni egy nap alatt, úgyszólván csak azért, hogy megfigyelhesse, hányféleképpen esik el a meglőtt vad. Az északi terület sok részében csak úgy nyüzsög a vad, de igen nagy területek vannak, ahol nem ez az eset. Százötven kilométer széles területeket jártam végig és semmiféle más állat nyomával nem találkoztam, mint az üregi nyúléval. Ha a vadállomány egyenletesen oszlana meg az egész Északon, akkor sehol sem lenne olyan sűrű, mint amilyennek ma egyes vidékeken látszik. De azért az északi vadonnak legtöbb vidékén még mindig elég vad akad ahhoz, hogy az úttörők s a csekélyszámú első telepések ellátását biztosíthassa, anélkül, hogy a vadállomány észrevehetően csökkenne.

Egy jól fejlett jávorszarvas a télidő felére elegendő húst ad egy embernek, s egy telepes család, ha beosztással él, elég húst biztosíthat a hideg hónapokra, minden tagjára egy-egy szarvast számítva. A civilizáció térfoglalása és a szállítási könnyebbségek nélkülözhetővé fogják tenni a vadászatot, s akkor a vad pusztítása is megszűnhet.

A „húsvadász” kifejezésnek az egész sportoló világban bizonyos megvető értelme van, s megkülönbözteti a táplálékszerzés céljából vadászó embert attól, aki csak úri kedvtelésből vadászik. De nagyon helytelen lebecsmérelni azt a vadászatot, mely olyan családok fazekát tölti meg, amelyek tagjai egész nemzet képviselőiként kemény harcot vívnak a végeken; ellenséges körülmények közt, sok nélkülözést szenvedve és nehéz munkában élnek, hogy a jólét halvány árnyékát varázsolják az egyébként meddő, rideg vadonba. Az ilyen telepesek és a vadonba még mélyebben benyomuló ösvényjárók valóban egy új birodalom alapköveit rakják le, s eközben megelégszenek az életfenntartás legszerűebb igényeivel: egy egész oldalszalonnában valóságos kincset látnak. A sózott disznóhús, - amelyet a határvidék népe különféle hangzatos nevekkel lát el, pl. „Csikágói csirke”, „Csörgőkígyó-sertés” (vonatkozással az ízére, mely olyan, mintha a kérdéses disznót csörgőkígyókon hizlalták volna), vagy csak egyszerűen „koca-pocak”, ha az éhes ember ehetőnek találja is, nem valami étvágygerjesztő eledel.

Ha a határvidék népe hébe-hóba elejt egy szarvast, de nem lépi túl az illető kerületben érvényes vadászati törvény kereteit, az csak arra szolgál, hogy a mindennapos bab és bannock - indián kenyér - egyhangúságába egy kis felfrissítő változatosságot hozzon, s ez elvben mindenestre van olyan tiszteletreméltó, mint azok az elképesztő mészárlások, amelyeket például Európában visznek véghez előkelő személyiségek, akik büszkén hivatkoznak akkora öz-, szarvas-, medve- vagy vaddisznó-terítékre, amely egy jóétvágyú telepescsalád ellátását öt esztendőre biztosíthatná. Tudom, hogy a sportemberek által elejtett nagymennyiségű vad húsat sok esetben szegényeknek, kórházaknak és más érdemes intézményeknek szokták adni, ami kétségtelenül a sportvadászok mentségére szolgál; vagyis ezúttal is végül a lenézett húsfazék jut szóhoz, hiszen nélküle az állatok elpusztítása igazán csak gyalázatos értékfecsérlés volna.

Itt Északon, ha nem üt be az őszi szarvasvadászat, ez éppoly katasztrófát jelent, mint az elég-telen gabonatermés a földművelő vidékeken. Igen, a mi vadászatunk csakugyan húsvadászat. És vajon sportnak nevezhető-e? Úgy van, sport, a nemzetépítők húsvadászata a legnagyobb-szerűbb sport az egész világon.

Az Északvidék cserkelő vadászata - az úgynevezett „csöndes vadászat” - nem olyan látványos dolog, mint fél évszázaddal ezelőtt a nagy síkságon átkelő kivándorlók bölényvadászata, de ugyanolyan fontos részét jelenti az amerikai kontinens fejlődéstörténetének. Éppúgy, mint a mai határvidéken, az akkori telepes sem volt olyan szakavatott vadász, mint szomszédja, az indián, de így, vagy úgy, mindenképpen és mindenáron megszerezte a szükséges vadhúst, s így tesz mai utóda is. A régi idők bölényvadászata valóban nagyszerű látvány volt. A hajlékony derékkal nyargaló indiánok elnyúlt sora, derékig meztelenül ülve könnyű, tarka lovaikon, amint látványos és kockázatos mutatványokkal igyekeztek kitűnni a többiek előtt, olyan lovas tudományt mutatva, aminőt soha semmiféle szabályosan gyakorlott lovasság nem ért még el; a hömpölygő, felpúposodó bölényhátak fekete tengerárja, a hánykolódó, nagy fekete fejek, a gomolygó porfelleg, melyen át fel-felvillan a csorda szegélyén vágató vad, kurjongató lovasok alakja; a számtalan lópata dobogása, vagy ha fehér vadászok üzték a bölényt, a nehéz puskák tompa dördülései, - mindez együttesen a barbár lendület, a vad zűrzavar és lármás szilajság olyan páratlan látványosságával szolgált, aminőhöz foghatót sehol másutt nem látott a világ.

Az indián, általában a telepes is csak annyi vadat ejtett el, amennyire föltétlenül szüksége volt. De aztán a bölénybőr értékké vált, darabonként egy dollárt vagy még kevesebbet, de pénzt adnak érte. Minden ember, akinek telt a tábori felszerelés, egy-két szekér, néhány ló és puska beszerzésére, haladéktalanul a bölényben gazdag síkságokra sietett. És azzal az ürüggyel, hogy

az országot földművelésre alkalmassá akarják tenni, megkezdődött a bölény könyörtelen kiirtása. Becsületesen gondolkozó férfiak felszólaltak s elítélték ezt a gyalázatos bűnt, egy egész állatfaj kipusztítását, ami csak egy pár ember pénzéhségét szolgálhatta. De az Egyesült Államok kormányzata mégsem tett egyetlen lépést sem, sőt akadt olyan állami főtisztviselő is, aki egyenesen azt ajánlotta, hogy tűzzenek ki díjat az elejtett bölények fejére, hiszen köz tudomású volt, hogy a bölény kiirtása egyszer s mindenkorra megoldhatja az indiánok örökösen kísértő és bosszantó problémáját.

Érdeemes megjegyezni, hogy ugyanabban az időben Kanadának, noha nagyszámú indián népesség lakta, nem volt hasonló problémája. A Feketelábú (Blackfeet) indiánok, akik a Kanadát az Uniótól elválasztó határvonal mindkét oldalán laktak, az Egyesült Államok területén olykor ugyan rajtaütöttek egyes fehér telepeken vagy táborokon és nem csekély nyugtalanságot okoztak, de tiszteletben tartották a Kanadával kötött egyezséget. S ez azt bizonyítja, hogy egy kevés tapintat és méltányosság árán el lehetett volna érni az indiánokkal azt, amit egész hadseregek sem bírtak elérni velük szemben.

Bár vérdíjat mégsem tűztek ki a bölényre, azért a kipusztítás politikáját betű szerint keresztülvitték. Az indián törzsek, akár barátságos indulattal viseltettek a fehérek iránt, akár nem, kénytelenek voltak a harci ösvényre lépni, hogy ősi jogaikat megvédelmezzék; erre aztán példátlanul kegyetlen megtorlásokat alkalmaztak velük szemben, s nem egy törzset egyszerűen eltöröltek a föld színéről. A rákövetkező pár év alatt a nagy nyugati síkság mészárszékké változott. Végül aztán a megmaradt bölénycsordákat, szokott évi vándorlásuknak egyikén, mind bekerítették Texas állam területén, lenn délen, s a következő tavasszal az indiánok hiába várták a bölény megjelenését. Ezzel az indiánprobléma minden időkre elintézését nyert.

Egy egész állatfajt, még pedig igen hasznos és nemes állatfajt elpusztítottak, s egy egész népet, még pedig nagyon értelmes és vitéz népet megtizedeltek, majd leigáztak, annyi esztendő leforgása alatt, amennyit az ember két kezének ujjain megszámolhat.

Ha csak száz kiló felhasználható húst számítunk ki egy-egy bölényre, s figyelembe vesszük a bölény félhivatalosan becsült számát, ami tízmillió körül járt, akkor könnyen kiszámíthatjuk, hogy egymilliárd kilót kitevő elsőrendű húst hagytak elrothadni, kárba menni a síkságon, mert ehhez a mennyiséghez képest elenyésző az, amennyit maguk a bölényvadászok elfogyaszthattak. Tegyük hozzá a fenti adatokhoz még a pusztítás hitvány okát és kegyetlenségét, s azt az elszomorító látványt, amikor ezer meg ezer anyátlan bölényborjúnak éhen kellett vesznie, vagy a farkasok prédájává válnia. Ez semmiesetre sem volt olyan birodalomépítés, mint amilyenről fentebb beszéltem s nem alkalmas arra, hogy példának hozzam fel a vadászatra. Az ilyen borzalmas hekatomba nagyon távol jár a cserkelő vagy „csöndes” vadásztól.

Nem mindenkinek adatott meg a képesség, hogy ügyességre tegyen szert ebben a minden sportok legizgalmasabbikában. Aki eredményt akar elérni itt, annak meg kell tanulnia, hogy árnyék módjára suhanjon, mozdulatai olyan simák legyenek, mintha minden izületét megolajozták volna, érzékei pedig a legcsekélyebb jelre is azonnal feleljenek. Mert a vadon árgus szemekkel figyel, ébersége sohasem lankad el, és mindig előbb veszi észre az ellenfélt.

A cserkelő vadászat művészetét igazán csak az indiánoktól lehet megtanulni; igen kevés fehér ember tett szert tökéletességre benne, kivéve azokat, akik sok időt töltöttek ama hallgatag, elgondolkozó nép sátraiban és kunyhóiban, vagy gyakran jártak együtt olyanokkal, akik indiánok közt éltek. Szinte hallom a felháborodás moráját, az ál-erdőjárók tiltakozását, akiknek tapasztalata nem terjed túl azon, hogy le tudják nyomozni a szarvast a magas hóban, bár többnyire véletlenül bukkannak rá olyan tájon, ahol nagy számban él a vad, vagy a víz

mellett ejtik el, amit bárki véghez tud vinni. Ismétlem, hogy az átlagos fehér ember nem jó cserkelő vadász.

Vannak kivételes, híres erdei vezetők, akik messzeföldön nevezetesek arról az ügyességükről, hogy „hívni” tudják a szarvast; éppoly ravaszak, mint az indiánok, akiktől mesterségüket tanulták; sohasem térnek vissza a vadászatról elejtett szarvas nélkül. Ilyen emberekkel Kanada minden erdővidékén lehet találkozni, de éppoly ritkák és kiemelkedő kivételek, mint az igazi zseni egy művésztelepen. De mindenkinek kalapot kell emelnie az indián előtt. Az indiánt a maga ősi, ösztönösen ravasz természete csodálatosan alkalmassá teszi arra, hogy felvegye a küzdelmet az olyan nehezen megközelíthető, gyorsan tovatűnő és óvatos állatokkal, mint a szarvasfélék. Sőt, nagyon valószínű, hogy az indián természetét éppen az erdei állatokkal való folytonos foglalkozás alakította ki a nemzedékek hosszú sora alatt, hiszen az indián első-sorban s eredetileg: vadászember. Kívüle csak igen kevesen tudják, akár hómentes, akár behavazott terepen kinyomozni, követni és becserkelni a jávorszarvast, anélkül, hogy megriasszák az állatot, amely ebben az esetben eliramodik s úgy fut, hogy a gyorsvonalat sem nehezebb utolérni, mint őt. Soha még jávort nem sikerült hátulról követve lenyomozni, kivéve, ha nem rekedt meg vállig érő hóban. És nem minden vadász lelkialkatában van meg a képesség, hogy elsajátítsa a mozdulatok és ellenmozdulatok, az elébe vágás, a körözés, a visszahúzóadás bonyolult tudományát, amelyeket, mind csak az adott esetekben, tapasztalásból lehet megtanulni; s még kevesebben veszik észre és használják ki az alig érezhető, szinte megállapíthatatlan, leheletszerű légáramlatok irányának minden kis változását is.

Más elfoglaltságú embereknek nem is jut elég idejük ahhoz, hogy elsajátítsák ezt a tudományt. Csak az állandó gyakorlattal szerzett szakértelem tarthatja vissza az embert attól, hogy túlságosan megközelítse a vadat, amikor az előnytelen helyzetben áll a lövés szempontjából. Ha valaki nem él olyan szoros kapcsolatban a természettel, mint sötétebb bőrű testvérei, akkor az az ösztön sincs meg benne, melynek csúcsteljesítménye például abban áll, hogy határozott bizonyossággal meg tudja állapítani a szarvas helyzetét, még mielőtt a vadász megtenné azt a három-négy lépést, amely láthatóvá teszi őt, hogy biztos lövést adhasson le a prédára. S mindezt anélkül, hogy magát a jávort látta vagy hallotta volna, vagy az állat közelségére bármiféle más jelből következtethetne, mint esetleg néhány többnapos nyomból vagy lerágcsált gallyból.

Nem csekély ügyesség kell ahhoz, hogy a vadász behatolhasson a jávorszarvas szokott tanyáinak egyikére, ahol a talajt úgy letaposta a számtalan patanyom, mint a tehenek a legelőt; s miután behatolt, megfelelő helyzetet is találjon, hogy egy bizonyos kiválasztott állatra adhassa lövését. Ez pedig szükséges; itt éppoly kevésbé lehet találomra lőni, mint ahogy hiába durrant az ember vaktában egy vadkacsacsapat közelébe. A legkisebb hiba vagy gondatlanság a megközelítésben, a zsebben megzördülő töltények nesze, egy ág rácsapódása a vadász ruhájára, vagy akár csak a túlságosan megfeszített figyelem, amelynek feléje irányított zavaró hatását a vad megérzi, elég ahhoz, hogy a vad megugorjék; egyszerre valami surranó folt villan meg; a vadász csak az ágak s a bozót recsegését, aztán a gyorsan távolodó paták hamar elhaló zaját hallja. És valószínű, hogy a vadász még csak egyetlen szőrszálát sem pillanthatta meg a prédának.

Maga a lövés már gyerekjáték. Sokkal több jávorszarvast ejtenek el jó vadászok tizenöt méterről, mint kitűnő lövők százról. A jávor - vagy muszva - nem nehéz célpont, ha az ember egyszer már megláthatja, úgy kiemelkedik s elüt környezetétől. A dolog nehezebbik része az, hogy egyáltalán megpillanthassuk. A cserkelő vadászban a vadász legfőbb törekvése és minden igyekezete arra irányul, hogy előbb lássa meg a vadat, mint ez őt; mert egészen közel jutni a szarvashoz, anélkül, hogy ez észrevegye az embert, teljességgel lehetetlen, mint ahogy

a rengeteg többi lakóit sem lehet így megközelíteni. De, - s ez általános tünet a rőt vadak esetében -, ha egyenesen nem riasztja meg az emberszag, akkor a kíváncsiság fölülkerekedik a szarvasban és megáll, hogy röpke pillantást vethessen arra, ami elől menekül. S ebben rejlik a vadász egyedüli kilátása a sikerre.

Minden vadon élő állatnak van egy sereg beidegzett szokása, mely ösztönös védekezésül szolgál. A begyakorlott vadásznak mindezeket ismernie kell. Amikor a hódok a szárazon tartózkodnak, őrszemet állítanak fel. Azt hihetnők, hogy az ilyen őrnek nem sok hasznát veszik; de rendesen valami kiemelkedő ponton ül felegyenesedve, így magára vonja a közeledő ellenség figyelmét, s ez nem veszi észre az erdőben dolgozó hódcsapatot. Úgy a hód, mint a vidra vízbe veti magát, ha megriad valamitől, vagy ha csapdába kerül; ezért szokás a csapdára követ erősíteni: az állat nem tud a vízfénékről felemelkedni és megfullad. A róka bízik sebes futásában és takaratlanul, a nyílt terepen menekül, ezzel kitűnő alkalmat adva lövésre a jó puskásnak. A rőt vad mindig arra törekszik, hogy menekülésének iránya és ellensége közé fa vagy bozót kerüljön, ezért a tapasztalt vadász mindig a sűrűbe fut s ennek rejtekéből adja le lövését.

A jávor mindig úgy legelészik, hogy a szelet hátulról kapja, közben gyakran figyel hátrafelé is, de némileg elhanyagolja az előtte fekvő terepet. Amikor a muszvák le akarnak pihenni, hurkot csinálnak, vagyis félkörben visszatérnek nyomdokuk közelébe s ott fekszenek le, hogy szemmel tartsák azt, olyan helyzetben, hogy a szél az előbbi legelőhelyük felől érje őket. Mindezt jól tudjuk s megfelelően járunk el. Elhatározzuk, melyik állatot kívánjuk elejteni, s ötven méteres átmérőjű köröket járunk be, mert több eszünk van, semhogy egyenesen követni próbálnók a nyomdok vonalát. A körök végén mindig érintjük a vad nyomdokát, ami meglehetősen fárasztó dolog, mert a szarvas is nagy ívekben tér ki jobbra-balra legelés közben, így követjük a muszvákat végig az útján, közben mindig ügyelve a szélirányra is, újra meg újra metszve a nyomdokot, vagy azt a vonalat, ahol feltevésünk szerint a nyomdoknak vonulnia kell. Ha számításunk hibátlan, jó irányban megyünk és szerencsénk is van, akkor a leírt eljárással végül megbizonyosodhatunk afelől, hogy jávorunk valahol a bejárt íven belül van. Most aztán igen kényessé válik a további feladat.

Nem szabad átvágnunk a csapásán közel ahhoz a helyhez, ahol esetleg lefeküdt, hiszen éppen ez az ő fogása, mellyel félre akar vezetni bennünket. Ha túl messzire kitérünk a köríven, akkor szélirányba kerülhetünk, úgy értem, hogy a szél felőlünk fúj a szarvas felé; s ez megint az állat előnyét szolgálja. Valószínű, hogy már figyel is bennünket. Tudnunk kell, mikor közeledünk ahhoz a helyzethez, amely bennünket az áruló szélirány és az üldözött vad közé visz; itt aztán a kockázat és a véletlen is beleszól a dologba, s éppen ez teszi a muszva vadászatát a legmegkapóbb sportok egyikévé.

Az erdő szürkésbarna mélye mozdulatlan vesz körül bennünket. Órák óta nem láttuk semmi-féle élet jelét és valószínű, hogy ezután sem látunk. Sűrű aljnövényzet, száraz levelek és vég nélküli sorokban álló fák halott, üres, csöndes világában járunk. Elég megbotlanunk, hogy a fakó környezet azon szempillantásban életre keljen, s az a valamivel sötétebb árnyfolt, amelyet kidőlt fa gyökérzetének véltünk, egyszerre megmozduljon és villámgyorsan tovatűnjék: hatalmas fekete árnyék törtet keresztül a sűrűn, emberhosszúságra szétágazó agancssal, s átvágja magát a bozóton vagy deréknagyságú kidőlt fatörzseken szökken keresztül, aszerint, hogy milyen akadály kerül útjába. Külsője szinte öslényre emlékeztet, súlya fél mázsa körül jár, fekete bőrlebernyeg csüng le a torkáról, szügye hatalmas és tömör, sörénye felmered, vékonya villogó fehér. Magasra emeli lábait, amint pompás, egyenletes iramban száguld előre; felkaptat a domb meredek oldalán, megáll a tetején, lassan rázogatja súlyos fejét és kihívóan, büszkén néz le az üldözőre. Abban a szempillantásban meg is pördül és sebesen tovább áll.

De most már nem száguld, hanem fáradhatatlanul, egyenletesen, változatlan irammal üget. Ügyet sem vet az akadályokra és mérföldeket tesz meg két óra alatt, mert ennyit fut megállás nélkül.

A vadász pedig egyszerre ráésszel, hogy ott áll kilövetlen puskájával a kezében, míg szarvasa már valahol az ismeretlen messzeségben jár. De a csalódás érzésével az igazi sportember szívében elvegyül az a megnyugtató érzés is, hogy a nemes vad még él s örvend szabadságának. Hiszen jön még nap és akad még muszva.

Nem ismerek izgalmasabb és nagyszerűbb érzést, mint amikor két vagy három órán át tartó óvatos megközelítés után, miközben minden esély ellenem dolgozott, megpillantom a szarvast, amint éber figyelemmel, ugrásra készen áll, hogy talán legott eltűnjék. S ilyenkor tisztában kell lennem azzal, hogy egyetlen másodperc törtrészen múlik a siker vagy a sikertelenség. Szempillantás alatt meg kell állapítanom a távolságot, s a halálos találatot nyújtó pont helyét az állat testének látható részeihez viszonyítva, mindezt egyidejűleg. Úrrá kell lennem a mellemet remegtető nehéz lélegzetem, amely természetes velejárója az erőfeszítésnek, hiszen nem volt könnyű dolog nesztelenül áthatolni a bozót összefonódott sűrűjén és a keresztül-kasul heverő kidőlt fák halmazain. És mindegy, akármilyen bizonytalan ponton vetem is meg a lábamat, esetleg ingadozó fatörzsön állva, vagy meggörbült háttal és félreszegett nyakkal leskelődve ki egy elkorhadt fa szétágazó gyökerei közül, a puskának pillanat alatt lövésre kész helyzetbe kell lendülnie. Ugyanezzel a mozdulattal már el is húzom a ravaszt; a vadont felveri a puska dörrenése; és a muszva eltűnik. A lövés zaja a mélységes csönd után úgy hat, mintha valami világkatakizma zúdult volna a tájra; a megriadt madarak, mintegy felháborodva a szentségtörésen, élesen rikácsolnak, fütttyentenek vagy csipognak. Nagyokat ugorva, szökellve futok előre, közben újabb töltenyt taszítva a csőbe, mert a jávor ritkán esik el az első lövésre. De aztán látom, hogy nincs szükség a második töltenyre. Nincs mire lőni. A lónál nagyobb állat egyszerűen eltűnt, nem hagyott maga után egyebet néhány letört falevélnél és pár nyomnál, amelyek átkozottul egészséges benyomást tesznek. Vérfolyom nincs, de azért jó másfél kilométerre követem a muszvat, abban a reményben, hogy úgynevezett „puha lövést” kapott, de a nyom végül elvész a terepen.

Kudarcot vallottam. Ez nálunk valóságos szerencsétlenség. Igen kicsinek, haszontalannak érzem magam, s a gyomrom is kong az ürességtől. És az egészben legrosszabb az, hogy visszatérve a táborhelyre, meg kell magyaráznom a baklövést egy fölöttébb kritikus és mogorva cimborának, aki éppoly éhes, mint jómagam és semmi kedvet nem mutat arra, hogy méltányolja érveimet. Az ilyesféle élmények erősen lecsökkentik az ember önbecsülését; s elég egynéhány hasonló eset, hogy az ember ne lásson többé könnyelmű szerencsejátékot a vadászatban.

A sűrű erdőn száguldó jávorbika, fején másfél méter széles szétágazó lapátkoronával, felséges látvány; megéri, hogy az ember messzeföldre utazzék érte. Jobbra-balra lendíti fejét, hogy kikerülje az ágakat, s olyan kecsesen, finoman hajlik félre vagy ível oldalra, mint a pompásan belovagolt telivér paripa, ha mesteri lovas tartja kezében a kantárszárat; s úgy látszik, ösztönösen fel tudja mérni a távolságot a fák közt, ahol szétágazó fegyverzetével keresztüljuthat.

Sokszor kell ilyen helyeken járnunk a vad nyomában, míg a jelekről meg tudjuk ítélni, mekkora állat lehet az, amelyet üzőbe vettünk.

A jávorbika nyomait a tehénétől a pata eltérő formája különbözteti meg; a bikáé elől tompa, lecsapott alakú, míg a tehéné elől is, hátul is keskeny. Amellett a bika az első lábait futás közben kifelé dobálja a csapa vonalából; ezt jól meg lehet figyelni, ha hó borítja a talajt; azonfelül a tehén a kisebb fákról úgy legelészik, hogy körüljárja a fát, míg a bika keresztül-

gázol rajta és letöri. A cserkelés csúcsteljesítménye azonban a kopár terepen való nyomozás, különösen száraz vidéken. De télen sem olyan egyszerű dolog a nyomot követni, mint némelyek gondolnák. Nem mindennapi gyakorlat kell például ahhoz is, hogy az ember eldönthesse, vajon az állat, amelynek nyomait vizsgálja, jövet vagy menet haladt-e arra. Az ilyen nyomozás tetőpontja abban áll, amikor a többhetes csapást két láb magas hó takarja, amelyen csak amolyan pörsenésekhez fogható jelek vallanak a nyomokra, s a szakértőnek a kezével kell fölásnia a havat, hogy megállapíthassa milyen irányban haladt arra a muszva. De az avatatlanak egyórás nyomok is megoldhatatlan rejtélyt jelentenek az irány megállapításának szempontjából, mert ha magas havon járt az állat, a nyomdokok azonnal beomlanak, összezárulnak és csak keskeny, hosszúkas réseket lehet látni, amelyek mindkét vége első pillanatra egészen egyformának látszik. A dolog nyitja az, hogy a hátsó láb patájának hátulsó széle valamivel élesebb, keskenyebb nyomot hagy a rés hátulsó végében, mint a pata kerekesebb eleje. De ezt csak födetlen kézzel lehet kitapogatni; már pedig tíz percig vájkálni a hóban, húsfokos hidegben, amikor esetleg éppen éles szél fúj, valóságos hőstettel fölér. Mindamelletts nagyon hasznos tudomány ez, mert a magas hó időszakában a muszva csordára rá lehet bukkanni olykor már egy mérföldnyire is a jóval régebbi nyomoktól.

De ha a jávorcsapat oda-vissza ugyanazon a nyomdokvonalon járt, amit pedig igen gyakran megtesz, akkor megint zavaros helyzet előtt állunk. Ebben az esetben mindkét irányban követni kell a nyomokat a legközelebbi nagyobb dombig; az ilyen helyeken a muszvák szétválnak, fölfelé hosszú ugrásokkal, lefelé rövid lépésekkel haladnak. A laza havat a nyomok hasadékból előre és kifelé dobják; ez csalhatatlan útmutató, ha láthatjuk, de egy órai éles szél elegendő ahhoz, hogy a nyomokat eltüntesse a kevésbé gyakorlott szem elől.

A jávorszarvas elejtésének igen sok módja van, de ezek legtöbbször csak az évnek olyan szakaiban nyílik alkalom, amikor a húst nem lehet tartalékolni. Ha nagyobb társaságról van szó, az pár nap alatt elfogyaszthatja a húst, vagy annak rendje-módja szerint fel kell füstölni, mint ahogy az indiánok teszik.

Nyáron, amikor a muszvák kora hajnalban és késő este lejönnek a vízhez inni, kellő óvatossággal elég könnyen megközelíthetők. Hasig állnak a vízben és ormányszerűen előrenyúló felsőajkukkal feltúrják a vízililiom gyökereit, amely hosszúkas ananászra emlékeztet. Mialatt az állat a vízben tartja a fejét, tehát nem lát és nem hall, a kenuban ülő vadász gyors és csendes lapáthúzásokkal a széllal szemközt haladva közelít hozzá, míg a hatalmas fej nagy csobogással fel nem bukkan. Akkor a vadász azonnal mozdulatlanra merevedik, s a kenu úgy siklik tovább, mint valami lehullott falevél, a lapát csak a víz alatt óvatosan irányítja. A jávor ismét vízbe eresztí fejét s a kenu most még nagyobb óvatossággal lopózik közelebb hozzá, nagyon ügyelve arra, hogy csak szemközt és ne az oldalával forduljon az állat felé. A muszva, amint ismételtlen kiemeli fejét, előbb-utóbb észreveszi a veszélyt, de akkor a vadász már lőtávolságra ért a parthoz és bevárva, míg az állat kiugrik a vízből, - hogy ne kelljen aztán a súlyos testet partra vonszolnia - lelövi zsákmányát, mielőtt ez a sűrűbe vethetné magát.

A párzás idején a hozzáértő vadász le tudja csalni vagy „hívni” a jávort a hegyekből, vagy ha az ember egy régi, elhanyagolt agancssal csapkodja a bozótot, ez a zaj olykor felébreszti egy-egy dacos bika harci kedvét; de aztán ajánlatos is felkészülten várni az érkezését és gyors, jól célzott lövéssel fogadni.

Sok sportembert elfog a „vadászláz”-nak nevezett sajátságos betegség, amikor hirtelen szembe találja magát a vaddal, amelyet olyan nagy igyekezettel keresett. A legmagasabbra felfokozódott ideg feszültség, a folytonos készenlét, a tudat, hogy minden pillanatban sor kerülhet a leszámolásra, annyira kimeríti az ilyen embert, hogy izgalmában vagy egymásután beismétli fegyverét, kiürítve a tárat anélkül, hogy egyetlen lövést tett volna, vagy elfelejti az irányzékot

használni, vagy egyszerűen nem bírja elrántani a ravaszt. A hasonló idegalkatú úriemberek okosabban teszik, ha szépen ott hagyják heverni az erdőben az elhányt agancsot, különösen úgy október eleje táján. Az bizonyos, hogy hiányzik belőle annak az előkelő üzletembernek a hidegvére, akinek egyszer vezetője voltam egy vadászúton.

A jó úr fölöttébb kedvelte az itókát. A készletei közt természetesen volt egy ládával a legjobb whiskyből. Minden reggel, amikor elindultunk, egy üveggel beraktunk a kenu orrába, s ő időnként lelkesedést merített belőle, úgyhogy voltak percek, amikor - ahogyan ő mondta - „a tájkép szépségétől” egészen megrészegült. Az volt a megegyezés, hogy amikor majd a skót ital kifogy, vége lesz a vadászatnak is és akár sikerült vadat ejtenie, akár nem, visszatérünk a városba. A terület nem volt jó a muszva-vadászat szempontjából. Cserkésztem, kutattam legjobb tudásom szerint, de nem sikerült felhajtanom semmit és vadászhrínevem kezdett erősen kockán forogni. Elérkezett az utolsó palack napja és muszvánk még mindig háborítatlanul járt-kelt az erdőn. Amikor elindultunk a vasútvonal felé, nem voltam éppen diadalmas hangulatban. Ekkor egyszerre csak, amint kibukkantunk egy kanyarból, előttünk állt a parton egy elég szépen fejlett bika, alig harminc méterre tőlünk. Lapátomat belenyomtam a homokzátonyba, azonnal megállítva a kenut és majdnem felkurjantottam örömben. De társam, aki már erősen pityókás állapotban volt, csak merően bámult az állatra, mely szemmel láthatóan továbbállni készült.

Odaszóltam neki, hogy haladéktalanul lőjön. Biztatásomra felemelte fegyverét és megpróbált célózni vele. Nem sikerült. Újra kísérletet tett, piszkálgatta a ravaszt is. Az állatot nyilván nagyon érdekelte a jelenet, mert várakozott és egyenesen felénk nézett. A derék úr még egyszer úgy tett, mintha löni próbálna, de aztán lebocsátotta puskáját és fölemelve kezét, odaintett a bikának:

- Várj egy kicsit! - szólt.

Lenyúlt a kenu fenekére és a vállán keresztül odanyújtotta nekem - nem a fegyverét, hanem a whisky üveget, s megjegyezte:

- Előbb igyunk egyet!...

... Az első fagyok beállta után a muszva-bika hajlamos dühös haraggal acsarkodni az egész világra. Nem egy emberről tudok, aki kénytelen volt az éjszakát fa tetején tölteni, míg odalenn dühöngő muszva túrta, öklelte a törzset, egész reggelig. Hogy ezek az emberek komoly életveszedelemben forogtak-e, vagy csak túlságosan megijedtek és nem merték a leszállást kockáztatni, nem tudom megállapítani; de mindig úgy találtam, hogy ha az ember bátran nekimegy a bikának, hátszéllel, hogy az állat megérezze az emberszagot, akkor ez meghátrál, fenyegető magatartással ugyan, de véglegesen. De ha az ember közeledtére a muszva talán kétséget érez is, hogy meg tudja-e állni a helyét amazzal szemben, annál elszántabb kedvvel támad rá lóra, szekérre, szelíd szarvasmarhára, akár bikára, sőt még vasúti mozdonyra is.

Az említett évszakban gyakran találunk elgázolt jávorbikát a vágányokon és nem egyszer megesett, hogy egy-egy bika egyenesen elállta az országutat az automobil előtt, úgyhogy ennek végül is ki kellett kerülnie az állatot. A terhet cipelő ember úgy látszik haragra gerjeszti, mint azt egy állami erdőőr tapasztalta, amikor kenuval a hátán kelt át egy hordúton.

Az illető éppen az első útját tette meg az átkelőn keresztül, s a hátán hordozott kenu surlódó, recsegő zaja a sűrű lombzat közt felkeltette egy jávorszarvas érdeklődését. Az erdő agancsos ura elébe állt a hordút kellős közepén és nem mutatott semmi hajlandóságot arra, hogy utat

engedjen az erdőőrnek. A bozót túl sűrű volt, nem lehetett kitérni, a bosszankodó ranger¹¹ tehát, nem tudva, hogy mivé fejlődhet a dolog, letette kenuját a földre. A muszva ekkor megfordult és lassan elindult az ösvényen az ember előtt, mire ez megint fölszedte kenuját és követte az állatot. Ez kényelmesen sétált, az erdőőr utolérte s annyira elbízta magát, hogy a kenu orrával meg is bökte muszva ökegyelmességének a hátulját, hogy gyorsabb mozgásra nógassa. Nosza, el is kezdődött a mulatság! A feldühödött állat megfordult és most már támadó indulattal indult feléje. A ranger ledobta kenuját és teljes erejéből szaladva igyekezett vissza a hordút elejéhez, sarkában a bikával. Megjegyezzük itt, hogy a jávor hátrányban van az emberrel szemben, ha sík terepen futnak, de ha emberünk letért volna a bozótba, a bika húsz lépésen belül utolérte volna.

Az őr egy meredek lejtő szélén futás közben elkapott egy kis fát, iramának lendületével kivetette magát az ösvényről és legurult a hegyoldalra. A jávorbika szerencsére továbbrohant az ösvényen. A ranger egy idő múlva visszament, szemügre vette kenuját, mely sértetlen maradt, aztán eltüntette a járművet szem elől a sűrűben. És ugyancsak jól tette. Ekkor visszament a hordút elején hagyott málhájához és ott találta barátját, a muszvét, amely összevissza taposott és szétdúlt málhakötegek romhalmazán állt őrt és nem engedte közelíteni a rangert. Ez most kövekkel kezdte hajigálni a kellemetlen jószágot, a bika viszont rájött a játék ízére és megint végigkergette a fickót az ösvényen fölfelé. Az őr ismét kilendült előle a hegyoldalra, ugyanott, ahol az imént. De most már ott is maradt a meredek lejtőn. A muszva kivilágos-virradatig örködött, ide-oda járkált a hordúton és a ranger kénytelen volt az éjszakát a csillagos ég alatt, étlen-szomjan tölteni.

A jávorszarvas, ha végleg és határozottan támadásra szánja el magát, rövidesen végezhet az emberrel. A bikák egymást is gyakran megölik, s ilyenkor agancsukat használják fegyverül, de csekélyebb ellenfélre az első lábaikkal támadnak, fölágaskodnak és irtózatossággal csapnak le rá patáikkal. Láttam egyszer egy öreg bikát, amelyet már gyöngének és könnyű prédának lehetett volna tartani; két farkas bekergette a sekélyes vízbe, ott aztán az inait igyekeztek elharapni. A muszva becsalogatta ellenfeleit a mélyebb vízbe s ott a szó szoros értelmében darabokra verte szét az egyik farkast. A másik csak azért menekülhetett el, mert nem mertem rálőni, attól félve, hogy golyóm netán a jávort találná.

A feldühödött jávorbika félelmetes látvány, amint hatalmas teste felmagasodik előttünk, vadul forgatja szemét, hátracsapja fülét és felsőajkát felhúzza fogát vicsorgatja. Hátán minden szál szőr fölmered, mint valami sörény, s ilyenkor hallatja harcra hívó bögését is: O-vhau! O-vhau! Mély, üregesen kongó hang ez, tele vad, vérpezsdítő szilajsággal és őserővel. Mint a farkasüvöltés, vagy mint az indiánok híres csatakiáltása, a szarvasbögés sem nagyon ijesztő, amikor biztos, jól védett helyről vagy veszélytelen távolságból halljuk. De ha egyedül vagyunk künn az úttalan pusztában, messze minden emberi tanyától, esetleg még sötétben is, s a tetejében tudjuk, hogy a bögés, az üvöltés vagy a kiáltás nekünk szól, akkor ezek a hangok egészen más hatást tesznek idegzetünkre. A vér hirtelen fejünkbe tolul és lábunk remegni kezd. Ezekben a hangokban az a meghatározatlan, ősi, atavisztikus vadság szólal meg, amelyet csak a vadonban élő lények tudnak kifejezni, s a hatásuk, megfelelő körülmények közt, nem teszi éppen erősebbé az ember szívét.

Engem csak egyszer, egyetlenegyszer fenyegetett komoly veszedelem egy támadó jávor részéről. Húsrá volt szükségem és jávornyomokat kerestem. Ráakadtam a csapásra és rövid cserkészés után egy hódtó mellett két muszvára bukkantam: egy tehénre s egy már jól fejlett borjúra.

¹¹ *Ranger* (réndzser) a vadonban vagy a puszta vidékeken szolgálatot teljesítő állami erdő- és vadőrök neve Kanadában és az Egyesült Államokban.

Lelőttem a borjút, mert ez fedezhette szükségletemet. A húst nem lehetett volna tartalékolni, mert még meleg volt az idő. A tehén kétszer-háromszor nekem jött, de néhányszor a levegőbe lőttem s ez elég volt, hogy elriasszam. Biztonságban éreztem magam, mert zsebemben volt még pár darab töltény, kis bőrzacskóba kötve, hogy ne zörögjenek.

Miközben megnyúztam zsákmányomat, egy hód úszott felém; nyilván a lövések keltették föl kíváncsiságát, mert azon a környéken valószínűleg még sohasem dördült el puska. A hód még nem volt teljesen kifejlett példány, bundája sem ért sokat abban az évszakban, de érdekelt az állat viselkedése, s ezért leültem a parton és figyeltem. Egészen belemerültem ebbe a foglalatosságba, amikor egyszerre csak gyöngre reccsenés hangzott fel a hátam mögött, s ezt nyomban a dühös jávorbika kongó, horkantó morgása követte. Ez a hang régen ismerős volt már előttem, de sohasem éreztem benne annyi fenyegetést, mint ezúttal. A legborzalmasabb oroszlánüvöltés sem fejezhet ki félannyi gyilkos szándékot, mint az a hang, amely akkor megütötte fületem. Hideg futott végig a hátamon. Talpra ugrottam és vérfagyasztó ordítással fordultam hátra, abban a reményben, hogy bömbölésem megállítja a vadállatot, de a legcsekélyebb hatást sem gyakorolta reá. Fölmeredező szőrrel, gyűlölettől vérben forgó szemmel állt előttem. Elkezdte egymáshoz dörzsölgetni térdeit, ami biztos előjele a támadásnak, s én határozottan éreztem azt a gyomorkavaró, pénzsmás szagot is, amelyet a harcra készülődő muszva bika áraszt magából.

Minden hirtelen mozdulattól tartózkodva, nehogy rögtöni támadásra ingereljem a bikát, óvatosan, lopakodva puskám után nyúltam, aztán gyorsan a derekam mellé kaptam a fegyvert. E mozdulat közben már be is ismételve, azonnal tüzeltem, - azaz megrántottam a ravaszt.

De még mielőtt az éles kattanás jelezte volna, hogy a puska üres, pokolbeli tüzes nyílként hasított agyamba az emlékezés, hogy az egész tárat kiürítettem, amikor a jávortehenet elriasztottam lövéseimmel.

A muszva megmozdult, és én is megmozdultam.

Közte és a tó közt álltam, s talán három méter választott el a muszvától. Ha vízbe vetem magam, akkor - tudtam - hátrányos helyzetbe kerülök a bikával szemben; azért hát teljes erővel nekiiramodtam, és a part mentén a tó vége felé igyekeztem. A jávor is megindult, párhuzamosan futott velem, körülbelül ugyanolyan sebességgel, mint én. A hódto medencéjének végén fordultam egyet, átugrottam a kifolyó patak medrén, és egy meredek lejtő sziklás oldalára kaptattam fölfelé, mert a bika ezen nem szoríthatott sarokba. A lejtőt szétszórt, kis törpefenyők borították; ezek nem voltak elég nagyok ahhoz, hogy felmászhattam volna valamelyikükre, de jó takarásul szolgáltak, hogy kitérhessek üldözőm elől. A muszva most már közvetlenül a hátam mögött volt.

Futás közben előszedtem töltényes zacskómat és foggal próbáltam kinyitni bekötött zsinórját, de csak még szorosabbra találtam rántani a csomót. Kissé lassítva, fogaimmal tépdésni kezdtem a zacskó bőrét, sikerült is felszakítanom és majdnem az összes töltény kiszóródott a földre. De egyet szerencsésen beletaszítottam a závarzatba és hirtelen megállva hátrafordultam. A jávor is megtorpant, gyors mozdulatomtól meglepetve, körülbelül ugyanolyan távolságban tőlem, mint az előbb. Gyorsan célba vettem és lövésre készen álltam, de a bika már kiadta dühét, s látszott rajta, hogy nyugtalankodni kezd. Tudtam, hogy a veszély elmúlt, de azért meg kellett pörkölnöm az oldalát egy lövéssel, mielőtt megszabadulhattam tőle.

Vadászat közben meg kell figyelni a környezet minden egyes kis részletét, amelynek valami köze lehet a dolgok lefolyásához; így például a dombos terepen tudnunk kell, hol vannak olyan zugok, amelyekben a szél megszorulhat és légörvény támadhat; meg kell állapítani a kósza légáramlatokat, vagy a szélirány változását. Ez általában úgy történik, hogy az ember

megnyálazott ujját felnyújtja, mire ujjának az az oldala, amerről a szél éri, rögtön hidegebb lesz; ha pedig hó van, feldobunk egy marék havat a levegőbe és megfigyeljük, merrefelé szóródik szét.

Ügyelni kell arra, hogy ne valami meredek domboldalon fölfelé közelítsük meg a kiszemelt zsákmányt, ahol ez hamarabb észrevehető bennünket, mielőtt mi eleget látnánk belőle ahhoz, hogy jól célba vehetjük; fontos az is, hogy testünk ne mutasson éles árnyképet a vad felől nézve az erős napfényben, vagy ne kerüljünk olyan helyzetbe, hogy a Nappal szemben kelljen lőnünk.

Emlékszem egy esetre, amint a hön áhított bak kényelmesen besétálhatott a bozótba, csak azért, mert egy tó partján a lenyugvó Nappal szemben álltam és valahányszor fölemeltem a fegyveremet, a bak teljességgel eltűnt a vakító ragyogásban.

Jelentéktelen dolgok, amelyek látszólag semmiféle kapcsolatban nem állnak a vadászattal, rendkívül fontosaknak bizonyulhatnak. Egy alkalommal például néhány varjú károga olyan préda elejtését tette lehetővé, amely évek óta leghőbb álma volt annak a sportembernek, akinek akkor a vezetője voltam. Leégett erdő helyén jártunk, és társam öltözeke egyáltalán nem volt megfelelő; vastagtalpú, nehéz csizmája a talajt borító száraz, könnyen töredező, fekete üszökhalmokon rettentő recsegést-ropogást okozott.

Úgy fél mérfölddel előbb már jól hallottuk azt az izgató, ijesztő zajt, amely a halálos tusában összeecsapó muszvikák agancsaitól ered; most pedig közeledtünk ahhoz a helyhez, ahol feltevésem szerint a közben véget ért harc lefolyhatott. Megkértem társamat, álljon csöndesen egy kis ideig, hogy hallgatózhassam, de ő olyan szerencsétlenül állt rá egy megszenesedett fatörzsre, hogy ez hangos recsenéssel kimozdult helyéből. A boldogtalan ember pironkodva megjegyezte, hogy ő „nagyobb zajt csap, amikor csöndesen akar állni, mint más ember, amikor rohan” és biztatott, hogy magamban próbáljak szerencsét.

Ekkor úgy kétszáz méternyi távolságból, dél felől halk nesz ütötte meg fületem. Figyelmesen hallgatózva rájöttünk, hogy a nesz egy sereg varjútól ered, amelyek valahol összeverődtek. Ez arra mutatott, hogy a közelben kimúlt állat hever, minden valószínűség szerint muszva, amely párviadalban esett el. Barátom felbátorodott a jó hírre és rászánta magát, hogy végére jár a dolognak. Amint ismételten hallgatóztunk, tájékozódva és a szélirányt fürkésztve, a károga zaja erősödött és izgatottá vált, mintha a madarakat megzavarta és szétrettentette volna valami. Nagyszerű! Ez élő állatra vallott, még pedig kétségkívül muszvikára, mely visszavért, hogy áldozatát szemügyre vegye; ezt a győztes bikák gyakran meg szokták tenni.

Megállapodtunk a megközelítés tervében és elindultunk. Amidőn úgy huszonöt méterre voltunk a keresett ponttól, a varjak szárnyra keltek, és mi megláttunk egy tócsát, amelyben kimúlt muszva hevert. Nyilvánvaló volt, hogy a tetem már napok óta feküdt ott. És a vízben ülve javában falatozott a rossz illatú tetemből - a legnagyobb fekete medve, amelyet évek óta láttam. Az riasztotta fel a madarakat.

Noha én ezúttal csak vezető voltam, mégis nyomban lelőttem a medvét, mert társam szinte megigézve állt, és nem ok nélkül, mert nem mindennapi látvány tárult elénk.

A medve a második golyó után berohant egy kis épen maradt facsoportba, ahol utóbb meg is találtuk élettelenül.

Előbb persze körüljártuk a facsoportot, nyomokat keresve, hogy nem hagyta-e el a medve a túlsó oldalon. Még nem voltunk bizonyosak afelől, sikerült-e elejtenem, s a megsebzett medve könnyen veszedelmessé válhat.

Még félig sem kerültük meg a facsoportot, amidőn szinte közvetlen közelből megütötte fülünket az a mély, gurgulázó torokhang, amely a vadászt olyan nagy izgalomba tudja hozni. Hátrafordulva két nagy jávorbikát pillantottunk meg, alig tizenöt méternyire egy kupac tetején. De most már a társam is összeszedte magát. A nagyobbik bika nem mutatott jó célt, mire társam, igen okosan, a másikat vette célba és jól irányzott lövéssel helyben leterítette.

Némely embert akkor fog el a „vadász-láz”, amikor már sikerült elejteni a vadat. Egy sport-vadász súlyosan megsebesített egy bikát, de nekem kellett leadnom a végső lövést, - mert a vad máskülönbén órákon át kínlódott volna, eltekintve attól, hogy előbb még hosszú és eredménytelen hajszára kényszeríthetett volna minket.

Azelőtt a síksági vadászathoz voltam szokva, ahol a vad a terepmélyedésekben, vízmosásokban, völgyekben, nyár- vagy fűzfaligetekben húzódik meg, s így az ember már a vadászat kezdetén nagyjából tudja, merre van a vad. Az ilyen terepen inkább csak jó puskásnak kell lenni, mint jó nyomozónak. Amikor aztán Északra kerültem, beláttam, hogy a vadászat, ahogyan azt az északvidéki indiánok üzik, egészen más dolog. A nagy északi rengetegben gyakran tényleg olyan nehéz feladat rátalálni a vadra, mint a régi mondás szerint szénaboglyában megtalálni egy gombostűt.

Első tapasztalatomat sok-sok évvel ezelőtt szereztem, egy fiatal odzsibvé indián társaságában. Az indián még huszadik évét sem érte el, de már megvolt benne az a nyugodt, magabizó határozottság, amely a rátermettség tudatából ered. Úgy mozgott, mint valami árnyék. Egyetlen szót sem szólt hozzám elindulásunk óta. Sohasem sietett, sok időt fordított arra, hogy hallgatózva a szél járását figyelje, s a talajt vizsgálgassa, holott látszólag mind e két tevékenység teljesen fölösleges volt, mert én leheletnyi szellőt sem éreztem, s minden látható nyom - amelynek olvasásához én is értettem - régi és egészen szembeszökő volt. Mindamellet nagyon kedvemre valónak találtam lassúságát, mert olyan vidékről jöttem, ahol az emberek ritkán járnak gyalog, lábamon a síkvidéki indiánok csuszamlós, merevtalpú mokaszinját viseltem, s ezért elég gondot adott nekem az is, hogy ne veszítsem el szem elől társamat, és erősen reméltem, hogy nem lesz oka meggyorsítani a lépteit.

Nagyjából egyenes vonalban haladtunk vagy egy óra hosszat, amikor társam hirtelen megállott és magához intve engem, egy jávortehén friss nyomára mutatott. Ettől fogva körülményesebben, nagy kitérőkkel folytattuk, sőt látszólag egészen céltalanul bolyongtunk erre-arra, miközben barátom állandóan a nem létező szélre fülelt.

Őszre járt, és én nem győztem bámulni a csodálatos színekben élém táruló erdőt, amely valóságos tündérhonnak tűnt fel szemembe a puszta préri, s a forráságban kiszikkadt homok-sivatagból éles körvonalakkal kiemelkedő hegyek után. Élveztem a sétát, és erre-arra settenkedő, gnóm módjára bujkáló társam kerülői kezdtek már nagyon az idegeimre menni. Egyszerre csak megállt egy tisztáson, hátrafordult, s olyan mosollyal nézett reám, mint aki régen keresett kincsre bukkant. Körülnéztem, de nem mosolyogtam, mert megismertem a helyet, ahol ő előbb a muszva nyomot felfedezte. Eleget tévelyegtem már a vadonban ahhoz, hogy sejtsem, mit jelent a dolog.

- Ki-onicsi kateig, - eltévedtünk! - szóltam.

Fejét rázta és a jávornyomra mutatva föltartotta két ujját.

Tehát a sok kerülgetésben egy második jávort fedezett föl. Nem tett ugyan semmiféle mozdulatot, ami arra mutatott volna, hogy felfedezett valamit, muszvét, embert vagy akármit, de gondoltam - bizonyosan érti a dolgot.

Meglehet, mérlegeltem magamban, ha még egyszer-kétszer körüljárunk, még egy muszvét sorolhatunk az előbbiekhöz, aztán bekerítjük őket és nagyszabású mészárlást rendezünk. A suhanc most előkészületekhez látott.

Levetett holmiját pokrócanyagból varrt puskatokjával együtt egy ágra akasztotta.

Ebből arra következtettem, hogy bizonyosan visszatalál majd arra a helyre, tehát én is letettem kabátomat és kalapomat. Úgy látszott, hogy gyorsabban fogunk már haladni.

De fiatal vezetőm mozdulatlanul állt, mintha gondolatokba merült volna, vagy terveket mérlegelne magában.

Amint ott állt előttem, cserzett bőrszínű arcával, fekete hajával, fakult özbőr ingével, az óriási nyírfá bronzos boltozata alatt, eszembe ötlött, hogy ha egy nagy művész volna velünk és teremítő ecsetjével megörökítené a csodálatos színeket, az árnyékokat és árnyalatokat, a lombon átszűrődő fény rézsútos sugárkévéit, primitív társam mozdulatát, amely éppoly ősi, vad, fesztelen, de mégis éber és leselkedő volt, mint az állatoké, amelyekre vadászott, akkor a remekmű tökéletes kifejezője lehetne egy emberfajnak és egy korszaknak, amelyek nemsokára talán visszahozhatatlanul a múlté lesznek.

A pillanat elmúlt, és mi megindultunk.

Most nagyon lassan haladtunk előre. Két ízben is megbizonyosodtam afelől, hogy rövid darabokon az előzőleg már bejárt útvonalakat érintjük; helyenként visszafelé mentünk saját előbbi nyomdokunkon, s közben végeszakadatlan félköröket jártunk be, jobbra-balra kitérve az alapvonaltól, amely maga sem volt egyenes.

Bal felől leheletszerű nesz és halk suhogás hallatszott és a fiú úgy siklott be az erdő sűrűjébe, mint a felhevített kés a vajba. De mindjárt visszatért, megint némán rám mosolygott és kezével a róka fark jelét adta. Újabb félkörök következtek. Újra meg újra megvizsgálta a szélirányt megnedvesített ujjával, vagy szétmorzsolta pár levelet és a port a levegőbe szórta. Az eredmény csaknem észrevehetetlen volt, de ő nyilván kielégítő értesüléseket olvasott ki belőle, mert biccentett és továbbment.

Az imbolygó lombok közt áthatoló napsugarak helyenként remegő fényfoltokat vetettek a sűrűbe, s a nyíltabb helyeken a verőfény egész kis arany tócsákba gyűlve feküdt az erdő szőnyegén. Ezeket a megvilágított foltokat társam gondosan megkerülte és olyan ösztönös óvatossággal maradt mindenütt a szegélyező homályban, mit a vadon állatai, amelyek ennek az ösztönnek köszönhetik biztonságukat.

Most még gyakrabban vizsgálta a szeptet. Egy ízben megállt és visszafelé kúszott nyomdokán, mintha valami tiltott szentély küszöbéről húzódná vissza, amelyre óvatlanul rálépett. Félkörben elhúzódnott, majd más irányból ismét félkörben visszasiklott ugyanarra a helyre, bár csak néhány lépéssel odább, s ekkor az örökzöld falban egy pontot kiválasztva hirtelen felkapta puszkáját és tüzelt.

Abban a szempillantásban egy homályosan sötétlő folt egyszerre nagy barna testté magasodott fel, s egy jávortehen törtetett keresztül a balzsambokrok sűrűjén. Vér csorgott orrából és szájából, s húsz lépéssel odébb összecsuklott.

Az odzsibvé kifújta a füstöt puszkája csövéből.

- Mehju, - szólalt meg először az egész idő alatt. - Megvan.

V. AKIK ELTÉVEDNEK

Három évvel ezelőtt egy tavaszi estén egy ember lement a táborhelyéről ötven lépésnyire a folyóhoz, hogy megmerítse vödrét, és azóta sem látta többé senki.

Most egy éve, ugyanezen a vidéken, egy szarvasvadász rövid délutáni sétára indult és tizenegy nap múlva találták meg, miután huszonöt emberből álló kutatócsapat harminc kilométeres körzetben tűvé tette érte az erdőt.

Az előbbi esetben az illető a sötétben véletlenül letért a víztől a táborhelyhez vivő csapásról. Amikor aztán nem jutott vissza tanyájához, megpróbálta helyrehozni a tévedést és keresztülvágott a bozóton, de csak a folyóhoz került vissza, egészen más ponton. Ismét megpróbált visszatalálni táborhelyére, de túlságosan eltért jobb kéz felé és nem akadt rá. Ennyit ki lehetett deríteni utóbb, amikor vödrét és lábnyomait megtalálták a folyóparton. Nyomai aztán napégette, kopár sziklák közé vezettek, ahol helyenként kis zöld mocsárfoltok szakították meg a köves talajt. Mai napig is ott lehet valahol.

A másik eltévedt ember elejtett egy kisebbfajta szarvast, ott maradt, ahol volt, tanyát rögtönzött és tüzet gyújtott. Eltekintve a helyzetével járó idegfeszültségtől, nem volt semmi különösebb baja, amikor ráakadtak. S a két eset jellemzően rámutat, mi a különbség, ha valaki eltévedve helyesen vagy helytelenül viselkedik.

A leghelyesebb és legbiztonságosabb, ha az eltévedt embert künn éri az este, megállni, tüzet gyújtani és tanyát ütni, amilyen kényelmeset csak lehet, aztán nyugodtan bevárni a reggelt s azt a biztonságérzetet, amit a világosság hoz a hosszú éjszaka bizonytalansága és túlzott aggodalmakat felidéző hatása után. Reggel esetleg jobban tud már tájékozódni, a Nap is kisüthet, bár fél napi céltalan, összevissza bolyongás után a vándor talán képtelen már eldönteni, milyen irányban kellene elindulnia.

De még ebben az esetben is megtehet annyit, hogy mélyebben fekvő, lapályosabb környék felé igyekszik és ha nem is találja meg a tanyahelyét, legalább sejti, hogy merrefelé lehet. Az átlagos ember nem tudja emlékezetében feljegyezni a maga mögött hagyott útvonal jellegzetességeit, mert figyelmét mindig csak az előtte lévő útra irányítja.

Ez a körülmény több ember pusztulását idézte már a vadonban, mint bármi más, kivéve talán az erdőtüzet. Az egyik kanadai tartományban törvényt is hoztak, amely megtiltja a sündisznók elpusztítását, kivéve a végszükség esetét, ugyanis a sündisznó az egyetlen állat, amelyet a kiéhezett ember fegyvertelenül is elejthet.

Az ember elindulhat egy szép, verőfényes nap reggelén, telve bizakodással, hogy utat talál valamely még fölfedezetlen tó vagy folyó felé, vagy azzal a céllal vág neki az útnak, hogy kifürkész egy bizonyos területet. Hívogató tisztások nyílnak meg előtte minden irányban, jó ösvényt kínálva, völgyek és vízmosások csodálatos előzékenységgel csatlakoznak egymáshoz, mindig a kívánt irány felé vezetve lépteit; az utas olykor-olykor felpillant a Napra, szemügyre veszi a terep alakulását és úgy találja, hogy ezek kielégítő tájékoztatással szolgálnak. Akadálytalanul halad, mintha olajozott kerekeken gördülne minden.

De a csalfa táj, miután biztató ígéreteivel idáig csalta, most hamiskártyás módjára a csomag aljáról oszt le egy lapot áldozatának. A következő félórában a nyílt terepet egyre sűrűbb növényzet váltja fel, a talaj mind posványosabbá kezd válni, s egynéhány szúnyog is megjelenik.

Ezek az újszerű jelenségek felkeltik az utas érdeklődését, figyelme félreterelődik és ellanyhul kissé, s ezt a lélektani pillanatot a Nap csalárdul kihasználja azzal, hogy elbűjik.

A terep egyre rosszabb, sokkal rosszabb lesz. Törpefenyő, lucfenyő és cédrus váltja fel a barátságosabb lombokat, sűrűn állnak egymásba fonódott ágakkal, és olyan akadályt állítanak az utas elé, hogy ez csak kemény küszködéssel bír utat törni magának. Feje fölött az összekuszált ágak áthatolhatatlan tömege sötétlik, s a verejtékező vándor hasztalan próbál ezen a mennyezeten át pillantást vetni a Napra, s ha talál is itt-ott nyílást a sötét tetőben, csak azt állapíthatja meg, hogy a Nap eltűnt. Hátrább, még a magasabb terepről látott egy lombos erdőt, amely egy mocsaras sávon túl, úgy másfél-két kilométernyire előtte nyúlt el; abban az erdőben megint jó ösvényt találhat, és sietve igyekszik arrafelé. Órákon át küszködik a fenyők sűrű szövevényével, de mintha semmivel sem jutna közelebb ahhoz a jobb tereppel biztató lomberdőhöz, mint akár egy vagy két órával azelőtt. Ekkor, igen bölcsen, elhatározza, hogy leül egyet falatozni és közben átgondolja a dolgokat; tüzet rak tehát és a posványos vízből teát főzve, nekilát az étkezésnek.

Ezután rágyújt, majd frissülten újra elindul és újult buzgalommal, megújódott erőben folytatja útját előre. Ez a frissesség azonban egy idő múlva kiapad belőle; a terep nem javul, szemmel láthatólag nem jut sehová és már nagyon megörülne, ha valami ismerős jelet vagy részletet fedezhetne fel a tájképen. Ilyesmi csak nem akar mutatkozni, ellenben most egyszerre füstszag üti meg az orrát. Kíváncsi, hogy őrajta kívül vajon kicsoda rakhatott tüzet ilyen sűrű, barátságatlan vadonban, elindul tehát, hogy kinyomozza a tűz helyét, és közben lábnyomra is bukkan. Ez felbátorítja, hiszen ember van a közelben, aki bizonyára ismeri a vidéket. Odaér a tűzhöz, de nincs ott senki; hanem lábnyomok látszanak, a tüztől távolodva, futva követi hát ezeket. Egyszerre valami furcsán ismerős vonást vél fölfedezni a fenyőborította dombtetőben, amelyen éppen átkapaszkodik; hirtelen agyába döbben egy elkéldvetlenítő gondolat, és mokaszinba bújtatott lábát beilleszti az idegen lábnyomainak egyikébe. Pontosan beleillik, - ezek a nyomok tőle magától eredtek. Önmagát nyomozta le, saját nyomdokát követte a maga előbbi tábortüzeének helyéig!

Bosszankodik a vadon alattomos fogásán, amely őt az egész erdőben nevetség tárgyává teheti, de bosszankodásával némi kényelmetlen érzés is vegyül. Gondosan körülnéz, megfigyeléseket tesz, aztán újra elindul, ezúttal lassabban és óvatosabban. Egy óra múlva ismét ott áll a közben kihamvadt tűzrakás mellett. Hirtelen elhatározással, gyorsan nekivág a helyesnek vélt iránynak, otthagyja a szemében már olyannyira ellenszenves környéket s utat tör-szakít magának a végtelen sűrűségeen keresztül, amely mintha egész északi Kanadát beborítaná. Újra meg újra felvázolja eredeti útvonalát a sáros talajra egy faággal és sok időt tölt bonyolult számításokkal; de előbb-utóbb mindig visszakerül - most már szakadozott ruhában és kétségbeesve, bár alig hisz a szemének - ugyanarra a pontra, mintha ez tengelyagya volna egy végzetes keréknek, amely őt menthetetlenül elkapta.

És ráeszmél gyötrelmes bizonyossággal a vitathatatlan tényre, hogy eltévedt. Némileg elfogja a vak rémület, hiszen a dolog kezd komolyra válni.

Úgy látszik, nem bír elszakadni attól a ponttól, mintha hatalmas erejű delejmag körül keringene, mely csak bizonyos messzeségig engedi távolodni, de azután kérlelhetetlenül, újra meg újra visszavonja hatókörébe. Vég nélküli kör ejtette foglyul, s ez a kör már nem csak mértani alakzat, hanem forgó gépkerék, amely elkapta és pusztulását okozhatja. Amint ezek a gondolatok átsuhannak agyán, a félelem eltölti szívét. Ha bölcs, akkor most összeszed egy csomó ágat és tanyát szerkeszt magának, aztán tüzelőt gyűjt, hogy kényelmesen tölthesse az éjszakát, reménykedve, hogy reggel majd meglátja a Napot és tájékozódhat. Vagy vakon engedelmeskedik az eltévedt ember szinte leküzdhetetlen indulatának, amely arra készteti,

hogyan rohanjon, eszeveszetten törtesse a sűrűségeen keresztül, mit sem törődve ruhájával és bőre épségével, csak hogy minél előbb elszabadulhasson attól a gyűlöletes ponttól, s menjen, menjen, egyre csak menjen, akármerre - semerre. Szinte bizonyos, hogy rossz irányba fordul s amikor végre sikerül kitörnie a halálos körből, sietsége csak arra szolgál, hogy még mélyebben belekeveredjék a vadonba, mely egészen a Sarki tengerig nyúlik. Mire a sötétség beáll, teljesen ki van merülve, talán már tanyát sem bír ütni, s amidőn másnap reggel fölkel a Nap, számításai - amennyiben még tud gondolkozni - annyira összezavarodnak, hogy nem tudja, a Nap felé induljon-e, vagy háttal a Napnak, vagy keresztben előtte.

Később merő véletlenségből esetleg ráakad a kutató csoport valamelyik tagja, vagy a társa, ha ez jó nyomolvasó; az is megeshet, hogy az eltévedt ember valahogyan kivergődik egy nagyobb víz mellé, s ott bevárja, míg egy indián, vagy más arra utazó ember fölszedi. De az ilyesmi csak a civilizáció határvonalától nem túl messze következhetik be. Ha azonban mélyebben behatol a vadonba, akkor reménytelenül folytathatja bolyongását, némelykor körökben, némelykor aránylag közel a táborhelyéhez, s közben olyan pontok mellett haladhat el, amelyeket igen jól ismer, de már olyan állapotban van, hogy nem ismeri fel egyiküket sem. A madárdal csúfondáros gúnyként hangzik fülében; a madarak - és minden, ami körülveszi, - folytatják megszokott életüket, mindegyik zavartalanul éli a maga életét, míg ő, a teremtés koronája, ő az egyedüli lény a vadonban, aki teljességgel rabja, tehetetlen foglya környezetének. Belsejét éhség marcangolja, forró vérhullámok csapnak át agyán, elmosva erejét; szédülve botorkál tovább. De mennie kell megállás nélkül, hiszen még mindig rábukkanhat egy vadfogó kunyhójára vagy egy indiántáborra; sőt most már a maga elhagyott tűzrakása is, amelyet egykor olyan gyűlöletesnek talált, megmentő révnek tetszik szemében.

Amint az órák gyorsan követik egymást s az újabb naplemente sem hozza közelebb a biztonsághoz, sajátságos képzelődések ejtik rabul elméjét. A kis „Pálinkás Jancsik”, a madárkák, amelyek azelőtt, szerencsésebb útjain hűséges társai voltak, testetlen kísértetekhez foghatóan csaponganak most káprázó szeme előtt, furcsán súgnak-búgnak, mintha baljóslatú lényekké váltak volna és őt csúfolnák.

Korhadt facsonkok kísértetiesen derengő fénnel pislákolnak a sötétben, mint a lázalom lidércei; s egy szürke bagoly, amely nesztelenül surran át előtte a levegőben, úgy mereszti rá sárgán izzó szemét, mint valami rém vagy látomás. A távoli apró piros pontok, amelyeket minden fáradt ember lát éjszaka, valóságos tüzeknek tűnnek föl és arra sarkalják, hogy hosszú távokon kergesse a vélt tüzeket a sűrűsödő homályban, noha ezzel csak amúgy is elapadó erejét fecsérli, és magára idézi a csalódás idegroncsoló gyötrelmét. A fák, az árnyak, a sötét útvesztők egész világa lázas képzelődések és rémképek honává változik, és lelkét olyan hidegrázásos rettegés fogja el, amelyet az eredeti utazással normális körülmények közt járó, kézzelfogható veszélyek egyike sem tenne megokolttá. A Hold temetői fénye azután az éjfélel erdőt alvilági kísértettanyává varázsolja, és színültig megtölti kimondhatatlan természetfölötti eshetőségekkel.

Amint az eltévedt ember egyre jobban elgyöngül, látomások rohanják meg; az örültség egyik neme, az úgynevezett „erdőtéboly”, a rengeteg zölden sötétlő kupoláját suhanó alakzatokkal és formátlan rémekkel népesíti be. Gótikus párkánydíszek ördögi figurái vigyorgó pofákat vágnak reá az árnyékok sötétjéből; indiánok jelennek meg és keresztülnéznek rajta, mintha láthatatlan volna, aztán egyszerre eltűnnek, és ő hasztalanul igyekszik magára vonni figyelmüket. Előtte a messzeségben ismerősök tűnnek föl és hívón integetnek feléje, de amint közeledik, azok visszahúzódnak előre és újra integetnek, míg végül semmivé foszlanak, vagy közönyösen faképnél hagyják. Ő pedig eszelősen ordítózik utánuk, hogy álljanak meg és vár-

ják be, mire a rengeteg egyszerre elnéptelenedik és pusztává válik, kiáltó szava pedig kongva visszhangzik a végtelen, üres boltozat alatt, amely most valóban olyan, mint egy sírbolt.

S amint vakultan támolyog tova, szüntelenül érzi egy gonosz, undorító lény közelségét, amely mintha kiszemelte volna őt magának és úgy kerül reá, mint valami óriási sötét árnyék. Rút vámpírkép követi, mindig a sarkában van, vagy szörnyű dögkeselyűhöz foghatóan irtózatossá vigyorgással lesi, hogy mikor esik össze. Mert az Észak védőfala mögött trónoló Rém sohasem engedi ki kezéből hálójának zsinegeit, és nem alszik soha, nehogy azokból, akik óvatlanul belebonyolódtak a hálóba, akár csak egy is megmeneküljön.

A boldogtalan áldozat még egy, talán két, esetleg három napig is folytathatja csetlő-botló útját; közben motyog magában, időnként dühöngésben tör ki; elesik, megint föltápáskodik, újra elvágódik; végül aztán már csak csúszik, mászik, de még mindig hajtja előre az ellenállhatatlan ösztönzés, hogy továbbjusson, amíg csak élet van benne. És mindig ott lebeg közvetlenül előtte a reménység lidércfénye, mely soha nem bizonyul valóságnak.

És ha egyáltalán megtalálják, csontjaiból látni lehet, hogy a földön kúszva érte a halál.

Északi Quebecben, a még mai nap is gyakori aranylázak egyikének idején, egy aranykutató lejött a vasútvonalhoz és bejelentette, hogy társa elveszett a vadonban. Az eset hat héttel azelőtt történt, hogy ő a „határhoz” érkezett volna. Előbb persze minden lehetőt elkövetett, nem kímélt semmiféle emberileg elképzelhető fáradtságot, és igyekezett, hogy megtalálja társát, de hiába. Azt a vidéket csak jó kétszáznegyven kilométeres nehéz, küzdelmes úttal lehetett elérni, ami legalább két hetet vett volna igénybe; ezért tehát az a vélemény alakult ki, hogy minden további próbálkozás céltalan lenne, mert az eltévedt ember közben már bizonyára meghalt.

De az aranyásót kételyek gyötörték. Mindketten tapasztalt erdőjárók voltak, ha talán nem volt is meg bennük a tájékozódásnak az az érzéke, amellyel még az indiánok közt sem rendelkezik mindegyik. Föl lehet tételezni, hogy az eltűnt ember, nem lévén tapasztalatlan kezdő, nem ragadtatja magát további hibás lépésekre, ha már egyszer elkövette az első hibát azzal, hogy eltévedt; s ez a meggondolás ébren tartotta a remény szikráját az aranyásóban.

A magára maradt ember két héten át nem tudott szabadulni barátja emlékétől, folyton reá kellett gondolnia, sokszor még álmodott is róla. Egyik különösen élénk álmában barátját végleg elgyengülten kúszni látta egy sekélyes tó homokos partján. Erre elhatározta, hogy újra felkeresi azt a vidéket. Minthogy előző útján aranyat talált, megvolt a mód rá, hogy repülőgépet béreljen. Pár óra múlva már ott lebegett ama környék fölött, ahol a szerencsétlen eset történt.

Az egész területen szinte minden egyes tavat megvizsgálták, de egyikük sem felelt meg annak a képnek, amit az aranyásó látott álmában. Végére is a pilóta, félve, hogy kifogy az üzemanyagból, azt tanácsolta, hogy forduljanak vissza. Az aranyásó annyira az álom hatása alatt állt - hiszen ez készítette az útrakelésre is -, hogy megkérte a repülőgép vezetőjét, szálljon el alacsonyan egy tó-csoport fölött, mely úgy kilométernyire terült el a két bajtárs eredeti táborhelyétől. E tavak egyike szemmel láthatóan sekélyvizű volt és egyik oldalán homokos part húzódott végig.

S amint elsuhantak a víztükör fölött, apró, lassan mászó pontot vettek észre a homokban. A pont meg-megállt, aztán újra tovább kúszott.

Abból a távolságból nem tudták megállapítani, hogy micsoda; medve vagy vadászó farkas is lehetett. Már éppen azon voltak, hogy visszafordulnak a civilizált világ határa felé, amikor mégis úgy döntöttek, hogy még egy utolsó kísérletet tesznek és megnézik a tavat közelebbről.

Három perc múlva a két utas szeme elé az emberi kitartásnak és szívósságnak olyan példája tárult, amilyent alig tartottak volna hihetőnek. Megtalálták az eltűnt embert; csaknem egész mezítelenül, teste és arca tele volt szúnyogcsípésekkel, mert már nem volt ereje elhajtani magáról a vérszívókat, két hónapos szakála csapzott volt a rászáradt vértől, és fekete legyek légijója nyüzsgött benne; ő maga végsőkéig lesoványodott, de azért még messze volt a haláltól.

De a hatvankét napos szenvedés után, amelyhez foghatót csak kevesen álltak ki valaha, az eltévedt ember, aki nem volt hajlandó meghalni, nem volt már észnél. Tompa, üres tekintettel bámult megmentőire, és tovább akart mászni térdén és kezein. Észak felé csúszott-mászott, minden kínos lépéssel egyre távolodva a menekülésnek egyetlen lehetséges irányától.

Még védekezett is gyöngén, amikor szelíden, óvatosan odavitték a várakozó repülőgéphez. Két óra múlva már biztonságban volt.

Később, amikor testileg, lelkileg már magához tért, elmondta, hogy a Nap több napon át nem bújott elő, ez zavarba hozta, elkezdett körbe-körbe vándorolni, nem bírta kitörni a körből, míg végül a tavak és folyók partját kezdte követni, abban a reményben, hogy így ismerős víz mellé juthat.

Amikor úgy egy hét múlva a Nap ismét megjelent, a boldogtalan ember már annyira meg volt viselve, hogy megszállottként ragaszkodott a képzelt irányhoz, s az volt a benyomása, hogy a Nap nem a rendes helyen kél és nyugszik, így aztán dél helyett északnak tartott, s észak felé vánszorgott tovább akkor is, amikor már megszűnt tudatosan irányítani lépéseit. Élelmet úgy szerzett, hogy gáttal elzárt egy-egy patakot, s a gát alatt a vízfénékbe dugott ágakból kosárfélét csinált; a halak fennakadtak ebben, amikor a mederből lefolyt a víz. Eleinte, míg a haljárás tartott, egészen jól elélt a zsákmányból, kilós halakat is fogott; halon pedig, még a nyers halon is, megélhet az ember. De aztán véget ért a haljárás, s ettől fogva kénytelen volt gyökereken élni, közben egy-egy foglyot is elejtett ködobással, amíg nem hagyta el ereje annyira, hogy még a követ sem bírta elhajítani.

Aztán nyúlhurkokat készített fenyőgyökerekből, de a nyulak a legtöbb kelepcét egyszerűen megették; erre ő a balzsamfenő mézgájával kente be a hurkokat, azt nem szeretik a nyulak, s olykor sikerült zsákmányt ejtenie. De nemsokára annyira elgyöngült, hogy semmiféle munkát nem bír végezni, s most már csaknem kizárólag a nyírfa belső kérgén élt. Ott fenn a távoli északon mérföldekre nem akad nyírfa, s így gyakran még ezt az egyáltalán nem kielégítő táplálékot is nélkülöznie kellett. Végül nem tudott naponta hosszabb utat végigmászni, mint egy-kétszáz métert; legalább az utolsó napon megtett útján látható nyomok erre vallottak. Hat vagy nyolc napon át étlenül vánszorgott, ez olyan kínszenvedés, melyet kevesen élnek túl.

Tompult aggyal, időnként még igyekezetének célját és értelmét is elvesztve szeme elől, nap-nap után egyre messzebbre és messzebbre kúszott a menekülés lehetőségétől. És kétségtelen, hogy az örület végül is megtette volna azt, amit az éhezés úgy látszik egymagában nem tudott elérni.

Ez az „erdőtéboly”, amely pusztulásba kerget embereket, egyaránt megtámadja az akaratgyöngé és az erős férfiakat, a városi embert és a vadon lakóját, mikor bizonyos idő múltán azon kapják magukat, hogy képtelenek kitörni a láthatatlan hatalom bűvköréből, amely egy meghatározott területre látszik zárni lépteiket, vagy mind mélyebbre és mélyebbre csalogatja őket a vadonba. Régi ösvényjárók hamarosan észreveszik a tüneteket és igyekeznek küzdeni ellenük, még mielőtt az ítélőképességük teljesen kikökenne és megbízhatatlanná válnék.

Ez a körben futó megszállottság furcsa gondolatokra ösztökéli az embert. Hatása alatt kétkedni kezd az iránytű tanúságában, szembeszáll jól ismert tényekkel, nem ismer meg olyan helyeket, amelyek közt annak előtte egészen otthonosan mozgott.

Egy erdőirtó telep felügyelője, miután teljesen belezavarodott tájékozódó próbálgatásaiba, véletlenül rábukkant egy ismeretlen útra, követte ezt, és végül egy táborhelyre érkezett; de csak amikor már jól benne járt és megismerte néhány emberét, akkor eszmélt rá, hogy a maga telepére került vissza. Némelyek, akik hosszabb időn át eltévedve bolyongtak az erdőn, s elég szerencsések voltak, hogy elegendő vadat ejthettek el táplálékul, élve s ép bőrrel kerültek ugyan meg, de mintha teljességgel elvesztették volna gondolkozó képességüket. Emberek megpillantásakor elmenekülnek és csak nagy nehezen lehet megfogni őket, s akkor is kimeredő szemmel bámulnak a megmentőkre, vagy dühösen küszködve próbálják kiszabadítani magukat és megszökni tőlük.

Csak azok, akik éveket töltenek a vadon jeltelen pusztaságában, iránytű segítségével nélkül vándorolva, tesznek szert arra az ügyességre, vagy helyesebben tudományra, hogy a rengeteg apró jelzéseiből tájékozódva megtalálják a helyes utat és irányt. Az olyan erdei emberek, mint például a favágók, akik ritkán távolodnak el az irtás útvonalaitól, éppoly könnyen eltévednek, mint a városiak. Az erdőirtó vállalatok kerülői, mérnökei és terepfelvételezői mind iránytű után szoktak igazodni. Munkájuk szükségessé teszi e műszer állandó alkalmazását, és ritkán tesznek akár csak egy lépést is nélküle.

Egyedül a vadfogók és aranyásók közt találunk embereket, akikben a tájékozódás ösztönös érzékének felbecsülhetetlen adománya magas fokra fejlődött.

A lakatlan vadonban való utazás megköveteli, hogy éles figyelmet fordítsunk a hátrahagyott ösvényre is, közben kellőképpen megfigyelve az előttünk lévő tájat s emlékezetünkbe vésve minden egyes fordulót. Meg kell ismernünk az egyszer már látott vagy érintett hegygerincet, völgyet, vízmosást vagy folyóvizet, ha másfelől és másutt közeledünk is hozzá. Amikor letérünk az ösvényről, hogy mocsarakat kerüljünk ki, vagy más okból kell kerülőket csinálnunk, sohasem szabad elveszteni szem elől az általános irányt. Az ösvény mint valami hosszú fonal gombolyodik le mögöttünk, s ennek a fonálnak az egyik vége a táborhelyünkön van, a másiknak pedig mindig a kezünkben kell maradnia.

Ha a Napot nem takarják felhők, akkor csálthatatlan vezetőül szolgál, persze számításba véve mozgását is. Visszatérőben nem szükséges pontosan ugyanazon az útvonalon járni, mint menet, hacsak nem ez a legalkalmasabb; elég, ha sorra felismerjük a patakokat, gerinceket, lapályos részeket és más jellegzetes pontokat, emlékszünk arra, hogy milyen szög alatt keltünk át azokon. Mindenki megvan a hajlandóság, hogy túlságosan jobb- vagy balfelé térjen ki, s e tény ismeretében ellene kell dolgozni ennek a hajlamnak.

A fenyőfák csúcsai a gerincek taraján mind egyformán északkelet felé mutatnak; a lapályos terepet borító bozót is, ha ki van téve a szélnek, nagyjából határozott irány felé dől, s ez olykor szemmel láthatóan feltűnik. Védtelen terepen a fák kérge vastagabb, s az évgűrűk sűrűbbek a fák északi oldalán. Nem szabad elfelejteni, hogy a víz mindig lejtőn lefelé folyik; hogy a jávor s általában a rőt vad csapái márciusban többnyire a dél felé nyílt tereprészeken találhatók; hogy a legutóbbi hóvihár hava rendszeren a fák azon az oldalán halmozódik fel, amelyik a havat hozó szél irányával szemközt van (a szélirányt természetesen már eleve megfigyeltük); s hogy Észak-Kanada egész területén a terepalakulások általános „hajlása” vagy „fekvése” északkelet-délnyugati irányú. Ha az ember mindezeket figyelembe véve az eredményt összegezi, meglehetősen pontosan tájékozódhat útján.

Az indiánok az említett tájékoztató jelek után igazodva járkák útjukat, s nem kell azt hinni, hogy valami Istenadta kiváltságos képesség élne bennük, ami másféle emberben nem lehet meg. Csak az állandó gyakorlat és a szokássá vált szüntelen, éles megfigyelés emeli őket arra a magas fokra, melyet oly sokan közülük elérnek. Elég, ha egyetlen nemzedék kikerül a régi

környezetből, és az ösztönös tájékozódóképesség máris kihal belőle. Az iránytűvel való utazás, s az olyan utazás közt, amely csupán a föntebb leírt jelekre támaszkodik, akkora különbség van, mint egy mennyiségtani feladat és egy műalkotás közt.

Az iránytű megkívánja, hogy egyenes vonalban haladjunk, minden akadályon keresztül, vagy ha kitérünk a vonalból, akkor számon kell tartani, hogy valamelyik irányba ennyi meg ennyi lépést tettünk, s utóbb ugyanannyit kell megtennünk az ellenkező irányban is, míg az akadály hátunk mögé nem kerül; ez tisztára gépies eljárás. A terep alakulását így kevésbé használhatjuk ki előnyünkre, s az ember mozgását többé-kevésbé gátló körülmények akadályozzák.

Ennek az eljárásnak a segítségével rendkívül fontos műszaki munkák és hasznos változások mennek végbe a határvonal mentén, csupa olyan teljesítmény, amely az iránytű nélkül elképzelhetetlen volna, aztán nagyon pontos eredményeket lehet elérni az iránytű segítségével a vidék térképezésében is. De az egyszerű utazás szempontjából sokkal szabadabban mozog az, aki a Nap, a szél, a hegyalakulások és föld felszínének formái után igazodik, ezeket tekinti vezetőinek, s általuk szert tesz legalább részben arra a hatodik érzékre, amely minden veszélyre és elszámításra eleve figyelmezteti. Így ez az érzék annyira kifejlődik, hogy az ember a szó szoros értelmében megérzi, ha hibás irányba fordul; ösztöne csaknem olyan tévedhetetlen, de sokkal hajlékonyabban alkalmazható, mint akármiféle műszer, s az ember rábízhatja magát, amikor minden más segédeszköz csődöt mond. Némely emberben ez az érzék figyelemre méltó fokra fejlődhet.

A kelepccék közt, amelyeket a Természet állít, hogy a vigyázatlan ember lépteit összezavarja, leghatásosabb és legfélrevezetőbb az „útlerövidítés” vagy egyenes „átvágás”. Még az erdőismeretben jártas emberek is áldozatul eshetnek ennek a csalóka csábításnak, igyekezetükben, hogy néhány órányi utat és megfelelő számú mérföldet megtakaríthassanak. Szilárdan hiszem, hogy még sohasem volt olyan „rövidebb út”, amelynek valahol a közepe táján ne bukkant volna föl egy áthatolhatatlan mocsár, megmászhatatlan hegy, vagy áttörhetetlen bozót, ami kerülőutakra kényszerítette a vándort, úgyhogy végeredményben hosszabb utat kellett megtennie, mint hogyha megmaradt volna az eredeti ösvényen. Ez annyira közismert tény, hogy az „egyenes átvágás” vagy „rövidebb út” kifejezés pusztán említése már mosolyt kelt a legtöbb táborban. Gyakori az is, hogy egy régi ösvény, amelyet valamikor szemmel láthatóan sokat használtak, mérföldeken át vezethet bennünket, abban a reményben, hogy végül tényleg eljutunk rajta valahová, de egyszerre csak szarvascsapává, majd nyúlnyomdokká zsugorodik össze és a végén gyökerek alatt, valami mélyedésben teljességgel eltűnik.

Sok-sok évet töltöttem a vadonban és olyan oktatómestereim voltak az erdőismeretben, hogy különbeket kívánni sem lehet. De azért ma sem lanyhulhat el az éberségem, ésszel és szemmel mindig résen kell lennem, mert különben olyan hibákat követhetnék el, amelyek hamarosan annak a bizonyos végtelen körnek a rabjává tennének. Így például nem tudom összeegyeztetni az óvatos és meggondolt utazással az összefüggő beszélgetést, vagy a társammal folytatott huzamos párbeszédet. Különösen éjjel zökken ki könnyen az ember figyelme a kerékvágásból, pedig ha ilyenkor kiejtjük a kezünkől ama láthatatlan fonalat, lehetetlen újra felszedni azt, és nem marad más hátra, mint megállni, tüzet rakni és bevárni a reggelt.

Első tapasztalatom ezen a téren távolról sem volt valami hősies élmény. Jól emlékszem első utamra, egy indián barátom társaságában, aki önként vállalkozott a nehéz feladatra, hogy egy jelentéktelen síksági emberből valamirevaló erdőjárót neveljen. Magas sziklás domb tetején ültünk; néhány leégett fenyő maradványa álldogált körülöttünk s az egyik csonkra felakasztottuk málhakötegünket. Köröskörül mindenfelé hasonló dombok emelkedtek, s mindegyikről elszenesedett fenyők fekete vázai meredtek föl. Az alacsonyabb tereprészekben az üszkös facsonkok között a tűz óta felcseperedett fiatal nyír- és nyárfák, fűzek és égerfák tömör sűrűsége

borította. Feladatom az volt, hogy menjek le a dombról, amelyen ültünk, keljek át egy lapályos részen és kapaszkodjam fel egy másik dombra, mely egészen olyan volt, ugyanolyan holt fenyőcsonkokkal, mint az első, s körülbelül háromszáz méternyi távolságban állt. Könnyebb feladat nem is lehet, gondoltam magamban, még ha nem számíthatnék is a Napra, mely még jobban megkönnyíti a tájékozódást.

Leereszkedtem a lejtőn s a domb lábánál behatoltam a fiatal lombdó sűrűjébe. Rövidesen azon kaptam magam, hogy minden oldalról bezár az összefonódott, drótakadályként ellenálló növényzet bozótja. Hatalmas erőfeszítéssel igyekeztem keresztültörni a sűrűsége és úgy húsz perc múlva örömmel üdvözöltem a puszta sziklák előtttem feltáruuló látványát s igen jól éreztem magam, hogy ismét nyílt terepre jutottam. Felkapaszkodtam a sziklás dombra és lám, a tetején legnagyobb meglepetésemre ott ült barátom és mesterem az egyik holt fa alatt. Nyugodtan pipázott és nyoma sem látszott rajta, hogy olyan gyorsan tette meg az utat a bozótban keresztül.

Elismertem, hogy győzött és megjegyeztem, hogy igazán rövid idő alatt sikerült elém vágnia s elérnie a célt. Kissé meglepetve nézett reám és azt felelte, hogy ő nem ért el semmiféle célt, hiszen el sem mozdult a helyéről. Alig hittem neki, míg aztán meg nem pillantottam a málhaköteget a fán, ahová magam akasztottam volt. Igen megalázó érzés volt belátnom, hogy én egyszerűen lesétáltam a dombról a bozótba, ott aztán megfordultam és megint visszatértem a kiindulás pontjára.

Ez volt első megismerkedésem a bizonyos „végtelen körrel”. De nem volt az utolsó találkozásom vele. És még ma is állandóan ott settenkedik a közelemben, mellettem surran az erdőn, mint valami szüntelenül forgó pányvahurok, az alkalomra várva, hogy egy szép napon majd belegabalyodom. És ma is igen keményen markomba szorítom azt a bizonyos gombolyagot s ama fonál egyik végét, másik kezemmel a legyek ellen védekezve, míg az elém terülő tájat vizsgálom és a követendő irányt mérlegetem.

Oktatómestereim, amikor végre felszabadítottak az erdőjárás mesterségében, úgy vélekedtek, hogy kitűnő eredménnyel végeztem el a tanulmányokat. Bizonyos körülmények közt bármelyikükkel felvehetem a versenyt, de azért még manapság is megesik, hogy olykor nem tudom kellőképpen alkalmazni a fogásokat, amelyekre oly nagy igyekezettel tanítottak. Ha az ilyen esetek kitudódnának, sok csalódást okozhatnának és kemény, bár találó megjegyzéseket váltanának ki némely indián sátorban a kékes füstfátyolba borult sötét fenyők alatt.

Még négy évvel ezelőtt is elkövettem hasonló hibát; helytelenül ítélt meg a helyzetet és ezzel meglehetősen nagy foltot ejtettem erdőjáró hírnevemem, sőt igen közel jártam ahhoz is, hogy befejezzem földi pályafutásomat. Az eset a következő volt: Egy vadászterületet elpusztított az erdőtüz és több száz kilométerrel északabbra kellett húzódnom, új területet keresve. Ezen az úton azonban elfelejtettem számításba venni a megváltozott éghajlati viszonyokat. A hiba következménye az volt, hogy a vadászévad vége után érkeztem meg a kérdéses területre, a kereskedőállomás készletei csaknem teljesen kifogytak már, s ami még megmaradt, nagyrészt hasznavehetetlen, romlott vagy hibás áru volt. Az indiánok, akik azóta már régen elvándoroltak vadászterületükre, kiválogatták a holmi színét-javát. A visszamaradt áru közt volt egy - egyetlen egy - pár jávorszarvasprémből készült ujjatlan, úgynevezett „bebújós” téli kesztyű, de olyan kicsiny, hogy alig lehetett használni. Minthogy akkor nem rendelkezttem prémekkel, kénytelen voltam megvenni a kesztyűt; ez volt az első hiba és később drágán kellett fizetnem érte.

A postaállomás vezetőjének és egy nagyon megbízhatatlan térképnek segítségével kipécézhettem egy területet, aztán két heti cudarul nehéz munkával felhordtam oda felszerelésemet, közben állandóan küszködve a jéggel és a hóiharokkal. Jó százegynéhány kilométeres utat kellett megtennem a területig. A vadfogás elég szerencsésen ment, de a terület kicsiny lévén, a vadállomány hamarosan kimerült, s kénytelen voltam hosszú utakat megtenni a vadon távolabbi mélye felé, hogy zsákmányt találjak.

Az első fagyok után megenyhült a hideg, és én nedves, olvadás időben indultam el kutató-utamra, úgyhogy igen fáradságos munka volt a nehéz hótalpat a laza, felpuhult hóban vonszolni és emelgetni. Bele is izzadtam alaposan, s amikor elhagytam a tavak sorát, amelyek egyike mellett a kunyhóm állt, s nekivágtam az átkelőnek más vízterület felé, felső bőringemet és bőr lábszárborítót¹² felakasztottam egy fára, s nélkülük folytattam utamat. Ez aztán nem csak hiba volt, hanem szinte már bűn.

Nemsokára erősen havazni kezdett, s így tartott ez egész napon át; a sűrű hóesés félig öltözött állapotomban mihamar bőrig átázatatott. Némely ember csodálatosan oktan tud lenni bizonyos esetekben; én is ilyen oktan makacssággal folytattam utamat. Késő délután hódra bukantam. Nem állítottam csapdákat, mert átfázva semmi kedven nem volt könyökig vájkálni a jeges vízben, hanem tüzet raktam és teát főztem; ettől aztán összeszedtem magam és elindultam visszafelé a tanyámhoz.

Az első pár kilométerem minden rendben ment. Az ég kitisztult, az idő hidegebbre fordult, s a fagy, noha ruházatom felszínét jégpáncéllal vonta be, egyúttal szélállóvá is tette. A járás is könnyebbé vált, mert a megszilárdult hó nem tapadt már rá hótalpaimra. A Holdnak rövidesen föl kellett kelnie és minden körülmény javamat szolgálta. Könnyű útra számítottam hazafelé, hódanyagot találtam, amely legalább pár száz dollár értéket jelentett, így hát egy kis átázás egyáltalán nem csökkentette jókedvemet.

Nem vettem számításba, hogy legalább háromszázhusz kilométerrel magasabban vagyok északra a megszokott területemről, olyan vidéken, ahol a hirtelen és heves hóiharok s a hőmérsékletben beálló gyors változások igen gyakoriak.

Menet nem haladtam egyenes vonalban, hanem nagy kitérőket tettem; most visszatérőben tehát elhatároztam, hogy megkísérlem lerövidíteni utamat, vagyis az „egyeses átvágás” régi, hírhedt módszeréhez folyamodom, méghozzá sötétben. Ilyen csöndes, világos és fagyos éjszakán, gondoltam magamban, semmi sem alakulhat rosszul, s úgy számítottam, hogy eredeti nyomdokomat a tanyámhoz közel fekvő tó melletti erdőben fogom ismét elérni, ott, ahol a felsőruháimat hagytam, onnan pedig már csak rövid az út hazáig. De már egy félóra múlva a gyorsan fokozódó hideg annyira átjárt ázott öltözékemben, hogy ismét kénytelen voltam tüzet rakni egy kis völgyben, s ott vártam a Hold fölkelte.

Fagyos szél kerekedett, és gyászosan süvöltött a magányos pusztaság fölött, én meg csak dideregtem a tüzemnél, nem bírtam felmelegedni. A keleti ég szegélye világosabbá vált, s a fenyők hegyes csúcsainak fekete, éles árnyképe nemsokára megjelent a Hold nagy sárga korongján, amely a gerinc fölé kapaszkodott és szikrázó fénnel vonta be a kis völgyet. A bizonytalan világítás az egész környéket furcsán, megtévesztően valószerűtlenné tette. Ez a

¹² Az indián jellegű ruházat darabjairól van szó; a bőr felsőinget többnyire vastag flanel- vagy gyapjúing fölé húzzák, s a rendes nadrág fölött szokták viselni a bőr „leggings”-et is, az oldalán kirottozott lábszárborítót, amely voltaképpen két különálló nadrágszár, amelyek felső végét szíjjal erősítik meg a derékon. (Fordító)

hangulat sajátságos benyomást tett reám és azon kezdtem gondolkodni, vajon ajánlatos lesz-e még az éjszaka folyamán továbbmenni.

Amint a sápadt korong a hegyek fölé emelkedett, az árnyékok megrövidültek és lustán hömpölygő kis folyót pillantottam meg, amely álmosan kereste útját a hóval borított kupacok és elszórt vörösfenyő-csoportok közt. A táj egyáltalán nem tett reám nagyon marasztaló benyomást, így hát nem vártam, amíg a bebújós kesztyűm és mokaszinom megszárad, hanem sietve el akartam érni azt a helyet, ahol a felsőruhámat hagytam; elindultam hát, eltávolodva tüzemtől. Ezzel két újabb hibát követtem el, amelyek bármelyike elég lett volna az adott körülmények közt ahhoz, hogy vesztemet okozza.

Szemügyre vettem a folyócskát és miután megállapítottam folyásának irányát, elhatároztam, hogy lefelé követem, ameddig alkalmasnak találom az irányt; azzal hátat fordítva jól védett tanyámnak, a felhalmozott tüzelőkészletnek és barátságosan lobogó tüzemnek, elindultam erre a nagyon is emlékezetes utamra. Pedig közben valami halk kis hang állandóan a fülembé suttogott: „Ne menj, maradj a tűznél, ott biztonságban lehetsz, ne menj!”

A járás nehéz volt, nem esett elég hó ahhoz, hogy betöltse a terep egyenetlenségeit, s a völgy talaját sziklatörmelék halmazai és nagy kupacok borították, köztük gödrökkel; a holdvilág csak a dolgok árnyékát növelte meg, ahelyett hogy ösvényt mutatott volna. Ismételten elbotlottam és elvágódtam, minden esésem után csontig átfázva, teljesen elgémberedve tápászkodtam fel.

Ekkor a folyó elkanyarodott jobb felé, és kitért az én tervbe vett útirányomból, a kis völgy oldalai pedig hullámos terepformákba mentek át, amelyek távolabb lapályba olvadtak és végleg eltűntek. Rájöttem, hogy az északi Kanadában oly gyakori nagy kiterjedésű muskegek - mocsarak - egyikének peremén járok. Gyorsabban kezdtem haladni, reménykedve, hogy hamarosan erdős tájra jutok, ami azon a vidéken tó közelségét jelezte volna. De nem láttam erdőt, egy kis fenyőligettől eltekintve, mely jobb kéz felől és messze előttem feküdt. Minden oldalról csak a fehér, végtelen hómező nyúlt el nyomasztó egyhangúságban.

A Hold, amelyet már pára kezdett elfátyolozni még amikor a tüzem mellett ültem, most szivárványos karimát kapott és rövid idő múlva egészen elsötétült. Vihar fenyegetett és mihamar be is állt. Északról tompa, nyögésre emlékeztető nesz hallatszott, az percről percre erősödött s én keservesen megbántam, hogy otthagytam legutóbbi tanyámat. De még elég világos volt, hogy a táj részleteit megkülönböztethessem, amennyire egyáltalán kivehetők voltak, s azzal a végzetes derűsen látással, amely már sok embert küldött a másvilágra, eldobtam magamtól a meggondolás utolsó morzsáját is és a lehető legnagyobb gyorsasággal törtettem előre.

Egyszerre millió pokolbeli rém visításával és bögésével csapott le a hóvihar; észak felől fojtogató, vakító hótömeg és fagyasztó orkán zúdult a tájra, a láp felszínén hatalmas, szédítően forgó örvényekbe kavarva fel a havat, amely fehér burokba vonta átfagyott, elégtelen ruházatomat és végképpen elmosta a tájképnek minden egyes részletét.

Az első rohamra megtántorodtam, de aztán összeszedtem magam, és megértve a helyzet egész komolyságát, keményen uralmam alá parancsoltam minden gondolkozóképeségemet, míg elmém szinte tudat alatt fürkészte a süvöltő légkört, hogy a követendő irány valami jelét fölfedezhesse.

A nyílt terepen a szél mindenfelől örvénylett és csapongott, irányából nem lehetett tájékozódni, de az volt a benyomásom, hogy a vihar lármáján túl azt a mélyebb morajlást hallom, amint a szél az erdő fái közt zúg, s úgy véltem, hogy az erdő úgy háromnegyed kilométernyire

lehet. Ezt a zúgást tekintetem hát vezetőmnek és folytattam utamat, a láthatatlan erdő oltalma felé igyekezve.

Szinte kétrét görbülve, lélegzet után kapkodva, fagyott hóval borított ruhában, egyre fokozódó kimerültséggel küszködve törtetem tova. Tudtam, hogy úgy öltözve, ahogyan vagyok, nem szállhatok sokáig szembe a viharral s el kell pusztulnom.

A szél valóságos falként állt elém és szinte kézzelfogható, lehengerlő súllyal nehezedett reám, halálos fenyegetéssel törve vesztetre. Mintha az orkán az én személyemre irányította volna minden erejét és haragját, hogy megakadályozza továbbhaladásomat, míg elgémberedett tagjaim végül is felmondják a szolgálatot s a szél lenyomhat a hókupacok közé. Akkor aztán diadalmas üvöltéssel boríthatja rám a fehér szemfödelet és nem marad egyéb a pusztaságban, csak a szél ordítása, az örvénylő hófúvás és a végtelen, üres hó sivatag.

Ezzel a roppant vidám gondolattal párosult még az is, hogy hátha megcsaltak az érzékeim és az az erdőfolt egyáltalán nincsen ott, ahol feltételeztem. A gondolat fokozott gyorsaságra ösztökölt, már amennyire ezt a szót az én kínos vánszorgásomra alkalmazni lehetett. Karom könyökig, lábam térdig érzéketlenné vált. Szemem is beragadt a ráfagyott nedvességtől, megfagyott kesztyűmmel dörzsölgettem le szempillámról a jégréteget. Így bukdácsoltam s egyetlen gondolat lebegett előttem, az, hogy nem szabad elesnem.

A szél mintha megkétszerezte volna erejét, s olyan keményen ellenálló falként nyomult szembe velem, mintha gonosz indulattal végképpen lehetetlenné akarná tenni továbbjutásomat. Személyes ügyünké látszott válni az egész: a vihar párviadala volt ez velem. És küzdöttünk, a szél az ő üvöltő dühének szabadjára eresztett, mindenható erejével, én pedig mindazzal a gyűlölettel, elkeseredéssel és elszántsággal, amit a szél ütései és rúgásai gerjesztettek föl bennem.

Meddig tartott ez így, nem tudom, de elég az hozzá, hogy egy idő múlva határozottan megütötte fületem a szélrázta fák zúgása, és kevéssel utóbb fölemelkedett előttem az erdő fekete fala. Tudtam, hogy most legalább már nem egészen kilátástalanul folytathatom a harcot. Sietve kerültem meg az örökzöld övezet egy sávját, fel-felnézegetve, hogy hol látok kopár fenyőcsúcsot kiemelkedni a fekete koronák fölé, mert az kiszáradt fára vallott volna, de semmit sem bírtam megkülönböztetni a sötétségben. Behatolva a ligetbe, gyorsan szilánkokat hasítottam le néhány fáról és a szájamba vettem, hogy megállapítsam, van-e száraz fa köztük. De a szilánkok az ajkamhoz ragadtak, s ebből tudhattam, hogy még zöldek. Azokon a fákon tehát nem találhattam tűzgyújtásra alkalmas anyagot. Halálos rettegés szállt meg: mi lesz, ha nem találok száraz fát?

Izgatott, de rendszeres kereséshez láttam, baltámmal megkopogtatva a törzseket, hogy a hangról megtudjam, száraz-e a fa belseje, de minden igyekezetem hasztalan maradt.

Közben a fagy mind mélyebbre és mélyebbre hatolt belém, s én beláttam, hogy húsz perc múlva már a legszárazabb fának se fogom semmi hasznát vehetni, mert képtelen leszek tüzet gyújtani.

Szinte vak rémületben futottam ki a nyílt terepre. Közben a vihar dűhe kissé alábbhagyott, s én kimondhatatlan megkönnyebbüléssel fedeztem fel egy nem messze álló kiszáradt tamariszk-fát, amely addig rejtve maradt előlem.

Vad dühvel estem neki baltámmal és ekkor láttam, hogy átázott kesztyűm olyan alakúra fagyott, hogy szinte lehetetlen volt a baltát tartani benne. Többször próbáltam lecsapni, de a balta elcsavarodott a markomban és éppen csak súrolta a tamariszkot, ezt a rendkívüli kemény fát.

Egyszer az egyik félrecsúszott baltacsapás a lábamat érte, átvágta mokaszinomat meg a darócharisnyámat és véres sebet ütött. Egy újabb csapásnál a balta kirepült meggémberedett kezemből, és becses pillanatokat kellett a keresésre fordítanom. Csak egyetlen lehetőség maradt hátra: födetlen kézzel kellett fát vágnom. Úgy is tettem, kidöntöttem a fát és fel-daraboltam, míg nem éreztem, hogy ujjaim fagyni kezdenek. És ekkor kiderült, hogy amúgy is szűk kesztyűm vaskeménységűvé fagyva annyira összezsugorodott, hogy nem bírtam többé felhúzni!

Egy pillanatig mereven álltam, amint a tény halálos jelentősége végítéleti bizonyossággal derengett át tompult agyamon. Szemembe meredt a letagadhatatlan, meztelen tény, hogy nem tudom többé használni kezeimet; lábam körül pedig a havat egyre növekvő vérfolt festette sötétre. Olyan közel voltam a halálhoz, amennyire csak közel juthat hozzá valaki anélkül, hogy csakugyan meghalna.

A vihar elült. Az északi fény rákezdett imbolygó táncára. A táj most képmutatóan ünnepélyes arculatot öltött magára, a Hold is megjelent, hogy az alkalomnak megfelelő kenetteljes hangulattal árássza el a képet, s az északi égbolton táncoló Halottak csúfondáros rángatózásaiikkal kigúnyolták az én mozdulataim elvetélt kísérleteit.

Kissé még csodálkoztam is, hogy napjainkban, a haladás korában, a civilizáció vívmányainak tetőfokán, elérhetetlennek találjam e vívmányok segítségét, s olyan halállal, olyan körülmények közt kell meghalnom, amelyek a mai világban már állítólag idejüket múlták. Ez a gondolat kissé megpezsztette véretem újszerűségével, hirtelen összeszedtem magam, és elhatároztam, hogy ez nem megfelelő idő és hely ahhoz, hogy meghaljak. Nem óhajtottam látványossággul szolgálni egy sereg túlvilági rémnnek, és nem akartam tehetetlenül behódolni az Észak Gonosz Szelleme előtt, - végső találkozásom az ő hatalmával és erejével még nem érkezett el!

Hangosan fölkacagtam, hiszen ütőkártyát tartottam a kezemben, mi több, két ütőkártyát: a két kezem maga volt ez. Észak Szelleme azért sem fogja lefagyasztani kezeimet! Majd inkább magam fagyasztom le őket. S úgy is tettem, vágtam és aprítottam a fát, míg kezeim teljesen érzéketlenekké váltak, s közben meg voltam győződve róla, hogy elvesztettem az ujjaimat azért, hogy megmentsem az életemet.

Tüzet raktam. Leírhatatlan kín volt, amikor a vérkeringés lassan-lassan újra megindult a felhasogatott húsban; s még gyötrelmesebb volt a gondolat, hogy vérmérgezésben találok elpusztulni, vagy kezek nélkül kell leélnem majd haszontalan életemet!

Tébolyultan motyogó szerencsétlenek nem egyszer vonszolták el borzalmasan eltorzult tagjaikat az emberlakta vidékig, maradandó jeléül annak, hogy milyen súlyos árat kellett fizetniük csekélyebb hibákért, mint aminőket én követtem el azon az éjszakán. Ujjaim elfagytak, lábamon csontig ható vágás éktelenkedett, de a sérülések egyike sem volt olyan súlyos, hogy végleg nyomorékká tegyen, jóllehet azon a télen nem vadászhattam többé.

Később kiderült, hogy a mocsár a tó mentén terült el, s másnap reggel, amikor elhagytam az erdőt, felfedeztem, hogy az a fenyőfacsoport, amely felé eredetileg igyekeztem, a keresett erdő egyik kiugró nyúlványa volt, s én félig megfagyva töltöttem az éjszakát alig puskalövésnyire attól a helytől, ahol levetett ruháimat hagytam.

S így még ma sem tudom bizonyosan, vajon az a hóvihar el akart-e pusztítani engem, vagy pedig az egész csak egyike volt azoknak a nyers, de jó szándékú kísérleteknek, amelyekkel olykor a barátaink próbálnak bennünket a helyes ösvényre terelni.

VI. LEVÉLHULLÁS

Sokat írtak már a tavasz szépségéről és örömeiről. A költők dicsőítő sorokban énekelték meg a virágnyílás idejét, a rügyezést, a lombfakadást és a pázsiton legelésző bárányokat. A hó hazájában azonban a tavasz inkább az áradások, az átnedvesedett lábak, a rossz ösvények, a szállítási nehézségek és a fogyatkozó készletek évszaka.

A húsvét a jég felszakadásának ideje; ilyenkor hótalpon járva kell átcipelni a kenut a hordutakon, amelyeket olvadó hó kásás tömege borít. Hóviharok és dermesztően hideg esők váltakoznak, vagy ha meleg van, akkor a felolvadt hólé vízözöne zúdul a vidékre, a jég pedig ingadozik lépteink alatt. Az ember türelme rongyokra szakad, és könnyen súlyos betegség csírái vernek gyökeret szervezetében, ha így tavasszal kénytelen künn aludni az esőben.

Idefönn a tavasz éppen az a része az évnek, amikor a házasságok száma legalacsonyabb, a pálinkakereskedő keresete legnagyobb, s az egyház bevételei elenyészőek. Gondolom, a francia kanadaiaknak¹³ van is egy külön szentjük, akinek az az egyedüli feladat, hogy ebben az évadban az utasokra vigyázzon.

Kanadában sokkal szebb évszak az ősz, mint a tavasz. Azoknak, akik az ősz csodáit az emberkéz nem érintette vadonban láthatják, a levélhullás évszaka többet jelent, mint egyszerű átmenetet a nyárutó és a közelgő tél között. És az olyan országban, amely - mint Kanada - túlnyomóan erdős vadonból áll, az ősz mindenekelőtt a vadászévad kezdetét jelenti: vége szakad a civilizált élet egyhangúságának, elérkezik a szabadság korszaka, s az ember átadhatja magát a szabad étellel járó őszi ösztönöknek.

Az erdő tarka színeket ölt, és az indián nyár derűs pompájában ragyog. Kék pára változtatja varázslatossá a messzeségeket; a hegyeket harsány, villogó színű palást borítja be, míg aztán ezek a dús árnyalatok lassanként átolvadnak abba az utánózhatatlan színösszhangba, mely évről-évre a levélhullás csodás látványosságát hirdeti. Csöndes napok következnek, minden mozdulatlan, a tájat néma várakozás hangulata árasztja el; az erdő fáinak népes gyülekezete ünnepélyesen búcsúzik szeretteitől, mély áhítattal várva, míg a szertartás utolsó mozzanatai befejeződnek: a falevelek mondanak most istenhozzádot az erdőnek, amelyet egy időre ékesítettek. Elvégezték feladatukat, és mint a takarodókor bevont zászló, büszke színeket lobogtatva szállanak alá, engedelmesen alávetve magukat a természet megváltoztathatatlan törvényének, hogy később táplálóiává váljanak a fatörzsnek, amely egykor életet adott nekik. És az elmúlásukat megelőző nesztelen csendben, mintha még az idő futása is megállana; nem illik a hamarkodó sietség a komoly szertartáshoz, amikor az oly rövid ideig élt levelek örök nyugalomra térnek.

A magas Észak végeláthatatlan fenyveseiben az ősz sok szépsége veszendőbe megy, s ha hirtelen kilépünk a borongós örökzöld rengetegből egy hegygerincre, melyet nyír- és nyárfák borítanak vörösréz- és bronzragyogású színhatásukkal, úgy érezzük, mintha komor barlangból tágas oszlopcsarnokba jutottunk volna, melyet arany leplekkel díszítettek föl. De az ősz

¹³ Kanadát a franciák fedezték fel még a XVI. században, ők voltak az első telepések, és csak a XVIII. század közepétáján, hosszas háborúk után voltak kénytelenek átengedni az angoloknak. A lakosság-
nak 28 százaléka ma is francia anyanyelvű, s a francia eredetű kanadaiak a katolikus vallást követik,
ellentétben az angol származásuakkal, akik túlnyomórészt protestánsok. (Fordító.)

szépsége a bükk-, juhar- vagy fekete óriásnyír-erdőkben bontakozik ki teljes pompájában. Ilyen erdők még nagy területeket borítanak némely vidéken. Egyszer úgy hozta magával jó szerencsém, hogy ősszel járhattam egy jó hetvenezer négyzetkilométernyi területet borító védett rengetegben, az Ottawa folyó alatti lomberdő-övezet szívében. Gyönyörű vidék volt. Békés tavak csillámlottak a sziklás partok közt, mély, átlátszóan tiszta vizükben nyüzsgött a pisztráng; óriási fákkal benépesített dús erdők szelíd hullámai nyúltak el a dombokon és lapályokon minden irányban. Itt nem honolt a rémek járta fenyvesek hátborzongató sírbolti homálya, a fák nem álltak ellenséges hadrend támadó soraiba, mint a sötét fenyők. A hatalmas, erős törzsű, tömören szétágazó koronájú fák tisztas távolságban álltak egymástól, úgyhogy több ember egy vonalban járva átmehetett volna köztük; a homály inkább valami álomban látott elvarázsolt kastély hangulatát idézte fel, és szinte minden pillanatban vártam, hogy ünnepélyes zene szólaljon meg.

A fák szélesen kitaruló koronái fönn lombos tetőzetté zártak össze, s ez a tető csodálatos színekben játszott, mintha a méltóságteljes oszlopok festett üvegmennyezetet hordoztak volna, amelyen itt-ott átsütött a napfény és félhomályos, de szelíd, jóleső derengést árasztott az alatt elterülő szőnyegre.

A szép rendben sorakozó törzsek közt akadálytalanul lehetett járni, s minden pillanatban átsuhanhatott valamilyen élőlény ama sok közül, amelyek az erdőt lakták. Minden lépésre új és új látképek tárultak fel a nyílt erdőségben, az egyenletes talajt csak itt-ott tette változatossá egy-egy széles lépcsőfokra vagy teraszra emlékeztető hullám, amelyeknek szegélyén a kis szurkosfenyők feketén meredtek bele a színek orgiájába. Hellyel-közzel sima, fehér sziklás dombhát emelkedett föl, szálás, szürke, bütykös ágat-bogat meresztő bükkfákkal; tövükben a szétágazó gyökerek kígyók módjára vonaglottak, mintha márványból faragott képmások vagy szobrok állanának egy ódon vár kertjében. Az ember jelentéktelenné törpült, parányivá zsugorodott a fenséges, nagyszabású és magasztosan hatalmas környezetben.

Helyenként a homály úgy kétszeres embermagasságban világosabbra derült, ahol fiatal jávorfák ragyogóan tarka lombozatán süttött keresztül a verőfény. Az erdő homálya bizonyos távolságból láthatatlanná tette a törzseket, s ahol a Nap behatoló sugarai arany fényfoltokat vetettek rájuk, ott mintha japáni lampionok vidáman csillogó fürtjei csüggték volna, minden elképzelhető formában, hogy farsangi ünnepély hangulatával világítsák meg az ősi csarnokot. A szürke lombos fák sima törzsei közt itt-ott, ahol szélesebb tér maradt, óriási fehérfenyők nyújtották magasba vörösbarnára futtatott, két méternél is vastagabb oszlopaikat. Túlemelkedtek a lombtetőn, hogy az erdő tengerhullámai fölé ágaskodva sötétzöld bokrétás fejükkel meghajoljanak kelet felé, mintha a felkelő Napot üdvözlőnék.

Noha az öreg erdő homályos mélyén még szellő sem remegtette meg a fiatal jávorfák lombját, messze fönn a levegő nem nyugodott el soha. Örökös szél susogott az erdő tömege fölé emelkedő fenyők sötét koronáiban, mély, remegő hanggal, mintha távoli, láthatatlan hárfa húrjai zengenének.

Jávorszarvast nem láttam azon a vidéken, de újra meg újra felbukkant a kisebb fajta szarvasoknak egy-egy csapata, hogy élesen sivító jeleket adva, s fehér farkukat villogtatva nyomban megint eltűnjenek szemem elől.

A levegőt betöltötte a hulló levelek halk nesze, amint tétovázó útjukat rótták a magasból a földre, újabb rétegekkel borítva a máris bokáig süppedő tarkaszínű avar szőnyegét. Keringve, lebegve, kígyózó vonalakban hullottak alá a falevelek, és szünetlen, halkán susogó zizegésük úgy hangzott az erdő csarnokában, mintha a vén fák csendes szóval mesélnének a régmúlt napok titkairól. Ha fülünk felfoghatná beszédüket, talán meg is érthetnők az ősidők regéjét.

Az erdő lakóinak szemében az ősz, minden szépségével, hangjaival, neszeivel, illataival és vérpezsdítő hangulatával, mely úgy felvillanyozza az embert, akár az erős bor, többet jelent egyszerű évszaknál.

Az ősz közeledtének jeleit mohón veszik tudomásul mindazok, akikben csak egy cseppje buzog még a rég eltávozott indián ősök vérének. Északamerika egész területén, az első fagyok figyelmeztető jelül szolgálnak, hogy rendbe kell hozni a különféle fegyvereket és elő kell szedni a vadászat kellékeit. A férfiak rugalmasabban lépkednek, elevenebben csillog a szemük; bennük is megszólal az ősz varázsának hívogatása, és éppoly serény sürgés-forgással készülnek elő erre az évszakra, mint az erdő minden teremtménye. Mert most a Vadászó Szelek kiszabadultak börtönükből, és szabadon kószálnak végig az erdő útjain, tevékenységre ösztönözve a tunyálkodókat és gyorsabb dobogásra biztatva minden élőlény szívét.

Most feltárul a Négyajtó Gyülekezőház¹⁴, és kapuin át kiáradnak a Régen Elfeledt Idők hatalmas vadászainak szellemei, hogy ismét bebolyongják az egykori vadászmezőket. S amidőn a csípős szélfuvallat végigsöpört az erdön, és felkapva egy maroknyi száraz levelet egy pillanatra vesztettül forgó örvényben pörgeti meg az avar, hogy aztán egyszerre leejtse megint, sokan azt mondják, hogy valamelyik régen elmúlt vadász szelleme járja ott táncát a Vadászó Szelek ütemére.

Az erdőt eltölti a levelek zörgése, amint kisebb állatok szökellnek át a fagyott, recsegő avaron, különböző tennivalóknak maguk elé tűzött feladatai után járva. A vizek tükrét vadkacsák és más vizimadarak csapatai lepik el, lármásan készülődve az őszi vándorlásra. A partok mentén mind szélesebbre nyíló barázdák V-betűi szántják fel a víz színét, amint a hódok és pézsmapatkányok sietősen járnak dolguk után, minden pillanatban készen, hogy a legcsekélyebb nyugtalanító neszre hangtalanul a víz alá bukjanak. A sündisznók nyugodt bizalommal sétálnak a nyílt terepen, ügyet sem vetve a veszély lehetőségére és hála fenyegetően meredező tuskés páncéljuknak, no meg a szerencsének, amely a balgákat szokta kísérni, rendszeren kikerülnek minden bajt. Benn a hegyek közt medvék tördelik a faágakat és aprózzák fel a lehántott nyírfakérget, hogy téli tanyájukon olyan fekhelyet készítsenek maguknak, amelyet akárhány ember is megirigyelhetne.

A leáldozó Nap ragyogásában, amint a lapos sugarak ráhullanak a gerinceken húzódó juharfák vörös lombjaira, a hegyek taraját tűzpirosan égő csík látszik szegélyezni. A folyóvizek lapályain s a lápokon susogó sás rozsdaszínű pásztái és a hódmezőket borító vadszéna sárga foltjai érces csillogásra gyúlnak, mintha ó-arany ötvösmunka filigrán mintái foglalnék be a csendes vizek drágaköveit.

Az ingoványból felszálló könnyű köd páráját átítatja a száraz cseresznyefa-levelek zamatos illata és a zsálya füszeres szaga. A sötétség közeledtével minden, ami él, lábon van és sűrűve mozog, a nemsokára beálló nagy változásra készülődve; s a levegőt betölti az alig hallható, de szakadatlanul kísértő halk nesz, a mindenféle kisebb-nagyobb élőlény jövésmenését hirdelve.

A távoli könnyű zajok a híg, hullámozó levegőben riasztóan hangosakká erősödnek és a száraz avaron átsurranó mókus akkora lármával veri fel az erdőt, mintha sokkalta nagyobb állat haladt volna arra. Gyorslábú teremtmények, melyek máskor oly nesztelenül járnak, most zajos recsegés-ropogással igyekeznek tova a zörgő szőnyegen. A bozót recsegése, egy megriadt rőt vad sípoló szava, s egy felrebbenő fogolycsapat surrogó szárnycsapásai valami szokatlanul

¹⁴ Az északi indiánok nagy tanácswigwamja, itt a Természet csarnoka; a négy ajtó a négy világtájat jelképezi. A következőkben a szerző a régi indián mondákból idéz egyes jelképeket és részleteket, amelyek Longfellow amerikai költő „Hiavatha” c. indiánregényében vannak összegyűjtve.

nagy állat közeledését jelzik. A fák sora mögül jávorbika lép elő fölmeredő sörényének és széttáruló lapátainak szilaj pompájában, kisurran a tópartot szegélyező pázsitra, és dacos bögéssel hívja harcra az egész világot. Kihívására nem kap választ, és hatalmas erővel csaptatva át a magas nád közt, fiatal fákat csavar vagy tép ki, mély horkantásokkal és üresen kongó patadobogással, hogy kiadja dühét kielégítetlen harci vágyában. Egyszerre csak megáll, hallgatódzik, és nyilván valami rendellenességet vesz észre a környezet szokott összhangjában, mert nyugtalan lesz és visszavonul, bár tétovázva. S ekkor, megokolva a jávor aggodalmát, dél felől alacsony, karcsú formájú, megterhelt kenu siklik csöndesen elő; gyakorlott kéz hajtja könnyű lapáthúzásokkal a folyón.

S abban a szempillantásban minden zaj, minden hang, minden nesz megszűnik, s a csönd olyan hirtelen terül szét, mint a sötétség, amikor egyetlen fúvással kioltják a gyertya lángját.

A könnyű jármű megkerüli a partot a lustán tovalebegő száraz levelek közt, s útja éppoly nesztelen, mint az övék, de semmiféle moccanás nem jutalmazza a kenu végében térdelő férfi éber figyelmét. A vadon elzárkózik előle, kiközösíti őt, a természet élőlényének legfőbb ellenségét, a rengeteg társadalmának páriáját, mintha fenyegető dögvész tört volna be teremtményeinek birodalmába.

A kenu partot ér, egy törpefenyővel tűzdelt nyílt fokon utasa kirakodik, és serény mozdulatokkal felüti sátrát. Nemsokára tábortűz izzó fénye világít bele a gyorsan aláereszkedő szürkületbe, s a füst felhőkben és foszlányokban terül szét a víz fölött, kék szegéllyel vonva be a ködsávokat.

Leszáll a sötétség és a tűz kihamvad. A nagy csillagok mintha kézzel elérhető közelségben szikráznának és az alacsony Hold sarlója mint valami égi csónak lebeg a magaslatot koronázó fenyőfa hegyes csúcsa fölött. Odafele a vadludak elnyúlt, ingadozó vonalai követik egymást rövid időközökben, amint észak felől zavaros lármával vonulnak vissza az egyre jobban közeledő ellenség, a dél felé nyomuló tél elől.

S amidőn az éjszaka előrehalad és a Hold elmerül a hegy mögött, az erdő népe újra elkezdí félbeszakított tevékenységét.

Apró, komoly erdőlakók megszámlálhatatlan sokasága jön-megy nagy sietve rejtektől rejtekig. A nappal csak alig hallható hangok és neszek erőre kapnak az éjszaka csöndjében. A figyelő embert izgalomba hozzák a most határozottan hallható állati hangok. Messziről nyúl visítása hallatszik, amint valamelyik ragadozó foga alatt a téli tartalék fagyasztott húskészletét kénytelen szaporítani; loccsanások, surrogó, kaparászó zajok hirdetik, hogy a pézsmapatkányok mint megannyi kis gnóm gyorsan futkároznak, és szökellnek ide-oda rövid útjaikon, lázas sietséggel töltve meg raktáraikat aratásuk eredményeivel; dobbantások, puffanások, hurcolt fakoloncok súrlódó zaja, és távoli emberszóra emlékeztető halk mormogás kíséri a hódok munkáját, amint bandákra oszolva végzik bámulatos tevékenységüket, hogy idejében felkészüljenek a télre...

De mihelyt a hajnal felderengett a keleti láthatáron, a neszek és zajok fokozatosan elültek, s a virradat már élettelen, hangtalan erdőre árasztotta világosságát. Csak egy kis csapat vadkacsa foglalatoskodott reggeli tisztálkodásával, és egy sün rágsálta kielégíthetetlen étvággyal kedvenc csemegéjét, egy hordszíjat, amely véletlenül a sátoron kívül maradt.

A sátorban mocorgás hallatszott és füstszalag kígyózott elő a sátornyíláson kinyúló bádoggürtöből. A sün nagy érdeklődéssel figyelte ezt az új jelenséget, egy ideig ostobán bámult a füstre, aztán - útközben még egyet-egyet harapva a kenu pereméből - egy eredményes éjszaka jól végzett munkájának tudatával eltelve kocogott tovább.

Ekkor az ember kilépett sátrából. A tönkrement hordszík láttára zamatos véleménynyilvánításra fakadt.

A sün egy ideig kínos meglepetéssel hallgatta a szóáradatot, majd tapintatosan visszavonult az erdőbe; a fekete kacsák is rövid nekilendüléssel szárnyra kaptak, és búcsúzóul kört írva le a part fölött, elszálltak dél felé.

A férfi aggodalmas pillantással vizsgálta a barátságtalan napkeltét. Kis időt fordítva sietős reggelijére, hamarosan berakodott kenujába és észak felé indult. A part széléhez tapadó vékony jégkerget karóval kellett széttördelnie, hogy kenuját vízre bocsáthassa, s a parti fűre ráakódott dér elég sűrű volt ahhoz, hogy az éjszaka arra kószált róka nyomait világosan elárulja. Ezek a jelek még fokozták az idegen aggodalmát, hiszen egész éjjel hallotta, hogyan húznak délfelé a vadludak rajai. Nagyon is tisztában volt azzal, hogy netán súlyos árat kell fizetnie azért a merészségért, hogy a tél beállta előtt ilyen messzire hatolt. Rövidesen belegabalyodott a keskeny víziutak hálózatába, amelyek nemsokára be fognak fagyni és megakadályozzák, hogy idejében hozzáláthasson az őszi vadászathoz. Az a bizonyos ördög, amelynek kijelölt feladata, hogy a Tél légióit vezényelje, minden pillanatban rászabadíthatja pusztító haderejét a várakozó világra, ha szeszélyes kedve úgy tartja. Hamarosan fel fogja építeni bástyáit és akadályait, minden utat elzárva az előnyomuló kísérletek előtt, s tétlenségre kárhoztatja azokat, akiket az erdőben ért, amíg az előrehaladó tél megint fel nem szabadítja őket. Mert ez az ördög igen kiválóan érti a dolgát. Egyelőre még nem vonultatja fel nehéz ütegeit, a kemény viharokat, a mély havat és a fagyasztó szelet. Kár mindjárt ilyen nagyszabású eszközökkel kezdeni a csatát, s az erdőjárók különben is mintha nem ijednének meg az ilyesmitől. Sokkal célszerűbb, ha kezdetben csak apró, de finom mesterfogásokkal zavarja ellenfeleit: éppen csak annyi havat hullat le, hogy a terhet cipelő ember elcsúszhasson a domboldal lejtőjén; csak annyi jeget helyez a vizekre, hogy az utas még kimerészkedjék a tóra, ahol aztán egyszerre azon kapja magát, hogy a jég csúnyán összekarcolta vagy tépte kenuját; s éppen csak olyan hideget bocsát a tájra, hogy az ellenfél nagy becsben tartott zsák burgonyáját megfagyassza, de ne szilárdítsa meg kellően a jeget, hogy az utas kényelmesen haladhasson rajta.

Így bünteti Ka-peboan-ka, Kivédin - az Északi Szél - Ura, az arcátlan betolakodók merészségét, akik azt hitték, hogy az ő jelentéktelen jövésük-menésük egyáltalán számításba jöhet a Vörös Istenek előtt.

A vadász előérzete nagyon is helyesnek kezdett bizonyulni. Még aznap délelőtt szakadozott szürke felhőfoszlányok vágtattak elő az ólomszínű égen, élesen visító szélvihar kíséretében, amely letépte a lombos fák utolsó leveleit is, a sárga és vörös foltokat, amelyek halálraítélten várták a tél előnyomuló hadainak első megjelenését. És a Természet minden teremtménye nyugodtan várta ezt a pillanatot, amelyre mindegyikük már hetek óta készülődött, mind biztonságosan megbújva várt üregében, barlangjában, örökzöld szövevénytől védett tanyáján, vagy épített házában. Egyedül az embert, a legértelmesebb és legtöbb képességgel felruházott élőlényt érte készületlenül a roham. Nehézkes cókókjával, künn az ellenséges természetben, felkészületlenül, minden élőlény közül egyedül őt szemelte ki áldozatának a fenyegetően közelgő pusztító hatalom.

Két nap alatt ijesztő változás ment végbe a táj arculatán. A magaslatokról eltűnt a csodálatos színárnyalatok pompája. Csak itt-ott maradt egy-két vörös folt, mintha találomra festéket freccsentettek volna szét egy szürke vásznon, s a megmaradt kevés száraz lomb csak annál jobban kiemelte a szél rázta ágak kopár mezítelenségét. Az erdő üres csarnokában kialudtak a vidám farsangi fények. A fagyos szél kavargó száraz leveleket kergetett maga előtt végig a tető nélkül maradt csarnok pusztá oszlopsorain, az avar örvénylő tömegét olykor magasan az

erdő fölé hajítva. És Észak felől sziszegve, rézsutosan keresztül vergődve a fák kopasz ágabogán, zörögve hulltak a száraz avarra a keményre fagyott első hópelyhek. És Ka-peboan-ka, a vén csínytevő, a kaján öreg, elégedetten nézett végig hatásos művén, kezeit dörzsölgette, aztán elindult utolsó összecsapására a vörös- és barnatestű ifjúval,¹⁵ míg ennek elhidegült ajkáról lehervadt a meleg mosoly, s erejét veszve elterült a fagyos földön.

És Ka-peboan-ka ráborította fehér palástját az elesetre, aztán eljárta fölötte forgószélként pörgő győzelmi táncát, kavargó hópelyhekkel töltve meg a levegőt körös-körül. S a határtalan szürke és bíborszínű táj megkövült, lassan hófehérre sápadt Észak Urának lehelletére, mely fagyosan áradt szét a Föld négy tája felé. Hajnalban a Nap szikrázva, de kihűlt sugarakkal emelkedett a hó nehéz szemfödelével takart világ fölé.

Megjött a tél.

¹⁵ Az indiánok ilyen alakban személyesítik meg a nyárutót, az „indián nyarat”.

VII. A HÓDNÉP REGÉJE

Dideregve ültem egy névtelen tó partján a nyirkos zsályabozótban. Éppen virradt, a hajnal szaga eltöltötte a levegőt és tapadós köd burkolta be a tájat. A ködön egy-egy közeli fa árnyképe derengett át. Távolabb semmit sem lehetett látni.

Halk, titokzatos neszek ütötték meg a fülemet, s amint egyre világosabb lett, a zajok is megkülönböztethetővé erdősödtek: fel-felugró halak loccsantották meg a vizet; vadkacsapár hápogott a nádasban; harkály kopogott idegesen, szaggatottan; az erdő mélyéből távoli, üreges koppanás hallatszott; hátam mögött halkan megzörrent a bozót s egy menyét kukkantott ki rám, előrenyújtott nyakkal, hogy azon szempillantásban eltűnjék és három méterrel odébb jelenjék meg újra.

A köd szakadozni kezdett és könnyű széláramlat rázta meg a nyárfa rezgő lombját. A vadkacsák félig-meddig láthatókká váltak, s a párán keresztül úgy látszott, mintha a levegőben lebegnének és szokatlanul nagyok volnának.

Én meg csak dideregtem tovább.

A szellő lassan elhőmpölygette a ködöt és a kis víztükrörről félrevonta a párafüggönyt; a túlsó parton húzódó hegyek remegő sora hol megjelent, hol eltűnt a ködfoszlányok közt, s a gerincek pereme mint megannyi hosszan elnyúlt sziget látszott úszni a ködsáv fölött. Keleten már eltsíztult a köd, s a felhők csikjai lassan piros színt öltöttek. Alig három méternyire egy tönkön pénzmapatkány ült és szárítgatta magát, első lábaival dörzsölte szőrét, s a híg levegőben jól hallhattam halk szuszogását is. Egy csapat vízimadár kilőtt puskagolyó sebességével szállt át fejem fölött, kört írtak le, aztán a vízre ereszkedtek, hosszú barázdákat szántva felszínén. Egy jégmadár smaragdos fénnel csillant meg, amint villámgyorsan levágott egy fölugró pisztrángra, de elhibázta és kacagó csiripeléssel szállt egy száraz ágra. Erre az összhangzavaró hangra nyomban ráfelelt a kanadamadár panaszos dala, ez a furcsa, feledhetetlen melódia, mely mintha éppen a kellős közepén félbeszakadna. És most mindenfelől, a tó túlsó partjáról is ráfelelt ugyanez a panaszos, félbeszakadt dal, egyik madár átvette a szólamot a másiktól, és a tájon végigremegtek a trillázó hangok. És megszólalt az amerikai vörösbegynek a csörgedező patak csobogó neszére emlékeztető hangja; ugyanekkor valamelyik ismeretlen énekes mély hanggal szólt bele a madarak zenéjébe, mintha brácsa húrjait pendítették volna meg. Egyre több madár szava vegyült össze, már nem is lehetett egyiket a másiktól megkülönböztetni, amint a szárnyas zenekar rázendített a hajnalt üdvözlő nagy nyitányra.

Lehúztam puskámról a daróctokot, és beismételve töltényt csúszttattam a csőbe. Nem céltalanul töltöttem ott az időt, hiszen hódtó mellett álltam és a tavaszi vadászat ideje volt. Két kisebb fajta szarvas jelent meg egy kis öböl nádas partján, orrlukaik izegve-mozogva igyekeztek kiszimatolni, nincsen-e valami idegen szag a levegőben, amely megzavarja a környezet összhangját. Nem volt szükségem rájuk, s különben is, ha megugranának, ez akkora zajjal járna, hogy hallókörön belül minden élőlény nyomban eltűnne, és vadászatom véget érne. Csakhogy én már öreg róka voltam, jól kiválasztottam a helyet, ahol állást foglaltam, az állatok nem láthattak, nem hallhattak és nem szimatolhattak meg.

De az elém táruló kép nem maradt hatás nélkül reám. Büntudatos érzés fogott el, amint ráeszméltem, hogy a békés és tiszta elégedettségnek ebben a szép körében én vagyok az egyedüli rendzavaró, a pusztító szándékkal leselkedő rém. A kora reggeli szellőben lengedező páfrányokat, és a sás örökzöld foltjait nemsokára élőlény vére fogja beszennyezni, ha meg-

valósíthatom szándékomat; olyan élőlényé, mely talán egészen az enyémhez hasonló érzéssel köszönti az új nap hajnalát, nem is sejtve, hogy utoljára látja a napvilágot. Lehet, hogy ezek igen furcsa gondolatok s talán nem is illenek egy vadfogóhoz, akinek mestersége az ölés; de tudni kell, hogy aki sokáig él egyes egyedül a Természet templomában, az megtanul gondolkozni és mélyen gondolkodik is sok olyan dologról, amelyek sohasem merülnek fel a mindennapi élet keretei közt. Ha az ember sok életet oltott ki, akkor az ölés idővel már nem vált ki diadalmas érzést, hanem inkább valami belső, visszariadó ellenkezéssel jár.

Láttam öreg vadászokat, akiknek fejét sok-sok tél érintése festette ezüstösre; amikor elejtették a szarvast, szemmel látható sajnálkozással simogatták a kimúlt állat bársonyos orrát. Az indiánok rendesen bocsánatkérő, engesztelő szavakat sutognak az állathoz, amelyet éppen elejteni készülnek. Nos, mindegy, elég az hozzá, hogy amint a köd eltisztult a hegyekről, nem messze tőlem nagy hódott láttam úszni a tó vizében. Ez az én vadam volt, kételyeim szertefoszlottak, és emberséges érzéseim úgy elröppentek, mint száraz levelek a szélben.

A hódok hívójelét hallatva felhúztam puskámat és vártam.

A hívó szóra a hód megállott, kiemelkedett a vízből és szimatolni kezdett. Megismételtem a hívó hangot, mire a hód felém úszott, egyenesen a halál torkába. Úgy ötödfél méternyire tőlem lassabban kezdett úszni és mindenfelé figyelt, hogy merre lehet a társa, mely a hívó jelet adta. Jól szemügyre vehettem az állatot, és dús, pompás szőrének láttára megállapítottam, hogy nem hiába keltem fel olyan korán. A hód merően felém nézett, megint kiemelkedett a vízből, hogy szimatot kapjon, de mivel nem érzett semmit, lustán elfordult és tovább úszott. Kényemre-kedvemre ki volt szolgáltatva, s én szép kényelmesen célba vettem a fejét, amikor egyszerre összeszorult a szívem arra a gondolatra, hogy életet oltsak ki ilyen szép reggelen. Az a kis élőlény boldog volt, örvendezett Isten áldott napfényének és csak az imént szabadult ki a tél sötét börtönéből, hogy a tavaszi hajnal tiszta levegőjét szívja. Joga volt hozzá, hogy ott éljen, legalább annyi joga, mint nekem, sőt sokkal több, hiszen már előttem is azon a tájon élt.

Leküzdöttem pillanatnyi ellágyulásomat; elvégre csak kicsit kell nyomnom a ravaszon, azzal eldördül a lövés és a hódnak nem kell többé kínlódnia örökös, hasztalan munkájával. De mégis tétoztam és végül leeresztettem a puskát, a hód pedig nesztelenül, meg sem rezdítve a víz tükrét, alábukott és eltűnt. S ekkor egyszerre felzengett körülöttem a szárnyas énekkar dicsőítő diadaléneke, amelyet az ölés vágya egy időre kizárt a fülemből; és úgy éreztem, mint-ha az egész Természet ujjongva áldaná a tettet, amely megóvta a szentélyt a bemocskolástól és megakadályozta, hogy a hajnal tökéletes óráját rontás szakítsa meg.

Visszatértem kunyhómba és sokkal elégtelőbb jóérzéssel fogyasztottam el reggelimet, mint máskor a legeredményesebb vadászat zsákmánya után. Nevezhetjük ezt, ha úgy tetszik, gyöngeségnek, ingadozásnak, vagy a lelkiismeret első, ébredező szavának egy olyan ember életében, aki odáig a vérontást tekintette hivatásának; mindegy, de a tapasztalatok óta, amelyeket utóbb a hódokkal kapcsolatban szereztem, csöppet sem bánom magatartásomat, ha visszagondolok az esetre.

A hód egykor északon ugyanazt jelentette, mint nyugaton az arany. A régi aranyásótelepeken az arany volt az egyedüli csereeszköz; s az északi kereskedőállomásokon emberemlékezet óta a hódbőr volt az egyetlen pénznem, amelynek árfolyama sohasem változott s ezért érték-egységül szolgált más prémek felbecslésében is. Ennyi meg ennyi másféle gerezna ért meg egy hódprémet, ezt viszont egy dollárra tartották. Az elemi iskolákban használatos számológéphez hasonlóan karikákat fűztek fel egy zsinórra, a karikát „hód”-nak nevezték, s mindegyik egy dollár értéket képviselt. Amikor a vadász eladta prémjeit, a megfelelő mennyiségű állatbőr leszámolása után egy-egy „hód”-karikát tovább toltak a zsinegen. Pénz egyáltalán nem cserélt

gazdát. Ennyi meg ennyi számolókarikát a kereskedő megint visszatolt a zsinór elejére a vadász adóssága fejében, azután a trapper hozzáláthatott a vásárláshoz és ahány dollár értéke volt a megvett holminak, annyi „hód”-karikát toltak vissza a vadász javára megmaradt karikákból, míg végül mind visszavándorolt és a vásárlás befejeztetett.

A karikák rendszerint gyorsabban csúsztak visszafelé a zsinóron, mint ahogy előbb felvonultak. Közismert az egyszeri vadász históriája, aki két nagy köteg prémel állított be, a fent leírt módon kifizette adósságát, kétszer nyitotta ki száját és máris újabb száz dollár adóssága volt. Mert az állatbőr ugyan olcsó volt, de a készleteket annál drágábban számították. Ismerek embereket, még nem is olyan öreg embereket, akik a nyestprém darabját, amelyért ma negyven dollárt is megadnak, még négyesével adták el egy „hód”-egység ellenében, vagyis 25 centet kaptak egy-egy nyestgereznáért.

A vadásznak ijesztő mennyiségű prémet kellett behoznia, hogy akár csak a legszükségesebb készleteket beszerezhesse, ha figyelembe vesszük az árakat, amelyek még manapság is érvényben vannak a távoli kereskedőállomásokon. Egy 25 font súlyú zsák liszt ára 5 dollár, gyertya darabja 25 cent; cukor fontja 50 cent; öt font zsírszalonna 4 $\frac{1}{2}$ dollár; egy nadrág 25 dollár; és így tovább. A régi történet, amely szerint egy puska ára annyi hódbőr volt, amennyi egymásra rakva fölért a puska csövének végéig, bár sokan mesének tartják, szó szerint igaz. Sok öreg indián él ma is, aki még így vásárolta a puskáját. De az már kevésbé közismert, hogy voltak lelkiismeretlen kereskedők, akik azzal fokozták az árat, hogy hosszabbra csináltatták a puskák csövét a kelletténél, s a vevőnek le kellett reszelnie a csövet, hogy a fegyvert egyáltalán használhassa.

A hód ma már nem él olyan tömegekben, hogy egymaga biztosíthassa a vadász megélhetését, de még csak tíz évvel ezelőtt is egész sereg fehér vadász és ezer meg ezer indián élt meg jóformán egyedül a hódrémből. Amióta szinte kipusztították a hódot, az északi odzsibvék szükségét szenvednek és nem egy törzscsoportjukat a kormányzat kénytelen ellátni, hogy éhen ne vesszenek.

Az első, s több mint száz éven át az egyetlen foglalkozási ág, amelyet Kanadában űztek, a prémkereskedés volt, ebben pedig a hódbőr játszotta a főszerepet. A prémkereskedelem története az észak-amerikai kontinens fejlődésében a legszínesebb, legregényesebb korszakok egyikét jelenti.

A bemutatott hódrémelek készítették Károly angol királyt arra, hogy kiadja a híres Hudson-öböl Társaság engedélyokiratát, akkora területet adva ennek, amekkorát valószínűleg még soha semmiféle érdekltség nem mondhatott magáénak. A prémkereskedelem olyan nagy jövedelemmel járt, hogy a haszna reményében újabb társaságok jöttek létre. Aztán megszületett a féltékenység és az üzleti vetélkedés, s a szemben álló érdekeltségek vadfogói nem egyszer szabályos csatákat vívtak egymással. Férfiak harcoltak, gyilkoltak, éhen haltak vagy megfagytak, veszélyes utakra vállalkoztak a vadon mélyén és szembeszálltak az indián hadviselés borzalmaival, csak azért, mert a hódrémkereskedésből remélt busás haszon csábította őket. Emberek elárulták, megcsalták, megölték és kirabolták egymást, hogy megkaparintassák a hódbőr kötegeit, amelyekért még akkor sem vívhattak volna ádázabb harcot, ha a prémelek minden egyes szőrszála aranyból lett volna.

Az indiánok eközben, felbőszülve szent állatjuk tömeges lemészárlásán és felháborodva annak láttára, hogy idegen férfiak egész csapatai harcolnak egymással olyas valamiért, ami jog szerint egyiküket sem illette, elfogadták a felkínált pénzt mindkét féltől és lecsapva a vadonba benyomuló karavánokra, utolsó emberig leöldösték azokat, a száz- és százezer dollár értékű prémkötegeket pedig elégették. Örömmel ragadták meg az alkalmat, hogy lesújtsanak a

hódvadászra, közös ellenségükre és gyakran igen finom egyensúly-értéket tanúsítottak azzal, hogy azt a pártot is megsemmisítsék, amelyik felbérelte őket, így helyreállítva az egyensúlyt a Természet mérlegén. A téli tanyájukon elfogott vadfogókat borzalmas kínzások közt ölték meg; ezek és más kegyetlenkedések elvették a fehérek kedvét a vadászattól és egy időre megbénították a prémkereskedelmet. De a bölény teljes kipusztítása után az indiánok is akarva nem akarva, kénytelenek voltak változtatni magatartásukon és a fehérekkel vetekedve kezdték irtani egykori barátjukat, a hódot, hogy valamiképpen megélhessenek. A hód, amelyet eddigi védelmezői így cserbenhagytak, mihamar kiveszett és nemsokára már írmagja sem maradt a vidékeken, ahol azelőtt oly nagy tömegekben élt.

Megszívlevélve a leckét, negyven évvel később a legtöbb kanadai tartomány vadászati tilalmat rendelt el a hódra s a tilalomnak nem szabtak határidőt. Így, védelem alatt a hód fokozatosan megint elszaporodott, úgyhogy a világháború kitörésekor a keleti tartományokban is olyan nagy tömegekben élt, mint a legjobb időkben nyugaton. Nem vagyok idős ember, de emlékszem, amikor az erdei folyókat és tavakat északi Ontarióban és Quebecben a hód milliói népesítették be. Minden pataknak és minden tavacsának megvolt a maga hódtelepe. S ekkor ismét, ezúttal utoljára, olyan üldözés sújtott le erre az annyit bántalmazott, jobb sorsra érdemes állatra, aminőt alig tartanánk hihetőnek ma, a vadvédelem korában. A vadászati tilalom megszűnt és a pusztítás elkezdődött.

Emberek, akik igen jól megélhettek volna más foglalkozásból is, faképnél hagyták munkájukat vagy állásukat és ráléptek a vadonba vivő ösvényre. A bölény históriája megismétlődött. De ezúttal nem volt szükség a bölényvadász költséges felszerelésére, lovakra és szekerekre; elég volt kiváltani az olcsó engedélyt, beszerezni néhány csapdát, némi élelmiszerkészletet, meg egy kenut, s azzal boldog-boldogtalan előtt nyitva állt a hódvadászat területe.

Az erdőkben szinte nyüzsgött a sok vadfogó. Hótalpaik a pusztulást vitték szét a vadont keresztül-kasul behálózó nyomdokvonalakon, föl egészen az Észak legtávolabbi tájáig. A civilizált határszél felé széles ösvényeket törték és tapostak kőkeményre a tobogánok, és kutyáktól vont szánok hosszú sorai, mind roskadásig megrakva prémekkel; s ezeken az ösvényeken ezer meg ezer hódbőr jutott el a piacokig. Ostoba, komisz emberek, akik nem érték föl ésszel a tisztességes vadászat elveinek jelentőségét, vagy akik nem voltak hajlandók meztelen karral nyúlkalni a jéghideg vízbe, egyszerűen felrobbantották dinamittal a hód-tanyákat; mert télen hódcsapdákat állítani nem anyámasszony katonáinak vagy szájhősöknek való foglalkozás ám. A hódgátakat a fagy beállta után szétrombolták, velük együtt gyakran még a hódtelepek összes védőműveit is, s a hódok, amelyek esetleg nem kerültek kézre, vagy halálra fagytak vagy éhen veszttek szétdúlt tanyáikon. Halál, rombolás és pusztulás járt az ilyen hódvadászok nyomában.

Könyörtelen vadászok tavasszal megölték az anyaállatokat, éhhalálra ítélve ezzel a kicsinyeket, ami - eltekintve az eljárás aljasságától - eleve megakadályozta az utánpótlás lehetőségét. Ügyetlen vadfogók rosszul elhelyezett kelepcéiből kiszabadították magukat a hódok, amelyek nem fulladtak a vízbe, de a csapda vasfogai közt hagyták lábuk csonkját, vagy húruk nagy darabjait, úgyhogy a megnyomorított állatkák kénytelenek voltak nehéz munkájukat csak egyik első lábukkal, vagy mindkét első lábuk nélkül végezni, ami egyértelmű azzal, mintha az embernek mindkét kezét levágnák.

Láttam egyszer egy hódot, amely ilyen módon elvesztette mindkét első, s egyik hátsó lábát. A szegény pára kínosan erőlködve próbált megtenni minden tőle telhetőt, hogy építőanyagot hordjon tanyájához. Messze volt a víztől, nem menekülhetett el előlem, és noha késő nyár volt már és bőre nem ért semmit, egy jól célzott lövéssel megszabadítottam szenvedéseitől.

A szabályos vadfogás tiszta munkája a múlté lett és olyan sportszerűtlen eljárások honosodtak meg, mint például az eleségtutaj¹⁶ eltávolítása, ami arra kényszeríti a hódot, hogy vagy a csalétekre fanyalodjék, vagy éhen vesszen; ilyen eszköz a hódfogó pálca is, amely rugalmasan fellökődik és magasba rántja a boldogtalan állatot, ez pedig fél lábával a hurokba szorulva órákig lóg a víz fölött és hosszas kínlódás után szomjan hal. Ilyen gyötrelmekre ítélni egy csaknem emberinek nevezhető állatot, valóságos bűntény, és csak igen kevés fehér vadfogó alkalmaz hasonló fogásokat, az indiánok pedig sohasem alacsonyodnának le ideig.

Emlékszem, egyszer amidőn éppen tanyát ütöttem, néhány méternyi távolságból gyereksírással emlékeztető nyögdécselést hallottam. Sietve igyekeztem oda, mert tudtam, hogy a környéken medvecsapdák vannak kihelyezve. Hódot találtam, a fentebb leírt módon függött egy hódfogó pálcán és gyöngye hangon siránkozott. Leszedtem, és láttam, hogy nőstény, még hozzá terhes és már halálán van. Minden igyekezetem, hogy életben tartsam, hiábavalónak bizonyult és nemsokára három élet ment veszendőbe.

Ontario kormánya megsabta az elejtendő állatok számát és megkísérelte, bár nem elég eréllyel, keresztül vinni a rendszabályt. A vadfogók persze kieszelték a módját, hogyan lehet kifogni a rendeleten és olyan fickók, akiknek tíz hódra volt engedélyük, száz hódprémmeel hagyták el a vadont. A hódprémmeben van valami boszorkányos vonzerő, hasonló ahhoz az igéhez, amely sokak szerint az aranyröghöz tapad, s a hódprémmeel kereskedők olyan légkörben élnek, amelyet éppúgy áthat a regényesség, bűn, mohóság, a kalandosság minden eleme, mint a híres aranyrohamok lázas világát. Másféle prémes állatok, amelyek irhája könnyebben megszerezhető, sőt esetleg még értékesebb is, háborítatlanul elszaporodhatnak és legfölbbe csak a hivatásos vadfogó figyelme irányul feléjük; de elég kiejteni a hód nevét, hogy a határvidéken minden ember talpra ugorjon és fülét hegyezze. Amikor Ontarioban felfüggesztették a vadászati tilalmat, olyan roham következett be, amely - ha nem irányult annyira egy pontra - semmi tekintetben sem maradt el a Yukon-vidék 1898-i nagy aranylázának rohama mögött. A kenuk egész csapatai, flottái és brigádjai vonultak fel a több ezer négyzetkilométeres terület tavain, mindegyik a maga kiszemelt vadászterületére. És akkora zsákmánnyal tértek vissza, amilyen azelőtt ismeretlen volt arrafelé. S mindez olyan csel-szövényekkel, aknamunkával és körmönfont fogásokkal járt, amelyet csak nagy háborúk idején szoktak kifejteni a diplomataik.

A történelem megismételte önmagát. Gyakoriak voltak a vadászterületek jogigénye miatt kitört, végzetes kimenetelű veszekedések, és máskülönbbe becsületes emberek annyira elvakultak kapzsiságukban és a könnyen szerezhető pénz kilátásától, hogy egy pár gerezna kedvéért elképesztő és hallatlan aljasságokra vetemedtek.

Közben a vadfogó vígan aratott, de az aratás nem tartott sokáig. Egész vidékekről nyomtalanul eltűnt a hód, s a szemek az indiánok területei felé fordultak. A vörös ember, mint régen, ismét nyugtalanul figyelte a fejleményeket, de ezúttal nyugtalansága már aggodalomná fajult. Nem küzdhetett többé a hód védelméért, amely ha nem is volt többé szent a szemében, egyedüli megélhetési forrásául szolgált, s most kénytelen volt részt venni a pusztításban, tönkretéve saját területét, mielőtt mások megelőzhetnék és mindent elkaparintának előle. A tömegmészárlás tíz évig tartott, míg végül a hód ritka vaddá vált.

¹⁶ A hódok a mesterségesen felduzzasztott tó vizébe fiatal fatörzseket és ágakat hordanak, ez az „eleségtutaj”; télen át ebből a készletből élnek.

Az alkalmi vadász, akit csak a gyors pénzszerzés vágya vitt az erdőbe, a vadonban egyszerűen otthagya a szétszórt, mérgezett csalétket és a fertőzött döögök egész rakásait, azzal visszatért régi foglalkozásához. Az indiánok és a hivatásos fehér vadfogók területeit elárasztották az ilyen alkalmi vadászok, és kipusztították a vadat. A tömérdek kutyafogat maga után vont, hogy rengeteg jávorszarvast ejtsenek el a kutyák táplálására, s a jávor is egyre ritkább lett. A hivatásos vadászok, fehérek és indiánok egyaránt, a maguk érdekében is csak bizonyos mennyiségű prémet gyűjtenek össze s így a vadfogó területek mindig hasznot hozók maradnak. De a betolakodók mindent összeharácsoltak.

Manapság a hatalmas észak-kanadai vadon legnagyobb részében csaknem teljesen kiveszett a hód; hamarosan követi a bölényt a megsemmisülésbe. De a hódok házai, gátjai és munkálkodásuk egyéb művei még sokáig megmaradnak, hogy vádló szemrehányással emlékeztessenek az ember szégyenletes, pusztító mesterkedésére, amellyel a vadont és lakóit kizsákmányolja. Kevesen sejtik, s ezek közt is csak kevesen törődnek a ténnyel, hogy hovatovább már minden összekötő kapcsunkat elveszítjük az egykori úttörők korával; a hód ama kevés megmaradt lények közé tartozik, amelyek Kanada történetének nagy emlékeit őrzik, mi több, első helyen áll ezek közt, s mi méltán lehetünk büszkéek rá. Megérdemli, hogy védelmünkbe vegyük, amíg még módunkban áll megóvnunk őt a végpusztulástól, s ha most elmulasztjuk ezt, nemsokára már hiába fogunk ráeszmélni a mulasztásra.

Kanada prémkincsének csaknem teljes megsemmisüléséért az alkalmi fehér vadfogók ellenőrizetlen, meggondolást nem ismerő vad pusztítása felelős.

Az indiánok és a hivatásos fehér vadfogók gondosan karbantartott vadászterületeit 1915 óta gyors pénzszerzésre áhítózó barbár vandálok rohanták meg, s ezek, egyébbel nem törődve, mint a közvetlen haszon biztosításával, valóságos istencsapásként söpörték végig északi Kanadát. A hivatásos fehér vadfogók, akiknek száma csekély az indiánokéhoz képest, éppúgy szem előtt tartják a vadvédelem elveit, s nagyjából ugyanolyan eljárásokkal vadásznak, mint az indiánok.

A vadpusztítók nem voltak hivatásos vadászok, más foglalkozásokat űztek, és jobb lett volna, ha megmaradnak azok mellett. Az indián és a vérbeli erdőjáró a vadonban töltött hosszú évek után minden más foglalkozásra alkalmatlanná válik, és nem tudja olyan gyökeresen megváltoztatni az életmódját; a hívatlan vadfogók ezeknek az embereknek a kezéből a megélhetés egyedüli lehetőségét ragadják ki.

Tájékozatlan, és nyilván közömbös helyi hatóságok még elő is segítették a kártékony pusztítást, s eredeti lakosságuk jogainak semmibe vételét, holott ez a lakosság kizárólag a vadászatból élt. Nem törődtek egyébbel, mint azzal az ideiglenes, bár dús bevétellel, amelyet az engedélyek, vadászjegyek és vadászati illetmények jelentettek. Hoztak ugyan egypár haszontalan törvényt, de inkább csak arra szorítkoztak, hogy beszedjék a bírságot azoktól, akik a törvényt megszegték, mintsem megakadályozták volna a törvényszegéseket. De pénzzel nem lehet megfizetni azt a kárt, amelyet Kanadának a vad kipusztítása jelent akár kereskedelmi, akár természetvédelmi, akár egyszerűen érzelmi szempontból.

Ismerjük a mesét arról az emberről, aki felvágta a ludat, hogy egyszerre kiszedje belőle mind az aranytojást és tudjuk, hogy mit nyert a kapzsiságával. A két eset nagyon hasonlít egymáshoz.

Hibáztatjuk az Egyesült Államokat, amiért megengedte a bölény kiirtását, mint az akkori indián probléma megoldását; mi viszont néhány nyomorúságos dollárért, vagy még inkább azért, mert bűnösen elhanyagoltuk a kérdés nyilvánvaló következményeinek tudomásulvételét, eltűrtük, hogy egykor nagyszámú szőrmés és egyéb vadállományunkat csaknem teljesen

kipusztítsák. S ez az eljárás még csak indián problémát sem oldott meg, hiszen azelőtt nem volt ilyen problémánk, ellenben éppen az említett eljárás teremtette meg azt, és a kérdés napról-napra komolyabbá válik. A fehér emberre rövidesen súlyos felelősség terhe fog hárulni.

Nem szabad elfelejtenünk, hogy erkölcsi kötelességeink vannak testvéreinkkel, az indiánokkal szemben, de mégis elnéztük, hogy megfosszák őket az egyedüli életfeltételüktől. Pedig ünnepélyes szerződésekben biztosítottuk jogaikat egyszer és mindenkorra a nekik kiutalt területeken, s ezáltal lehetővé tettük, hogy önmagukról gondoskodhassanak, hozzájáruljanak az ország közjólétének gyarapításához és ha nem is hivatalos formában, de annál hatásosabban biztosítsák erdőterületeink vadvédelmét s a vadállomány fenntartását. A bűnös mulasztásnak az a következménye, hogy most az államnak kell gondoskodnia az indiánok eltartásáról. Ez pedig lealázó reájuk nézve és előbb-utóbb erkölcsileg le fogja alacsonyítani őket.

Nemrég gyűlésen vettem részt, amelyen egy tekintélyes szakértő megállapította, hogy a legutóbbi két év alatt több vadfogó működött az erdőségekben, mint bármikor annak előtte. De ha megfizették is vadászengedélyüket, ez semmiképpen nem kárpótolja sem az erdővidékek szülőtteit, sem az országot magát a vadállomány csökkenéséért, amelyet a tömegpusztítás előidézett.

És még egy szempontot is figyelembe kell venni. Ha a vadállomány csökkenése olyan iramban folytatódik tovább, mint ez idő szerint, akkor erdőségeink vadfajtáinak utolsó példányait nemsokára már csak az állatkertekben és állatseregletekben fogjuk láthatni.

Mennyivel fölemelőbb és tanulságosabb, ha akár csak egy pillanatra is a maga szabad, eredeti környezetében láthatjuk az állatot, mint amidőn a búskomor foglyokat nézegetjük a természetüktől annyira idegen környezetben! A prémes állatokat tenyésztő telepek végeredményben biztosíthatják ugyan a prémszükségletet, de az ilyen telepeken tartott, félig megszelídített példányok sohasem képviselhetik a természet igazi barátjának szemében a vadon lakóinak szilaj szépségét és szabadságát, és sohasem fogják újra benépesíteni a pusztát, üres erdőket, ha Kis Testvéreinket¹⁷ végleg feláldozzák a Tudatlanság oltárán, s a fehér meg a vörös ember közös örökségét egyszer s mindenkorra kiirtják a föld színéről.

Az utóbbi öt év alatt óriási területeket vándoroltam be Ontario és Quebec tartományokban, több mint háromezer kilométeres utat tettem meg, de csak tíz-tizenkét helyen akadtam hódok nyomára. Nemzeti állatunk kipusztulásának ez a szembeszökő bizonyítéka olyan mély hatást tett reám, hogy utam eredeti célját - megfelelő vadászterület felkutatását - feladva, arra törekedtem, hogy valami fölfedezetlen kis hódtelepet találjak. De nem azért, hogy csapdákat állítsak, hanem azért, hogy megvédelmezzem és életben tartsam a hódokat.

Utam elég szerencsével járt, és két kis hódcsaládot sikerült fölfedeznem. Most ezekkel próbálkozom, hogy újra benépesítsek egy egész területet, ahonnan csaknem teljesen kipusztult a hód, bár tudom, hogy a feladat némileg reménytelennek mondható. Elszomorító léptenyomon látni az elhagyott hódműveket, az elszakított gátakat, az üres hódházakat.

Ha Kanada minden lakójának alkalma nyílnék, hogy alaposan megismerje ezt a kis állatot, amely mintha gondolkozni és beszélni tudna, mert beszédéből csak a szavak tagoltsága látszik hiányozni, s a szenvedésnek oly magas fokára képes, amely igen fejlett értelemre vall, akkor a közvélemény maga követelné, hogy egész Kanadában vadászati tilalmat mondjanak ki a hódra, még pedig minden határidő nélkül.

¹⁷ Az indiánok az állatokat, elsősorban a hódokat „kis testvéreknek” nevezik, azt fejezve ki ezzel, hogy az állatok éppúgy Isten teremtményei, mint az ember.

Ha a tartományok közös egyetértéssel biztosítanák a hód védelmét, akkor hódprém se kerülhetne eladásra, és a lelkiismeretlen vadfogók - vagy helyesebben vadorzók - kénytelenek lennének abbahagyni a haszonnal többé nem járó mészárlást. S ez még pusztán anyagi szempontból is nagy előnnyel járna, mert bizonyos idő - bár, sajnos, igen hosszú idő - múltán a vadonban ismét elszaporodna a hód, amikor aztán megint engedélyezni lehetne a szigorú rendszabályokkal megszorított és ellenőrzött vadászatot, újra megnyitva ezt a kereseti forrást.

Általánosan elismert tény, hogy a hód a legértelmesebb és legérdekesebb lény az összes állatok között, amelyek valamikor a fehér ember érkezése előtt Kanada hatalmas rengeteget, síkságait és hegyeit benépesítették.

Bár északon a hódok száma erősen megcsappant, és csak kisebb családok élnek még egyes megközelíthetetlen tájakon, Kanadában évekkel ezelőtt már létesítettek egy körülbelül hét-nyolcezer négyzetkilométernyi védett területet, ahol a hódok és más állatok zavartalanul élhetnek és éppoly nagy számban találhatók, mint ötven évvel ezelőtt. Az Ontario tartományban lévő Algonquin Tartományi Parkról beszélek. A vadon élő állatoknak ebben a menedékében kitűnő és megbízható őrség gondoskodik az állatok biztonságáról és nem túlzás azt állítani, hogy e területen könnyebben menekülhet meg a bűnhődés elől az, aki embert ölt, mint aki a vadőrök őrzáratainak hálójában belül megölne egy hódot.

A vadonnak ezt a kis munkását az a kitüntetés érte, hogy a juharfalevéllal együtt Kanada címerében szerepel, s mintegy jelképévé vált ennek az országnak példás szorgalmával, alkalmazkodóképességével és makacs kitartásával. Csupa olyan tulajdonság, amelyet el kell sajátítaniuk mindazoknak, akik a vadontól akarják kicsikarni megélhetésüket. A hód az állatvilágban a hódító és gyarmatosító szerepét játssza. Megvan a maga jól megépített és őrzött otthona, s innen évről-évre kivándorlókat indít útnak - minden család évenként két új sarjat -, hogy ezek messze földet bejárva új területeket hódítsanak meg. Ezek a kivándorlók fölfedezik, átkutatják, elfoglalják, kiépítik és megmunkálják a hódbirodalom újonnan szerzett területeit.

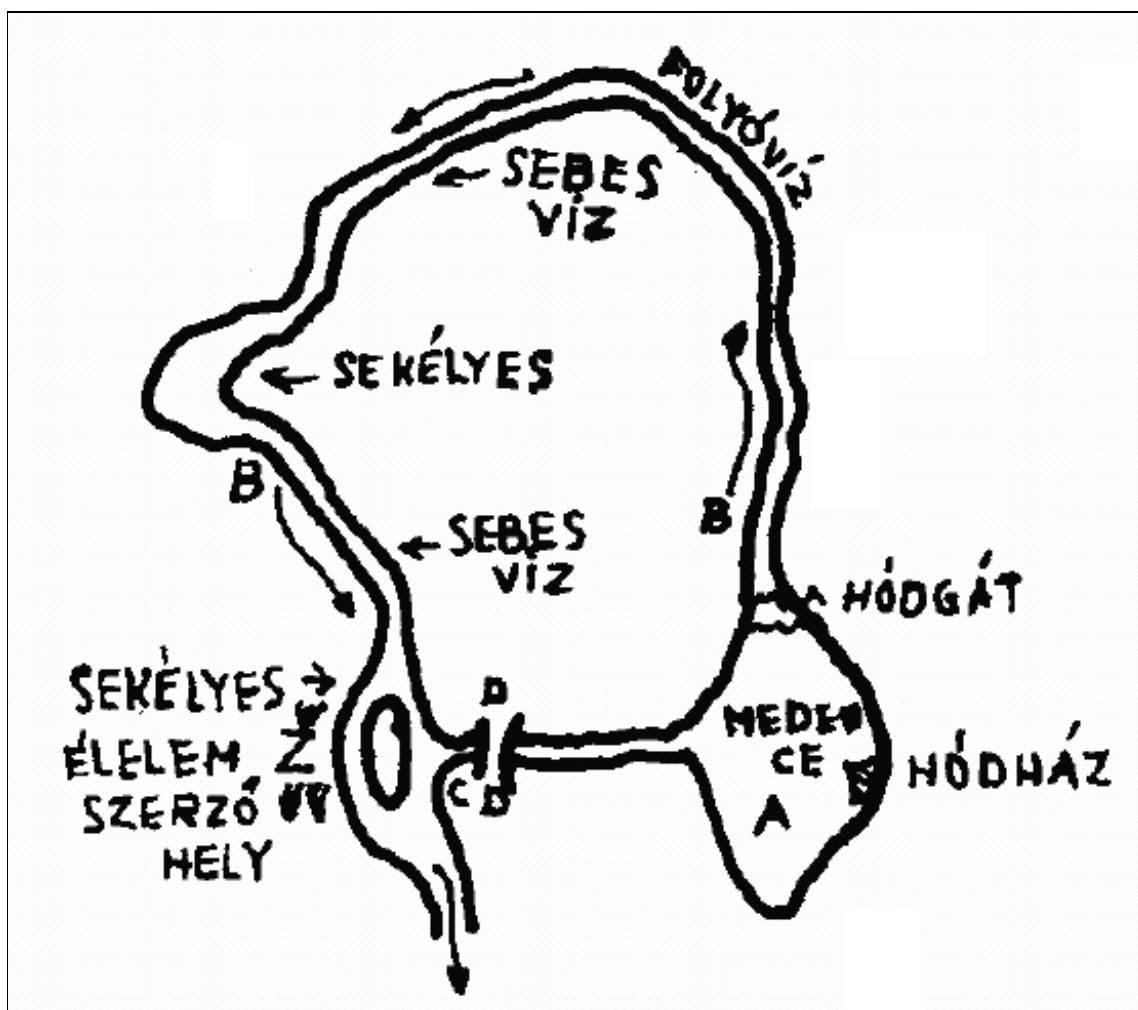
Az indián, noha vadászatból él, a hódot megkímélte. A hód vörös védelmezői véres harcokat vívtak, hogy ezt az állatot megmentse az üldözéstől. De aztán a fehér ember civilizációja olyan gazdasági viszonyokat teremtett, hogy az indiánnak nem maradt más választása, csak az, hogy vagy ő is hódbőrök eladásából próbál megélni vagy éhen hal.

Az indiánok magukkal egyenrangúaknak tartották a hódot; Beszélő Testvéreknek vagy Hódnépnek, Hódemberkének nevezték ezeket a rendkívüli állatokat, és még ma, a pálinkát árusító kereskedők és a megtagadott hagyományok züllött korában is akadnak még a törzsekben idős emberek, akik nem ülnének le az asztalhoz, amelyen hódhúst szolgálnak fel. S még azok is, akik egyébként elfogyasztják a hód húsát, s eladják a bőrét, nem adnák a csontjait a kutyáknak, hanem minden maradványát, lábait, farkát, csontjait és belső részeit visszaadják a hód otthonos elemének, vagyis vízbe dobják.

A legtöbb állat vakon követi ösztönét és beidegzett megszokásait, s értelmének minden megerőltetése nélkül felel bizonyos hatásokra vagy vágyakra. De a hód esetében ezekhez a merőben állati vonásokhoz még olyan értelmesség is járul, amely a hódok ismerőiben azt a véleményt alapozta meg, hogy a hód észbeli képességei sokban hasonlítanak az emberéhez, mert bizonyos mértékig még következtetni, gondolkodni is tud. Erre a gondolkozóképességre szokták példa gyanánt felhozni, hogy a hód gátakat és házakat épít, eleségkészletet gyűjt! Csakhogy a pézsmapatkány is nagyjából ugyanígy cselekszik. De vajon van-e még egy élőlény az emberen kívül, amely az előre kiszemelt irányban tudja ledönteni a fát, s kiválasztja, melyik fa felel meg leginkább a céljának?

Szelíd hódjaim közt voltak egyesek, amelyek sehogy sem tudtak belenyugodni abba, hogy kunyhómban ablakok vannak és mindenféle lomot próbáltak odacipelni, hogy betömjék azokat, mert természetükben van, hogy minden nyílást eltüntessenek, s az ablak világos négy-szögét is bizonyára nyílásnak tartották. Ennyit el lehetett várni tőlük. De hódjaim túllépték a természetes ösztön határát s a mérlegelő okoskodás területére jutottak, amikor felvágott tűzifát hordtak az ablak alá, a fát egymásra halmozták, míg a rakás nem ért fel az ablakig, aztán ezen a rögtönzött állványon láttak munkájukhoz, teljesen betakarva s eltömve az ablakot az odacipelt, s egymásra halmozott ágyneműdarabokkal. Valahányszor nyitva állt az ajtó, a hódok mindent elkövettek, hogy a nyílást eltömjék, de mihamar rájöttek, hogy ez a próbálkozásuk sohasem sikerül. Egyszer mindkét kezemben egy-egy vizesvödörrel tértem vissza kunyhómba, de az ajtót csukva találtam és le kellett tennem a vödröket, hogy az ajtót kinyis-sam. A dolog fölkelte kíváncsiságomat és erősen figyeltem a hódokat. Mihelyt beléptem a kunyhóba, az egyik hód a már előzőleg az ajtó elé cipelt kisebb zsákok egyikét taszigálni kezdte, s addig tolta maga előtt, míg az ajtó is becsukódott. S azontúl is gyakran megtette ezt. Ösztön? Lehetséges.

A munkájukban alkalmazott általános módszerek a legtöbb esetben azonosak, és eljárásaik is ugyanazok. Csakhogy az erdőben nincsen két egyforma hely, és nem csekély találékonyságra van szüksége még az embernek is, hogy a változó körülményekhez alkalmazkodjék; a hód azonban a legkülönbözőbb viszonyokhoz is gyorsan megtanul alkalmazkodni, és minden nehézséget leküzd, közben pedig úgy oldja meg problémáit, hogy hasonló körülmények közt az ember sem cselekedhetne nagyon eltérő módon.

A mellékelt vázlaton A-val jelöltem azt a hódtavat, amelyet jól ismertem. Egy hódcsalád lakott itt. A B-vel jelölt folyó kanyarodóján túl, jóval távolabb, a Z jelzésű helyen bőven volt eleség - fák -, de a tó körül nem volt semmi. A tó vize igen sekély volt, de a hódok az X pontnál gáttal elzárták. A folyóparton Z-vel jelölt pont és a tó - helyesebben medence - közt körülbelül kétszáz méter volt a távolság. A feladat abban állt, hogy miképpen juttassák el az eleséget a tóhoz. A folyó kanyargó útját követni túl nagy utat jelentett volna, de arról sem lehetett szó, hogy a ledöntött fákat, vagy elrágott fadarabokat a földön hurcolják olyan messzire, hiszen a szárazföld száz leselkedő veszéllyel fenyegeti a hódokat. A hódok tehát csatornát ástak a tó és a folyó közt. A folyó jó három kilométeres szakaszon igen sebesen futott, mielőtt elérte volna a Z pontot, eszerint a víz szintvonala itt alacsonyabb volt, mint a tó szintje. Vagyis a csatorna elkészülte után a tó vize lefolyt volna a C-vel jelölt csatornán a folyóba. A hódok tökéletesen tisztában voltak ezzel és hogy a nemkívánatos következményt elkerüljék, a csatornát csak a D pontig ásták meg, ott kihagytak egy párméteres darabot, s utána megint folytatták az ásást a folyóig. A kihagyott részre még földet hordtak, s így valóságos gáttal akadályozták meg, hogy a számukra oly nagyfontosságú víz lefolyjék a medencéből.

Munkájuk eredményeképpen a ledöntött és feldarabolt fát kényelmesen szállíthatták végig a rövid víziúton, kivéve a néhány méteres hordutat, ahol könnyűszerrel átcipelhették a fát. Látjuk, hogy nem könnyű feladatot oldottak meg.

Erejük tüneményes. Akkora fadarabokat bírnak vonszolni, hogy az ember két kézzel sem tudna megmozdítani olyan nagy fatörzset, amely az ő alkatahoz úgy aránylanék, mint az a fadarab a hódéhoz. Amikor a fakoloncot oldalvást akarják továbbjuttatni, a hód felváltva hol a gerenda egyik végéhez, hol a másikhoz siet, fejét aládugja a fának és jókora távolságra ellöki. Láttam két kis hódot, amint olyan nagy, súlyos nyárfakoloncot hurcolt végig szokott szállító-ösvényükön, hogy csak a fejük látszott ki a fa mögül.

Eme foglalatosságuk közben lelőni a hódokat ma már éppoly rémtettnek tűnik fel előttem, mintha leshelyről tüzelnék játszadozó kisgyermekekre, vagy mintha szegény, ártatlan földmívelőket lőnének agyon künn a mezőn.

A hód szereti otthonát, s nagy utakat tesz meg a szárazföldön, tavakat kerülve meg és folyókat követve fölfelé, hogy megfelelő helyet keressen, ahol házat felépítheti. Ha sikerült kellő eleséget biztosító helyet találni és a körülmények a gátépítésnek is kedveznek, akkor a hódcsalád valószínűleg évekig ott marad azon a helyen. A fiatalok kétéves korukban elhagyják a családi otthont, egy másik családból párt keresnek maguknak, aztán házat és gátat építve berendezik saját háztartásukat. A hód egész életére választja párját, s életkora körülbelül tizenöt évre tehető. Harmadik életévük végén érik el teljes kifejlődésüket, átlagos nagyságuk ekkor fejüktől a farkuk végéig körülbelül egy méter, súlyuk 15-16 kiló körül jár. Tavasszal a hódanya világra hozza kicsinyeit, a hím ekkor külön tanyát épít nekik és karban tartja a gátat. Az előző évben született hódkölykök elhagyják a medencét, mindig lefelé követve a víz folyását, egész nyáron át kóborolnak. Augusztus táján hazatérnek, hogy részt vegyenek a téli előkészületek munkájában. Ennek a munkának első része egy gát megépítése, amelyet előbb alacsonyra raknak, később aztán a szükséghez képest magasabbra töltenek föl. Ennek az építménynek főcélja az, hogy kellő mélységű vizet tároljanak fel a medencében, mert a felhalmozott eleségnek, az összehordott fának mélyen víz alatt kell maradnia, hogy télen bele ne fagyjon a jégbe; ezért a rendesen a házhoz csatlakozó eleségtutaj tetejébe nehéz, még friss, zöld fakoloncokat helyeznek, hogy a rakást súlyukkal a víz alá nyomják. A töltéssel azt is elérik, hogy a felduzzasztott víz kiárad a környező fák közé, amelyeket ledöntésre kiszemeltek, s így a víz közelében dolgozhatnak, megkönnyítve menekülésük útját veszély esetén.

Sokszor hangoztatják némelyek, hogy mennyi kárt okoznak a hódok az erdők faállományában, de a hódutak ritkán fekszenek olyan lapályos terepen, hogy felduzzasztott vizük nagyobb erdőrészeket árasztathatna el; rendszeren csak a partot szegélyező fák első sora kerül víz alá, s az különben sem jelent nagy értéket.

Látnunk kellene, hogy valójában értékelni tudjuk, milyen mérhetetlen sok munkába kerül a gát megépítése. Némelyik gát harmadfél méter magas, közel száz méter hosszú és talapzatánál két méter széles, két oldala lejtősen emelkedik a víz színéig s a tetején alig másfél arasz a szélessége. A gát két végének közelében vermetek ásnak, ezekből hordják az anyagot a töltésre, míg a víz nem szivároghat át, s szakértelemmel kiválogatott megfelelő nagyságú kövekkel rakják ki a gát felső szegélyét, hogy ellenállóbbá tegyék. Aztán csatornákat ásnak és közelükben fákat döntenek le. A fákat szépen letisztogatják, feldarabolják, majd az egészet, a legnehezebb részek kivételével, a vízhez hurcolják és leúsztatják a csatornán. A felduzzasztott víz megkönnyíti a munkát, s a hódok, amellet hogy a maguk céljait szolgálják, az embernek is nagy szolgálatot tesznek, bár ezt, sajnos, csak nagyon későn ismertük föl.

Régebben igen sok rövid átvágást tehetett kenujával az ember, megrövidítve az egyébként túlságosan hosszú és kanyargós viziutat, ezzel nemcsak órákat, de olykor napokat is nyerve, ami nagyon fontos az értékes erdőknek tűzvészről való megóvásában; de amióta a hód eltűnt és a hódgátak összeomlottak, az említett előny is veszendőbe ment és sok kisebb folyó túl sekélyre apadt ahhoz, hogy kenuval járhatnánk vizükön.

A hódház a hódok egyesített erőfeszítéseinek valóságos műalkotása. A bejárat a víz alatt van, talapzata a víz színéig ér s magasabbra tölthető, ha a vízállás emelkedik. A ház körülbelül két és fél méter magas, körben letűzdelt és össze-vissza font ágakból, fadarabokból áll; alakja kupolára emlékeztet, szélessége a talapzatánál három és hét méter közt váltakozik. Az építőanyag egymásra halmozásakor nem törődnek még azzal, hogy ür maradjon a belső helyiségnek. A fadarabok közeit földdel, sárral töltik ki, a ház üregét aztán belülről vájják ki: ahányan csak vannak, mind elkezdik rácsálni az egybefonódott ág- és farakás kiálló végeit a kupac belsejében, míg elegendő nagyságú teret nem nyertek. A lakóhelyiség padlójának közepén van a búvólyuk nyílása, amelyet víz tölt be, körülötte az úgynevezett táplálkozó hely, nem sokkal a víz szintje fölött, körös-körül pedig egy magasabb erkélyféle, ez az állatok hálólhelye. A fákról és ágakról hosszú, papírvékony hánccszalagokat hántanak le, ezekből készítik el a fekhelyüket; mindegyik hódnak megvan a maga külön ágya és mindig ugyanazt használja.

Az eleségtutajból a jég alatt kisebb darabokat rágnak le és beviszik a házba, ott aztán lehántják; a hánccsuktól megfosztott fadarabokat kihordják a főbejáratból oldalt kiágazó alagútba, s ide viszik ki a derékaljukat is, amikor megposhad és újjal kell felcserélni. Ha a víz szintje süllyed a búvólyukban, ezt azonnal észreveszik és kimennek, hogy a gátat szemügyre vegyék és megigazítsák.

Ezért aztán könnyű is elcsúszni őket, ha az ember kis részt szakít a gátba és csapdát helyez el a lyukban. Mihelyt fölfedezik a hibát, haladéktalanul hozzálátnak, hogy a lyukat betömjék és beleesnek a kelepcébe. Amikor a csapda rázárul lábukra, beugranak a mély vízbe, de a csapdára nehéz kő van erősítve, a hód nem bír följönni a vízfenékről és megfullad. Húsz percig is eltart, míg kimúlik. Méltatlan jutalma egy hasznos, szorgalmas munkában eltöltött életnek.

Késő ősszel a házat jó vastagon bevakolják sárral. Amikor a hódok hozzálátnak ehhez a munkához, tudhatjuk, hogy a fagy rövid időn belül beáll.

Ez a szorgalom, kitartó igyekezet és a mindenféle nehézségekkel való bátor szembeszállás, más megfontolásokkal egyetemben arra az elhatározásra vezetett engem, hogy soha többé ne bántsam a hódokat. Nem tudom belátni, hogy embervoltom sokat emlegetett fölénye feljogo-

síthatna arra, hogy ne vegyem figyelembe a leckét, amelyre a hód taníthat meg bennünket, s ezt a leckét hasznomra fordítva az az érzés kerekedett felül bennem, hogy nincs jogom elpusztítani a hódot és műveit, amelyeket oly alázatos odaadással hoz létre.

Sok-sok éven át dolgoztam, fát vágtam, építkeztem, fáradságosan hordtam össze téli készleteimet és körülöttem mindenfelé ugyanezt cselekedte a hódnép is, igen hasonló módszerekkel; nem is sejtve, hogy munkájuk hiábavaló, mert már eleve arra ítéltettek, hogy sohase élvezhessék a kényelmet, amelyet pedig oly kemény munkálkodással érdemeltek ki.

Ügyes védelmi berendezkedéseinek ellenére is, a hód éppen a védőműveivel maga írja alá halálos ítéletét. Bölcsességének és szorgalmának jelei, amelyek annyira becsületére válnak, végtére is csak útjelzőkül szolgálnak azon az úton, amely végpusztulása felé vezet. Mindenütt szemünkbe szöknek a frissen ledöntött fák villogóan fehér csonkjai. A kitaposott hódvények, ahol a víz mellé érnek, eszményi helyet kínálnak a csapdáknak, s a vadász könnyen meglesheti és lelőheti a hódot, amikor csatornáiban úszik. Még ha két méteres hó takarja is a téli erdőt, könnyen meg lehet állapítani, vajon lakott-e vagy sem valamelyik hódház; elég kikaparni egy kis havat a tanya tetején, hogy meglássuk a nagy behorpadt kört, amelyen a kilélegzett levegőnek s az állati testeknek fölfelé áradó melege belülről megolvasztotta a havat. Az oly gondosan felhalmozott eleségekészlet is vesztét okozhatja a hódnak, mert az eleségtutaj közelében ügyesen elhelyezett csapdába bizonyosan beletéved. Pedig kétségtelenül jobb sorsot érdemelne ez az állat, mint azt, hogy nyomorúságosan megfulladjon néhány arasznyira társaitól és üresen maradt fekhelyétől, míg aztán a vadász kiszedi testét és lenyúzott bőrét elviszi tobogánján a mohó város felé. S a kis állat soha többé nem térhet vissza otthonába, melyet annyi szorgalommal és fáradsággal épített föl, és nem látja többé az ismerős kis tavat, amelyet annyira szeretett.

Nos, ez a Hódnép regéje, a rege, mely már a végéhez közeledik. Nemsokára egyéb sem marad a vadont egykor benépesítő Kis Testvérekből, mint a hód tiszteletben tartott jelképe Kanada zászlaján. Gúnyként hat ez is, hiszen egy nép szorgalmát jelképezné, ámde ez a nép eltúrte, hogy a hódot minden eszközzel kiirtsák. A hód egykoron felmérhetetlen kincsként jelent meg egy király elismerő tekintete előtt, egy egész emberfaj oltalmazó szeretetének tárgya volt, majd őrajta fordult meg egy világrész hatalmának egyensúlya. De ma már hontalanná vált a maga hazájában. Nem meri megszokott munkáját végezni, nehogy építményei elárulják tanyáját, már jóformán enni is csak elrejtőzve merészel, hiszen egyetlen könnyelmű mozdulataért halállal bűnhődhet, gyors és borzalmas halállal. Megbújva az erdő sötét zugaiban, iszaposvizű tócsákban és megközelíthetetlen posványokban, igyekszik kikerülni a csapdákat, a hurkokat, a hódfogó botokat, hálókat és mindazt a számtalan agyafűrt eszközt, amely arra szolgál, hogy a hódot elpusztítsa és végleg eltörölje a föld színéről.

A játékoskedvű, jóindulatú, vidámkedélyű, kitartó és türelmes kis állatok a még meglévő hódtelepeken szórványosan tovább folytatják hiábavaló munkájukat, engedelmesen dolgozva végzetükön, míg végül az utolsó is áldozatul esik az ember kapzsiságának. S úgy elmúlnak majd, mintha sohasem éltek volna, s olyan űr marad utánuk a vadon életében, amelyet nem tölthet be többé semmi. Eltűnnek a múltban, ahonnan előléptek egykor, a rég elfelejtett idők homályában, s ha engedjük, hogy eltűnjenek, soha többé vissza nem hozhatjuk őket.

VIII. MAMMON OLTÁRA

1870 vagy talán 1880 táján - az indiánok nem sok ügyet vetnek a pontos dátumokra - a sziú és a feketelábú indiánok egy nagy hadcsapata a nyugati síkságokról felhatolt egészen északnyugati Ontarióba. Az érkezésükkel kapcsolatos események olyan erős benyomást tettek az arrafelé lakó krí-indiánokra, hogy azontúl állandó őrséget tartottak egy magaslaton, hogy ha a sziúk és feketelábúak még egyszer vissza találnának térni, kellően felkészülve fogadhassák őket.

Ezt a hegyet azóta a „Sziú-les kilátó” néven ismerik, s így nevezik a tövében elterülő várost is mai napig. A hegy ma is kilátó, de már nem ellenséges indiánok közeledtét lesik rajta, hanem egy másik, még veszedelmesebb ellenség jelentkezését kémlelik róla: a tűzvészt.

Amikor az indián portyázók hazatértek vitézi kirándulásukról, Kanadát az indiánok találó módján mint a Vörös Naplemente Országát emlegették. Majdnem minden nyári nap alkonyán láthatjuk, hogy mennyire megfelel ez a név a valóságnak, ma ugyanúgy; mint régen. A nyári hónapokban a Nap minden alkonyatkor úgy áldozik le, mint valami vörösén izzó ércgömb, füstfátyol lebeg előtte, s a füst komor szemfedőjére vérszínű fényeket vet a pusztulás, amely Kanada legértékesebb kincsét, hatalmas erdeit szokta megtizedelni.

Mint ahogy - régebben persze - a nő legszebb ékessége a haja volt, úgy ékesíti Kanadát mindennél szebben az erdőség, már amennyi megmaradt belőle. Ha az erdők is eltűnnek, Kanada vagyonának fele veszendőbe megy, ipara pedig harmadára csökken. Ennek ellenére, erdeiből nap nap után tűzáldozatokat mutatnak be a kapzsiság és a pusztítás hamis isteneinek tiszteletére, mit sem törődve azzal, hogy így a jövő nemzedékeket rabolják meg jogos örökségüktől. Nemcsak az erdővagyon kamatait, a felnőtt, érett fákat használják fel gyorsabban, mint ahogyan az erdő az utánpótlásról gondoskodhat, hanem magát a tőkét, az erdő egészét is megsemmisítik. Háromnegyed évszázad óta mindennapos ez a céltalan és nagy veszteséget jelentő pusztulás az esztendő öt hónapján át; olykor egymástól messzefekvő vidékeken pusztítanak a tüzek, máskor azonban egyetlen óriási, sistersgó tűzfal nyúlik keresztül Kanada legnagyobb részén.

Ez nem túlzás. A nagy városokban, például Montrealban, Torontóban vagy Ottawában nem egy esetben figyelhették meg, hogy a Nap arcát sötétebbre festi a háromszáz kilométerrel távolabb égő erdők füstje. Egész városokat - például Haileyburyt, Liskeardot, Cochranet és még sok más - egyszerűen elsöpört az égő erdők tüze. Porcupine és Golden City bányatelepeket akkora tűz pusztította el, hogy a halottak száma százakra rúgott. Az utóbbi eset idején éppen azon a vidéken voltam és harminc kilométernyi messzeségből határozottan hallottam a lángok üvöltő sistersgését, pedig nem is tudtam, hogy tűzvész dúl arrafelé. A füsttől nem lehetett félkilométerre sem látni a tavakon, úgyhogy senki sem folytathatta útját, kivéve azokat, akik alaposan ismerték a környéket. Kevés kenu állt rendelkezésre, s ezért száz meg száz ember kénytelen volt belegázolni a város mellett elterülő tó vizébe, ahol összefogózva, hogy egymást fenntartsák, élő láncot alkottak, időnként meg-megmerültek a vízben, hogy ruháikat meg nedvesítsék, olyan borzalmas volt a perzselő hőség. Sokan közülük megfulladtak a füsttől, a parthoz közel állók súlyos égési sebeket szenvedtek, és sokan vízbe fulladtak. A mentővonatok csak a legnagyobb nehézségek árán bírták megközelíteni a várost, egy vonat kisiklott, mert a hőségben elgörbültek és felszakadtak a sínek; egy mozdony a forróság miatt nem mehetett tovább, és később a víztartályában halálra forrázott embert találtak.

Segítettem a mentőmunkában és sok holttestet szedtünk össze az elszenesedett erdőben; többnyire aranykutatók voltak, akiket a tűz minden víztől távol ért. Legtöbbjük guggoló helyzetben, kezeit arcára szorítva halt meg -, irtózatos látvány volt. Ez a tűzvész, amelyről itt beszélek, óránként hatvanöt kilométeres sebességgel száguldott tovább, hatalmas orkánt támasztott a felhevült levegőben, és akkora területet változtatott pusztasággá, mint egész Dél-Anglia.

Ha meggondoljuk, hogy az ilyen katasztrófákat rendszerint csak egy gondatlanul eldobott cigaretta, gyufaszál, eloltatlanul hagyott tábornút, vagy más hasonló, könnyen megelőzhető ok idézi elő, s hogy egyetlenegy ember bűnös hanyagsága miatt tömérdek élet és pénzben kifejezhetetlen érték pusztul el, akkor megérthetjük, hogy Kanadában a tűz elleni védekezés rendkívüli fontosságot nyert.

A telepest már régen nem fenyegeti az indiánok támadása. Némely vidéken a farkasok lecsapnak ugyan a jószágára, de az úgynevezett „erdőmelléken”, vagyis a nagy erdőség szegélyén elterülő, részben irtásos földeken létesült farmok lakóit és vagyonukat jobban fenyegeti az erdőtűz veszélye, mint valaha.

A tartományok kormányzatai a veszélyes időszakban őrcsapatokat tartanak az erdőkben, s ezek a csapatok fel vannak szerelve minden olyan tűzvédelmi eszközzel, amelyet a kerek járművekkel hozzáférhetetlen terepen egyáltalán alkalmazni lehet. Régebben - szerencsére, azok az idők már elmúltak - az erdei tűzország tisztán komédia volt. Az akkoriban uralkodó protekciós rendszer a tűzvédelmi szervezeteknél többnyire olyan embereket juttatott állásba, akik legkevesbé sem feleltek meg a követelményeknek. Abban az időben sokkal fontosabb szempont volt az, hogy valaki melyik pártra adja le szavazatát, mint az, hogy miképpen állja meg a helyét szolgálatában. S a felelős állásban lévő vezetők sem tehettek semmit, ha megvolt is bennük a kötelességtudás, mert a politikai érdekek megbénították mozgási szabadságukat. Az erdei tűzországok tagjai rendszerint főiskolai hallgatók voltak, akik nyáron így akarták megkeresni a következő tanév költségeit; bizonyára minden becslést megérdemlő fickók voltak, de általában éppoly kevésbé feleltek meg a követelményeknek az adott helyzetben, mint hogyha indiánok vagy vadfogók próbálták volna az egyetemi tanárok szerepét játszani valamelyik főiskolán. Legtöbbjük nem tudott bánni a kenuval, az erdővidékek egyedüli közlekedőeszközével, legföljebb csak annyit értettek hozzá, amennyit a nyaralóhelyeken csónakázgatva vagy evezősegyletekben megtanulhattak. Az idő legnagyobb részét, amelyet az erdőterület bejárására kellett volna fordítaniuk, azzal töltötték, hogy sikertelenül próbálkozzanak a főzéssel, az erdőben való eltévedéstől óvakodjanak, vagy általában roppant gonddal vigyázzanak a maguk bőrére. Igen sok ilyen alkalmi tűzör, sajnos, az egészben csak mulatságot látott, vagy alkalmat arra, hogy egyet-mást elsajátítson az erdőismeretből, s a tetejébe még fizetést is kapjon érte.

Közben pedig egész Kanadában lobogtak a tüzek.

A parancsnokok és segédtsíztjeik közt voltak nagyon használható emberek is, akik komolyan szívükön viselték kötelességeiket, de ezek inkább csak kivételt jelentettek és magukban édeskeveset tehettek. Így aztán minden tavasszal tanúi lehettünk annak a felemelő látványnak, amint tíz-tizenkét kenuból álló raj elindult útjára, hogy megoltalmazza a kerület legbecsesebb, de egyben legveszélyeztetettebb közvagyonát, de a kenukban ülők háromnegyed része olyan ember volt, aki most először életében merített lapátot a vízbe. S így botorkált, csetlett-botlott az őrcsapat végig az úton, kedvetlenül teljesítve a bosszankodó, bizalmát veszített és káromkodó főnök utasításait, aki minden egyes hordútnál a haját tépte, dühöngött és kétségbeesetten könyörgött. A boldogtalan parancsnok felelős volt azért, hogy embereit megfelelően szétossza

a területen a kitűzött időn belül, s ezt abban az esetben, amelyről beszélek, keresztül is vitte, de csak a Jóisten tudja, hogyan.

Egy fiatalember, aki az Ontario tartománybeli erdőterületen a lehető legkényelmetlenebb nyarat töltötte el, a rengeteg léggel, a magánnyal és a vadállatokkal való meglehetősen túlzott rettegéssel küszködve, hazatérése után egy torontói újságban cikket írt, melyben beszámolt élményeiről. Többek közt elbeszélte, hogyan száműzte őt és egy társát az embertelen és kíméletlen parancsnok egy távoleső és „nagyon elhanyagolt állapotban lévő” kerületbe, ahol igen gyakran eltévedtek, sőt egyszer kénytelenek voltak bezárkózni kunyhójukba, mert egy nagy és rettentően vad hiúz egész nap ostromzár alatt tartotta táborhelyüket. A parancsnok brutalitásának bizonyítására még azt is felhozta, hogy néhány őrt, akiket elbocsátott a szolgálatból, arra kényszerített, hogy magukban, vezető nélkül találjanak ki az erdőből!

Feltehető, hogy ezek a kitűnő urak sokszor nagyon hiányolták az inas szolgálatait is. Ez tizennyolc évvel ezelőtt történt, és ha akkoriban komolyan is vették a cikket, manapság már nem közölnék az ilyesmit, legföljebb mint tréfás karcolatot, hiszen közismert dolog, hogy soha még hiúz nem támadott meg embert, hacsak nem esett csapdába, és hogy az erdei tűzőrségek tagjainak ma nincsen már szükségük vezetőre. De az eset jellemzően példázza, milyen oltalomban részesült Kanadának legerdősebbik része még csak nem is olyan régen.

Mindez már megváltozott. A tűzvédelmi szervezet ma a kormányzat szolgálatában álló testületek egyik legkiválóbbika. Csak kipróbált embereket vesznek föl. Azokon a területeken, ahol sokan utaznak az erdőségben, az őrzőket repülőgépen végzik, és a tűzoltókészülékeket is repülőgéppel szállítják a másképpen megközelíthetetlen pontokra. Acéltornyokat szállítanak, darabokra szétszedve, kutyaszánokon a tél folyamán a rengetegbe, ott aztán felállítják az őrtornyokat olyan pontokon, ahonnan nagy területet lehet áttekinteni; telefonösszeköttetést is létesítenek köztük, s az őrszemeket egész nyáron naponta felváltják. A hordutakat gondosan karbantartják, rövid átvágásokat törnek, hogy a tűzőrségi osztagok és felszerelésük szükség esetén a lehető legrövidebb idő alatt célhoz érjenek. Hivatásos erdőjárókat és indiánokat is alkalmaznak, tisztességes fizetéssel, hogy átkutatva a rengeteget, megtalálják a legbecsebb erdőrészeket, és odavezető ösvényeket törjenek.

A vasútvonaltól jobbra és balra jó százötven kilométer széles sávon rendkívül nagy gonddal őrködnek az erdő tűzbiztonsága fölött. Ugyanis ennél nagyobb távolságra a vasutaktól már ritkán téved olyan ember, aki tűzvészt okozhatna. Akik elég tapasztaltak ahhoz, hogy mélyebben benyomuljanak a vadonba, mint a tűzőrség tagjai, azok sem gondatlanságból, sem ügyetlenségből nem okoznak tüzet.

Ha tűz tör ki, a legalantasabb rangú erdei tűzőrnek is felhatalmazása van arra, hogy szükség esetén minden előteremthető épkezláb embert besorozzon a tűz elleni védelem munkájába, az ő parancsnoksága alatt, bár elég furcsa, hogy az alkalmi tűzoltók a tűz egész tartama alatt jóval magasabb fizetést húznak, mint a hivatásos őr. Az így szervezett őrsek rendszeren későn érkeznek a helyszínre, de valamit azért megmenthetnek.

A fakitermelő telepek, amelyek az igazi vadon és a civilizált terület közt fekvő sávon nagy számban találhatók, híresek arról, hogy alkalmazottjaik szíves vendéglátók, nagylelkűek az indiánokhoz és mindig készek arra, hogy bajbajutott utasok, vagy tűz esetén a védelem szolgálatára álljanak. Senki sem marad éhen, vagy fekhely nélkül, ha útja a fakitermelő telepeken át viszi; sok kimerült vadfogó talált már pihenőt a telepeken - és olyan pompás eledelt, amilyent csak a régi tábori szakácsok tudnak készíteni - és mindezt ingyen.

A legtöbb fakitermelő társaság tisztességesen sáfárkodik az állami területek fájával, de sajnos, sok ilyen vállalat kicsúszott a nagyszívű fa-mágnások kezéből, s az új vezetés nem sokat törődik a becsületes hagyományokkal. Egész sereg ilyen vállalatot idegen érdekeltségek vezetnek, jókora tőkével a hátuk mögött, s miután semmiféle közvetlen kapocs nem fűzi őket az országhoz, csak azzal törődnek, hogy amíg lehet, minél többet harácsoljanak össze. Ezek is természetesen sok munkást alkalmaznak, ameddig a fában tart, mint ahogyan a hód is sok embernek adott megélhetést, míg el nem tűnt. A két dolog nagyon hasonlít egymáshoz.

A fehérfenyő, az erdők királya, valamikor a fakitermelő ipar alapja volt, de ma már csak néhány távoli vidéken vagy államilag védett területen található. A fenyőt bajosan lehet megmenteni. A politikának még mindig van némi beleszólása ezekbe az ügyekbe, hiszen a fenyőből nagy hasznot lehet húzni és sok mohó szem fordul a védett területeket borító sötét, zöld erdők felé. Némely meggondolást nem ismerő, idegen eredetű vállalat felelős a tüzekért is, amelyek szándékosan perzseltek el hatalmas erdőségeket az állami területeken. Ugyanis a megégett fát azonnal el kell adni, különben teljesen kárbavész. Ha egy ósdi telep leég és a felszerelés is odavész, ez elég ahhoz, hogy az illető vállalat ártatlanságát igazolja, s a tűz végén a társaság egy szép darab erdőnek birtokába jut, amely pedig köztulajdon volt. A fa árát ugyan megfizetik, de a fenyő mégis csak elpusztul.

Egyszer meglátogattam egy idegen társaság telepét, hogy részletes felvilágosítást kapjak egy erdőtűzre vonatkozólag, amely az irtásukon keletkezett. Sikerült titokban tartani igazi küldetésemet, de a telep vezetőivel vitába keveredtem afelől, vajon egyáltalán kivágásra kerülhet-e egy bizonyos tó partján fekvő erdőrész az államilag védett erdőterületen. A társaság emberei kijelentették, hogy egészen bizonyosan ki fogják vágni, én pedig makacsul állítottam, hogy nem.

- A kormányzat nem adja el - fejeztem be érvelésemet diadalmasan.

- Majd eladja, ha az erdő kigyullad -, felelt az egyik főfelügyelő sokat jelentő hunyorítással, nem is sejtve, hogy én a hatóság képviselőjében járok náluk. Két évre rá nyáron, a tó közelében egy jókora erdőrész csakugyan leégett és a környező erdőség hatalmas területen a fenyő ellenségeinek kezére jutott.

Nemrég az egyik előkelő kanadai újság egy levelet közölt, amely azokra a megállapításokra vonatkozott, hogy a fenyő fogyatkozása komoly kárt okoz a fakitermelő iparnak. De sokkal nagyobb kárt fog okozni az, ha a fenyő végleg eltűnik, pedig ez hamarosan bekövetkezhet és több régi fakitermelő vállalat már át is tért a papírgyártásban felhasználható faanyag kitermelésére, amely ugyan kevesebbet jövedelmez, de éppen annyi munkáskezet foglalkoztat, s ez a döntő kérdés. De ez még mindig jobb, mint az, hogy Kanada népét megfosszák utolsó pár fenyőerdejétől; Ezek, mint védett Nemzeti Parkok, természetes ősállapotukban megőrizhetnék az eltűnt vadon emlékét. Az erdő már legyőzött ellenfél, s megengedhetjük magunknak, hogy nagylelkűek legyünk irányában.

Sokan a vadonban csak a vadállatok és még vadabb emberek tanyáját látják, alkalmatlanságot, amelytől valahogyan meg kell szabadulni. Pedig azoknak a szemében, akik ismerik életét, a vadon lélegző, élő valóság és lelke is van, csak meg kell érteni. Egyeseknek eszébe juthat, hogy a pusztítás mellett kötelességük is van, hogy legalább valamiképp megőrizzenek a vadonból és lakóiból annak emlékeztére, amit egykor jelentettek.

Az erdőjárónak, ha leégett romokban látja viszont az egykori szűz erdőt, olyan érzés, mintha valaki hazatérne otthonába és házát üszkösbe omolva találná. A vadfogók és az indiánok ritkán okoznak tüzet, hiszen ezzel saját foglalkozásukat tennék lehetetlenné. Senki sem gyújtja

fel a maga tulajdonát s a vadfogók vagy az indiánok valóban úgy tekintik az erdőt, mint igaz tulajdonukat. Közülük kerülnek ki a legjobb önkéntes erdei tűzőrök is.

A vadfogó számára komoly szerencsétlenség, mi több, megsemmisítő katasztrófa, ha a tanyája vagy területe leég. Tudom miről beszélek, mert láttam, hogyan emészt meg a tűz negyvennyolc óra alatt egy jól ismert és nekem nagyon kedves tájat. Többedmagammal csak pusztá életünket menthettük meg és kénytelenek voltunk végleg elhagyni azt a vidéket. Akkoriban az erdei tűzőrség kötelékébe tartoztam, s éppen amikor a faluba mentem, hogy készleteket szerezzek be, az őrség parancsnoka magához hívott, mert füstöt figyeltek meg egy erdőrészen, amelyet jól ismertem. Aznap este odaérkezett egy indián, miután jó kilencven kilométeres utat kenun megállás nélkül tett meg és jelentette az égés pontos helyét. A tűz valahonnan délnyugatról terjedt tovább és sebesen rágta bele magát az én vadászterületembe.

Másnap sietősen összeszedett önkéntesek és indiánok tűzvédő csapata indult el a veszély színhelyére. A fő útvonal túl kanyargós volt, de szerencsére jól ismertem a hódösvényeket és gátakat, amelyek rövidebb átvágásokat tettek lehetővé és az egyébként kenuval járhatatlan kis patakokat is kellően megduzzasztották. Ezek révén az első nap késő estéjén tizenhat kilométernyire megközelítettük a tüzet és már hallani kezdtük a lángok sustorgó, zúgó zaját. Táborhelyünkre szikrák és nagy kihamvadt pernyék szálltak le s az eget megvilágította a lángtenger borzalmas, de csodálatos izzása. Sok hordúttal kellett bajlódniunk s ezért csak másnap délben jutottunk a tűz közelébe. Jókora hegy feküdt köztünk és az égő erdőrészt közt, s mi ennek a hegynek a tövében küzdöttünk kenuinkkal fölfelé egy sekélyvizű folyón, amelyet szinte eltorlaszolt a sok régi, kidőlt szálfá. Szikrák, izzó pernye és égő nyírfakéreg darabok hullottak körülöttünk, de nem törődtünk velük. A verejtékező fehérek káromkodva feszítették a lapátot és maró megjegyzéseket tettek a terület tulajdonosára, amiért nem tartja használható állapotban a folyóvizéit - már pedig ez a tulajdonos én voltam. A türelmes, hallgatag indiánok szinte bűvészkedő ügyességgel hajtották előre a megterhelt kenukat, mesterien kiválasztva a pontokat, ahol a legkevesebb ellenállással kellett megküzdeniük. Négy nemzet fiait gázoltak térdig a sárban, törték-zúzták a lapátokat és szaggatták a kenuk fenekét borító vásznat, de anélkül, hogy az erélyes és máskülönben igen „ékesen szóló” parancsnok ezért lehordta volna őket.

Rövid úton vezettem a csapatot a tűz körzetébe. A parancsnok gyorsan határozott és szétosztotta embereit. Nekem, két kři-indiánnal, a hegy jutott, amelynek lábánál közben néhány ember felállította táborunkat. Fölérve a hegyre, ahonnan jól láthattuk a táborhelyet, szétváltunk, hogy a magaslatról három különböző szögben figyelhessük meg a tüzet. Mihelyt magamra maradtam, annyira elfogott az aggodás a területemet fenyegető nagy veszteség miatt, hogy teljes erővel törtettem előre arrafelé, ahonnan a tűz harsogása a legerősebben hallatszott. Meg kell említenem, hogy a mokaszinhoz szokott lábam igen kényelmetlenül érezte magát a kemény és merevtalpú larriganban,¹⁸ amelyet a tűzre való tekintettel húztam volt föl, sőt időnként annyira sajgott a talpam, hogy alig bírtam járni.

Egyszerre egy medve rohant el mellettem, a folyó felé igyekezve. Egy nyúl csaknem a két lábam közt futott át, aztán nyúl követett nyulat. A harsogás siketítő erőre kapott s a hőség szinte elviselhetetlenné fokozódott. Minden idegem megfeszítésével küzdöttem, hogy elérjem a hegy távolabbi, vagyis nyugati gerincvonalát, még mielőtt a tűz megközelíthetetlenné tenné. Újabb, száguldva menekülő nyulat láttam, és meglepett, hogy balfelől jön, holott szemközt kellett volna futnia felém, ha a tűz irányából menekül. Egy fogoly is balfelől repült felém,

¹⁸ Olajjal átitatott, vastag, kemény bőrből készült mokaszin, oldalt felhajló, teknőformájú talppal.

nekivágódott egy fának és megperzselten, elvakítva, tátogatva esett le a földre. Véget vetettem kínlódásának. Ekkor a mélyen harsogó zaj mellett élesebb sistergés ütötte meg a fületem és balra meg hátrafelé tekintve, amerről a madár jött, láttam, hogy recsegve-ropogva égő talajtűz sávja kúszik sebesen felém, mint valami megolvadt ércszőnyeg. A közelgő tűzsáv alig volt száz méternyire tőlem és nem messze mögöttem sistergő lángfal közeledett. Az ellenség nemcsak szemközt jött elé, hanem átkaroló mozdulattal oldalt is. Benne voltam a kelepében.

Sarkon fordultam és menekültem, a lángtenger V betűjének legszélesebb nyílása felé igyekezve, mert közben az erdőtűz eredeti vonala is erősen előrenyomult. S itt az én keménytalpú lábbelím is beleszólt a dologba. Említettem, hogy ez a viselet szokatlan volt nekem és észrevettem, hogy a talajt borító csúszós fenyőtűk szőnyegén nem bírok olyan gyorsan haladni, mint máskülönben szoktam. Minden akaraterőmet össze kellett szednem, hogy leküzdjem az eszeveszett rohanásra biztató ösztönt, s ahelyett, hogy csizmámra való tekintet nélkül hanyatt-homlok száguldjak mindenem keresztül, gyors lépésre fogjam iramomat. A lángok most már három oldalról fogtak körül és ruhám helyenkint parázslani kezdett. Szerencsére a forróság fölfelé hajtotta a füstöt, úgyhogy, ha kellő távol tudok maradni a tűztől, nem kellett félnem a megfulladástól; a veszély inkább abban rejlett, hogy a tűz minden oldalról be talál keríteni.

Szívfacsaró látványban volt részem. Boldogtalan állatok igyekeztek elmenekülni az egyetlen elem elől, amellyel szemben tehetetlenek. Némelyiknek sikerült a menekvés, másoknak nem. Apró foglyokat láttam, amelyek összebújt csomókban heverték hanyatt fekvé a földön, karmaik közé faleveleket szorítva, abban a hitben, hogy így láthatatlanná teszik magukat, nem ismervén más védekezést a veszedelem ellen, amelyet közeledni éreztek. És az anyjuk, látva, hogy nem bírja kicsinyeit biztonságba terelni, ott kuporgott mellettük, nem próbált menekülni, hanem kész volt velük együtt elégni. Az anyai szeretetnek ennél hatalmasabb példáját ritkán láttam életemben.

A füst elsötétítette a délidő verőfényét, de a lángbarlang tompa vörös fényt vetett a közvetlen környezetre. Sikerült kellő távolságot tartanom a tűz előtt, de kételyeim kezdtek támadni a követendő irány felől. „Kövesd az állatokat”, mondtam magamban, de ahány állat megmenekülhetett, az már mind elrohant mellettem, nem jött egy sem többé. Visszaszorítottam lelkem mélyére a szörnyű félelemérzést. Azon kaptam magam, hogy így motyogok: „Nem fogsz futásra kényszeríteni - nem fogsz futásra kényszeríteni”, de közben futottam, el-elcsúszva és nagyokat botolva esetlen lábbelimbem. Kemény elhatározással összeszedtem magam és ismét csak a lehető leggyorsabb lépésre fogtam lábaimat.

Most megint foglyokat pillantottam meg, egy alacsony ágon ülve meresztették rám tompa tekintetüket. Aztán két kis nyúl futott el: utánuk, utánuk, gyorsan! Kis posvány tűnt fel előttem, feléje siettem, abban reménykedve, hogy tóra találok, de nem volt ott semmiféle tó. A pocsolyát megkerülve igyekeztem tovább. Az erdő ritkásabb részeit borító zsenge ciprusok itt sűrű bozóttá tömörültek. A füst gomolyogva kezdett leereszkedni és rám borult, agyam szédült a hőségtől, s elémm meredt a borzalmas gondolat, hogy halotti máglyámon lépdelek. Ez üzött-hajtott előre, kétségbeesetten botorkáltam tova és egyébre sem gondoltam, csak arra, hogy az előnyomuló lángok ne érjenek utol.

Lábam mintha ólomból lett volna, fejemet pedig könnyű, üres toknak éreztem. Keserves erőlködéssel törtem, furakodtam keresztül a sűrűsége, amely mint valami bástya terpeszkedett elémm. Nem tudtam már határozott irányhoz tartani magam, de tudtam; hogy régen túl kellett jutnom a tábor helyén. Pillanatra eszembe jutott két társam, hiszen már régen hátam mögött maradt az a terület, ahová őket rendelték. Végre kijutottam a zsenge fák sűrű szövevényéből és kiértem a hegy keleti oldalára. A tűz lassan halad lejtőn lefelé, megálltam hát, hogy lélegzethez jussak. Letekintve megláttam a táborhelyet és közelségéből megállapíthattam,

hogy istenítéleti tűzpróbám körülbelül húsz percig tarthatott, bár megesküdtem volna rá, hogy egy órán át küszködtem a tűz börtönében.

A táborhelyen rettentő zűrzavar uralkodott. Lerángatták a sátrakat és a kenukba gyömöszölték, egyiket-másikat a belekeveredett karókkal együtt; találomra kapkodták össze a főzőedényeket, takarókat, málhakötegeket, különféle szerszámokat és rakásra dobálták valamennyit a legközelebbi kenuba.

Leereszkedtem a hegyről, mert a tűz már átkúszott a tető gerincén. Lenn kenuval várt az egyik krí-indián, akivel fölmentem volt a hegyre. Látott, amint kiléptem a hegytetőre, s abból az irányból várt is engem, megfigyelve a tűz haladását. Vigyorogva szólt hozzám angolul:

- Forró mint a pokol, mi?

- Meglehetősen - feleltem csöndesen, megtapogatva vászoningem megperzselt és széthasadt hátát.

A táborhely fölött a folyón ép hódgát volt, s ez szerencsésen elősegítette menekülésünket, mert a folyó vizét mélyebbé tette, úgyhogy késedelem nélkül elérhettük a legközelebbi, két-kilométer hosszú hordutat, amely egy nagy tóhoz vitt. A fő útvonal ezen a hordúton vezetett keresztül, tehát jó állapotban volt és mi ügetve siettünk át rajta. Képtelenség volt megállítani a tűz terjedését, hacsak nem változik meg a szélirány, de különben is erősítésekre volt szükségünk.

A parancsnok az egyik emberrel azonnal elindult az állomás felé, hogy segítséget hozzanak. Később aztán megtudtuk, de amikor a folyót láttam, magam is megítélhettem, hogy a két ember útján mindvégig életveszélyben forgott. Közben a tűz átcsapott a folyó túlsó partjára is és sokhelyütt mindkét parton lobogtak a lángok. A tűz kialvása után is nagyon veszélyes az égett erdőn járni, mert az elszenesedett fák alól kiégték a gyökerek és a fák váratlanul kidőlhetnek. A folyónak szálfákkal eltorlaszolt pontján a két ember állandó életveszélyben forgott, mert az akadály késleltette útjukat és közben percről-percre dőltek ki az égett fák, bele a vízbe, vagy keresztül a folyón. Messzebb lenn még égett az erdő, de ott a víz szerencsére mélyebb volt és amikor olyan helyre értek, ahol az izzó lángok hősege elviselhetetlenné vált, a két utas felfordította a kenut és alája bújva, fejükkel a járműben megszorult levegő légmenetesen elzárt védőterében, kibírhatták addig, amíg a kenu vászonfeneke meg nem hasad, vagy a lángok heve kissé alábbhagy. Láttak egy nagy jávorbikát, amely megperzselt szőrrel és kimeredő szemekkel, teljesen kimerülve, belevetette magát a folyóba és ott hevert a vízben, hörgő kapkodással szívta be a levegőt, s annyi figyelemre sem méltatta a kenut, mintha csak úszó fadarab lett volna. Magam is láttam a folyó szélén tucatjával lebegni a vízen mindenféle madarak, mókusok és más kis állatok tetemeit; elérték még a folyót, de megfulladtak a füstben és hőségben. Szívfacsaró látvány volt.

Egy hét múlva a szagról ráakadtunk a kimúlt jávorszarvasra, mely érthetetlen okból a víz közelében pusztult el; de a medvék nyilván megmenekültek a tűztől, noha láttuk nyomaikat, mert jól lakmározta a jávorszarvasból, amelynek húsát az égő erdő előzékenyen meg is sütötte részükre.

Tanyahelyem és egész felszerelésem baj nélkül került ki a veszedelemből, de szívem elszorult a gondolatra, hogy mennyi boldogtalan állat veszett el nyomorultul és milyen iszonyú pusztulás söpört végig a fenyvesen, amelyben én olyan hosszú időn át éreztem otthon magam.

A tűz ellen küzdő csapatban az említett indiánok közt volt egy öreg ember is. Varázsló volt, Kis Gyermekeknek hívták. Ő volt az egész csapatban a legöregebb és a többi indián mind hallgatólag elismerte főnökéül. A vén indián dobos cipelt magával. Igen eredményesen és erélye-

sen tartotta kezében az indiánokat, de ő maga nem végzett semmi munkát. A parancsnok észrevette ezt és megkért, hogy tegyem szóvá a dolgot az öreg indián előtt. A következő párbeszéd fejlődött ki köztünk:

- Kis Gyermek, miért nem dolgozol, mint ahogyan a többiek teszik?

- Mert nekem itt más a feladatom - felelt az indián.

- De hát - tolmácsoltam a parancsnok szavait -, azt hittem, te is azért jöttél ide, hogy a tűz ellen küzdj.

Kis Gyermek fejét rázta és olyan szelíd hangon válaszolt, mint ahogyan gyengeelméjűekhez szokás szólani:

- Nem érted. Nem azért vagyok itt, hogy a tűz ellen küzdjek, hanem azért, hogy eloltsam!

Ez a két dolog a parancsnok felfogása szerint ugyanazt jelentette, tehát kissé talányosnak találta a választ.

- Mit értesz ez alatt? - kérdeztem.

- Majd meglátod - felelt az indián.

A parancsnok sokkal jobban ismerte az indiánokat, semhogy megpróbált volna határozottan ráparancsolni az öregre. Otthagyta, de én figyeltem, hogy mi lesz. Ami történt, az éppen elég figyelemreméltó volt. Igen meleg idő uralkodott, a Nap már vagy egy héten át forrón sütött, s egyáltalán semmi jel sem mutatott arra, hogy az időjárás megváltozzék. Ez megnehezítette munkánkat. De másnap Kis Gyermek kiment a táborból és magával vitte a dobját. Távozása előtt így szólt hozzám:

- Most megyek, és eloltom a tüzet. Két nap, talán három nap -, te csak várj, majd meglátod!

Egy mérföldnyire tőlünk magányosan letelepedett egy dombtetőn és két éjszakán át szokatlanul hallottuk a dob tompa puffogását: tam-tam, tam-tam, tam-tam, tam-tam, a kettős ütem egy pillanatra sem változott. Az éjszaka csöndjében jól hallottuk a kísérő dallamot is, folytonosan három vagy négy hang ismétlődött benne, hullámzó ritmussal. Szüntelenül áradt, erősödött és gyengült, emelkedett és mélyült ez a furcsa dal, újra meg újra. Végre néhányan a fehér emberek közül, akik még nem szokták meg az ilyesmit, nyugtalankodni kezdtek, nem tudván mire vélni a dolgot. A krík és az odzsibvék közönyös némaságba merülten üldögéltek, de mozdulatlanságukban is olyanok voltak, mint a feszült figyelem szobrai. A harmadik napon déltájban Kis Gyermek visszatért, dobját tarkán kicifrázott tokba rejtette és valami ennivalót kért. Evett, aztán így szólt:

- Most lefekszem aludni. Éjszaka megered az eső, holnapra nem lesz már tűz. Mehju! Megtörtént.

Kevéssel éjfél után mindnyájunkat özönvízre emlékeztető felhőszakadás vert föl, a víz elárasztotta a kiszikkadt talajt és befolyt a sátrak és takarók alá. De mi nem bántuk, hiszen munkánk befejeztetett: a tűz kialudt.

Kis Gyermek pedig hírnévre tett szert, s azt tartották róla, hogy vagy ördögi képességekkel rendelkező boszorkánymester, vagy Észak-Amerika legkiválóbb időjós.

IX. A HÓDOK HÁZA

Hangos csattanás, nagy roppanás, rá összetört üveg csörömpölése, aztán csönd. Majd olyan nesz, mintha szakavatott kéz sebesen dolgozna egy kézfűrésszel, dobogás, vonszolt tárgy súrlódó zaja és ijesztő recsegés, újabb csattanás, aztán újra csönd.

- Mi az? - tudakolta vendégem, amint tanyámhoz közeledtünk. - Talán földrengés?

Némileg elszontyolodva feleltem:

- Nem, csak a hódok, amelyeket ön látni kívánt!

Beléptünk a kunyhóba és az elénk táruló látvány mélyen belevésődött emlékezetünkbe. Olyan pusztulás képe fogadott, mintha forgószél söpört volna keresztül a szobán. Az asztal felborulva hevert, minden, ami rajta volt, eltűnt szem elől; jó méteres dorong nyúlt ki a betörött ablakon, míg a másik, még épen maradt ablak alatt jókora farakás volt felhalmozva, nyilván azzal a célzattal, hogy ez az állvány megkönnyítse a fal-, helyesebben ablaktörő kos eredményes alkalmazását. A mosdóállvány alkatrészeire szétbontva szépen a fekvőhelyen pihent, viszont erről levándoroltak a pokrócok, hogy a mindenféle holmival, például mokaszinokkal, edényekkel, tányérokkal elegyített rakásban a tűzhelyt torlaszolják el. Sűrűn bocsánatot kérve látogatómtól, valahogy rendbe hoztam a feldúlt tanyát. Az említett felforduláson kívül más, komolyabb baj nem történt, életben legalább is nem esett kár. Két napig távol voltam, a beállott enyhe idő késleltetett, s éppen ennek az enyhülésnek vérpezsdítő hatása váltotta ki hódjaimból azt a garázda jókedvet, amellyel szerény berendezésemre lecsaptak.

A portyázóknak nyoma sem volt, mert visszahúzódtak tanyájukba az idegen elől; de később megjelentek és bemutattam őket. Ezután megint elvonultak, ugrálva és ficánkolva, mint kis gömbölyded gnómok, de magukkal vitték a békekötéskor felajánlott csokoládét és almát, amelyeket némi diplomáciai mesterkedés után hajlandók voltak elfogadni vendégemtől.

*

A jég eltakarodásától kora júniusig a határvidéken javában folyik a tavaszi vadászat, s ennek az időszaknak végefelé jönnek világra a hódkölykök. Az anya ebben az időben külön tanyában lakik, amelyet a hím hód épített és lát el. Ez a hódház általában nagyobb, mint a többi tanya, s a vadfogók nagyon keresik. A hódanyát könnyű csapdába ejteni a ház közelében, és belefutad a vízbe a bejárat előtt, míg kicsinyei odabenn rémülten hallgatják anyjuk kétségbeesett halálküzdelmét. Aztán sírdogálnak, nyögdécselnek, egészen úgy, mint a kisgyermek, de hiába várnak a nagy, barna, meleg testű gondozó visszatértére, hogy ellássa zsenge életük szerény szükségleteit, míg végül a vékony kis hangok elnémulnak, és a két szomorú kis bundás gomolyag mozdulatlanra merevedik, s ott rothad el az elárvult házban.

Egy szomszédos vadász átjött egyszer hozzám és megkért, mennék vele, és segítenék neki kiszedni egy élő hódot a csapdából, amelyről leszakadt a vízbefulladásra szolgáló kő. Több órai járás után végre odaértünk, de társam azt mondta, hogy ő nem megy a csapda közelébe, mert nem tudja nézni a szerencsétlen állat kínlódását.

- Majd meglátja - szólt végül.

Odamentem a csapdához és a következőket láttam:

A hód, egy nagy anyaállat, kínjában nyögve rázta az egyik első lábát kegyetlen fogakkal szorító csapdát, míg a másikkal apró hódkölyköt szorított a melléhez. A szegény kicsi állat szopott és nem is sejtette, milyen közel van ahhoz, hogy utoljára részesüljön táplálékban.

Amilyen szelíden csak lehetett, kiszabadítottam a hódot, s ez még kísérletet sem tett, hogy megharapjon.

Éles baltám erélyes és gyors csapásával levágtam a szétroncsolt, használhatatlanná vált lábat. A hosszas kínlódásában megszomjazott hód nyomban felitta a sebéből csorgó vért, mintha csak víz lett volna. Aztán lassan, kínosan a tó felé vánszorgott, de megint visszajött a kicsinyéért, amely közben nagy érdeklődést kezdett tanúsítani mokaszinom iránt és csak nagy nehezen lehetett rávenni, hogy anyját a vízbe kövesse. A vadász helyeselte eljárásomat, jóllehet értékes bundát veszített el; de - mondotta -, amikor a kis hódkölyköt meglátta, szíve elfacsarodott. Ez az élmény gondolkozásra késztetett és hatásával még siettette annak az elhatározásomnak a megérlelését, hogy egyszer s mindenkorra felhagyjak a hódvadászattal.

A leírt eset óta sok kis hód életét mentettem meg, végigjárva a tavaszi vadászatok idején a csapdáknak elszórt tetemekkel jelzett vonalát. Az apróságokat rendszerint egy évig tartottam magamnál, mert akkor már túl rakoncátlanok lettek és túlságosan kikezdték bútortomat ahhoz, hogy továbbra is vendégül láthassam őket.

Csak akiknek alkalmuk volt hosszabb időn keresztül közelről megfigyelni a hódok életét, azok alkotnak fogalmat maguknak e szeretetreméltó kis állatok majdnem emberi természetéről. Igaz, hogy mindent elrongálnak, s tevékenységük körülbelül olyan a táborhelyen, mintha két kis eleven fűrészmalom szabadult volna el. Alakjuk erősen emlékeztet a harcikocsikéra és úgy is haladnak, mint a tankok, minden eléjük kerülő akadályon keresztülgázolva. Hathónapos korukban már figyelemreméltó gyorsasággal tudják keresztülrágni magukat egy tizenöt centiméter vastag gerendán vagy fatörzsön; nyolc-tíz centiméter hosszúságban szálmentén rágják ki a fát, a közbeeső rész két végét is átrágják és a körülragott fadarabot kiemelik.

Össze-vissza mászkálnak a tanyán és minden rossz szándék nélkül, inkább csak merő élet-örömben nagy darabokat rágnak ki az asztallábakból, a székekből, jó hosszú szilánkokat hasogatnak ki a gerendafalból és útjukat mindenfelé kis forgácshalmok jelzik. Mindezt főleg estefelé művelik. „Záróra” után, amikor a lámpa kialudt, kezdődik a munka komolyabbik része, például a szarvasirhából készült szőnyegek eltávolítása, a fa elszállítása a kályha mögül a padló közepére, vagy a vízhatlan lábbeli átdolgozása azzal, hogy lyukakat alkalmaznak a talpára. A készleteket tartalmazó ládába is lyukat rágnak, hogy szemlét tartsanak tartalma fölött és nagyon szeretik a mosdószappant, különösen ennek egyik fajtáját, bizonyosan az illata miatt, vagy talán azért, mert ez a szappan állítólag kislányosan rózsássá teszi az arcbőrt.

Télen nem hagyják el a házat és ilyenkor bádorgézsát mélyesztek a padlóba, mert a hódoknak állandóan vízre van szükségük. Kedvenc szokásuk belefeküdni a dézsa vizébe, ott szeretik rácsálni fadarabjaikat és a nyírkérget, aztán felmásznak az ágyra, hogy megszáradjanak. A szárítkozás úgy történik, hogy felegyenesedve ülnek és első lábaikkal végignyomogatják, facsargatják és dörzsölik a bundájukat. A víz csak a szőrük felszínét áztatja át, nem hatol a sűrű bunda mélyére, de nem túlzás, ha azt állítom, hogy legalább fél liter vizet sajtolnak ki a kabátjukból.

Megunva ezt a mutatványt, egy este elvettem a padot, amelynek segítségével felmásztak az ágyamra, s végre zavartalan éjszakai nyugalomnak néztem elébe. Annyira megszoktam a hódok okozta, egész éjjel tartó zörgést és lármát, hogy már jóformán aludni se tudtam a beidegzett zaj nélkül, akárcsak az egyszeri tengerész, aki a szárazföldön felbérelt egy embert, hogy egész éjjel nagy vödör vizet loccsantson a hálószobája falára. Aznap éjjel baljóslatú

csendre ébredtem fel. Rosszat sejtve, meggyújtottam a lámpát, körülnéztem és megpillantottam egyik nagy becsben tartott csíkos gyapjútakarómat, amely az ágy végéről lógott le a földre és fantasztikus mintákra volt hasogatva. Ez a hódok kísérleteire vallott, amint föl próbáltak mászni az ágyra a pokróc segítségével. A kirágott minták szabályossága meglepett, s azt hittem, hogy hirtelen eszemet vesztettem, mert alig lehetett feltételezni, hogy más lény, mint ember, ki tudta volna szabni azokat a szabályos háromszögeket és görbéket. A behatóbb vizsgálat megállapította, hogy a hódok csomóba gyűrték össze a pokrócot és az összerágott csomókból helyenkint kirágtak egy-egy darabot, többé-kevésbé tetszetős eredménnyel.

Dühösen kifakadtam, s hanghordozásomból nyilván észrevették, hogy ezúttal egy kicsit tovább mentek a kelleténél, mire visszavonultak a fal alatt vájt fedezékükbe s ott várták a további fejleményeket. Ezt az üreget ők maguk készítették. Amikor tanyámat felépítettem, a kunyhó legalsó gerendájába lyukat vágtam s ehhez csatlakozva kívülről hódházat, helyesebben olyasmit szerkesztettem, amely nézetem szerint igen ügyes utánzata lehetett egy hódháznak. Beköltözésünk után az első estén a hódok szemügyre vették művemet, de hasznavehetetlennek ítélték és hozzáláttak, hogy bejáratát zsákokkal elgyömöszöljék. Azután az ágy alatt kezdtek működni, lyukat vájva a padlóba, s üreget mélyítve a talajba. A kiszedett földet olyképpen szállították ki a mélyedésből, hogy hátsólábukra egyenesedve tolták maguk előtt a jókora földkupacot, első lábukkal és állukkal pedig összetartották a földtömeget. Egészen olyanok voltak így, mint két önműködő talicska. Minden alkalommal egyenként körülbelül annyi földet cipeltek ki, mint amennyi egy hat-hétliteres vödörben elférne. A kihordott földet szép gondosan szétteregték a padlón, s tekintve, hogy az alagút jó két méternyire nyúlt ki a falon túl, szép földmennyiség került a szobámba s időnként magamnak is szorgalmasan kellett dolgoznom a lapáttal. Közreműködésemet szívesen látszottak fogadni, esetlenül ugráltak és fickándoztak lábaim körül, mint két apró elefánt. Később kiválóan megszervezték a munkát: egyikük aludt, míg a másik dolgozott és két-három óránként felváltották egymást.

Úgy egy hét múlva nagy, kerek földrakás állt a házon kívül, a víz mellett, felszínét szépen simára és szilárdra tapodták, nyomogatták. Ezzel a műveletek szemmel láthatólag kielégítő befejezést nyertek és azt hittem, hogy most mindnyájan kipihenhetjük magunkat. Csakhogy a hód nem szereti a tétlenséget. Kétségtelenül fülükbe jutottak azok a bizonyos hirdetések, amelyek arra emlékeztetik az embert, hogy a „puha eledelek elrontják a fogakat”, mert ami csak elég keménynek bizonyult, abba belerágtak, s minél keményebb volt valami, annál jobban tetszett nekik. Mindent előhurcoltak, amibe fogukat belemélyesztették és minden tolhatót össze-vissza szállígtattak a négy égtáj irányában. Nagy adag nyírfakérget cipeltek az ágyamra és ott forgácsokra szaggatták az egészet, nyilván abban a hiszemben, hogyha ők ilyen finom anyaggal gyarapítják fekhelyemet, akkor viszont nekik joguk van megosztózni velem a takarókon. Valószínűleg megfigyelték, hogy én időnként fadarabokat rakok a kályhába és bizonyára az együttműködés szelleme készítette őket arra, hogy különféle dolgokat felhalmozzanak a tűzhely előtt. Egyszer rövid időre eltávoztam s amikor visszaértem, a kunyhó tele volt füsttel, a kályha pedig körül volt bástyázva egyik párnámmal, egy szarvasbőr szőnyeggel és egy számomra elég fontos térképpel, persze, mind alaposan megperzselődött. Végül is kénytelen voltam dróthálóval elrekeszteni a tűzhelyet.

Figyelemreméltó, hogy az első két héten át szüntelenül dúló rombolás orgiájának ellenére, az ajtót, amely pedig könnyű célpontul szolgálhatott volna, nem bántották, s általában nem rágtak lyukat olyan helyeken, ahol levegő áradhatott volna be a nyíláson. Természetükben van, hogy a hideg levegő behatolása ellen torlaszokat készítsenek és minden lazább anyagú holmit, amit csak összeszedhettek, felhalmoztak az ajtó küszöbe előtt, ahol némi huzat áradt be. Egy ízben olyan hatásosan eltorlaszolták az ajtót, hogy ki kellett emelnem az egyik ablakot, csak úgy juthattam be a házba.

Nem egy hajnalon arra ébredtem, hogy jobbra és balra tőlem egy-egy hód alszik, hátukon fekve és úgy horkolva, hogy ember se tudta volna különben csinálni. Álmukban időnként a fogukat élesítgetik, a legközelebbi portyázásra készülődve. Munka közben is, ha úgy találják, hogy fogaik nem elég élesek, úgy fél percre abbahagyják a munkát és kiélesítik fogaikat, míg megfelelőnek nem találják. Koponyájuk szerkezete lehetővé teszi az állkapcsok megfelelő mozgatását és az ezzel járó nesz egészen olyan, mint amikor baltát élesítünk. De valahányszor baltát vagy kést reszeltem élesre, ez a zaj megrémítette őket, mindent otthagytak és hozzám menekültek, védelmet keresve, nyilván abban a hiszemben, hogy a fogcsikorgatásra emlékeztető nesz valami nagy, ellenséges állattól ered.

A hódnál kitartóbb élőlényt nem ismerek, az embert sem kivéve. Akármilyen feladathoz látnak, addig abba nem hagyják, amíg el nem végezték, vagy lehetetlennek nem találják. Gyakorlott iparosok komoly céltudatosságával és főleges mozdulatokat elkerülő rendszereségével dolgoznak, s amint munkájuk egy-egy szakaszával elkészültek, kisebb igazításokat végeznek rajta, könnyedén megnyomogatják vagy veregetik művüket, magam sem tudom, azért-e, hogy a munka fölött érzett megelégedésüket kifejezzék, vagy hogy kipróbálják a szilárdságát.

Ez a furcsa kis népség a háztartás munkáját is gondosan végzi. A táplálékul behordott faágakat azonnal feldarabolják és tanyájuk bejáratának egyik oldalán felhalmozzák. Amikor megették a tojáslepényt vagy a kenyérpudingot, amit nagyon szeretnek, a tányért valamelyik távoli zugba taszigálják, s így tesznek a lehántott ágdarabokkal és más ételmaradékokkal is. Fekhelyüket, amely csikokra szaggatott zsákokból, forgácsokra hasogatott nyírfakéregből és a padló deszkáiból kiszedett hosszú, finom forgácsokból készült, bizonyos idő múltán kihozzák és szétteregetik a padlón, nyilván azért, hogy megszáriítsák, aztán pár nap múlva megint visszacipelik tanyájukba. Hosszú időt szentelnek toalettjüknek is. Úszóhártvás hátsó lábuk egyik ujját minden irányban be tudják hajlítani, s az ujj kettős karommal van ellátva: ezzel fésülik ki bundájukat.

Vonzalmukat úgy juttatják kifejezésre, hogy kézhez fogható, erős első lábaikkal megfogják ruhámat, fejüket meg testemhez szorítják, közben pedig vinnyognak és nyögdécselnek. Olykor követelődve vonják magukra a figyelmet és ha az ember feléjük fordul, akkor felegyenesedve, jobbra-balra rázogattják fejüket, aztán örvendező visítások kíséretében hanyatt vágják magukat és vidáman hempergőznek. Ha huszonnégy órára magukra maradnak, akkor hazatértemkor nagyon el vannak szontyolodva, de ha beszélni kezdek hozzájuk, mindjárt felvidulnak és rákezdnek esetlen ugrabugráikra és furcsa birkózásukra.

Csakugyan nem lehet másnak nevezni, mint birkózásnak azokat a mérkőzéseket, amelyeket két lábra állva visznek végbe. Felegyenesedve széles farkukra támaszkodnak és első lábaikkal átkarolják egymást, egészen úgy, mint valami táncospár. Ebben a helyzetben aztán taszigálják, erőlködve tologatják egymást, mindegyik azon igyekszik, hogy a másikat kiszorítsa helyéből, míg az egyik hátrálni nem kezd, még mindig két lábon, ellenfele pedig vitézül nyomja. De a hátráló ügyesen kihasználja farka támaszát, összeszedi magát, most ő nyomja vissza a másikat és a játék előlről kezdődik. Minden igyekezetükkel birkóznak és hangjuk változó kifejezése, amint az előnyt vagy hátrányt kíséri, meglepően érthető. Ez a mutatványuk mindennél inkább valami harciasan elszánt fox-trottra emlékeztet, és addig tart, amíg az egyiknek félre nem bicsaklik a farka, mire hangos tiltakozással hanyatt esik.

Egyik sajátosságuk, hogy ha éhesek, nem hízelkednek, mint a háziállatok, hanem hangosan panaszkodnak és hátsó lábukra felegyenesedve, megmarkolják a tányérjukat. Ha nem kapnak enni, éles hangon sivalkodnak és a levegőt csapkodják első lábaikkal. Akkor is, ha munkájukban nem sikerül valami, például egy fadarab elhelyezése, hevesen rángatják tagjaikat és

fejüket, a bosszankodás minden jelét adva, aztán olyan haragos lendülettel vetik magukat újból a munkára, hogy vagy törik-szakad, vagy sikerül a dolog. De általában igen könnyen kezelhetők, étkezés után nyomon követik az embert, amerre csak jár a táborhelyen, s olykor szinte terhemre válik a kunyorálásuk, hogy vegyem fel és simogassam őket.

A hím hódban megvan a védelmező ösztön is, mint a kutyaiban, csak persze nem annyira fejlett. Erről nem tudtam, míg egyszer hosszabb útról hazatérve, az erdőjárók szokása szerint, pokrócaimon el nem nyúltam a padlón pihenni. A hathónapos hím hód a vállamra téve fejét, feküdt mellettem. Egy indián barátom belépett és tett-vett a kunyhóban, közben pedig egészen közel került a fejemhez, a másik oldalon, mint amelyiken bundás pajtásom feküdt. A hód nyomban átment arra az oldalra és fejem meg az indián lába közt helyezkedett el. Barátom átment a másik oldalamra, mire a hód, hogy megrövidítse az utat, egyszerűen átsétált a képemen és megint közénk állott. Barátom észrevette a dolgot és ki akarta próbálni, véletlenül vagy szándékos magatartásról van-e szó. Visszatért hát előbbi helyére és a hód is úgy tett, fújva fejezte ki rosszallását. Ez annál feltűnőbb volt, mert az indián gyakori vendég volt a háznál és igen jó lábon állt a hódokkal, sőt olykor távollétemben órákig eljátszogatott velük.

Egy más alkalommal átutazó vadász látogatott meg és amikor belépett, a nőstény hód, amely mindig jóval szelídebb volt a hímnél, odament hozzá és alapos vizsgálatnak vetette alá. A hím is feléje indult, de az ellenszenv minden jelével, s amikor az idegen lehajolt, hogy megveregesse a másik hód hátát, a hím kinyújtotta kézhez fogható első lábát és igyekezett a nőstényt elrángatni onnan.

A hód távolról sem olyan néma, közlésre képtelen lény, mint a legtöbb állat. Munka közben folyvást motyognak és mormognak, akkor is, ha magukban vannak, ha pedig egymástól távolabb tevékenykednek, időnként rövid, éles kiáltással jelzik hollétüket. Ritkán fordul elő, hogy ne feleljenek valami módon, ha az ember szól hozzájuk.

A határozottan különböző hangok nagy választékával rendelkeznek. A düh, szomorúság, félelem, öröm és meglegedettség érzéseit egymástól egészen elütő hangon fejezik ki s ezeket rövid megfigyelés után könnyen fel lehet ismerni. Gyakran, ha az ember másvalakivel beszélget, a hódok is beleszólnak a párbeszédbe furcsa hangjaikkal és szavuk annyira hasonlít az emberéhez, hogy szinte kísérteties hatást tesz arra, aki nem szokta meg. Ez részben vesztükre is szolgál, mert nagyon könnyű utánózni a hangjukat. Ha bajban vannak, a lehető legfájdalmasabban nyöszörögnek és egészen vigasztalhatatlanoknak mutatkoznak. Utánzó hajlam is él bennük, s minden tevékenységre vagy mozgásra valami hasonlóval felelnek, ami rengeteg fölösleges sürgés-forgás, cipelgetést és tologatást eredményez.

Mint a legtöbb más megszelídült állat, a hód is megérti a nevét és engedelmeskedik a hívásnak. Kanadában az íreket tréfásan „Mick”-nek nevezik. A hódok indián elnevezése Amik, kiejtésben nagyon hasonlít az említett szóhoz. Ezért ír neveket adtam hódjaimnak s a két legnevezetesebbet közülük MacGinty-nek és MacGinnis-nek neveztem el. Kitűnően megtanulták neveiket és ezek illettek is rájuk, mert akárcsak az írek, ők is igen paprikás indulatúak voltak és a legcsekélyebb ok elég volt ahhoz, hogy bármivel vagy bárkivel összeverekedjenek, kivéve velem és egymással.

Tanyám, mint „MacGinnis” háza vált ismeretessé, noha MacGinty, a szeszélyes, csintalan kis állat, nőstény lévén, inkább volt a ház urának, helyesebben úrnőjének tekinthető. Az egész környékről jöttek hozzám az emberek, hogy a hódokat láthassák.

Tavasszal nagy nyugtalanság fogja el őket és ilyenkor csak dróthálóból készült ólfélével lehet megakadályozni, hogy el ne kószáljanak. Ha szabadjára eresztik őket, messzeföldet bejárnak csavarogva, de nem felejtik el régi otthonukat és két-három hét múltán hazajönnek. A táborhely környékén táplálkoznak, azt mintegy főhadiszállásuknak tekintik és végül is nem messze tőle telepednek meg.

Tavaly tavasszal szabadon engedtem a két Mac-ot, mire kis házat és gátat építettek maguknak egy kis völgyben elterülő tó mellett; de ha hívtam őket, odajöttek és besétáltak a kunyhómba, s így tesznek mind a mai napig. Időközönként vissza-visszafeleltek, útközben a tó felé, nem erős, hanem igen tiszta és messze hangzó hangot adva, mely olyan volt, mintha egyszerre két hangot fognának a hegedűn, s amikor megérkeztek a vízhez, üdvözlő hu-hu-val jelezték ezt. Valami hasbeszélő tehetségük van, mint más erdei állatoknak is, s némelykor képtelenség lett volna megmondani, hogy melyik irányból közelednek. Ez bizonyára védelmükre szolgál olyan ragadozók éles füle ellen, amelyek különösen kedvelik a hódhúst.

A megszelídített hód semmi körülmények közt nem harapja meg az embert. Ha felbosszanokodnak, fogaik közé kapják az ember ujját, de nem szorítják össze erősen, bár közben visítanak haragjukban. Ha éles hangon rájuk kiáltunk, azonnal elbocsátják kezünket. Harcban nem megvetendő ellenfelek, első lábuk hegyes, erős karmaival keményen csapkodnak és előfordult már, hogy a hód, beretvaéles fogainak egyetlen harapásával megölt egy kutyát, felhasítva torkát.

A szabadon élő hódok egész életükre választják párjukat, a fogságban pedig ugyanilyen hűséggel ragaszkodnak ahhoz, aki eledelt ad nekik. Egy bizonyos személyhez ragaszkodnak, sem ennivalót, sem enyelgést nem fogadnak el az idegentől, fújva és sziszegve tiltakoznak, ha ismeretlen ember közeledik hozzájuk. De ez a kis állat, amely szinte ember módjára gondolkodik és kisgyermek módjára viselkedik, nagyon ért hozzá, hogy belopja magát az olyan ember szeretetébe, akivel alaposan megismerkedett. Nem egyszer kínáltak már hódjaimért értékükhöz mérten aránytalanul magas árat, de sohasem vitt rá a lelkem, hogy eladjam és rabságra juttassam őket.

Érdekes tény, hogy az ember-felnevelte hódok sohasem csatlakoznak a többi hódokhoz és ha tanyát építenek maguknak, a hódteleptől kis távolságra emelik házukat, de sohasem ugyanazon a tapon.

Valóban nehéz lenne megmondani, miféle gondolatfolyamatok mennek végbe a csillogó gombszemek mögött, azokban a vastag kis koponyákban. Bajos kételkedni abban, hogy az ösztönnél valamivel több irányítja a hód cselekvéseit. Sokszor leülnek és egészen úgy hatnak, mintha mérlegelve gondolkoznának, mielőtt valamibe belefognának. De ösztönük is kétségkívül nagyon erős, mert ha egyéves korukban szabadon bocsátjuk őket, noha nem rendelkeznek tapasztalatokkal, éppoly céltudatos ügyességgel végzik minden munkájukat, mint a szabad hódok, legfeljebb eleinte hiányzik még belőlük vadon élő testvéreik találékonysága. Hanem az ösztön a hódok sok minden megnyilvánulására nem ad kielégítő magyarázatot.

Az indiánok nagyon megszeretik a hódot, gyakran tartják táborukban játszótárs gyanánt és „kis indián”-nak nevezik. Ismerek egy kislányt, aki nagyon szerette két kicsi hódját. A két kis állatot egyszer, szokott napi úszkálásuk közben elragadta az erős tavaszi áradás sodra, nem bírtak visszatérni, mint máskor. Olvadás lévén, negyedméter mély jeges víz volt a folyó medrét szegélyező magas hó alatt, úgyhogy besüppedt a hótalp alatt. A kislány mégis kilométerekre elvergődött a folyó mentén, keresztülúrt a fűz és az éger szövevényén, az alulról kivájt hópart némely helyén négykézláb kúszva előre. Minden igyekezetének ellenére is többször beszakadt és a kásás jéggel kevert vízben kellett gázolnia. Utol is érte kedvenceit, de

látnia kellett, hogy azok képtelenek kivergődni a sebesen vágató folyó sodrából. Ekkor odaértek hozzátartozói, de nem könnyű dolog volt lebeszélni a gyermeket, hogy ne folytassa hiábavaló kísérleteit a kis állatok megmentésére. Kedvencei nélkül kellett hazatérnie és úgy meggyászolta őket, mintha legdrágább barátait veszítette volna el.

Dicséretére válik az indiánoknak, hogy azon a tavaszon a vadászok nem állítottak csapdákat a tábor környékén, s a következő ősszel ráakadtak a két kis hódra. A fehér vadászok és az indiánok közös megegyezéssel elhatározták, hogy azt a két állatot megkímélik. Úgy is történt egészen addig, amíg egy félvér nem hallott felőlük. Úgy tett, mintha ő se táplálna bántó szándékot, de az első alkalommal mind a kettőt megölte. Sajnos, a félvérek legtöbbször hiányzik az igazi vadász tisztességérzése.

Kis kilométernyire tanyámtól a tavon egy kis hód él, társa múlt nyáron elpusztult. Éjszakáit velem tölti, megosztja velem az ágyat és az eledelt. Látszik rajta, hogy kis társa hiányzik neki s nem tanúsít olyan csintalan jókedvet, mint az elődei. Egy régi hódházat rendbe hoztam részére, jókora mennyiségű ennivalót is odakészítettem, aztán szabadon eresztettem. De nem akart szabadon maradni. Minden este, amíg csak a fagy be nem állt, alighogy besötétedett, a kis hód megjelent az ajtóm előtt.

Szomorú kis teremtes, amint elhagyatottan, magányosan üldögél a padlón. Ki tudja, nem kísért-e csöpp agyában a boldog napok emléke, amikor még magához hasonló kis tömzsi szörgombolyaggal játszodozhatott a folyópart magas, hús fűvében. S amikor rátelepszik a lábamra, és komoly, bánatos tekintetét reám emeli, szívem minden érzése a kis árva felé árad, amely nem akar szabad lenni. Fölveszem, és kezemet végigsimítom dús, sötét bundáján, ő pedig elégedetten sóhajt és nyomban elalszik ölemben, hogy hús vizekről, sárról, nyárfalevelekről és tojáslepényekről álmodjék.

Kicsike állat, talán mindössze öt kilós, de kettőnk közül ő a jobb erdőjáró, főleg azért, mert néhány egyszerű dolgot jól véghez tud vinni, amit én nem tudok; például jeget törni a fejemmel, fát vágni a fogaimmal, vagy megtalálni az utat a jég alatt a sötétben valamely jeltelen nyílásig, pedig ezek a dolgok mind igen hasznosak az erdei életben.

Így télen kevésbé szabályos időközökben látogat meg, mert bizony nem könnyű dolog a hosszú víziutat végigúszni az összefüggő jégkéreg alatt, anélkül, hogy felütve fejét, lélegzetet vehetne. Kíváncsi voltam, hogyan csinálja ezt, és órákon át lestem villamos zseblámpával a kezemben. A jégben tátongó lyukban alaposan fölkaparta, fölverte a vizet, míg nagy buborékok nem képződtek rajta. Az egyik nagy légbuborékba szép óvatosan beledugta fejét, a buborék egészen bevonta ezt és a hátának egy részét. Most alábukott a jég alá, és magával vitte úszás közben a buborékot is. Az ebben lévő levegő elég volt egy időre. Három helyen lyukakat készített a jégen, bizonyára azért, hogy ezekben fölfrissítse levegőkészletét. Háromszor vett így lélegzetet tizenöt perc alatt, mert ennyi időbe telt, míg a távolságot végigúszhatta.

Amikor a jég megvastagodik, az említett mutatvány lehetetlenné válik, s a kis hód a telet most már MacGinnis házában tölti, miután MacGinnis és huncut, minden-lében-kanál cimborája, MacGinty már régóta a maguk építette hódházban laknak, jó kilométernyire táborhelyemtől egy tavon.

Sokszor eszembe jut, vajon régi pajtásaim emlékeznek-e arra a hosszú útra, amelyet egy ládában tettek meg, vizeken és hordutak során keresztül, aztán a közel ezer kilométeres vasutazásra, majd amikor egy kályhában lakva utaztak tovább egy kenuban, amely felfordult és ők kevés híján megfulladtak. És hogy felötlenek-e néha emlékezetükben a szétszaggatott szarvasirha-szőnyegek, az elragott asztallábak és a kirágcsált takarók; meg a birkózómérkőzések, hosszú alvások a puha, meleg ágyon; vagy sejtik-e, hogy milyen nagy, betölthetetlen

ürességet hagytak házamban, amikor elmentek? Vajon emlékeznek-e minderre, amint kis sárkunyhójukban pihennek a tavon, amely fölött az Elefánt-hegy áll őrt?

Ma már nem ölök meg egyetlen hódot sem, hanem arra törekszem, hogy jóvátegyem legalább egy kis hányadát annak a sok kárnak, amelyet fiatalabb és meggondolatlanabb napjaimban a hódoknak okoztam. Rendbehozom legalább egy részét annak, amit valaha elpusztítottam, a kiszáradt tavakat ismét boldog hódcsaládok vízzel telt tanyájává teszem és életet viszek oda, ahol halotti némaság uralkodott. Csak azért, hogy estéimen, mint valamikor régen, hallhassam a vízre lecsapó széles, lapos farkak hangos csattanását; kisgyermek szavára emlékeztető kiáltásaikat, amint az életüket jelentő ezüstös nyárfák alatt vidáman birkóznak; az anyák mormogását, amint kicsinyeiket altatják a hódházak belsejében.

Csakhogymegint láthassam a sötét és borongó erdőben a villogó fehér foltokat, ahol a hódok lehántották a fákat; meglátogathassam és csodálhassam a gondosan ásott csatornákat és homokos vermeket. És hogy hébe-hóba talán megpillanthassam Misomisz-nak, az „Öreg Ember”-nek a fejét, amint egy feketén csillogó szempár nem barátságtalanul, de mindig óvatosan figyeli minden mozdulatomat a part árnyékából. És tudom, hogy végtére nem vagyok egészen egyedül ebben a hatalmas vadonban, amíg ott vannak szomszédaim, s a boldog telepek, amelyekben Amik, a Hódnép lakik.

X. A KÉT ALKONY ÖSVÉNYE

1876-ban a sziúk, a sájennek és paonik¹⁹ egyesült haderői legyőzték Custer tábornokot; Custer oktalan akciója kudarccal végződött, és katonái mind egy szálig elpusztultak. Az indiánok főnökei közt a bölcsőbbek, akik akkor már nagyon is tisztában voltak azzal, miféle megtorlások fognak következni, azt tanácsolták, hogy a harcban részt vett indiánok hagyják el mielőbb a környéket.

Az volt az eredeti terv, hogy Custert elfogják és túszként maguknál tartják, ezzel elejét véve a megtorlásnak a fehérek részéről. De ez a tervük meghiúsult, mert Custer tábornok a veszített csata terén föbe lőtte magát. Ez a történelmi tény sokáig csak az indiánok előtt volt ismeretes. A harcban részt vett indiánok tehát, mint a gyermekek, akik valami csínyt követtek el, és túlon túl sikeresen szegültek ellen a feljebbvalóiknak, a várható megtorlás elől Kanadába menekültek.

Megtanulták a keserű leckét, hogy míg az olyan ütközetet, amelyben a fehérek katonái győztek, győzelemnek nevezik, addig az olyan csatát, amelyben az indiánok diadalmaskodtak, mészárlásnak bélyegzik. Főnökeiket felakasztották, amiért becsületes csatákban vettek részt, miközben azok a rémtettek, amelyeket a katonai csapatok követtek el, például a Klamath-tó mellett, vagy Wounded Knee-nél, büntetlenül maradtak. Dicséretére válik a kanadai kormány politikájának az indiánokkal kapcsolatban, hogy ezek menedékhelyet találtak Kanadában. A brit fennhatóság alá tartozó törzsekkel igazságosan és méltányosan bántak, s ezért a kanadai határvidékeken, egyetlen kisebb és eredménytelen lázadástól eltekintve, ismeretlenek voltak azok az erőszakosságok, durva igazságtalanságok, vérfürdők és hosszadalmas háborúk, amelyek az Egyesült Államok nyugati területeinek betelepítését jellemezték. De hát mindez már a múlté. Az indián hontalanná vált a tulajdon szülőföldjén, és az indián népesség a határ mindkét oldalán már végleg békében él, ha ugyan a lassú felbomlást békének lehet nevezni.²⁰

Az indiánok nagy része elfogadta a fehérek életmódját, bár ez nem járt mindig sikeres eredményekkel, hanem annál gyakrabban az elfajulás és nemzeti széthullás következményével. De egyes indiánok azért mégis figyelemreméltó magasságokba emelkedtek.

Már nem születnek köztük nagy hadifőnökök, mint amilyenek Tekumsze, Varjúláb, Tompa Kés és még sokan mások voltak, mert nincsen többé szükség rájuk, de igen sok indián emelkedett tiszti rangra is a világháború alatt, az európai hadszíntéren küzdő kanadai hadseregben, és nagyon sokan lettek közülük altisztek. Különösen az ellenség felderítésében, az előőrs-szolgálatban tüntették ki magukat; egyről azt is tudom, hogy magas vitézségi kitüntetést kapott. Nemrég az Egyesült Államokban egy Curtis nevű indián egészen közeljutott ahhoz, hogy az Unió elnöki székét elfoglalja, Johnstone Paulina pedig - vagy indián nevén

¹⁹ *Sioux-, Cheyenne- és Pawnee-törzsek.*

²⁰ Mióta a szerző ezeket a sorokat leírta, amerikai tudósok megállapították, hogy a régi nézet az indiánok lassú kihalásáról téves volt, mert 1890 óta állandóan gyarapodnak számban és anyagi javakban. 1934-ben az Unió törvényhozása komoly lépést tett, hogy a múltak sok bűnét helyrehozza, és jóindulatú törvénnyel biztosított messzemenő jogokat az „első amerikaiaknak”, vagyis az indiánoknak. De kétségtelen, hogy az erdőpusztítás Kanadában nagy kárt okoz az indiánoknak, és a szerző nem ok nélkül látja közelgő pusztulásukat, ha nem vetnek gátat az oktalan erdőirtásnak. *(A fordító.)*

Tekahionwake - Kanada legkiválóbb költője. Dr. Orokonateka az „Erdő fiai” (Foresters) szövetségnek, Kanada leghatalmasabb társadalmi szervezetének elnöke lett; ismert nevű indián művészek vannak, és Bölényfia Hosszú Lándzsa ma már nem az egyetlen indián író.²¹ Még sok kiválóság akad az indiánok soraiban, és ha az indiánok csekély létszámát tekintjük, jeleseik számaránya nem marad el a fehér emberek kitűnőségei mögött. Az indiánokat tehát komolyan kell venni, nem úgy, mint az az öreg úr tette, aki meglátogatott egy kollégiumot, amelyet indián ifjak nevelésére alapítottak. Körüljárva az intézetben, meglátott egy fiatal indiánt, aki éppen gyalupad mellett dolgozott. Ez meglepte őt, egy ideig bámulva nézte, aztán kifakadt:

- Ez rendkívüli! Ön indián?

A fiatalember igennel felelt.

- És ön civilizált? - kérdezte az öreg úr.

- Nem én - vágott vissza az indián. - Hát ön az?

Hasonló eset történt egy kiállításon, ahol egy teljes indiándíszbe öltözött főnök mutatta be törzsének kézimunkáit. Nyugodt és előkelően úrias magatartása mély benyomást tett azokra, akik közelebből megismerkedtek vele, s a látogatók egyike, egy jelentékeny puritán honfoglaló családból származó hölgy, leereszkedő modorban jegyezte meg:

- Ah, egy indián harcos; milyen őskorbeli dolog!

Az indián erősen a szemébe nézett és így felelt:

- Úgy van, asszonyom, helyesen mondta. Mint ennek az országnak elsőszülött fiai, legalább az ősiség érdemével rendelkezünk.

Az indián főnökök, ha még oly rátermettek voltak is, sohasem uralkodtak föltétlen hatalommal a törzsükön; inkább tanácsadók és irányítók voltak, és ha felfogásukat egyszer már elfogadták, a többiek alávetették magukat egy bizonyos tevékenység, vándorlás, vagy ütközet tartamára. De előfordult, hogy a törzs nem helyezte a törzsfőnök felfogását s ilyenkor szavazás döntött. Ez a szokás azt az általános nézetet keltette a fehérekben, hogy az indián nem tudja megtanulni a fegyelmet, de a világháború tapasztalatai meghazudtolják ezt a véleményt. Kétségtelen, hogy ha az indiánok el tudták volna felejteni törzsi vetélkedéseiket és féltékenységeiket, s kellőképpen megszervezhettek volna, akkor olyan ellenállást fejthettek volna ki meghódítóikkal szemben, hogy bizonyára jobb feltételeket vívhattak volna ki a békekötésekben.

A háború kitörésekor abból a törzscsoportból, amellyel együtt vadászgattam, több fiatalember jelentkezett katonai szolgálatra. Legtöbbjük nem tudott angolul és csak kevesen tettek közülük nagyobb utazásokat, eltekintve kenun megtett útjaiktól. Az egyik hazafias lélek, név szerint Fazékszáj, felajánlotta, hogy a maga puskájával, sátrával és pokrócaival vonul hadba. Miután több hetet töltött a kiképzőtáborban, ahol a vadonlakók módjára félrevonult a többiekkel való közvetlen érintkezéstől s emiatt nagyon magányosan érezte magát, ez a vitéz harcos egy szép napon egyenruhájában és teljes felszereléssel megjelent a mi határszéli kereskedőállomásun-

²¹ Bölényfia Hosszú Lándzsa (Buffalo Child Long Lance), a feketelábúak röviddel ezelőtt elhunyt főnöke, a világháborúban kapitányi rangot ért el, többszörösen kitüntette magát, aztán visszatérve törzséhez, megírta emlékezéseit. Ebben a régi nomád, harcos indiánélet emlékeit jegyezte föl, mert fiatalkorában az említett törzs még szabadon kóborolt. Könyvét - „Hosszú Lándzsa emlékezései” - lefordítottam magyarrá, néhány év előtt jelent meg. (*A fordító.*)

kon, különféle készleteket vásárolt be és elindult régi vadászterületére. Amikor visszatért a következő rakományért, már katonai kísérszakasz várta; letartóztatták, hogy mint szökevényt haditörvényszék elé állítsák.

Tolmács útján azt hozta fel védelmére, hogy igen gyenge volt az élelmezés, a tisztek pedig túl sokat kiabáltak, ezért hát, látva, hogy még nyoma sincs az ellenségeskedéseknek, elhatározta, hogy otthagyja az egészet, amíg a „verekedés” nem kezdődik el. Elnézően bántak vele, majd mint felderítő szolgált a „verekedés” befejeztéig, eközben pedig kitüntette magát és olyan jártasságra tett szert a káromkodásban, hogy vitriolos kifejezéseitől a kaktusz is elfonnyadt volna.

Ez a független szellem tartotta távol az indiánokat attól, hogy a tanulatlan munkások számát szaporítsák, de egyes törzsek tagjai bebizonyították, hogy bizonyos, sok ügyességet és erélyt kívánó foglalkozásokra nagyon is rátermettek.

A caughtnawaugai irokézek Kanada legkitűnőbb hídépítői közé tartoznak; a kenuval való bánásban a kríket, az odszibvéket s a többi algonkin törzseket semmiféle fehér ember nem közelíti meg, kivéve azokat, akik tőlük tanulták ezt a mesterséget; s az indiánokat, noha nem nagyon közlékeny természetűek, mégis szép fizetéssel alkalmazzák vezetőkül, amikor komoly, nehéz utakról van szó a vadonban.

Az erdőjárók egy bizonyos fajtájában - bár ez nem jelenti a többséget -, határozott ellenséges indulat él az indiánokkal szemben. Ez a legtöbb esetben csak irigységből fakad, mert kénytelenek elismerni az indiánok feltétlen fölényét az erdőjárással kapcsolatos ismeretekben. Némely erdőjáró, ha nem is rosszindulattal, de lenézéssel tekint az indián erdőismeretére és képességeire, főleg azért, mert sohasem utazott még indiánnal és halvány sejtelve sincs, meddig terjed az indián szakértelme és a vadon életére vonatkozó mély, beható ismerete, hiszen ebben olyan dolgok is szerepelnek, amelyekről a fehér erdőjáróknak fogalmuk sincs. Mert a vörös ember nem kérkedik kétezeresztendő tudományával. Az indián természettől fogva óvatos és megragad minden kedvező alkalmat, hogy elérje célját, mindig a legkisebb ellenállás vonalát keresve erőfeszítéseiben; s annyira ért az erdőben való utazáshoz, hogy egész csapat indián átkelhet egy jókora területen anélkül, hogy meglátnák őket.

Az indiánt sokan kishitűséggel, sőt gyávasággal vádolják, mert vihar idején a tó partvonalát követi, pedig ezzel csak az a célja, hogy kihasználja a partok mentén előálló szélörvényleéseket és hátszeleket; ezzel szemben a kezdő kenus vitézül nekivág a tó közepének, szembeszállva az elemek teljes erejével, kenuja megtelik vízzel, ruhája átázik, s a szél sokszor megakasztja útjában, vagy csak órákkal később ér célhoz.

Az indiánok, akik már akkor ismerték a kenuzás finom művészetét, amikor Angliában páncélos lovagok viaskodtak szép hölgyek kegyéért, nem tartják szükségesnek, hogy ráereszkedjenek a sellő vadvizére csak azért, hogy tapasztalatokra tegyenek szert, s ezt nem is teszik, hacsak nem nyerhetnek időt vele. De ha szükségesnek ítélik, akkor habozás nélkül szembeszállnak olyan harsogó, féhéren tajtékzó vizekkel és viharokkal, amelyektől ócsárlóik visszariadnának. Hiszen ez mindennapi életükhöz tartozik. A vizenjárás már vagy ezer éve elvesztette számukra az újdonság ingerét és nem töltik többé idejüket szükségtelen erőmutatványokkal, mint ahogyan a képzett futó sem kezdi napi edzését azzal, hogy teljes erővel ismételtén végigságuldjon egy százméteres távon.

Az igazi erdőlakó tisztában van mindezzel és nem tartja lealázónak vörös testvérétől tanulni, s így sokszor olyan kiválóságra tesz szert, hogy tanítómestereit is elhomályosítja. Az indiánt nem szabad a civilizált világ mértékével megítélni, s akik a maguk csekély tapasztalata alapján foltot próbálnak ejteni az indián férfiaságán vagy rátermettségén, nem tudják, miről

beszélnek. Az indián a maga tevékenységeiben mindenki más fölött áll és csak azok ismerik igazi értékét, akik sokat jártak együtt vele. Indiánt ritkán találunk a fakitermelő telepeken, mert sohasem volt olyan jó favágó, mint teszem a francia kanadai, de annál kiválóbb abban a veszedelmes munkában, amikor a szálfákat leeresztik a sebes folyón, vagy félmilliónyi összerolódott szálfát kell átterelni a hóolvadáستól megdagadt, vadul harsogó vízen, pedig ehhez biztos lábra, vakmerőségre és gyors ítélőképességre van szükség.

Utolérhetetlenül ismeri a sebes zúgók, a vadvizek természetét és bár nem szokása, hogy látványos teljesítményekben találja kedvét, mint tüzesvérű társa, a francia kanadai, de azért, ha ez vetélkedésre ösztönzi, róla is leolvad az egykedvűség máza és lelkes igyekezettel veti magát a mérkőzésbe. A híres mohawk faúszatókat nagyon keresik azoknál a vállalatoknál, amelyek területe megköveteli, hogy a szálfákat hosszú viziúton, például az Ottawa, a Gatineau, a Madawaska vagy más hírhedt folyók veszedelmes, nehéz vizén szállítsák.

A civilizáció tett némi hatást az északi vidékek kezdetleges indiánjaira, de ez a hatás ritkán szolgál javukra, mint azt a kis rezervációkon nyomorúságban élő, semmire sem használható, céltalanul csavargó családok bizonyítják. Ezek amolyan se hús, se hal emberek, nem civilizáltak, de már nem is igazi indiánok.

Az indiánok - és most csak az olyan indiánra gondolok, aki életét fenn az Árnyak Országában éli -, tétlen idejében ugyan álmodozó és látomásokon mereng, de azért mégis állandó küzdelmet folytat a természet erőivel, s életmódja több igen magasrendű képességet és erényt követel tőle. Mint ahogy akárhány gyakorlatias fehér ember is, ha megszokott tevékenységi köréből kiszakad, többé-kevésbé megbénítva érzi magát, ugyanúgy az indián, ha kiragadják megszokott foglalkozásainak köréből és nincs alkalma rendkívül fejlett képességeit gyakorolnia, teljességgel haszontalanná válhat.

A fentebb említett indián kiválóságok, akik Kanada-szerte ismertté tették nevüket, olyan törzsből származnak, amelyek előnyös földrajzi helyzetben vannak. Ezeket a civilizáció meglehetősen jómóddal ajándékozta meg és az említett jelességek mindegyike mögött két-három civilizált nemzedék áll, kivéve Hosszú Lándzsát, aki minden tanultsága és műveltsége mellett is igazi, ősi jellegű indián tudott maradni. Némelyik törzsnek szerencséje volt, köolajat találtak területükön, úgyhogy minden tagjuk gazdag emberré lett. De a távol északon lakó indiánok nagyjából ma is éppúgy élnek, mint nagyatyáik; túlságosan elmaradtak a modern időktől ahhoz, hogy még a jelen nemzedék életében behozhatnák a késedelmet és ha számuk a jelenlegi mértékben csökken, akkor aligha fogják túlélni a szintén gyorsan eltűnő határvidéket.

Ha néhány év alatt rájuk akarnák kényszeríteni azt a haladást, amelyhez a fehér embernek kétezer évre volt szüksége, a végleges pusztulásukat jelentené. Ha viszont kiragadnák őket szokott környezetükből és belevetnék a modern élet könyörtelen, örök vetélkedésben küzdő áramlatába, ez olyan lenne, mintha a beteg embert úgy akarnák meggyógyítani, hogy felakasztják, vagy a bűnöst úgy próbálnák jó útra terelni, hogy ágyúcsőbe gyömöszölnék és a mennyországba lőnék.

A civilizáció térfoglalása nem veszi körül az északi törzseket virágzó gazdaságokkal és azzal a sokféle kereseti lehetőséggel, amely a szerencsésebb vidékeken mutatkozik; de megfosztja őket a megélhetés lehetőségeitől, anélkül, hogy ezért bárminő kárpótlást nyújtana, mint a termelésre alkalmasabb területeken.

Ha az indiánt magára hagyják a civilizáció kellős közepén, akkor olyan, mint a kísértetjárta házba bezárt gyermek, akit rémségek vesznek körül. Menekvésül rabjává lesz az olyan emberek kétséges szórakozásainak, akik szívesen válnak ezekben tanítóikká, de mert nincs

meg benne azok tapasztaltsága és nem szokta meg a biztonságos mozgást a bűn területén, a romlottság áldozataivá lesznek. Nem tudja felismerni a határvonalat azok közt a mellébeszélések és áttatások közt, amelyekkel a civilizált ember elleplezi a gondolatait, sőt esetleg a becstelenségét is, s így az indián haszontalanná és megbízhatatlanná válik. Ha meg is tanul néhány angol szót, az főleg csak káromkodásokban merül ki, s így a fehér ember beszédéből elsősorban éppen azt tanulja meg, ami a maga nyelvében ismeretlen. Néhány indiánnak sikerült előbbre jutnia és némi nevelésben részesülnie, de ezek is szinte kivétel nélkül visszatértek sátraikhoz, a ropogó tábortűzhöz, a végtelen ösvények, a harsogó vizek és piros alkonyatok országába.

Az indián könnyen áldozatul esik a tüdővésznek, ha életmódját felcseréli a fehér ember életmódjának szegényes utánzatával. Vakon tapogatózik környezetének bonyolult útvesztőiben, nem tudja kiválasztani a megfelelőt semmiben sem. Rosszul táplálkozik, nem megfelelően öltözködik, s elgyengült szervezete ellenállás nélkül fogadja a betegséget.

Az indián egy óriási földség szabad embere, az Első Amerikai. Az újítás mindent eláraszt körülötte, de ő nem változik. Figyelmesen és komolyan hallgatja azokat, akik új embert akarnak formálni belőle, de ragaszkodik a maga véleményéhez; hajlíthatatlan, mint a természet soha nem változó folyamatai, melyek körülveszik. Ha az indián elfogadja is a fehér ember egyik vagy másik vallását, ezt csak fenntartással teszi. Nem tudja belátni, mi jó származhatnék a szeretet és a béke ígéjéből, amelynek hívei sokféle felekezetbe tömörülve, mindenkor készek egymás torkának esni, vitatkozva, hogy például melyik a legrövidebb út a pokolba. Egy algonkin egyszer azt kérdezte tőlem, vajon mi rosszat tehetett a fehér ember a múltban, hogy csak közvetítő segítségével tud az Istenéhez közelíteni?

Az indián derűs pártatlansággal lesz katolikus vagy protestáns, aszerint, hogy melyik egyház papja jutott el hozzá elsőnek, időnként részt vesz a megkívánt nyilvános szertartásokban is és könnyen kapható arra, hogy nagy összegeket adjon templomok építésére. Mert egyszerű lélek és azt véli, hátha mégis van valami abban a dologban a pokollal, hiszen a vadonban szerzett tapasztalatai is arra tanítják, hogy mindent lehetőnek tartson és óvatosan figyelembe vegye mindazt, ami biztonságára szolgálhat. De azért megőrzi a maga felfogását, és titokban továbbra is az ő mindenütt jelenlévő istenségéhez fordul, vagy kiengeszteli a gonosz szellemet. De hát a fehér ember is gyakran jár kedvébe a maga saját külön ördögének, még pedig kész örömmel, sőt olykor lelkesedéssel. Egyszer kis városban laktam, ahol a vasútvonaltól északra vadászó indiánok protestánsok voltak, a délen vadászok pedig a katolikus egyházhoz tartoztak; de ez csak földrajzi különbséget jelentett szemükben. Ismertem egy krí-indiánt, meglehetősen haladott ember volt és jól beszélt angolul, noha írni nem tudott; ez egyszer levelet diktált nekem egy protestáns lelkipásztorhoz, emlékeztetve őt arra az ígéretére, hogy segítségére lesz, ha szükség mutatkozik erre. A szükség beállt és a krí száz dollárt vagy más csekély összeget kért kölcsön a paptól, s hogy a jó lelkészt kérésének teljesítésére készítse, azzal fenyegetődzött, hogy ellenkező esetben áttér a katolikus hitre.

A fehér ember uralmának körében megkövetelik az indiántól, hogy feledje el anyanyelvét, a Nagy Szellemről alkotott egyszerű fogalmait és azt a néhány szokást, amely még fennmaradt. Ha például a hinduktól, a búroktól, az írektől, vagy a kanadai franciáktól kívánnának meg ilyesmit, az egész bizonyosan felkelésre vezetne.

A világháború óta több törzsi tanácson vettem részt, amelyeken fehér emberek nem voltak jelen. Az első szertartás az volt, hogy a brit birodalmi lobogót leterítették a tanácsház padlójának közepére, míg a gyülekezet a zászló körül foglalt helyet körben és a szónokok a lobogó széléhez lépve adták elő mondanivalójukat.

Nemrég tanúja voltam egy vitának, amely egy indián törzs és egy lelkész közt merült fel. A lelkész lealacsonyította egyházának tekintélyét és teljességgel elvesztette a rábízott nyáj bizalmát azzal, hogy igen magas díjakat számított a lelkek megmentése fejében, s a díjakat nagyon furcsa eszközökkel zsarolta ki híveitől. A vita folyamán a „Fekete Kabát” azt állította, hogy a brit kormánynak semmi köze sincs az indiánokhoz, s ezek egyedül az egyháznak köszönhetnek minden előnyt, vagy javat, például azt is, hogy a jávorszarvast és a hódot „meghonosították az országban”. Erre egy idős főnök az egész törzs nevében így felelt:

- Ha majd György király mondja ezt, akkor elhiszük!

Valószínűleg az odzsibvék törzse a legnépesebb az ötvenegyedik szélességi körtől északra fekvő terület törzsei közt. Széltében-hosszában végigvándorolják a földet, amelyben, ha elég bőven akad vad, birodalmukat és paradicsomukat látják. Látszólag a legnagyobb könnyűséggel győzik le a szinte leküzdhetetlen akadályokat, amelyeket a létért folytatott kemény harcnak ez a földje állít elébük. Sok-sok nemzedék tapasztalatának alapján, kiküszöbölve minden fölöslegeset, az erőfeszítésekkel való takarékoskodásnak, a váratlan szükség esetére való erőtartalékolásnak, és a természet páncélján mutatkozó gyenge pontok fölismerésének olyan rendszerét fejlesztették ki, amely az eredményes igyekezet legmagasabb fokát biztosítja.

Csekélyebb az ösztövék kri-indiánok száma; ezek a beesett arcú, szögletes vállú fickók, a gyorsaság mesterei, izzó nagyratöréssel és messzeségeket emésztő lépésekkel rótták ezt a tájat. A könnyű, izmos odzsibvék, jó és rossz szellemeik hadával és jó- vagy baljóslatú előjelekkel, hihetetlen terheket hordoztak végig elképzelhetetlen ösvényeken, vagy olyan tájakon, ahol egyáltalán nem volt ösvény, s agyafűrt utakon-módokon a legnehezebben megközelíthető vadonba is benyomultak. Aztán jött a fehér ember, a vidám, tréfás kedvű fehér ember, akit nem gátoltak sem istenek, sem ördögök, sem távolságok; kemény munkával törte-vágta útját olyan sűrűségekben keresztül, amelyeket az indián megkerült.

A fehér embert nem befolyásolhatta az előtte járó nemzedékek bölcs és hatalmas embereinek útmutatása, hiszen nem voltak elődei, ő csak törtetett előre és magával hurcolta minden felszerelését. És ha nem is értett a vad kifürkészéséhez eléggé, úgyhogy élestára bizony igen gyakran kiapadt, az éhséget úri nyugalommal viselte és kihívta maga ellen a vadont, hogy ám győzze le, ha tudja. És mindig állandó jellegű műveket hagyott maga mögött; fáradságosan kitisztogatott, letaposott ösvényeket, gerendakunyhókat, kis tisztásokat, vagy olykor nagy leégett pusztaságokat. Vörösbőrű, kőkényszemű kortársa pedig, a maga könnyű lépteivel és óvatos módszereivel, riadtan szemlélte a fehér ember romboló előnyomulását. Észrevétlenül visszavonult előle olyan tájakra, ahol még egyelőre, nem sokáig, az elbűvölt tisztásokat nem rútták el a fölmeredező facsonkok és a suttogó visszhangot nem rázta fel durván a kivágott szálfák zuhanása, vagy más illetlen lárma. A sápadtarcúak előnyomulása az ősi területeken át ugyanannyit jelentett az indián szemében, mint amikor a diadalmas hadsereg keresztülgázol egy legyőzött országon.

A fehér ember érkezése nyomán a rövidszálú, rugalmas bölényfű helyét a prériken durva vadszéna vállig érő szövevénye foglalta el. Az erdő ligetei csúf irtásokká változtak, s a leégett fák kicsavarodott tagjai csontvázakként meredeztek rájuk. A drágaköves ragyogású tavakat gátakkal zárták körül, és tisztátlan vízzel telt nagy tartályokká alakították át, partjaikat bevert cölöpök, holt fák dísztelen halmazai éktelenítették el, s ezek közt a hirtelen támadt viharban veszélyes, vagy lehetetlen volt partraszállani. A hal kiveszett a megfertőzött vizekből, és a sokféle vad más tájakra vándorolt.

Az indián szemében az erdőt szellemek, hangok és titokzatos megnyilatkozások népesítik be. Az ő számára az Észak Szelleme, a mogorva, engesztelhetetlen rontó hatalom, amely a halál árnyékához foghatóan terül rá a földre, nagyon is valóságot jelent. Hogy ez a pusztító erő miért tudja megtartani hatalmát a természet világa fölött, szembeszállva az indián mindenütt jelenvaló Istenével, akihez bajában segítségért fordulhat, azt éppoly egyszerűen meg tudták magyarázni, mint ahogy a fehér emberek is megmagyarázzák a Sátán szakadatlan uralmát. Vannak sötét völgyszakadékok, amelyekben az elhalt ősök szellemei tanyáznak. Egyes fák és sziklák szinte személyekké válnak, és a csendes tisztás valamely elhalálozott barátnak, - embernek, vagy állatnak - a tanyája. Az északi fény kísérteties villódzását a Halottak Táncának nevezik, és a sellők Beszélő Vizeiben a régmúlt idők Öregeinek szavát hallják. A villám az ő szemükben madár, s az utas lépteit a Meimégvinsz-ek, a kártévő kis erdei manók akadályozzák, ők pattantják el a csapdáit és oltják ki tüzét is. Éjnek idején fejetlen csontvázak rohannak üvöltözve az erdön keresztül, és a sötét, kavargó örvényekben halottak lebegnek a telehold világánál. A Vindigo, ez a félig emberi alakban megjelenő rém végigjárja a tavak partját, olyanokat keresve, akik meggondolatlanul, égő tűz nélkül alusznak, és némely vidéken borzalmakkal töltik meg a szabadban alvók éjszakáit.

A Mennydörgő-fok négyszázötven méter magasra emeli büszke fejét a Felső-tó (Lake Superior) fölé; méltó bástyája a rengeteg kőfalnak, amely hol felmagasodva, hol alábbereszkedve kanyarog keresztül az elhagyott tájon, hogy tömegével belekapcsolódjék a Nagy Vízvázlatba. Ez a Vízvázlat-hegylánc pedig úgy kelet, mint nyugat felé is másfélezer kilométerre nyúlik; a Vörös Istenek emelték bevehetetlen sáncként, hogy megvédjék az Észak féltékenyen őrzött kincsesházát. És itt, az ősi kőzet alatt alussza álmát Hájovenha, vagy nevének gyakrabban használt formájában Hájavatha (Hiawatha.²²) Ő volt az indiánok nagy és bölcs prófétája, a szelíd lélek, aki az állatokat „kis testvéreinek” nevezte, az emberiség javáért dolgozott és amerre csak járt-kelt, mindenütt jót cselekedett.

Amidőn az első fehér szárnyú hajó kikötött ezeken a partokon, Hájavatha bánatosan mondott búcsút népének, mert előre látta közelgő végzetüket. Eltávozott kutyáival, hódjaival, madarai-val és kenujával. A hatalmas Sziklás-hegység mélyébe vonult s azóta ott alussza álmát. Évenként csak egyszer ébred föl. De majd egyszer fölkel és újra megjelenik, hogy népét fölszabadítsa.

Minden ősszel szabadjára bocsátja a Vadászó Szeleket, s megnyitja a Négyajtajú Tanácsházát. Ilyenkor egész éjjel járja az erdőt, amelyet meg akart menteni; bundás és tollas barátai kísérik, a farkasfalka követi testőrség gyanánt. Az ilyen éjszakákon az indiánok kihallják a farkasok dalából Hájavatha alvilági kutyáinak mélyebb csaholását, hallják a szellem-madarak szárnyai-

²² Longfellow, az amerikai költő megértette a vadon igaz szellemét, amikor Hiawatha (ejtsd Hájavtha) c. költeményét megírta, s ebben a műben az indián élet, s az indián szokások rendkívül alapos ismeretéről tett tanúságot. Ezt az indiánok is annyira elismerik, hogy sok-sok év óta mai napig is minden esztendőben ünnepi játékot rendeznek, a víz és az erdő természetes díszletei közt, a Huron tó melletti Desbaratoban, ahol a hagyományok szerint Longfellow hosszú időn át élt az indiánok közt, anyagot gyűjtve költői művéhez. Száznál több szereplő vesz részt a játékban, s az ünnep tartama alatt egyiküknek sem szabad a fehér ember ruházatának egyetlen darabját sem viselnie, vagy akár egyetlen angol szót is kiejtenie. Az előadás, a régi indián dalok megérdemlik, hogy messziről odautazzanak az érdeklődők. A játék rendezői algonkin indiánok, odzsibvék a Garden River vidékéről; ezekkel sokat vadásztam együtt a Misszissauga folyó környékén, s egy alkalommal, amidőn részt vettem a törzs egyik ünnepén az Ontario tartománybeli Biskotasingban, az indiánok jórésze több mint háromszáz kilométer távolságból érkezett oda kenukon, hogy jelen lehessen az ünnepségen.

nak halk suhogását, s a hegyeken át a testetlen hódok tiszta fuvolaszóra emlékeztető hívása visszahangzik olyan pusztai tájakra, ahol hód nem élt soha.

Így veszik körül és kötik meg az indiánt a gátlások seregei, mint régebben a vallásos szertartások. Az indián elhalasztja legfontosabb útját is egy álom miatt, mint ahogy régen a figyelme elterelődött a csata folyásáról, hogy néhány nagy tiszteletben álló csontot, vagy más holmit visszaszerezzen, vagy szem elől tévesztett fontos ügyeket, hogy valami haszontalan fogadalmát teljesítse. Az indián éber óráinak minden percében érzi Istenének jelenlétét, nem is annyira mint Istent, hanem inkább mint egy mindenható, jóindulatú Szellemet, akinek látható megnyilatkozása a természet arca. Ez a szellem közel van hozzá, intést, üzenetet küld neki az északi szél susogásában, javára szolgáló jeleket juttat kifejezésre az állatok viselkedésében és megváltoztatja a természet folyását, hogy egy életet megmentsen. Az indián nem féli Őt, hiszen mindig maga mellett tudja, inkább barátjának érzi és nem is mutat be előtte istentiszteletet, mert hódolatával a Nap, egy fa, egy szikla, vagy egy hegysor felé fordul, amely az ő szemében mind a teremtés művében élő és működő Hatalomnak külső és látható jele.

Az indián hite szerint a halottak nem távoztak el közeléből, hanem láthatatlanul mindig jelen vannak bizonyos kiválasztott helyeken, s ha baj van, odamegy és órákat tölt elmélkedő szemlélődésben. A kislány, aki elvesztette kedvenc kis hódjait (főttebb meséltem el a történetét), megkérte a vadászt, aki megölte azokat, hogy mutassa meg neki, hol maradtak a tetemek. Megőrizte a koponyákat és csontokat, süntüskékkel ékesített nyírfadobozban felfüggesztette a maradványokat egy fára valamelyik szent helyen és sokszor órákat tölt ott. A többiek pedig tartózkodtak attól, hogy megzavarják.

A régi idők nagy harcos főnökei varázscsokkakat hordtak, bennük néhány tollal és kis csontdarabbal, vagy más látszólag haszontalan maradvánnyal, de ezek az ő szemükben éppoly szentek voltak, mint az ereklyék a katolikus hívőknek.

A fehér sugárkévében, melyet a Hold vet éjszaka a tavon keresztül, a vörös ember ösvényt lát, a gyermekek és kis állatok ezen távoznak el, amikor meghalnak; ez a Szellemek Országába vivő Ezüst Ösvény. A többiek mind az Alkonyat Ösvényére térnek.

Az indiánok mennyországáról alkotott közkeletű fogalom egészen téves. Az úgynevezett Boldog Vadászmezők nem jelentenek olyan helyet, ahol gondtalanul lehet lemészárolni az állatokat, hanem olyan régiót, ahol nem kell többé vadászni és emberek, állatok békés barátságban élnek egymás mellett, mint az idők kezdetén. Mert az indián mindig óvta az állatokat, ő volt Amerika első állatvédője. Ma őket okolják a vad megritkulásáért, de amikor az indiánok még sokkal többen voltak, a fehér ember érkezésekor, az erdőkben és a síkságokon csak úgy nyüzsgött a sok vad. Ma már kevés indián él és mégis úgy ötévenként arról kell tudomást vennünk, hogy ismét eltűnt a föld felszínéről egy-egy érdekes és becses állatfajta.

Most, hogy némelyik állat és fa a végleges kipusztulás határán van, Kanada tartományai végre rászánták magukat, hogy összefogva megkeressék az utat-módot arra, hogy Kanada gyorsan fogyatkozó természeti kincseit megóvják.

Az indiánok meglepő gyöngéden bánnak az állatokkal. Ezt nehéz megértem, ha arra gondolunk, milyen kegyetlen és engesztelhetetlen módszerekkel vívták harcaikat a fehérek ellen. De ezeket a háborúkat csaknem mindig a szívüknek legkedvesebb dolgok védelmében viselték: szabadságukat, az erdők vadját, szent helyeiket védték. Az indiánnak álarchoz hasonló merev arca mögött legalább annyi érzés rejtőzik, mint a latin fajtákban. Férfiak, akik vértől csöpögő fejbőröket tűztek övükbe és testüket az elejtett ellenség vérével festették be, vitézül küzdöttek egy fáért és zokogtak a jóbarát sírja mellett. Amikor az igazi erdőlakó indián megöl egy állatot, többnyire néhány engesztelő szót intéz áldozatához, mielőtt földarabolná, s különböző

szertartásokat végez el. Lesöpri a havat a holt állat képéről, valahányszor útja tetem előtt viszi el. A medve koponyáját fára függesztik és engesztelésül dohányt tesznek bele; az elfogyasztott állat lapockacsontját szintén fára akasztják, de előbb két kis vonást festenek rá, mégpedig egymással párhuzamosan, ami azt fejezi ki, hogy érzésük nem fordult a medve ellen, hanem mellette volt. Van egy kis madár, amely szívesen tartózkodik a táborhelyek közelében és fáról fára, ágról ágra ugrándozik, mintha a lombot vizsgálgatná; ezt a madárkát az indiánok „Levél-számláló”-nak nevezik és a világért sem pusztítanak el. Lehet, hogy mindez csak vademberekhez illő dolog, de ilyen vadság meg sem közelíti a civilizációét, hiszen ez eltűri a bika-viadalokat, amelyekben szegény, előregegett lovakat dolgos életük jutalmául a dühödt bika elé hajszolnak és ha megsebesülnek, betapasztják sebeiket, amíg csak halálra nem dőfi őket a bika. És ezt azon a napon szokták művelni, amelyet a fehér ember a Szeretet és Könyörület Istenének szentelt! Indiánok sohasem vetemedtek ilyesmire. Az elfogott ellenséget borzalmas kínzásokban részesítették, vagy ugyanilyeneket viseltek el, ahogyan a hadiszerencse fordult, de sohasem jutott eszükbe, hogy időtöltésből állatokat gyötörjenek.

Az indián összhangban él környezetével s ez nagy mértékben megmagyarázza képességüket, hogy az erdők és síkságok légkörébe vegyülő legcsekélyebb idegen elemet is megérezzék. Valami kis mozgás ott, ahol mindennek nyugalomban kellene lennie; kis változás a környezet megszokott színhatásában; egy nem természetesen elmozdult falevél; egy frissen eltört ág kirottozott vége: mindez hangos szóval beszél az indiánhoz. A formák, hangok és színek minden lehetséges változatát és összhatását megjegyezték és emlékezetükbe vették környezetükben, s ha mégoly csekély eltérés mutatkozik is, az mindjárt valami összhangzavaró benyomást kelt bennük, mint ahogyan a képzett zenész kihallja a legkisebb hamis hangot is a zenekar összjátékából. Az időjárás közelgő megváltozása úgy hat rájuk, mint az állatokra; az indiánok könnyen veszik át a természet hangulatait; az eső, vagy a borús idő az egész törzset borongós kedvre hangolja. Előre megmondják, amikor a szélirány megváltozni készül és még álmukban is megérik a légköri viszonyok megváltozását, amint a déli szél átfordul északivá; ilyenkor az öregebbek fölébrednek és megszólalnak: „Itt a Kivédin, északnyugati szél fúj”.

Az indián előtt az Északnyugati Szél a legfőbb, ez a Szelek Szele; jó ösvényt és tiszta eget hoz és a levegőt olyan felfrissítő hatással tölti el, hogy a hőmérséklet minden végletét elviselhetővé teszi. Az indián táguló orrcimpával szívja be, mintha üdítő italt nyelne, s mélyen beleheli, mintha varázsszer volna, mely minden testi baját meggyógyítja. És az Északnyugati Szél valami lelkesítő ösztönzést is ad az indiánnak, hiszen arról a hatalmas, messze nyúló, néptelen tájról beszél, ahonnan jön, arról a földről, amelyet a civilizáció minden igyekeztének ellenére sem fog soha senki egészen megismerni.

A vörös emberek természettel való csodálatos kapcsolatát híven fejezi ki az a pár szó, amelyet egy öreg ember, régi társam az ösvényen, mondott egyszer nekem:

- Amikor a szél a falevelekhez beszél, akkor az indián odahallgat és megérti.

A farkasok üvöltése az indián fülének nem az a borzasztó valami, amilyenek mások tartják. A farkas és a farkasüvöltés dala éppen úgy része a nagy vadonnak, mint az indián maga, hiszen mindketten vadászok, mindketten ugyanúgy szenvednek a hidegtől és éhségtől, s ugyanolyan hosszú, nehéz ösvényeket járnak be.

A vágató sellők szilajul háborgó vadvize, a befagyott tavakon keresztülszáguldo, süvöltő hóvihar olyan látványosság az indiánnak, amelyben ő maga is tevékenyen részt vesz, amikor kemény, de barátságos küzdelemre kél velük. S úgy érzi, hogy az elemek nem fogják elárulni őt, ha betartja a mérkőzés szabályait.

Amióta a háborúk légköre lefoszlott róla s a Cooper-regényekben megénekelt nemesség dicsfényét elkoptatta a közvetlen, mindennapos érintkezés, a vörös ember sokat veszített regényes vonzerejéből. De ha közelebről megismerjük ezt a különös népet, egyszerűségével, hallgatóagságával és szinte keleti miszticizmusával, akkor más, addig nem sejtett képességek és jellemvonások merülnek föl előttünk. Ezek még az olyanok bámulatát is kivívják, akik egyébként nagyon szeretik hangoztatni az indiánok hibáit. Az indián makacsul kitartó, panaszkodást nem ismer, végtelen türelem él benne, a legtöbb esetben a végsőig becsületes, és olyan odaadással halad célja felé, hogy az egyszer eltökélt szándékától tapodtnyira sem hajlandó eltérni. Olyan változatlan, mint a vadon arculata, csaknem éppoly csendes is, és mélyen tud gondolkozni, de nem a jövőről, hanem - bár ez végzetes minden egyénre és minden nemzetre nézve - a múltból. A jövő mit sem tartogat számára, s ő az elmúlt időkben él. Az indián rendíthetetlenül áll, mint maguk a hegyek, mialatt a haladás hullámai mind magasabbra áradnak körülötte; nem bírja belevetni magát, nem tud az árral úszni, s ezért úgy jár, mint a hód és a bölény, amelyek története annyira azonos az övével: az ár elragadja majd és megsemmisíti. És akkor a földéhesek örökös panaszkodásának és acsarkodásának a néhány hold föld miatt, amelyet az indiánnak egy egész világrész szabadsága fejében adtak, egyszer s mindenkorra vége szakadhat.

És talán majdnem jobb, ha az indián eltűnik, amíg még büszkén őrzi rangját, s birtokában van szilaj függetlenségének és szabadságának abban a környezetben, amelynek olyan kiválóan megfelel. Jobb is, ha követi a kalandort és a szabad vadfogót az elmúlás felé vivő úton, ahol az Utolsó Határ egyre hátráló, egyre fogyatkozó népének sorai a múlt homályába halványulnak. Jobb így, mint hogyha beletaszítanák a modern idők mindent megőrlő malmának kerekéi közé, hogy amikor a gép kiköpi, szürke, jelentéktelen, a környezet közepszerűségétől többé el nem ütő lénné változzék át, egy nemes nép emlékének gyalázatául. Hagyják inkább békén őt a még hátralevő rövid időre a maga emlékezései, állatai, tündér látogatta ligetei közt.

A régi idők nincsenek is olyan messze mögöttünk a múltban. Akárhány ember mégél annyi évet, amennyi a határvidék történetének izgalmasan nagyszerű korszakát napjainktól elválasztja. Beszéltem egy öreg indián asszonnyal, - azóta már meghalt - aki jól emlékezett arra, amikor az első gyufát népe közé hozták. Ez még olyan gyufa volt, hogy ha odadörzsölték valamihez, előbb végeláthatatlan időkig pislákol és csak aztán lobbant lángra. Az asszony csodálkozva figyelte, hogyan gyulladnak meg a gyújtószálak, a mutatóvany után össze is szedte azokat, hogy odahaza bemutassa a csodát, és nagy csalódására szolgált, amikor azok sehogy sem akartak többé meggyulladni.

Ugyanez az asszony sokat beszélt nekem az irokézok régi történetéről. Emlékezett még a harcba induló csapatok kivonulására, és gyermekkorában egy csata alkalmával a többi gyermekkel és az asszonynéppel együtt a falut környező kukoricásban bújt el.

Egy öreg odzsibvé, - a neve elég hosszú, mert Nidzsinnekei-apícsi-gidzsigak-nak, röviden „A nap két végé”-nek hívták - szemtanúja volt az irokézok rajtaütéseinek 1835 körül a Temagami vidéken. Olyan ember volt, hogy ha megszólalt, mindenki figyelemmel csüggött szaván. Élő kapocsként fűzte össze napjainkkal a nagyon kevésbé ismert múltat. Néhány évvel ezelőtt nagyon szomorú körülmények között halt meg. Ma is emlékszem, milyen volt, amikor utoljára láttam: egyenes, mint a nyílvevő és éveinek ellenére is tevékeny, mint bármelyik ifjú. Megvolt az a különös képessége, hogy a sötétben is látott. Innen eredt a neve is, amely azt fejezi ki, hogy neki mindegy, nappal van-e, vagy éjszaka. Emlékszem, hogy zsebóra helyett ébresztő órát hordott az ingében s egyszer valami tánc alkalmával elaludt, mire egy csintalan suhanc elindította az óra berregőjét. Az egész este nagy eseménye volt aztán, hogy riadt fel az öreg az ingében csörömpölő zajra. A valóság azonban az volt, hogy a fiú első érintésére már

felébredt, de készakarva alvást tettetett, míg meg nem szólalt a csengő, mert sok érzéke volt a humor iránt. Az indiánban különben is jóval több humorérzék lakik, mint ahogyan a fehérek vélik. „A Nap Két Vége” a kisgyermekek társaságát is nagyon szerette, de egyszer olyan hátborzongató emléktárgyakat mutatott nekem, amelyek egészen más világításban tüntették föl jellemét. Azóta úgy találtam, hogy jókedvű mosolya mögött időnként szilaj vigyor bújik meg.

Órákig elüldögélt tábora előtt, egy kis dobot verve és ősi dalokat énekelve, amelyek nyelvét már senki sem értette. Olykor aztán félretette dobját és az éneke hallgatására összegyűlteknek olyan dolgokról kezdett mesélni, amelyek ismeretéért Kanada történelmének kutatói sokat adtak volna. A rég elfelejtett idők szokásairól, életéről beszélt, a vad nottavékről, akiknek fakéreg kenujában tizenkét ember fért el; a beretvált fejű irokézekről,²³ akik hajnalban bekúsztak az alvó faluba és mindenkit leöltek, mielőtt bárki felébredhetett volna. Elmondta egy asszony történetét, aki a táborhelytől elég messze fekvő hordúton átkelve éppen halászgatott, amidőn egyszerre csak azt látta, hogy a hordútnál kenu kenu után köt ki, mohawk harcosok szállnak partra, elrejtik járműveiket és minden nyomukat eltüntetve halálos csöndben elbújnak a sűrűben, a támadás óráját várva. Az asszony bizonyosra vette, hogy felfedezték őt, de igen helyesen úgy okoskodott, hogy az ellenség nem kockáztatja a megölését, mert ha nem megy haza, keresésére indulnak az övéi, s fölfedhetik a támadók rejtekhelyeit. Elhatározta tehát, hogy a hordúton végigmenve fog visszatérni falujába. Tudta, hogy életének egyedüli biztosítéka abban rejlik, ha úgy tesz, mintha nem volna tudomása az ellenség otlétéről. A bátor és okos nő partra szállott, hátára vette kenuját és végigment az ösvényen, bár közben jól tudta, hogy a sötét erdőben kétoldalt száz vérszomjas harcos fekszik lesben, és ha a nyugtalanság, vagy félelem legkisebb jelét mutatná, akkor nyomban megölnék és még hamarabb rajtaüténének a falun. De olyan rendületlen nyugalommal ment át a hordúton, hogy a portyázók azt hitték, nem vette észre őket, és az asszony bántatlanul hazajuthatott, így aztán figyelmeztethette népét, s ez olyan jól kihasználhatta a sötétség óráit, hogy amikor hajnalban az irokézek lecsaptak a falura, árva lelket sem találtak már benne.

Az öreg elbeszéléseiből ítélve ezek a nagyhírű harcosok nem minden vállalkozásukat vitték véghez olyan sikerrel, mint ahogy általában hiszik róluk. Állítólag az volt a szokásuk, hogy elfogott ellenséget vittek magukkal vezetőül, aki jól ismerte a maga népének területét; amikor már nem vehették hasznát, megölték és újabb foglyot ejtettek, hogy a következő területen vezetőjük legyen. Az ilyen kényszerű vezetők olykor jól felhasználták terepismeretüket, például egy esetben, amikor egy nagy harci kenu, tizenkét harcossal megterhelve, egy vízesés fejéhez közeledett, amelyet a folyó kanyarodása elrejtett a szem elől. Két fogoly odzsibvé vezető volt ezúttal az irokézekkel s ezek azt mondták a harcosoknak, hogy csak sellő van előttük, s ezen át lehet kelni a kenuval, ha olyan emberek irányítják, akik ismerik a folyót. Azok elhitték és a két vezető elfoglalta helyét a kenu orrában és farában, hogy átvegyék a kormányzást. Közben pedig a maguk nyelvén néhány gyors, suttogó szóval, amelyet elnyomott a víz harsogása, megbeszélték egymással a követendő tervet. A kenu magas szirtfalak közt siklott tova a sötét, sebes vízen. Egy helyen a szirtfal alatt sziklák sora nyúlt bele a folyóba. Az odzsibvék tőlük telhetőleg még fokozták a kenuk sebességét, és amikor a sziklák mellé értek, hirtelen kiugrottak a most már száguldó járműből, az irokézeket pedig, akik hiába próbáltak kétségbeesetten küzdeni a folyó vad sodrával, elkapta kenustól és magával rántotta a

²³ Irokéz (Iroquois), öt nagy indián nemzet - onondaga, kajuga, szeneka, oneida és mohauk (mohawk) - gyűjtőneve.

vízesés ereje. Akik nem fulladtak a vízbe, azokat kövekkel a két odzsibvé ölte meg. Nagy dicsőség is lett ebből. Az eset óta mai napig Irokéz-zuhatagnak nevezik azt a vízesést.

Egy csapat irokéz télidőben tekervényes és eredménytelen embervadászat után tért vissza táborhelyére.

Hótalpaik nem feleltek meg a távol északi vidék hóviszonyainak, s az út nagyon kifárasztotta őket. A táborukban aztán megkérdezték fogoly vezetőjüket, egy asszonyt, vajon az ő népe hogyan szokott segíteni azon, ha hosszú hótalpalás után görcs áll a lábukba. Az asszony azt felelte, hogy ilyenkor az embernek le kell feküdnie a földre, felemelt lábait valami keresztrúdra helyezve és tűz felé tartva. Az irokézek így is tettek. Nagyon ki voltak merülve és hamarosan elaludtak. Az asszony erre beáztatott és jól kinyújtott néhány nyersbőr szíjat, könnyedén odakötötte lábaikat a karókhoz, aztán jól megrakta a tüzet. A szíjak rövidesen megszáradtak és összezsugorodtak, s olyan erősen rászorultak a bokákra, mintha vasat vertek volna rájuk. Az asszony ekkor, még mielőtt kiszabadíthatták volna magukat, sorra megölte valamennyit. Ezután összeszedett annyi élelmiszert, amennyire szüksége volt és elindult, hogy fölkeressen egy másik ellenséges csapatot, amelyről tudta, hogy a környéken tartózkodik, már amit azon a vidéken környéknek neveznek, mert jó nyolcvan kilométert kellett megtennie. Amikor elérte a csapatot, elfogatta magát. Mihamar megnyerte az irokézek bizalmát, s ezek egyszer megint fáradtan tértek vissza táborukba, elkövezték azt a meggondolatlanságot, hogy jelenlétében elaludtak. Az asszony erre az összes hótalpakat elégette, egy pár kivételével, ezzel aztán megszökött. Az irokézek éppoly tehetetlenül maradtak ott a hat láb magas hóban, mint a tengerészek, akik hajótörést szenvedtek egy lakatlan sziget mellett. Nemsokára aztán rájuk akadt egy csapat algonkin²⁴, és nagy diadallal le is öldöste őket.

Ugyanennek az irokéz törzsnek a leszármazottai ma Montreal környékén élnek és évenként nagy nemzeti ünnepet tartanak, amelyen bemutatják ősi szokásaikat, öltözköket és táncaikat. Ez a mozgalom egyre inkább tért hódít az indiánok közt. A Nyugaton ma már megint nem ritka látvány a takaróba burkolózott, tolldíszes indián harcos; nagy indián összejöveteleket rendeznek, amelyre a törzsek elküldik képviselőiket. Ilyenkor az angol nyelv tilos, csak indián ruhát szabad viselni, és ismét eljárják a régóta eltiltott Naptáncot, persze az egykor velejáró önkínzások nélkül. Ezeken az ünnepségeken számomra mindennél érdekesebbek az öregek, - hosszú befont hajukkal, abba a díszbe öltözve, amely valamikor egyedüli ismert öltözköket volt, fejükön nagy tollkoronával, amelynek minden egyes tollát maguk érdemelték ki abban az időben, amidőn a sastollak megannyi vitézi tettet, vagy más férfias teljesítményt jelentettek. A nagy öregek talán nem bírnak már versenyezni a fiatalok könnyed mozgásával a táncban, de egy időre újra átélhetik a régi időket, a régi életet, amelyet oly régen elrabortak tőlük. És sokszor kellett arra gondolnom, vajon milyen vérpezsdítő emlékek, a múltnak milyen bánatos visszaemlékezései élednek föl újra a kifürkészhetetlen tekintetű öreg szemek és ráncos arcok mögött, amidőn a ma már marhacsordákkal népes tájon az ősi „bölény-dalt” éneklük, vagy bemutatják a haditáncot, amelyet fél évszázaddal ezelőtt még halálos komolyan jártak el.

Évekkel ezelőtt sokszor osztottam meg sorsomat azzal a nemzettel, amely a csippevék, algonkinok, londakok, vagy odzsibvék különböző nevei alatt ismeretes. Vértestvérüknek fogadtak és ünnepélyesen felavattak, jávorszarvasfejből készült lakoma, szövegnélküli énekszó és ősi szertartások mellett, a díszbe öltözött, áhítatosan figyelő törzsbeliek körében. Ni-ganik-abo - „Aki legelől áll” - az öreg főnök, akit az élők közül senki sem látott fiatalnak, eljárta a varázstáncot a nagy fenyő alatt a nyílt tűz előtt. Járt a ősi táncot a dobok dübörgő kíséretére,

²⁴ Az algonkinok nagy népcsaládjához igen sok törzs tartozik, pl. az odzsibvék is.

míg a nádfulvolák panaszosan sírtak és a teknősbéka teknőjéből készült csörgők ütemesen zörrentek meg. Egymagában táncolt a festett nyersbőrpajzs alá felfüggesztett szent medvefej előtt. És amint az ének üteme végeszakadatlan ismétlésekbe emelkedve, vagy halkulva szólt, a táncos kísérteties mozdulatainak árnyékai boszorkánytáncot jártak a sűrű sorban körben álló fák törzsein. A füst fehér szemfödőként terült szét az ágak közt, és száz feketén csillogó szempár irányult felém, amikor a hívó szóra a füstmennyezet alá léptem. A szilaj arcok változatlan kifejezéssel meredtek reám, mintha nem ismertek volna meg, s teljesen föloldódva a szertartás misztériumában ismét megszólaltatták a már szinte feledésbe ment ősi éneket:

- Hej-hí, hej-hé, hó! Hej-hé, hej-hé, ha. Hej-hé, hej-hé, hó! Hej-hó, hej-hó, ha!

S így ment ez vég nélkül ismétlődve, míg végül az egyhangú ének ugyanolyan hatást kezdett tenni agyunkra, mint aminőt a kígyó testén látható egyenletes, változatlan foltok tesznek a szemre. Amikor a mozdulatlan körbe beléptem, az volt az érzésem, mintha egyszerre templomba léptem volna, valami pogány istenség templomába, ahol a falakról köröskörül bronz képmások néznek rám. S ekkor megkaptam nevemet, azt a nevet, amelyet a törzs vénei választottak részemre és most felruháztak vele.

Ekkor a dobok üteme megváltozott, és az addig olyan mozdulatlan gyülekezet egyöntetű himbálódzással, ütemes hajladozással kezdte kísérni a dobok dübörgését, s a kör forogva megindult körülöttem. Az énekből kirikoltottak a kiáltások, amelyek gyorsan felszálló hangok után egyszerre mélyre ereszkedve hallatták a bagoly huhogó szavát, mert én a bagoly nevét kaptam:

- Hu-hú, hu-huuuú! Hu-hú, hu-huuuú!

A hátborzongató hangok elhaltak az erdő üres csarnokában, a tánc pedig egyre gyorsabban és gyorsabban forgott körbe a medvekoponya előtt. A dobosok, meg akik a csörgőket rázták, s az egész nagy kör, mind egyöntetű mozgással kísérte az öreg főnök táncának egyre gyorsuló ütemét, míg a sok-sok láb sebes dobogása szinte mennydörgő morájja erősödött és a tisztást a színek örvénylő forgataga töltötte be. Az ének mind hangosabban és hangosabban szólt, aztán egyetlen hosszan elnyújtott kiáltással - Ahej, je-e-e-é! - minden mozgás egyetlen szempillantásban megállt, és a csönd oly hirtelen szakadt reánk, mintha függöny hullott volna le.

Ez a törzscsoport szomorúan megfogyatkozott. Ma már nagyon sok elhagyatott sír domborul az óriási vörösfenyők alatt; a nép elmúlóban van. Nemsokára majd elérkezik a naplemente, az ő utolsó alkonyuk; távol atyáik sírjaitól, csendes nyugalommal várják be azt, ami számukra elkerülhetetlen. Megválni tőlük, kiválni soraikból, elhagyni a süllyedő hajót, - hitvány, elképzelhetetlen dolog lenne. Amit a vadon életéről egyáltalán tudok, azt mind tőlük tanultam.

Ni-ganik-abo, mesterem, jóságos oktatóm, társam sok hallatlan küzdelemben és elmondhatatlan megpróbáltatásban, lassan-lassan, apránként vonta félre a titkokat rejtő varázslatos leplet a vadon arca elől, hogy megismerjem legrejtettebb titkait, s felnyitotta előttem a Természet könyvét, hogy olvassak belőle. S amennyire tőlem telhetett, megtanultam a leckét.

Egyszer mérföldeken át jártunk együtt, csaknem térdig süppedve a laza hóba, s az éjszakákat egy kifeszített vászonlap alatt töltöttük; öt nap és öt éjszaka tartott ez így, közben szinte megállás nélkül havazott, nem volt más ennivalónk szárított jávorszarvashúsnál, és teát is csak a labradori zsálya leveleiből főzhettünk magunknak. Veszedelemes sellőkön keltem át az ő vezetésével, és valahányszor visszavonhatatlanul belesiklottunk a vadvíz sodrába, kétely ébredt bennem, hogy elérjük-e élve a sellő végét. Órákig tartó úttal vezetett át az éjszakába borult erdőn, ahol csak a nyírfakéreg fehérén derengő foltjai szolgáltak némi világítással. Nem egyszer egész éjszaka mentünk, sötét erdőkben, ismeretlen vidéken, ahol még nyírfák sem voltak.

Egyszer, a fagy beállta után, rossz jégen, késő este tértünk vissza szahágenünkhöz²⁵, de csak néhány elégett cafatot találtunk belőle a megperzselt, pusztá sátorkarókon.

Azt hittük, hogy kioltottuk tűzünket, de ez tovább izzott az erdő avaros, korhadó anyagokkal telt talajának felszíne alatt, és éppen táborhelyünk közepén csapott megint lángra, készleteinket, takaróinkat és magát a fedezékünket is teljesen elpusztítva. Legsúlyosabb veszteségünk az volt, hogy több görény- és egy rókagereznánk is odaveszett, az utóbbi ugyan nem égett el, de feketére perzselődött; ez volt az első - és remélem, utolsó - fekete rókám. Vihar fenyegetett, s öreg mesterem a sötétben nekivágott a másfél napos útnak, vissza a falu felé, olyan jégen, amelyen sokan még nappal sem mertek volna járni. Az ösvényt csak a hangból ítéltette meg, meg-megkocogtatva az ösvényt hosszú botjával; különösen rossz helyeken pedig félhangon dúdolta a körülményekhez nagyon illő énekét:

- Látom az ösvényt, olyan, mint egy fonál; látom, látom az ösvényt!

Vagy:

- Közelben vizet érzek, érzem a vizet!

Közben én csak a kettőnk beburkoló sötétséget láttam, és érezni sem éreztem mást, csak a gyomrom táján valami furcsa, süllyedő nyomást, valahányszor az öreg tapogató botja rossz jeget jelzett.

Tavasszal egyszer, amikor a jég álnok és veszélyes, félnapig utaztunk felváltva kenun, szánnal és hótalpon, míg elértünk egy újabb tavat. Minden amellett szólt, hogy ez éppoly rossz lesz, mint az előző, de az öreg indián csak végigpillantott rajta és így szólt:

- Ez jó jég!

Mint a legtöbb indiáné, az ő megfigyelőkéessége is hihetetlenül éles volt, semmi sem kerülhetett volna ki figyelmét. Fölfedezte a szememnek láthatatlan vadat. Tekintete azért nem volt éles, hanem inkább megértő, mindent átfogó, és merevség nélkül nézte a dolgokat, akár csak a fényképező gép lenszéje, egyetlen pillantással feljegyezve minden kis részletet. Gyakran gyújtott tüzet új és pörgő facövek segítségével, bár mindig hordott magánál acélt és kovát. Nyilván értette többféle állat szavát is, és a megfelelő évszakban szinte kénye-kedvére tudta közelébe hívni őket. Gyönggyel ékesített zacskót hordott magánál, ebben több apró holmin kívül néhány kis hódcsontot is tartott. Annak ellenére, hogy az utóbbi években példátlanul felszokott a hódbőr ára, az öreg nem volt hajlandó megölni a hódot, még a legnagyobb szükség idején sem; sokszor pedig megállt a hódok tanyája előtt és úgy látszott, mintha beszélgetne az állatokkal. Nem volt jó lövő, már tüzfegyverrel nem, de olyan közel tudott lopóznai a prédájához észrevétlenül, hogy ócska elöltöltő hódpuskája - vagyis hódbőrről vásárolt puskája - megtette a magáét mindenféle vaddal szemben, még a foglyot is elejtette vele. Mert az indián, ugyanúgy mint a fehér vadász, a madarat ülve lövi, csakhogy golyóval lő és a fejet veszi célba; ez igazán elég sportszerű dolog olyan ember részéről, akinek üres a gyomra. Az évek folyamán megmutatta nekem, mit tanulhat az ember egy hosszú élet megfigyeléseinek és alkalmazott tapasztalatának árán, bár az én fejem a felét sem tudta elraktározni az öreg ismereteinek.

Humoros pillanatai is voltak. Jávorvadászok társaságában egy hegy meredek szegélyén álltunk, válligérő törpefenyők közt; a tető egy leomlott darabja töredezett halmazokban hevert a hegy lábánál. A völgy szemközti végén hegygerinc húzódott, taraján fehérfenyők hatalmas

²⁵ Félkör alakú vászon védőtető.

sorával: ezek a fák akkor lehettek fiatalok, amikor az első puritán telepesek - úgy 250 évvel ezelőtt - még az indián nyilak elől kapkodták a fejüket, útközben a templomuk felé. Az egyik kiránduló turista kíváncsiságát erősen fölkelte a tiszteletreméltó öreg vezető, és örökösen kérdésekkel gyötört engem az idős indiánra vonatkozóan. Az öreg nem tudott angolul, de gondolom, megsejtette, miről beszélünk, mert végül, amikor a turista a kora felől érdeklődött, rámutatott a völgy túlsó oldalán álló fenyőkre:

- Mondd meg neki, - szólt - hogy amikor kisfiú voltam, azok a fák olyan aprók voltak, hogy megfoghattam és megrázhattam őket - így!

És megragadva az egyik törpefenyőt, erősen megrázta.

Ha napkelte után bármely időben kikötünk kenunkkal valamelyik félig állandó jellegű indián falunál, kevés férfit, vagy egyet sem fogunk otthon találni. A vadászok a virradat első jelére felkerekednek, mert a hajnal első két órájában több vadat lehet elejteni, mint a nap többi órájában együttvéve.

Ha a látogató délben visszatér, valószínűleg a falu minden lakóját álomba merülve találja, és a tábor az élet minden jele nélkül sütkérezik a verőfényben; talán csak egy-két öregasszony ül pipázva és álmodozva a parázsló tüzek mellett. Nem hallható nesz, csak a rovarok álmos zümmögése és a fák koronájában a tücskök érces cirpelése. Mert ez a pihenés órája. Ez a nép gyakran már félnap munkájával elkészült, amikor a többi emberek szerteszéjjel a világon még aludtak ágyukban. Ha az indiánt éppen nem foglalkoztatja sok nehéz tennivalójának valamelyike, akkor azonnal teljesen elernyeszti izmait, lepihen. Az asszonyok végzik az egész tábori munkát és bizonyára innen ered az a mese, hogy az indiánok lusták. Ha a férfi bármiféle tábori munkához nyúlna, amikor már felütötték a tábort, az asszonyok kinevetnék és elzavarnák, hogy menjen a dolgára.

A falvak mind könnyen mozdíthatók, mert az indián nomád nép. Ritkán építenek gerendakunyhókat, legfeljebb a kereskedő állomások közelében. Az ernyős koronájú gyalogfenyők közt sátrak, szélfogók és nyírfakéreg kunyhók állnak szétszórva a vízbenyúló alacsony földnyelven, a smaragdzöld hegyekkel koszorúzott tó fölött. Itt-ott magas tipik emelkednek kisebb sátoresztvéreik fölé, felső részüket mély borostyánszínűre pácolta a füst. A parton a kenek minden fajtája pihen kihúzva, legtöbb köztük vászonborítású, de vannak nyírfakéregből készültek is. Ezeket az égerfa nedvével vörösre festették, a varratok sávjait pedig fekete fenyőszurokkal kenték be. A háttérben az elmaradhatatlan sötét, örökzöld erdő magasra tornyosuló fala húzódik.

Ujjnyi vastag, zöld, kék, fekete, vörös, vagy fehér pokrócok lógnak a karókon és szellőznek minden sátor előtt, ragyogó színfoltokat keverve a képbe. Bő kockás ruhát és tarka fejkendőt viselő nők járnak-kelnek a sátrak közt, varrnak, az örökös bannock-ot, az indián kenyeret sütik, vagy a másikat, szintén örökös munkát, a bőrök kikészítését végzik. Közel a falu közepéhez a nyílt térségen karókból készült állványok meredeznek, rajtuk jávorhúsból vágott hosszú szalagok száradnak, közepütt pedig emberhosszúságú tok lóg, középen felhasítva. Az állvány alatt hosszúra rakott, csendes tűz ég, a hűvös füst a hússzeletek és a hal körül gomolyog, olyan zamatot és ízt adva azoknak, aminőt semmiféle más konzervált élelmiszer nem nyújt. Férfiak - némelyek rövidre nyírt, mások nyakukon egyenesre vágott hajjal, az öregek hosszú hajfonatokkal, - a középben verődnek össze, görbe késeikkel keretet készítenek a bőrök kifeszítésére, vagy körben ülve és pipázva hálót javítgatnak, vagy csak éppen üldögélnek. Félmeztelen gyermekek megszelídített farkaskutyákkal játszadoznak a porban; az egyik karóhoz hosszú madzaggal varjú van kötve, ez időnként éles káromással szól bele a tábor zajába.

Két medvebocs szabadon dőcög erre-arra a táborban; az egyiket, amelyiknek a pofája csupa liszt, mérgesen kergeti egy asszony, kezében furkóval; egy négyhetes farkaskölyökben máris ébredezik öröklött természete és kűszva közelít meg egy nála kétszer nagyobb macskát, amely elnyúltan alszik, fejét egy eldobott nyírfakéreg árnyékában nyugtatva. Mert még a háziállatok is alkalmazkodnak az indiánok életmódjához és kihasználnak minden alkalmat a pihenésre. Ha majd beáll a tél, némelyik kutya bicegést fog tettetni, vagy egyszerre minden ok nélkül megbetegszik, amikor sor kerül rá, hogy az első téli útra szán elé fogják.

Amint a Nap lassan a hegyek szegélye fölé ereszkedik, a férfiak felkerekednek és puskát meg könnyű baltát véve magukhoz, kettesével, vagy egymagukban, nesztelenül lépdelve mokaszinjukban, lemennek a partra és csendesen eleveznek. Némelyikük estére visszajön, mások éjjelre érnek haza; egyesek kis csomagokat vittek magukkal és napokig távol maradnak. Senki sem búcsúzott el, távozásuk nem járt semminő mozgolódással, egyszerűen elindultak, amikor az érzésük parancsolta; az ember egyet térül-fordul s akkor veszi csak észre, hogy már nincsenek ott; ennyi az egész.

Estefelé nagy szemét- és fahulladék kupacokat gyűjtanak meg a szél felőli oldalon, hogy a sűrű füst útját állja a szúnyogok rajának, amely most lecsap a táborra; füstfelhő ereszkedik a földnyelvre, csak a tipik csúcsa mered ki belőle. Apró hódokat cipelnek le a vízpartra, hogy szokott napi fürdőzésükben részesüljenek, míg kis fiúk és leánykák bottal a kezükben vigyáznak, hogy a kutyákat távol tartsák kis kedvenceiktől, vagy kenuba szállva terelgetik vissza a part felé a kis hódokat, mert a tóban ragadozó, falánk csukák úszkálnak és hamarosan elintéznék az egyhónapos állatkákat. Hálókat vetnek ki, minden ennivaló dolgot, sőt sok olyat is, amit a városbeli nem tartana annak, magasra felfüggesztenek, hogy a kutyák hozzá ne férközhessenek; azzal a napi munka véget ér. Pislákoló kis tüzek gyúlnak ki és a sátrakban égő faggyúszövévnek halvány fényei távolról olyan hatást tesznek, mintha szentjánosbogárcák tartanának gyülekezőt a faluban. A sátrak falán a benn lévő minden mozdulata árnyképekben jelenik meg; a tanyákból minden szó kihallatszik, a szomszédok minden tevékenysége annyira nyilvánvaló, minden beszédük annyira hallható, hogy senkinek sem jut eszébe kíváncsiskodni, vagy a szomszéd dolgán rágódni. Ugyanaz az elv, amely az erkölcsösködő rendszabályok és tilalmak átka, itt olyan zavartalan magánéletet tesz lehetővé, aminőt a négy fal is csak ritkán biztosít.

Egy reggel aztán az egész falu sűrűg-forog. A takarókat összehajtogatják, a tipiket leszedik, a tüzeket számtalan vödör vízzel oltják ki. A most már teljesen felöltözött gyerekek hozzálátnak, hogy a kisebb kötegeket lehordják a kenukhoz. Megunták a táborozóhelyet, a hal mélyebb vizek felé vonult, aztán az egyik asszony éjszaka mőkust hallott csörögni: ez rossz előjel. Tehát tábort bontanak és továbbmennek.

A kutyák kedvetlenül nézik az előkészületeket, bánatosan vonyítanak, mert részükre mindez hosszú és fáradtságos utazást jelent a tó körül a következő tanyahelyig, miközben gazdáik kényelmesen ülnek a simán sikló kenukban. Az indiánok, ha csak nincs sietős útjuk, kényelmes közelségben követik a partok vonalát, mert így jobban megfigyelhetik a vad mozgolódását; aztán ez itt a váratlan és heves viharok országa, amit szintén figyelemre kell méltatni, hiszen nők és gyermekek is ülnek a kenukban. Ha a partvonal erősen eltér az utazás irányától, akkor a kenukban helyet szorítanak a kutyáknak is.

A táborbontás körül nyoma sincs a fölösleges sietségnek. Mindenkinek megvan a maga kijelölt munkája; egyetlen mozdulat sem vész kárba. Nyugodtan, simán, izgalom és kapkodás nélkül rakják meg a kenukat, és felkelés után alig egy órával a tíz-tizenöt családból álló tábor helyén nem marad semmi, legfeljebb a kioltott tüzekből szivárgó vékony füstcsíkok és a

szárító állványok karói, amelyeket szépen összeraktak, hogy a jövőben megint hasznukat vehessék.

A hordutaknál eleven tevékenység képei tárulnak elénk. Férfiak, nők és gyermekek színes, tarka sora vonul át az ösvényen, különféle terhek nagy halmazát cipelve. A férfiak száz font liszttel és egy bádogtűzhellyel megrakodva, még egy kenut is visznek a hátukon, mások kétszáz fontnyi súlyt, vagy többet is cipelnek. A nők látszólagos könnyedséggel hordozzák a sátrak és pokrócok összetekert nagy kötegeit, kezükben könnyű, de kényelmetlen eszközöket cipelve. Egészen magától értetendő módon veszik ki részüket a munkából, és ha valaki azt mondaná nekik, hogy nehéz terheket hordozni nem nőknek való dolog, kinevetnék.

A gyerekek is vígan cipelik a maguk kisebb kötegeit és éppoly komolyan veszik a munkát, mint a felnőttek. Némelyik asszony csecsemőt hord a hátán, a kicsikéket kipárnázott, sima deszkalapok közé kötötték s e hordozható bölcső fölé védőtető nyúlik, hogy sérüléstől óvja a gyermeket, ha anyja véletlenül elesnék. A hordozható bölcsőről otthonkészült játékbaba vagy más egyszerű játékszer lóg le, zsinegre kötve. Az anyák nem cipelnek semmi más terhet, de, minthogy kezük szabadon marad, rájuk hárul a nehéz és sok körülményt igénylő feladat, hogy a rengeteg kis állatkedvencet, amelyeket nem lehet zsákban vagy kéregdobozban szállítani, végigtereljék az úton, bár ebben persze a gyermekek is segítségükre vannak. Macskák heverésznek kényelmesen a pokróctömegeken, varjak ülnek karók tetején, mintha fekete zászlók volnának, kifejtett hódokat vezetnek láncon, kis medvék szabadon cammognak, nem merte eltávolodni az emberektől, s egyszer láttam egy kislányt, aki játékbölcsőbe kötözött baglyot cipelt, bár a szegény madár nem is sejtette, hogy milyen nagy megtiszteltetésben részesült. A fiatalabb férfiak versengenek egymással a gyorsaságban és kitartásban, míg a próbált veteránok kimért léptekkel, a megerőltetés minden nyoma nélkül, soha nem változó ütemben haladnak tova. Ezeket az embereket amolyan fél-vadaknak tartják és valószínűleg azok is, de hasonlítsuk csak össze az ő fáradságos gondoskodásukat, ha fiatal állatok kerülnek a kezükbe, azzal a viselkedéssel, amelyet például egy már civilizált indián család tanúsított. Ezek megvásároltak egy medvebocsot egyik vadonban élő fajtársuktól, mert azt remélték, hogy jó áron eladhatják majd a turistáknak. Nem sikerült túladni rajta, nem vehették már semmi hasznát, de miután pénzükbe került, nem voltak hajlandók lemondani róla. Elhanyagolták a szegény kis állatot, nem törődtek vele és a bocs szomján pusztult el egy fához láncolva, néhány lépésnyire a tó partjától.

A vasútvonal közelében élő félvér-indiánok nagy része hitvány gazfickó. Ez nem vonatkozik azokra az erdei indiánokra, akik azért tanyáznak a vasút mentén, hogy cserekereskedést folytassanak az állomásokon. A félvérekben is él a vadász öröklött szakértelme, de ezt aljas célokra használják fel. Ravasz és tunya népség. Nincs meg bennük az igazi erdőlakó méltóságteljes önérzete, becsületessége és jellemeszilárdsága; s ennek az utóbbinak faji jó hírére is sok folt esett éppen a félvérek miatt, akiket az avatatlanok összetévesztenek velük.

Kivédinben az indiánok téli tábora kevésbé üt el a nyári falvaktól. Védettebb helyeken ütik fel tanyájukat, de itt is csak sátrakban és wigwamokban laknak; az előbbieken kis bádogkályhák árasztanak meglepő meleget, az utóbbiakban nyílt tűz ég, de olykor kályha is van. A sátrak oldalán magasra hányják fel a havat, s ezek a tanyák sokkal melegebbek, mint a legtöbben gondolnák. De ha a kályha kialszik, pár perc alatt dermesztő hideg tölti be a sátrat a vászonfalon keresztül, és az alvók alatt kőkeményre fagyasztja a talajt. A tábor fölött fagyos köd terjeng, a hegyháton túl farkasok üvöltenek a Holdra, s a kegyetlen fagyban a fák kérge olyan pukkanással reped meg, mintha puska szólna. Noha a tábor állandónak tekinthető a magas hó idejében, azért, ha kell, egy órán belül az egész terület összecsomagolják és tobogánokra rakják. Ezek a hosszú téli karavánok a befagyott tavakon, félig eltűnve a szélhordta

hóbuckák közt, olykor száz és száz mérföldet tesznek meg. Szinte katonák módjára menetnek, mindig lépést tartva, minden ember az előtte járó hótalpainak nyomdokai közé lép, s ez annyira második természetükké válik, hogy a sok hótalp alatt az ösvény simára taposott, rugalmas úttestté alakul, amelyen a kutyák minden erejüket kifejthetik. Az élen, a menet előtt, fél kilométer hosszú vonalban haladnak az ösvénytörők, ezek gyakran a tizenkét évesnél idősebb fiatal lányok és fiúk közül kerülnek ki. Ez kegyetlenségnek látszik, de a karaván élén sem erősebb a hideg, mint a végén, s a gyermekek minden különösebb erőfeszítés nélkül járnak a hóban, kitaposva az ösvényt; a többiek aztán könnyen haladnak nyomukban, míg máskülönben a férfiaknak felváltva kellene lábnyi mélységű ösvényt törniük, s óránként csak másfél kilométerrel juthatnának előre. A fiatalok büszkéek a feladatukra, és hő igyekezettel versengenek a legelső helyért, amit nagy kitüntetésnek tekintenek.

Minden este tábort kell ütni, akármilyen is az idő. A hóra fenyőágakból vastag szőnyeget terítenek, ez szolgál a sátrak padlójául is; gyorsan felállítják a kályhákat, fát vágnak és főzéshez látnak, a kutyák pedig, mihelyt megkapták eledelüket, beássák magukat a hóba éjszakára. A sokféle tennivalót hosszas gyakorlatban elsajátított gyorsasággal és ügyességgel végzik el, s a tábor meglepően rövid idő alatt állandó és kényelmes jelleget ölt, pedig már másnap reggel lebontják és szánokra rakják az egészet a következő útszakaszig. Mert az út sohasem ér véget, sem télen, sem nyáron.

Ha ezt a nyughatatlan népet szünetlen vándorlásain kísérni akarjuk, ez annyit jelent, hogy heteken át kegyetlen küszködést kell vállalnunk. A nehéz munkát lustálkodó napok szakítják meg, ilyenkor az emberek a napon sütkéreznek, játszanak vagy táncolnak. Az ínség hosszabb-rövidebb időszakára napokig és éjszakákig tartó lakmározás következik. Volt eset, amikor csak hurokkal fogott kis madarak és mókusok szolgáltatták eledelünket, társaim az éhen elhullt kutyákat is megették, a kis gyermekek pedig keservesen sírva követelték a táplálékot, amelyet éhező anyjuk nem nyújthatott nekik. Egy napon aztán egy szerencsés vadász jávor-csapatra bukkant; a komor arcok egyszerre felvidultak, s az emberek ettek, csak ettek, amíg torkig el nem teltek a táplálékkal. Kacagó, kökényszemű, barnaképű gyerekek a maguk külön tüze körül ültek, mindegyik egy-egy jávorbordát sütött, kezük és arcuk pedig csupa zsír volt. Dúslevű húsdarabokat nyársakra tűztek, és a nyársakat rézsutosan a tűz mellé szúrták le, egy ideig sülni hagyták, aztán kézzel szedegették le a húst, kezüket a nyárson törölve le.

A kezdetlegesebb indiántáborokban is többnyire jól szabályozott rend uralkodik; a háztartás ugyan kevésbé rendes, de tiszta. Az ilyen táborokban a régi, eredeti szokásokat követik és mindenki elégedett. Ha a készletek lepadnak, vagy szükség mutatkozik, akkor mindent közös tulajdonnak tekintenek, mint ahogyan a vadhús mindig az. Senki sem tekinti az elejtett vadat a maga kizárólagos tulajdonának; mindegyik család elküldi képviselőjét, hogy a megillető részt átvegye, ha pedig valaki nem bírja elhagyni tanyáját, a többiek odaviszik neki a húst. Felváltva mindenkire sor kerül, hogy vadról gondoskodjék, s egyszer, amikor rajtam és egy fiatal fickón volt a sor, felkerekedtünk, hogy eleget tegyünk kötelességünknek.

A tél első jege volt, az arasznyi havon igen jól haladhattunk. Két napra való élelmet vittünk magunkkal, és az volt a tervünk, hogy harmadnap majd rövid, egyenes úton térünk haza. De nem voltunk jó próféták. A második éjszakán megennyhült az idő, a hó fellazult, és a váratlan hóesés félméter magas puha hóréteget rakott le. A tavak jege megkásásodott, és a bozótban felhalmozódott a nedves hó. Nem vittünk magunkkal hótalpakat s jávort sem sikerült elejtenünk. Nem volt hát egyéb ennivalónk, mint ami legutóbbi étkezésünkől megmaradt, és harmincegynéhány kilométernyire voltunk a tábortól. A probléma, akárhogyan vesszük is, mindenesetre érdekes volt. Négy és fél napba került, mire visszavergődtünk, s ezalatt csak egy foglyot és két mókust fogyasztottunk el. Az utóbbiakat nyersen ettük meg, hogy minden táp-

értéküket kihasználhassuk. Egyszer valami régi táborhelyen az otthagytott állványon egy száraz hússzeletet találtunk; nem volt nagyobb a hüvelykujjamnál, viszont olyan idős volt, hogy már szavazójoga lehetett volna, keménység dolgában pedig fadarabbal vetekedett.

Kezdünk elerőtlenedni, hosszú pihenőket tartottunk, ezzel is vesztegetve az időt, s amikor szokottnál nagyobb kidőlt fán kellett volna átkapaszkodnunk, előbb leültünk a törzsre és jó ideig szóltanul bámultunk egymásra. Sokszor gondoltam a mókusbőrökre, amelyeket eldobtunk; a szőrtől eltekintve, most egész kíváncsnak tünnek fel előttem. Kevés híján elköveztük a meggondolatlanságot, hogy havat együnk, és némelykor a sárga nyírfa belső hancsát rágcsttuk. Ez azonban szomjúságot okozott, már pedig jégből olvasztott vizet inni hasonló körülmények közt végzetes lehet. Vándorlásunk közben ráakadtunk egy helyre, ahol előző ősszel jávorszarvast ejtettek el; kiástuk a csontokat a hó alól, kis ideig a tűzön perzseltük, aztán feltörtük a csontokat és mohón felfaltuk a megrothadt velőt.

Így ment ez négy napig. Másnap déltájban a keresésünkre kiküldött csapattal találkoztunk, hótalpatat is hoztak, de nem vehettük hasznukat, mert előző lakománktól halálos betegek voltunk, és kutyaszánon kellett megtennünk az utat. Egy öreg asszony, aki jól ismerte a gyógynövényeket, talpra állított minket, máskülönben valószínűleg elpusztultunk volna. Egészen hasonló helyzetbe nem kerülhetek még egyszer, mert azóta mindig viszek magammal hótalpat, amíg jég van a tavakon.

De a vadon sok és változatos kelepccéket rejteget. Az időjárás hirtelen és heves változásai készületlenül érhetik a pusztaságban élő embert, és kegyetlen megpróbáltatásoknak vethetik alá. Az indiánok alaposan kitanulták az időjárást, de azért még ők sincsenek mindig biztonságban.

Öt súlyosan megterhelt kenuval keltünk át egy tavon, amely rohamosan befagyóban volt; azt remélve, hogy versenyre kelhetünk a faggyal, nem ütöttünk tábor, hanem folytattuk utunkat a sötétségben, míg végre nem bírtuk tovább törni a jeget és szilárdan belefagyunk a tóba, közel a parthoz. Tűzfénynél baltával kellett kiszabadítanunk a kenukat, mindent kihordanunk a partra és vártuk a hajnalt. Még csak október közepén voltunk, de egyik társam fél kezének minden ujja lefagyott.

Másnap felszedtünk annyi terhet, amennyit cipelni bírtunk, és nekivágtunk a harminc kilométeres útnak a szárazföldön keresztül, célunk felé, ahol az előkészített tábor várt reánk. Az utolsó napon már jó jégen haladhattunk. Mihelyt megérkeztünk, hozzáláttunk a csapdák kihe-lyezéséhez és úgy terveztük, hogy az első hó után tobogánokkal térünk vissza hátrahagyott holminkért. Csak pár napig dolgoztunk, amikor az időjárás még rosszabbra fordult, erős esőzés olvasztotta fel a jeget, és mindnyájan hajótöröttekként maradtunk bezárva egy nagyobb szigeten, amelyen táborunk állt, kevés élelmiszerrel és kenuk nélkül.

Három hétig maradtunk ott, közben jóformán csak halon éltünk, míg végre a második, már állandó jellegű fagy kiszabadított bennünket. Többszörös úttal, nagy rakományokban szállítottuk be minden holminkat, de ezzel az egész őszi vadászat idejét elmulasztottuk.

Mint minden vadon élő, sőt némely egyáltalán nem vad nép közt is szokásos, még nem olyan régen az indiánoknak is megvolt a maguk varázslója, vagy medicinás embere. S ma is minden indián faluban akad legalább egy képviselője a fekete mágiának. Kétségtelen, hogy a legtöbb ilyen boszorkánymester nem egyéb kuruzslónál és csalónál, aki tudatlan testvéreinek hiszékenységét kihasználva, titokzatos mesterkedéseivel nagy befolyásra tett szert. A tudatlanok kizsákmányolása elég gyakori dolog a legtöbb vallásban, amelyekkel az ember jónak látta a végtelenség tiszta látomását elfátyolozni a tekintete elől; de az indiánok esetében ezeknek a dolgoknak semmi közük sincs a valláshoz, és a medicinás ember egyszerűen csak varázsló.

Sokszor éppen csak megtűrük, azzal a hátsó gondolattal, hogy hátha mégis van valami a dologban, nem lehessen tudni; de az indián misztikusok közt vannak olyanok is, akik őszintén hisznek szellemi erőikben, s az is kétségtelen, hogy olyan erővel rendelkeznek, amelyek a közönséges embernek felfoghatatlanok.

Magam is láttam megdöbbenő mutatványokat, bár az a véleményem, hogy ezek mind szemfényvesztéssel, hipnotizmussal, vagy némely esetben telepátiával magyarázhatók. Először is, az indián már környezetének természeténél fogva fogékony a szellemi hatásokra és a képzelete rendkívül élénk. A varázsló ténykedéseit többnyire megelőző dobolás, amely egyhangú ütemével órákon át szakadatlanul szól, mély hatást tesz az indiánra és fokozottan fogékonnyá teszi a hipnotikus befolyásra. Jelen voltam egy gyülekezésben, amikor egy öreg varázsló felszólítására egy fehér idegen elrejtett egy zsebkendőt. A varázsló most kiválasztott egy fiatal indiánt, két kezét az ifjú vállára tette és egy percig merőn a szemébe nézett. Ekkor a dob, amely egy órán át szünetlenül szólt, elhallgatott. A fiatal indián a varázsló felszólítására kissé tétova léptekkel elindult, kiment a körből és nemsokára visszatért a zsebkendővel. Ezt több ízben megismételték, más és más tárggyal, különböző rejtekhelyeken, de csak egyetlen egyszer nem sikerült a mutatvány.

Szó sem lehetett összebeszélésről a varázsló és az idegen közt, mert az előbbi nem tudott angolul, az utóbbi pedig arra vetődött turista volt. Az öreg ajkát egyetlen szó sem hagyta el, de a fiú szemmel láthatóan könnyen alávetette magát befolyásának, és kétségkívül már megszokta az ilyesmit.

Más alkalommal kicsiny, de kétkedő közönség körében egy hírneves varázsló előtt úgy tíz lépésnyire kifeszített nyersbőrből való kerek lapot helyeztek el. Magam is segítettem felfüggeszteni három nyers jávorbőrt egy gerendára, a gereznák körülbelül két arasznyira lógtak a kerek bőrlap előtt. A három nyers irhát még golyó is bajosan járhatta volna át, mindamellett a varázsló mindenki szeme láttára egy vessző nélküli csont nyílhegyet vett elő és kezének gyors lendületével látszólag keresztülhajította a bőrökön. Amikor ezeket félrehúzták, a nyílhegy bele volt fúródva a nyersbőr körbe, de semmiféle lyukat nem lehetett felfedezni a bőrökön. A jelenlévők közül senki sem tudta megfejtetni a dolog nyitját, s valaki felvetette, hogy csak tömeghipnózisról lehetett szó, amelyben ezúttal magam is az áldozatok közt szerepeltem, egy sereg ámuló-bámuló turistával együtt.

Voltak esetek, amidőn a varázsló átokkal sújtott valakit, aki őt megbántotta, hogy ne legyen szerencséje a vadászatban, akaratlanul is súlyos sebet ejtsen magán késsel vagy baltával, betegedjék meg, vagy mi több, haljon meg. Sok emberben a képzelt erőktől való félelem legyengítette az önbizalmat, amely megtörhetett volna a reánehezhető ígéretet, s ezzel nem egy áldozat önkéntelenül maga vált balsorsának okozójává, beteljesítvén az átkot. Általában kevesen ismerik azt a hipnotikus hatást, amelyet a dobszó gyakorol, amikor egy bizonyos magasságra hangolva órákon át szabályosan szakadatlanul dübörög. Némelyik varázsló azt állítja, hogy ezzel a dobszóval olyanokat is magukhoz tudnak hívni, akik messze, hallótávolságon kívül vannak. Nem tarthatjuk lehetetlennek, hogy ha valaki önkéntes böjttel a fokozott szellemi feszültség állapotába hozza magát, akkor a dob egyhangú dübörgésének segítségével, és elméjének egyetlen gondolatra való irányításával, amely harminc órán keresztül is változatlan marad, s erős akarattal kivetítheti gondolatát a térbe, énjét, énje áramhullámain kiáraszthatja az éteren keresztül, akaratát a kiszemelt egyénre összpontosítva, míg végül ez csakugyan megérzi a hatást, amely tudta nélkül s ellenállhatatlanul bizonyos pont felé vonzza.

Élénken él emlékezetemben egy élmény, amelyben nem régen részesültem, és ha nem is kívánom bizonyítékul felhozni az említett jelenségekre, azért úgy gondolom, érdekelheti azokat, akik a telepátiát és gondolatátvitelt tanulmányozzák. Az én véleményem erről az

esetről nem bír jelentőséggel, és az egészet a véletlenek különös találkozásával, vagy a honvágy hatásával lehet magyarázni. - Ősz volt, amikor mindenki hajlamos elmélkedni és emlékeibe temetkezni. Néhány napos pihenőt tartottam fáradtságos nyári területkereső utam és az őszi vadászat kezdete között. Az indián nyár békés, lustító napjait azzal töltöttem, hogy erőmet összegyűjtsem a reám váró küzdelmekre; többnyire sátram előtt üldögéltem pipázva és gondolkozva, ahogyan mi, erdőjárók tenni szoktuk, ha nincsen dolgunk. Közben azon kaptam magam, hogy gondolataim folyton fiatalabb éveim körül járnak, különösen pedig egy jól ismert, szép tó képe merült fel előttem. Gondolataim újra meg újra visszatértek ehhez a képhez, úgyhogy nemsokára jóformán egyébre sem gondoltam. S éjszaka is róla álmodtam. Az emlékek megrohantak, s élénken, makacsul elém állt az én bölcs és öreg egykori mesterem alakja, akit - úgy hittem, - nem láthatok viszont már soha. Annak a tónak a vizén szálltam először kenuba, hogy elkezdjem a vadfogó nyughatatlan vándoréletét. Ellenállhatatlan, honvágyhoz fogható érzés ejtett hatalmába, és végül is elhatároztam, hogy még egyszer felkeresem azt a tájat, noha tudtam, hogy egykori lakói már régen eltávoztak. Jó egynapnyi víziúttal elértem az utolsó hordutat, amely az egykori táborhelynél torkollt a tópartra.

Amidőn a hordút vége felé közeledtem, megkapott valami sajátságos hangulat, amely a csendet eltöltötte. Éreztem, de nem tudtam volna meghatározni, hogy micsoda. Kiérve a nyílt tópartra, letettem hátamról a kenut. Most, hogy a kenu nem gátolt többé a hallásban, fületem megütötte egy indián dob egyenletes, halk puffogása; a hang messziről jött, de nem lehetett megállapítani, melyik irányból. A dobszó az emlékek egész áradatát ébresztette fel bennem, emlékezéseket a régmúlt időkről; az egyszerű, jólelkű népről, amely magához fogadott; embe-rekről, akiknek nyoma sem maradt már. A közeli temető elszomorítóan megnövekedett azóta.

Itt, ezek alatt a fák alatt lakmároztam, játszadoztam és táncoltam azokkal, akik közül sokan már a csendes ligetben pihentek, az apró nyírfakéreg-kunyhók alatt, amelyekben eledelt és némely kedvenc holmijukat helyezték el hű barátaik, hogy a túlvilág felé vivő úton hasznukat vehessék.

Csak a rég elkorhadt és összedőlt sátorkarók, és a sok-sok évvel azelőtt kihűlt tűzhelyek mohával benőtt mélyedései jelölték a teret, ahol egykor élő emberek népes faluja állott. S amint a jól ismert tájat néztem, érzéseim visszhangozták a hely hangulatát és merengő bánattal töltötték el szívemet.

A környék vizeit bérbe vette egy halértékesítő érdekeltség, az indiánok élelemszerzésének lehetősége ezzel erősen csökkent; a közelben új vasutat építettek, a környéket elárasztotta a műkedvelő vadfogók hordája, nyomukban megmérgezett állattetemek és szétdúlt hódgátak pusztasága maradt; mindez örökre elűzte a tópart régi lakóit ősi földjükről. Öreg társamra kellett gondolnom, vajon mit érezne, ha még élne, csekély számú népe romlásának láttán, hiszen éppen az ő szilárd ragaszkodása az ősi hagyományokhoz őrizte meg népét oly hosszú ideig attól, hogy a vadont és lakóit megfertőzze és elpusztítsa a civilizáció rohama. Mély szomorúság szorította össze szívemet, és most már úgy éreztem, jobb lett volna, ha nem keresem fel emlékeim színhelyét.

De tudtam, hogy valami megmagyarázhatatlan ösztönzés késztetett az útra, és ha már ott voltam, igyekeztem minél teljesebben átélni a hangulatot; tüzet raktam tehát és tanyát ütöttem éjszakára. Közben a dobszó, mely odáig úgy beleolvadt a környezet összhangjába, mint a csendes szobában ketyegő óra, hogy már olykor nem is hallottam, mintha erősödött volna: parancsolóan hívta magára figyelmemet és ígérettel vett körül. Végül azon kaptam magam, hogy tennivalóimat akaratlanul is a dobszó ütemére végzem. A hol halkuló, hol erősödő, de mindig változatlan ütemben dobogó nesz egész éjjel uralkodott tudatomon, akár aludtam, akár

ébre voltam és álmaim homályosan kirajzolódott képei is a dobszó ütemére járták táncukat a sötétben.

Nem tudtam aludni, felkeltem hát és kiültem a tópartra. A hipnotikus hatású, szakadatlan dobogás a levegőt és a tavat koszorúzó, borongósan sötét hegyek körét a múltak ígézetével töltötte el. A Természet szívverése visszafelelt rá; a lüktető ütem végigáradt mindenben, és azt az érzést keltette, hogy ha még sokáig tart, az egész vadont alapjában megreszketethetné. Mintha hipnotikus hatalom kezdett volna foglyául ejteni. A civilizáció hatásai lefoszlottak rólam, mint a szétmálló ruha rongyai. Az ősi múltakból szóló ütemes dobogás át- meg átjárta valómat, félig-meddig elfeledett ösztönöket és régen halottnak hitt indulatokat ébresztve fel bennem. A régmúlt évek emlékei tömött sorokban vonultak fel, és letépték rólam a szerzett félműveltség mázát. Megelevenedtek előttem a barbár éjszakák emlékei, amint a félmeztelen táncosok sorai a hosszú tüzek között topogva, imbolyogva járták a Vabinu rejtelmes táncát és meghajolva, majd kiegyenesedve, tagjaikat rángatva énekelték az ősi dalt. Az éneket a kézi dobok puffogása, a nádsípok panaszos siráma, a sas üreges szárnycsontjának visítása és a kiszáritott szarvas paták kopogó csörgése kísérte. Éles rikoltások és remegő torokhangok verődtek vissza az erdő mennyezetéről, hosszan elnyújtott, reszkető kiáltások haltak el a hegyek halkulva ismétlődő visszhangjában, s a hangok hol elcsendesülve adták át helyüket a szikkadt fűben susogó szél szavának, hol megint hatalmasan emelkedve áradtak szét, szakadatlanul fel-felújulva. Míg aztán két nap és két éjszaka múltával a dobok elnémultak és megkezdődött a lakmározás...

Másnap délután a dobszó hirtelen megszakadt, és estefelé nyírfakéreg kenu siklott csendesen a parthoz. És mély torokhangon üdvözlő szót intézve hozzám, ott állt előttem fiatal éveim barátja - Ni-ganik-abo, „Aki legelől áll”.

Érzéseim összezavarodtak, hiszen azt hittem, hogy öreg mesterem már régen megtért őseihez. Sok-sok esztendő múlt el azóta, hogy először merítettük meg lapátunkat a tó vizében, és együtt aludtunk a csillagos ég alatt. Már akkor idős ember volt, de most mintha más idők és más kor szülöttévé vált volna. Hirtelen változás ment végbe rajta. Ócska, fakult nadrágot és inget viselt, népe öltözkézből csupán a szépen kigyöngyözött mokaszint tartotta meg és sündisznótüskékkel himzett varázsszeres zacskó csüggött a nyakában. Haja már hófehéren keretezte be sötét vörösbarna színű, nemesmetszésű, szinte hústalan arcát, amely ezer ráncsal barázdált halotti álarcra emlékeztetett volna, ha szeme villogása nem teszi elevenné. Leült a tűzhöz és egy ideig pipázgatott, mintha ki akarná pihenni magát, mert nagyon gyengének látszott.

Nem fogadta el a felkínált eledelt, és miután nem illik, hogy a fiatalabb ember kezdje el a beszélgetést, vártam, hogy megszólaljon. Amikor aztán kiszívta pipáját, fölkel, és az indiánok mérsékelt, de kifejező taglejtéseivel kísérve szavait, megszólalt:

- Vasa-kvon-aszin, Szürke Bagoly, látom, nem felejtesz. Hívva-hívtam az élőket, de mind közül egyedül te jöttél el.

Eddig eszembe sem jutott ilyesmi, de most egyszerre emlékezetembe villantak a regék. Ez volt hát a magyarázata, miért hajtott, üzött valami, hogy a tavat fölkeressem? Hiszen ez a tó éveken át elérhető közelemben volt, és én mégis éppen ezt az órát választottam a látogatásra! Véletlenek találkozása? Nyugtalan érzés fogott el. Öreg barátom folytatta:

- Három napig szólt a hívásom, de nem jött senki; ez ma az utolsó nap, a Két Alkony napja, ma éjjel elmegyek innen, holnap már nem találta volna meg. Fiam, sok havat láttam jönni és menni; hozzám mérten te fiatal ember vagy, és sok minden abból, amit mondani fogok neked, csak úgy hallatszík majd fülednek, mint a békák brekegése vagy a harkály kopácsolása. De népünk között mégis te vagy az egyetlen, aki nem felejtette el fajunk hagyományait. Egykor

harcos voltam, és egy napon, amikor a kékkabátos katonákkal csatáztunk, a folyó vize vörösre vált a vértől és egyikük sem menekült meg élve. Sok-sok évvel ezelőtt történt ez. Hárman visszatértünk ide, vértestvériséget kötöttünk egymással, s ezt a Hód szövetségének neveztük el egyik legvitézebb testvérünkről, aki elesett a harcban. Ma már egyedül én élek közülük. Amikor nevet adtunk neked, én a szövetség vértestvérévé avattalak; emlékezzél meg róla.

Fürkésző tekintettel nézett reám egy ideig. Ez volt hát az oka magatartásának a hódok iránt! Tudtam, hogy soha többé nem szabad csapdát állítanom a hódoknak, ha hű akarok maradni az immár meghaltak szövetségéhez. Az öreg ember olyan gyenge volt, hogy láttam rajta, nemsokára ő is eltávozik, s akkor én leszek a Hód testvériségének utolsó tagja.

Elöttem érthetetlen nyelven mondott néhány szót, aztán folytatta:

- Azóta szemem sok változást látott; láttam, hogyan foglalják el a házak a borsátrak helyét, a hótalp nyomdokait a vasút; és most már a fehér ember szárnyas kenuja a vadlibákkal repül a felhők közt. Nagyon öreg vagyok. Az öregség a nyugalom és elmélkedés kora, de én mégis csupa változás közt élek, s ezek nem engednek nyugton maradnom; sehol nem pihenhetek meg, hogy békésen a múltakon merengjek. Népem régen elhagyta ezt a tavat, ahol születtem. Mint gyermek itt, ezen a fővényparton játszadoztam, és ebben az erdőben tanultam meg az Öregek bölcsességét. Itt akarom hagyni csontjaimat, hadd lássák a Varázslat Szellemei, hogy van még egy, aki nem felejtette el, hogy indián.

Elhallgatott és mintha hallgatózott volna.

A messzeségből mormogó nesz hallatszott, a szél megremegtette fejünk fölött a fák koronáit; az álmából felébresztett erdő felsóhajtott, aztán megint elszunnyadt. Körös-körül a nyír- és juharfák vörös és arany levelei közt a napsugár foltjai hullottak az erdő szőnyegére, és a kialvó tűzből vékony kék füstszalag kígyózott fölfelé a lombokon át a magasba. Messze fölöttünk a Láthatatlan Zenész a fenyőkoronák sokhúrú lantján halk, kósza dallamot rögtönzött, az erdő susogása és a szelíd hullámok csendes csobogása a homokos parton egybeolvadt az öreg ember mély torokhangjával, amint ismét megszólalt, képekben és kifejező fordulatokban oly gazdag ősi nyelven:

- Hangot hallok; a szél beszél a levelekhez. Nem! Ez az indián szelleme; helyet keres, ahol megnyugodhatnék, de nem talál sehol! Az esti ég vörös az égő erdők tüztől. Nincsen többé hód, és nincsenek dalos madarak, nem énekelhetnek a halott fák száraz ágai közt, s az indián sem élhet a korhadó facsonkok országában. Az alkonyodó Nap vörös ösvényt vet a vízben keresztül; ez a Szellemek Országába vivő ösvény, amelyen nemsokára követnem kell népemet. Mire a magas hó elérkezik, a Halottak Táncát járom már az északi égen.

Szavait most már csak félig intézte hozzám, inkább olyan volt, mintha fennhangon gondolkozna. Beszél a múlt életéről, egykori barátairól, és az emberemlékezet előtt volt napokról. Megemlékezett arról az időről, amikor népe még ötven sátrat számlált, és küzdelmeiről, hogy szilárdan megtartsa népét az ősi úton. Elméje elkószálni látszott, míg fel nem fogtam szavainak értelmét: egy eltűnő faj képét festette elém. Mintha már nem is vett volna tudomást környezetéről; olyan benyomást tett, mint aki láthatatlan gyülekezethez intézi szavait, s én nem tartoztam e gyülekezethez. Hangjában valami lenyűgöző hatalom szólalt meg, úgyhogy a mozdatlan fák is figyeltek szavaira. Nem az öreg ember állt többé előttem, akit ismertem, nem is ember volt már, hanem próféta, egy eltűnő nép pátriárkája, a regés Hájavatha megtestesülése.

És szavaiból mintha csodálatos kép emelkedett volna fel, a régmúltak látomása: régen meghalt nagyszerű férfiak tettei elevenedtek meg újra; félmeztelen harcosok hosszú sorai előregörnyedtek, topogó mozdulatokkal járták a haditáncot; lovas harcosok csapata mint átúszó felhő vonult el, fejükön kísértetiesen lobogtak a tollkoronák; s a nagy szemlét szilaj, földöntúli zene

hangjai kísérték. Megjelent egy szarvasbőr zubbonyba öltözött, hosszú sárgahajú férfi képe is, körülötte kékruhás halottak halmai heverték, s ő egymaga állott a visítózó, üvöltő vad harcosok, tarka lovak és örvénylő porfelhők pokoli kavargásának kellős közepén, fülében a „halál-ének”²⁶ rettentő, szívet reszkettető hangjaival, pisztolyt emelve fejéhez, hogy végrehajtsa utolsó tettét.

Az öreg hangja elvesztette harcias zengését és a tűz kihunyt szeméből. S ekkor a kép megváltozott. Végtelen erdők indultak és vonultak el, a fák koronái a Vadászó Szelek suhogó énekének ütemére bólogattak; aztán sárga nyírfakéreg kenuk rajai siklottak tova, magasra rakott prémelek kötegeivel, végig a gránitfalak közt vágató gyors folyókon; ritka, vagy kivesszett állatok gazdag sokfélesége jött azután; békés nép csöndes sátrai húztak el utánuk, sátrak, amelyek előtt jávorszarvashús és hal száradt a karókon. Most megjelent - a vasút; a nemes erdők megszámlálhatatlan mérföldjei hulltak el a lángtenger előtt; megtört, riadt nép csoportjai menekültek, mintha szél kergette száraz falevelek volnának. És végül érkezett: a Ma! Az öreg indián elhallgatott, és elnémult szavával együtt szertefoszlott a látomás is. Ismét egyedül állt előttem, újra elhagyatott, szomorú, magányos öreg ember volt.

Szavakat kerestem elmémbe, hogy kifejezzem gondolataimat, de ő megfordult, és az erdő szegélyén lement a tó homokos partjára. Ott megállt szemközt a vörös csíkkal, amelyet már a sebesen alábukó Nap vetett a víz színére. Az izzó vörös ragyogásban az ütött-kopott kenu árnyképe csodálatosan széppé változott, és a kiszáradt, viharvert öreg ember, amint alakja sötétben jelent meg a vörös fényözön körében, mintha megint visszanyerte volna szilaj, szabad fiatalságának büszke tartását. Az indiánfőnök egyszerű méltóságával emelte föl jobb kezének nyitott tenyerét, és lehajtotta fejét, mintha megáldaná az elébe táruló tájat és a nyugati eget azzal a köszöntő mozdulattal, amellyel az indián az első fehér embert fogadta, az ősi és mármár elfeledett Béke Jelét adva. S amint így ott állt, egyetlen mozdulattal magához ölelve a békésen szunnyadó tavat, az erdő sötét légióit és a merengő hegyeket, hangos szóval, tiszta hangon kiáltotta az óriási és láthatatlan gyülekezethez:

- A Két Alkony Ösvényén állok. Ma este a Nap a fehér embernek egy éjszakára nyugszik le. Nemsokára az indián Napja is leáldozik, de ez mindörökre alámerül. Felhő takarja el az ég arcát, és árnyékba vonja ösvényünk végét.

Feje lecsuklott, és leülve kenuja mellé, mély álmodozásba merült. Az izzó Nap pereme lebukott a távoli hegyek mögé és a vörös sugár utolsó visszfénye is eltűnt a tó vizéről.

Tiszteletteljesen várok, hogy az öreg főnök ismét szóljon hozzám, amidőn egyszerre fejembe ötlött egy gondolat. Hideg borzongatott végig, amit nem okolt meg az esti hűvösség. Gyorsan az öreg mellé léptem és kezemet vállára tettem.

Karja szelíden lesiklott a kenu széléről. Halott volt.

Másnap öreg kenujában temettem el, melléje téve elöltöltő puskáját, régimódi baltáját, ereklyéket tartalmazó gyöngyös zacskóját, közel a tóparthoz a nyírfák alatt, ahol a madarak csicsergő esti énekét hallgathatja a Levélhullás bánatos napjaiban. Kívánom, az Északnyugati Szél hozza el neki a hegyeken túl elterülő Nagy Magányos Ország üzenetét.

És most már mindig ott marad, arccal Nyugat felé fordulva, hogy a lenyugvó Nap, mely felé oly szomorúan tekintett utolsó percében, minden nyári estén nyugvóhelyére hinthesse sugarait.

²⁶ A látomás Custer tábornok utolsó helytállását festi le, ez volt az indiánok legdiadalmasabb csatája a fehérök ellen (1876), s egyben utolsó győzelmük is. (*Fordító.*)

IX. EPILOGUS

Magas hegy tetején két férfi állt, és alakjuk élesen rajzolódott ki az esteledő ég hátterén. Mellettük két köteg hevert, összegöngyölgetve, mintha hosszú és sürgető utazásra várnának.

Dél felé gazdaságokkal, tanyákkal, emberi lakóhelyekkel telehintett mosolygós völgy feküdt, a hegy tövében pedig, távolabbra nyúlva, félig kiirtott rétság terült el, égő gyökerek és ledöntött fatörzsek soraival. A két férfi fülébe felhatolt a balták csengésének és a ledülő szálfák recsegésének halk nesze, amint odalenn hangyákhoz hasonló raj támadt az erdőre, és úgy vágta bele magát, mint ahogy a dagadó árvíz harapdálja le a homokpartot.

Túl a völgyön, a messzeségben hatalmas város állt, magas épületei nagy kőtömegeket emeltek az égbe, míg bensejéből gépek zakatolása és zürzavaros moraj hallatszott, mintha egy óriási kasban millió méh zümmögne. Egymás fölé tornyosuló kémények gomolygó fekete füstöt okádtak ki, s a füst mint valami fekete mennyezet borult rá a városra, és továbbterjengve árnyékot vetett a megművelt földekre és tanyákra is.

A hegy túlsó oldala lejtősen ereszkedett le a végeláthatatlan erdő sötét hullámainak szegélyéig, s a fákkal borított hegyek-dombok egymást követve hullámos sorokban nyúltak el észak felé, míg a messzeségben bele nem olvadtak a láthatárba. Az örökzöld tenger széttárult a magaslat lába előtt, itt hosszúkás, nyílt mező feküdt; a mező közepén pedig egy ösvény messzire kanyargó szalagja kígyózott végig a sárga fű közt észak felé, hogy vékony fonállá zsugorodva eltűnjék az erdőben, ahol a fák ráborultak és elnyelték.

A hegyfok széléhez közelebb álló férfi a puskájára támaszkodott, és tekintete a megművelt földek fölött a távoli város felé szállt. Összehúzott szürke szeme szélét szarkalábak redőzték, annak jeléül, hogy ezer Nap ragyogó fényébe nézett már és sok-sok tél viharaival szállt szembe. Bőrszínűre cserzett arca beesett volt, szinte mint az aszkétáké. Pillantása egyszer önkéntelenül átsiklott a mögöttük elterülő erdő látképére, de aztán megint a város felé fordult, mintha valami hatalmas erő vonzaná arrafelé.

A másik magas, szikár ember volt, hosszú haját a halántékán keskeny bőrszalag fogta le, arcának erőteljes vonásai, és a lényén elomló nyugalom elárulták az indiánt. Ő nem nézett a város felé, hanem mozdulatlanul állt és szemének sugara végigszántott a vadon hullámzó tengerén. Lába előtt kialudt tűz üszkei feketélltek. Úgy tetszett, mintha valamire várna.

Ekkor megfordult, megérintette a fehér ember vállát és nyugat felé mutatva megszólalt anyanyelvén:

- A Nap lenyugszik, fületem megtölti a ledöntött fák recsegése. Elég. Nézd! Az árnyékok megnyúlnak; menjünk!

S amint a csendes esti szél átsuhant a táj fölött, mintha az erdőből moraj felelt volna szavaira:

- Menjünk... Menjünk...

És a szélben ütemesen imbolygó millió és millió fakorona olyan volt, mintha mérhetetlen tömeg gyűlt volna össze, készen valami nagy-nagy vándorlásra, és már csak az indulás jelét várnák.

A vadon fia még egy percig határozatlanul állt, aztán az eltökéltség egyetlen mozdulatával, arcán az olyan ember kifejezésével, aki visszavonhatatlanul döntésre jutott, hátára emelte kötegét és mindörökre hátat fordítva az emberek tanyáinak, követte az indiánt, aki már elindult.

És mokaszinos lábaik nem hagytak nyomot, amint végighaladtak a kanyargó ösvényen. Megállás nélkül mentek, mentek, míg alakjuk kisebbre, mind kisebbre fogyott és egyre jobban eltörpült, míg végül az alászálló szürkületben mindketten eltűntek a fák sötét árnyai alatt.

És nem maradt mögöttük semmi más, csak a puszta ösvény és a rég kihunyt tűz hamva.

A sötétségben a vadon szélében-hosszában, mindenfelől moraj kelt, a levegőt hatalmas susogás és remegés töltötte be, mintha megszámlálhatatlan tömeg vonulna el. És az erdő sötét tömegei mintha hullámozó mozgással követték volna a két embert. Mint az apály hátrahúzódó hulláma vonult vissza az erdő, elismerve vereségét, az ítélet elől menekülve, amely háromszáz év óta fenyegetően lebegett fölötte.

És velük együtt elindult utolsó útjára az erdő minden élő teremtménye, nyomon követve az Eltűnő Határ homályba vesző hadsorát, észak felé, mindig csak észak felé, vissza a régen elfeledett időkbe, át a hegyeken, a bíborszínű messzeségbe olvadva, keresztül az Árnyékok Országán, egyenesen a lenyugvó Napba.

-&-